

Néprajzi Hírek

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztatója

A Magyar Néprajzi Társaság 119. rendes közgyűlése	(3)
Külföldi tanulmányutak, expedíciók	(27)
Tudományos rendezvények, konferenciák	(31)
Múzeumok, gyűjtemények	(47)
Kiállítások	(49)
Oktatás	(59)
Téka	(63)
Évfordulók, megemlékezések, köszöntések	(72)
In memoriam	(89)
Mindenféle	(105)

HARMINCHATODIK ÉVFOLYAM

2007/1–2.

Szerkesztők:

Bárth Dániel
Hála József (felelős szerkesztő)
Máté György

A kiadást támogatta a

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0133–8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság
Felelős kiadó: Paládi-Kovács Attila
Engedélyszám: III/Szl/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Megrendelhető:
1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Nyomdai munkálatok:
Innova-Print Kft.
1047 Budapest, Baross u. 92–96.
Felelős vezető: Komornik Ferenc

Folyóiratunk e számát id. Kováts István fényképfelvételeivel illusztráltuk. Máté György írását a Néprajzi Múzeum *Képgyártó dinasztia Székelyudvarhelyen – A Kováts-nap-fényműterem száz éve* című kiállításáról lásd a 55–57. oldalakon.

Tartalom

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG 119. RENDES KÖZGYŰLÉSE (Budapest, 2007. május 23.)	3
I. Jegyzőkönyv	3
II. Elnöki megnyitó	4
III. A társaság kitüntetettjei	8
IV. Főtitkári jelentés	14
V. A Magyar Néprajzi Társaság közhasznúsági jelentése a 2006. évről. Tartalmi beszámoló	22
VI. A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentése a Magyar Néprajzi Társaság 119. közgyűlésének	25
KÜLFÖLDI TANULMÁNYUTAK, EXPEDÍCIÓK	27
Dukai Ditta: Néprajzi élet Örményországban. Egy néprajz szakos hallgató tapasztalatai	27
TUDOMÁNYOS RENDEZVÉNYEK, KONFERENCIÁK	31
Pócs Éva: A Folklor Szakosztály 2005–2006. évi konferenciái	31
Szarvas Zsuzsa: „Tárgyérintések – megérintő tárgyak”. A modern anyagi kultúra néprajzi aspektusai. IX. Finn–Magyar Néprajzi Symposium (Jyväskylä, 2006. augusztus 24–27.)	33
L. Juhász Ilona: Jelek a térben. Konferencia szakrális és nemzeti jeleinkről (Körmárom, 2006. október 27.)	36
Tudományos rendezvények az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából	38
Marinka Melinda: '56 a néphagyományban (Debrecen, 2006. október 27–28.)	38
Barna Gábor: 1956 – Emlékezés és emlékezet (Budapest, 2006. november 8.)	40
Mód László: Emléklülés – 50 évvel ezelőtt hunyt el Cs. Sebestyén Károly (Szeged, 2006. december 7.)	43
MÚZEUMOK, GYŰJTEMÉNYEK	47
Kriston Vízi József: A Jósza András Múzeum Napja, 2006	47
KIÁLLÍTÁSOK	49
A. Pál Gabriella: Boglár Lajos indián gyűjteménye Tatabányán	49
Kepéné Bihar Mária: A lendvai Galéria-Múzeum első állandó néprajzi kiállítása ...	50
Mód László: Új állandó néprajzi kiállítások a szentesi Koszta József Múzeumban .	52
Máté György: Képgyártó dinasztia Székelyudvarhelyen. A Kováts-napfényműterem száz éve (Néprajzi Múzeum, 2007. március 20.–szeptember 30.)	55
OKTATÁS	59
Voigt Vilmos: Bori Imre a budapesti Folklore Tanszéken	59
Hubai Gabriella: Néprajz szakos egyetemi hallgatók találkozója (Kismaros, 2007. február 9–11.)	60
Bárth Dániel: A XXVIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia. A Humán Tudományi Szekció néprajzi előadásai (Székesfehérvár, 2007. április 2–4.)	61

TÉKA	63
A L'Harmattan Könyvkiadó újabb néprajzi–antropológiai kiadványai	63
Varga Gábor: Kárpáti Jenő életregénye	65
Turai Tünde: Szilágynagyfalu: könyvbemutató kiállítással egybekötve	66
Máté György: Könyv a táncházmozgalomról	68
ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK, KÖSZÖNTÉSEK	72
Tátrai Zsuzsanna: Száz esztendeje született Manga János	72
Juhász Antal: Péter László nyolcvanéves	73
Flórián Mária: H. Csukás Györgyi 60 éves	76
Granasztói Péter–Tasnádi Zsuzsanna: Forrai Ibolya köszöntése	79
S. Lackovits Emőke: Köszöntjük a hatvanéves V. Szalontay Juditot	81
Szilágyi Miklós: Tisztelgés Szűcs Judit 60. születésnapján	84
IN MEMORIAM	89
Voigt Vilmos: Elhunyt Tálasi Istvánné, Varga Anna (1913–2006)	89
Páll István: Meghalt Erdész Sándor (1929–2006)	90
Voigt Vilmos: Nagy Dezső (1920–2006)	93
Kríza Ildikó: Nagy Olga emlékezete (1921–2006)	96
Eperjessy Ernő: Hocopán Sándor (Alexandru Hoțopan) halálára (1937–2007)	102
MINDENFÉLE	105
Voigt Vilmos: Róheim Géza arcképe a „Tolnai új világlexikoná”-ban	105
Balogh Balázs: Gondolatok a népművészet támogatási rendszeréről	106
Néprajz mozgóképen. Tari Jánossal beszélget Vasvári Annamária	115
Hála József–Máté György (összeáll.): Rövid hírek, tudósítások	118

**A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG 119.
RENDES KÖZGYŰLÉSE
(Budapest, 2007. május 23.)**

**I.
Jegyzőkönyv**

Paládi-Kovács Attila elnök nyitotta meg a közgyűlést, elsőként felkérte a jegyzőkönyv hitelesítésére Lukács Lászlót és Zomborka Mártát, majd ismertette a napirendet, melyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. Ezt követően megtartotta hivatalos elnöki megnyitóját. Megnyitójában hangsúlyozta a Kodály-emlékév jelentőségét, a Társaság múlt évi működésének kiemelkedő eredményeit. A napirendben a társasági kitüntetések ünnepélyes átadása következett. A választmány előzetesen a *Györffy István-emlékérmét* Petercsák Tivadarnak, a *Jankó János-díjat* Simon Andrásnak, a *Pro Ethnographia Minoritatum-emlékérmét* Tánczos Vilmosnak és Kücsán Józsefnek ítélte oda. Belföldi tiszteleti tag Pesovár Ernő, Péter László, külföldi tiszteleti tag Konrad Köstlin, Leander Petzoldt és Pirjo Korkiakangas, külföldi levelező tag L. Juhász Ilona és Olosz Katalin lett. *Tájkutató Díjban* Bartha Júlia és Fazekas Mihály, *Sebestyén Gyula-emlékéremben* pedig Gub Jenő, Hetvesné Barátosi Judit, Korcz Antalné és Laki-Lukács László részesült. A kitüntetések indoklását Bali János és Kemecsi Lajos titkárok olvasták fel egyenként, majd a jelen lévő díjazottak az elnöktől átvehették a kitüntetések. Paládi-Kovács Attila ezt követően a Társaság emléklapjait nyújtotta át az MNT megjelent jubiláló tagjainak.

A következő napirendi pontban T. Bereczki Ibolya főtitkár ismertette a főtitkári jelentést, melyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. Ezt követően Sári Zsolt pénztáros adta elő a közhasznúsági jelentést, melyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság nevében Páll István ismertette a bizottság jelentését. A jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

Paládi-Kovács Attila ismertette a közgyűlés hatáskörébe utalt határozati javaslatokat. A közgyűlés egyhangúlag elfogadta, hogy 2008-tól az éves tagdíj összege változik: keresőknek 2500 Ft, diákoknak és nyugdíjasoknak pedig 1200 Ft lesz. A következő napirendi pontban került sor a Társaság két kitüntetettjének előadására. Ennek keretében a *Györffy István-emlékérem* jutalmazottja, Petercsák Tivadar *A közbirtokosság* címmel, míg a *Jankó János-díjjal* kitüntetett Simon András *A mustnyeres technológiájának alakulása Dél-Zalában a 19–20. században* címmel tartott előadást.

Az elnök megköszönte a résztvevőknek az eredményes munkát és sikerekben gazdag évet kívánt. Ezzel bezárta a közgyűlést.

Budapest, 2007. május 23.

LUKÁCS LÁSZLÓ
jegyzőkönyv-hitelesítő

ZOMBORKA MÁRTA
jegyzőkönyv-hitelesítő

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA
elnök

KEMECSEI LAJOS
titkár, jegyzőkönyvvezető

II. Elnöki megnyitó

Tisztelt Közgyűlés!

A Magyar Néprajzi Társaság 2007. májusában már a 119. rendes közgyűlését tartja. Ebben az évben ünnepli az ország és a zeneszerető, művelt világ Kodály Zoltán születésének 125. évfordulóját. Társaságunk a Folklor Szakosztály szervezésében öszre ütemezett konferenciával, ünnepséggel fog tisztelni a nagy magyar géniusz emlékének. Addig is érdemes felidézni az *Ethnographia* 1957-es kötetének az akkor 75 éves mestert köszöntő sorait: „Olyan most az *Ethnographia*, mint lakodalomkor a lányosház: csendesebben ugyan, de elsősegi jogon ünnepel, mert [...] akit ünnepelnek, az az ő gyermeke.

Irodalmi működésének első 10 évében Kodály Zoltán 11 írásából 9 (a legelső is) az *Ethnographia* hasábjain jelent meg. Ezek nemcsak az érdeklődő muzsikus népzenei gyűjtésének első eredményei, hanem a művelt népzene kutató munkájának beszámolóí, azé a kutatóé, aki tisztában volt azzal, hogy a népzene [...] a népelet integráns része, kutatása pedig a magyarság megismerésének egyik legfontosabb eszköze. Kodályból azért lett nemzetközi súlyú népzene kutató, mert etnográfus is volt, aki nem csupán dallamokkal ismerkedett meg [...], hanem az énekeseken és világukon keresztül magával a magyar népzene lényegével.”

A névtelen szerkesztőségi szöveg szerzője minden bizonnyal az a Gunda Béla volt, aki a Néprajzi Társaság titkáráként megszerkesztette a Kodály hatvanadik születésnapjára készült, s Társaságunk kiadásában megjelent emlékkönyvet is (Bp., 1943). Az ifjú nemzedék kedvéért érdemes megemlékezni arról, hogy a *Magyar Zenetudomány* című folyóiratot 1907-ben ugyanaz a Herrmann Antal alapította (Major J. Gyula társaságában), akinek a Magyar Néprajzi Társaság alapításában és az *Ethnographia* megindításában is elvülhetetlen szerepe volt. Nem véletlen tehát, hogy az induló *Magyar Zenetudomány* önálló rovatban, kitüntetett módon kívánt foglalkozni a népzenevel, a népzene gyűjtés minden vonatkozásával már 1907-ben. (Lásd *Ethnographia* 1907. 60–61.) A lap megalapításának ténye, s szerkesztői célkitűzése Bartók és Kodály indulására, későbbi törekvéseire is kihatott.

Napjainkban a Magyar Néprajzi Társaság tisztelettel tekint az évszázados kutatási hagyományra, örömmel fogadja a Népzene és Néptánc Szakosztály javaslatait, ad teret rendezvényeinek, közli kéziratait az *Ethnographiában*, s más kiadványaiban, s várja soraiba a népzene- és néptánc kutatás utánpótlását, fiatal híveit.

Az elmúlt évi tisztújító közgyűlés megújította a Magyar Néprajzi Társaság vezetését, választmányát és tisztikarát, s határozataival irányt szabott a Társaság további működésének. Emlékeztetek arra, hogy a városnéprajzi kutatások felkarolása, összefogása érdekében új szakosztály felállítását határozta el. A szakosztályok és az új tisztikar tevékenységéről a főtítkári beszámoló szól majd részletesen. A Városnéprajzi Szakosztályról két okból kell az elnöki megnyitóban is szólni. Először azért, mert egy világszerte terebélyesedő, prosperáló szakterület hazai kutatásának nyújt szervezeti keretet. Csupán emlékeztetésül említem hogy 2008-ban az IUAES, a Nemzetközi Antropológiai és Etnológiai Kongresszus egyik vezető témája lesz a városnéprajz. Másodszor azért, mert ötven évvel ezelőtt még hazánkban is eredményes munkát

végzett a Nagybudapesti Néprajzi Munkaközösség, mint arról Dömötör Tekla éves beszámolója is tanúskodik (*Ethnographia* 1957. 157.). Számos résztéma adatgyűjtése mellett két jeles monográfiáról is számot adott; mindkettő önkéntes néprajzkutató pályaműveként született: Sinkovics Istvánné (Kalina Julianna) Rákoskeresztúrról írott néprajzi monográfiája, illetve Zoltán József pályaműve a 18. századi Pest-Buda ünnepeiről, szokásairól, életviszonyairól. Azt gondolom, a helytörténeti gyűjtemények, az angyalföldi, óbudai és más kerületi múzeumok anyagának számbavétele, amatőr gyűjtők, újkor-történész muzeológusok, a félmúlt és a jelen életviszonyait vizsgáló szociológusok meghívása a Városnéprajzi Szakosztályba, s meghallgatása a társasági üléseken ma is sokat lendítene a városnéprajzi kutatásokon.

Nem tartozik szorosan sem a szakosztályok, sem a Társaság éves működéséhez, s ezért nem kerülhet be a főtükéri beszámolóba az a két jeles mű, amelyről mégis szólni kívánok. Eperjessy Ernő *Puszták népe a Zselicben (1900–1950)*, illetve Halász Péter *A moldvai magyarok hagyományos állattartása* című testes monográfiájára kívánom felhívni a t. közgyűlés és szakunk figyelmét. Köztudott, hogy mindketten a Társaság egy-egy szakosztályát évtizedek óta vezető, áldozatos kutatók. Mindketten szenvedélyes terepmunkások. Olyan tájakat, tárgyköröket, népcsoportokat kutatnak egész életükben, melyekről előttük a szak alig-alig vett tudomást. Attól tartok, hogy számosan az akadémiai kutatói és központi múzeumi „etnográfus” elnevezésű státusokon ülő szakalkalmazottak közül ezután sem vesznek majd munkásságukról tudomást. Hiszen érdektelenségük odáig terjed, hogy nem érdeklődnek a szak dolgai, kiadványai, rendezvényei iránt, s annak sem érzik szükségét, hogy belépjenek a Néprajzi Társaságba. (Belépésre legfeljebb akkor gondolnak, ha az elnyerni kívánt társasági kitüntetés vagy külföldi utazás előfeltétele a „rendes tagság”.)

Eperjessy Ernő és Halász Péter hatalmas néprajzi munkássága a példa rá, hogy „nem a néprajzi diploma teszi az etnográfust”. Egyben arra is figyelmeztet bennünket, hogy mind a Nemzetiségi Szakosztály, mind az Önkéntes Gyűjtő Szakosztály nélkülözhetetlen szervezeti egysége a Magyar Néprajzi Társaságnak. (Ohajként tegyük hozzá, hogy bárcsak minden szakosztálya olyan aktivitással és eredményességgel működne, mint ez a kettő tette az elmúlt évtizedekben.)

A tisztújító közgyűlést követően az elmúlt ősszel esedékessé vált az *Ethnographia* és a *Néprajzi Hírek* szerkesztőségének megújítása. Mindkét folyóirat szerkesztősége kiegészült új személyekkel, azonban a választmány inkább törekedett a folytonosságra, mint a változtatásra. Az *Ethnographia* szerkesztősége mellé nemzetközi tanácsadó testületet is választott annak érdekében, hogy az ESF (European Science Foundation) által kidolgozott európai folyóiratlistán megtarthassa helyét a referált folyóiratok között az ERIH (European Reference Index for Humanities) C kategóriájában. Itt kell megjegyezni, hogy a hely megtartásának előfeltétele az elmaradás nélküli, rendszeres megjelenés is. E tekintetben még mindig nem nyugodhatunk meg teljesen, mert az *Ethnographia* – bár korábbi elmaradásából ledolgozott 1–1,5 évet, de még mindig 1 éves késéssel jelenik meg. Az előfizetők joggal zúgolódnak, hogy az elmaradás egyéb kárait, bosszúságait ne is említsük.

A *Néprajzi Hírek* ledolgozta korábbi csúszását és végre elhagyta évkönyv jellegét is. Most az a feladat, hogy ütemesen jelenjen meg, első száma szeptemberben, a második pedig legkésőbb januárban. Az új szerkesztőség egyéb változtatásokat is elhatározott.

A nemzetiségi könyvsorozatok folytatása változatlanul sok küzdelemmel jár, főként a kulturális szféra kormányzati irányításának átalakulása és az általános pénzhi-

ány miatt, de a szerkesztők, a Társaság erőfeszítései nem teljesen eredménytelenek, vannak kisebb sikereink, jelenleg is folyik néhány kötet előkészítése.

A Társaság nemzetközi kapcsolatait az elmúlt közgyűlés óta két partnerrel erősítettük. 2006. augusztusában (aug. 24–27.) az ETHNOS Finn Néprajzi Társaság rendezte meg részvételünkkel a IX. Finn–Magyar Néprajzi Szimpóziumot Jyväskylä városában. A konferencia címe: „*Touching Things*” – *Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. Ezúttal – a rendező fél kérésére és a korábbi gyakorlattól eltérően – az előadások kizárólag angol nyelven hangozhattak el. Megszűnt a találkozók korábbi kétnyelvűsége, s ez a változás, a német nyelv mellőzése, tartósnak ígérkezik. A kiutazó magyar csoportban többségben voltak a fiatal és középkorú kutatók, s ezt a változást szintén célszerű lenne tartósítani. A kiutazás fő szponzora ezúttal is a Magyar Tudományos Akadémia volt, főként a két akadémia között ma még fennálló csereegyezmény révén. A szimpóziumról beszámolót közölt az *Ethnologia Fennica* 2006. évi kötete (pp. 89–91.), s remélhetőleg a *Néprajzi Hírek* is megemlékezik majd róla. A szimpózium anyagát a finn fél önálló kötetben kívánja megjelentetni.

Charms, Charmers and Charming címen tartották meg Pécsen 2007. május 11–13. között azt a nemzetközi konferenciát, melynek egyik társrendezője a Magyar Néprajzi Társaság volt. Az International Society for Folk Narrative Research, a londoni Folklóre Society és a Pécsi Egyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke fogott össze a konferencia megrendezése érdekében. Részletesebb beszámolókat hamarosan olvashatunk róla, s bízom benne, hogy nem marad el az összegyűjtött előadások kiadása sem.

Társaságunk Folklor Szakosztálya 2007 őszén rendezi meg – határon túli magyar előadók bevonásával – a Kodály-évfordulóhoz kapcsolódó konferenciáját. Társaságunk közbenjárására kapott e két utóbbi rendezvény bizonyos anyagi támogatást az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályától. Elmondhatjuk, hogy a Néprajzi Társaság legjelentősebb szponzora változatlanul a Magyar Tudományos Akadémia.

Az őszi rendezvények között a hazai kapcsolatépítés, tudományközi együttműködés szempontjából is fontosnak ígérkezik a *Bányászélet, kultúra, hagyomány* címen a Magyarhoni Földtani Társulattal, a Magyar Állami Földtani Intézettel és az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesülettel közösen tartandó konferenciánk. Ennek programja már összeállt, s van vállalkozó a cikké formált előadások önálló kötetben történő kiadására is. (Zárójelben jegyzem meg, hogy a bányák világából jelentek meg az utóbbi évek példamutató, kiválóan illusztrált tárgytörténeti publikációi is.) A konferencia mottóját a Néprajzi Társaság egyik alapítójától, Jókai Mórtól kölcsönözzük: „*Tiszteljétek a bányászokat! Ők a haza szívéhez legközelebb vannak, mert a föld kebelében dolgoznak.*” (Hála József gyűjtése.) A magyar néprajztudomány legjobb hagyományait követjük, ha lazítunk a figyelem „paraszt-központúságán”, s az eddiginél többet foglalkozunk a kétkezi emberek más rétegeivel, a kézművesekkel, a bányászokkal, az ipari munkássággal. „Posztindusztriális”-nak is nevezett korunkban ezeknek a rétegeknek a hagyományvilága, életmódja már történelmi távlatot nyert, s nagyon kell igyekeznünk, ha dokumentálni kívánjuk az ipari korszak mindennapi kultúráját, vagy akár csak tíz-tizenöt évvel korábbi népeletét.

Tisztelt Közgyűlés! Az állami mecénatúra beszűkülésének, az ún. „megszorítások”-nak az esztendejében szót kell ejteni a társasági működés anyagi vonatkozásairól is. Érdeemes felidézni, hogy a szak történetében fontos szerepet játszottak az egykori mecénások. Olyanokra gondolok, mint a Herman Ottó halászati kutatásait és *A magyar halászat könyvét* támogató Semsey Andor gróf, a vagyónát az Akadémiára testá-

*A Magyar Néprajzi Társaság vezetősége a közgyűlésen
(Fotó: Bárbh Dániel)*

Balról jobbra: Paládi-Kovács Attila, T. Bereczki Ibolya, Kemecsi Lajos és Bali János

*Paládi-Kovács Attila elnök megnyitja a közgyűlést
(Fotó: Hála József)*

ló Vigyázó Ferenc gróf (hiszen hagyatékának éves bevételeiből *A magyarság néprajza* négy kötetére is jutott), vagy az *Ethnographia* 1926. évi kötetének kiadását támogató Kornfeld Móric báró. A Solymossy Sándor szerkesztésében megjelent évfolyam címlapjának hátsó oldalán ma is olvasható: „*Ennek az évfolyamnak megjelenését dr. báró Kornfeld Móric úr anyagi támogatása tette lehetővé.*” A „Társasági ügyek” rovatában közreadták a „Segélyek” összegét a mecénások sorrendjében. Onnan tudható, hogy a kérdéses évfolyam kiadását Kornfeld báró 20 ezer koronával, a Magyar Tudományos Akadémia 15 ezer koronával támogatta.

A Néprajzi Társaság az *Ethnographiával* élénk hazai és nemzetközi könyv- és folyóiratcserét bonyolított, s számos könyvet kapott recenzálásra. A beérkezett könyvek, folyóiratok listáját minden negyedévi számban közreadták, s alul megjegyezték: „*Ezen kimutatásban foglalt könyvek (folyóiratok) megállapodás értelmében átadottak a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának.*” (*Ethnographia* 1926. 111.) Ez a könyvtárfejlesztési gyakorlat a Társaság alapításától fogva fennállt. Ne felejtjük, hogy a szak legnagyobb hazai szakkönyvtárának megalapozásához, gyarapításához a Néprajzi Társaság és az *Ethnographia* ma már felbecsülhetetlen mértékben járult hozzá. A szak intézményeinek, művelőinek összefogására ma is legalább akkora szükség van, mint a klasszikus kapitalizmus korában és a gazdasági világválság éveiben. Szembe kell néznünk a hazai források apadásának, beszűkülésének tényével. Évekig nem reménykedhetünk a régi nagy mecénások méltó utódainak megtalálásában. Ezért tartjuk fontosnak az *Ethnographia* előfizetőinek megtartását, a személyi jövedelemadó 1 %-ából befolyó összeg növekedését, s teszünk meg mindent a pályázati úton elnyerhető támogatások megszerzéséért. Azonban továbbra is kérnünk kell a tisztelt tagság szakmai, erkölcsi és anyagi támogatását, hogy társasági működésünket minél kevesebb megalkuvással és veszteséggel folytathassuk az előttünk álló években, a Néprajzi Társaság fennállásának közelgő 120. esztendejében is.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA
elnök

III. A társaság kitüntetettjei

Petercsák Tivadar

Petercsák Tivadar (sz. 1947) egyetemi tanulmányait 1966–1971 között végezte a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, ahol történelemtanár–etnográfus–népművelő szakképzettséget szerzett. 1972–1975 között a sárospataki Rákóczi Múzeum néprajzos muzeológusa, 1975-től 1981-ig a szerencsi Zempléni Múzeum igazgatója volt, 1981 óta pedig az egrri Dobó István Vármúzeum munkatársa, 1989 óta pedig a Heves megyei szervezet igazgatójaként tevékenykedik. Petercsák szerteágazó tudományos munkássága részeként monografikus igénnyel vizsgálta a Hegyköz állattartását, a filkeházi népszokásokat. A szerencsi múzeum képeslapgyűjteményének feltárása is a nevéhez kötődik. Legfőbb témakutatása és publikációi a paraszti erdő-

használat és erdőbirtoklás, illetve a legelőhasználat szerteágazó kérdéskörét fogják módszertani szempontból is orientáló módon egységes szemléleti keretbe. A nemesi és a paraszti közbirtokosságok szervezeti formájával, funkciójával foglalkozó monográfiája (2003), akadémiai doktori értekezése jelzi kutatásainak további irányait.

Simon András

Simon András egyetemi hallgató kora óta céltudatosan műveli választott szakterületét. Rendszeres terepmunkát végez, sőt terepmunkát vezet (Szlovéniában), rendszeresen publikál. Könyve, számos tanulmánya jelent már meg fiatal kora ellenére. Egy működő OTKA-pályázat résztvevője. Az ELTE Európai Etnológiai Doktori Programjának hallgatójaként a nappali képzést befejezte, doktori szigorlatát letette és benyújtotta disszertációját (a magyarországi szőlőkultúra témájából), védés előtt áll. Jelenleg az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének tanársegédje. 2004-ben tíz hónapos DAAD-ösztöndíj segítségével egy vizuális antropológiai kurzust végzett Göttingenben. Hosszú évek óta eredményesen, s mind magasabb szakmai szinten készíti néprajzi filmeket. Sikeresen szerepelt több külföldi konferencián. 2005-től az *Acta Ethnographica Hungarica* recenziós rovatának egyik vezetője. Az elmúlt években többször részt vett a Magyar Néprajzi Társaság rendezvényein: szemináriumán, konferenciáin, szakosztályi felolvasóülésein.

Tánczos Vilmos

A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékének docense. Már egyetemi tanulmányai idején megkülönböztetett figyelemmel fordult a gyimesi és a moldvai csángók, valamint a csíki székelyek vallásos népelete, archaikus költészete felé. Már a romániai rendszerváltás előtt, s azt követően is szerteágazó terepmunkát végzett moldvai csángó közösségekben. Több tanulmánykötete az archaikus moldvai csángó imaszövegek szimbolikáját elemzi. Eddigi munkássága elsősorban a kisebbségben élő moldvai magyarság érdekvédelméhez, archaikus kultúrájának szakszerű dokumentálásához és megjelentetéséhez kötődik. Az utóbbi évtizedben rendszeres kutatómunkát végez a székelyföldi magyar ajkú cigányközösségekben is. Nagy sikerű dokumentumfilmje (*Olga*) számos hazai, magyarországi és európai verseny díjazott alkotása.

Kücsán József

1952-ben született. Általános és középiskolai tanulmányait Igaron és Simontornyán végezte. Történelem és néprajz szakon szerzett diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. 2005-ben végezte el a Pécsi Tudományegyetem doktori iskolájának Néprajz – Kulturális Antropológia PhD-programját, disszertációjának védelme a közeljövőben várható. 1975 óta dolgozik néprajzkutató muzeológusként a soproni Liszt Ferenc Múzeumban, nevéhez kötődik a fertőszéplaki falumúzeum (1982) és az új soproni néprajzi állandó kiállítás (1989) megrendezése. Kutatásai rendre a környék kisebbségeihez, elsősorban a soproni és a Sopron környéki németiséghez kapcsolód-

nak, de a grádistyei horvátok népi kultúráját is érintette. E témákban számos munkája (tanulmánya, cikke) jelent meg.

Pesovár Ernő

Pesovár Ernő a néprajztudomány kandidátusa, *Kossuth-díjas* táncfolklorista, koreográfus. Herenden született 1926-ban. A budapesti ELTE Bölcsészettudományi Karán muzeológusi oklevelet szerzett (1951), majd bölcsészdoktorátust (1966). Muzeológus vidéki múzeumokban (1951–), a Népművészeti Intézet néptánc részlegének vezetője (1952–), a Néprajzi Múzeum Népzenei Osztályának munkatársa (1958–). 1983-tól a Néptánc Osztály vezetője volt. Tanított az ELTE Néprajz Tanszékén. Kutatási területe a táncfolklor, azon belül rendszerezéssel, formatannal, tánc történettel, az új táncstílussal, páros táncokkal foglalkozik. Tánckritikusként is működik. Több tucatnyi önálló kötete, monográfiája jelent meg. Cikkei, tanulmányai az *Ethnographia*, a *Néprajzi Értesítő*, az *Acta Ethnographica* című szakfolyóiratokban, valamint a *Tánc tudományi Tanulmányok*, a *Táncművészeti Értesítő* és az *IFMC-Évkönyv* című kiadványokban jelennek meg.

Péter László

Péter László (sz. 1926) élete szorosan összeforrt Szegeddel. Egyetemi tanulmányait 1944–1947 között itt végezte. 1968-ban az irodalomtudomány kandidátusa, 1991-ben az irodalomtudomány (MTA) doktora lett. Irodalomtörténész, várostörténész, nyelvész, folklorista. E területeken alkotott maradandót. A *Tiszatáj* című folyóirat alapító szerkesztője, József Attila, Juhász Gyula, Tömörkény István kutatója, az *Új magyar irodalmi lexikon* főszerkesztője, Szeged és Szőreg művelődéstörténetének legjobb ismerője, nyelvjáráskutató, bibliográfus. Kálmány Lajos és Bálint Sándor életművének kutatója. Folkloristaként az egyéniségkutatás egyik elindítója, a népköltészet és az irodalom kapcsolatának, a népi társadalomnak kutatója. Mindezekben a területeken sokat publikált. A Bálint Sándor hagyatékát gondozó kuratórium tagja. Az 1990-es évektől az SZTE Néprajzi Tanszékének óraadó tanára. Életében számos szakmai és társadalmi elismerést kapott.

Konrad Köstlin

Konrad Köstlin (sz. 1940) 1994-től a bécsi egyetem nyilvános rendes tanára, az Európai Etnológia Tanszék vezetője. Bécsi kinevezése előtt Kiel, Regensburg és Tübingen egyetemén tanított. 1983–1987 között a Német Néprajzi Társaság elnöke, 1990–2001 között a SIEF elnöke, jelenleg a Bécsi [Osztrák] Néprajzi Társaság elnöke. Észak-Németországtól Ausztriáig tekintő empirikus vizsgálatait a közvetlen és közvetett társadalmi reprezentáció történeti eseteitől a megszerkesztett hagyományig terjednek. Több önálló kötetet publikált, tematikus köteteket és folyóiratokat szerkesztett, mintegy 170 tanulmányt közölt. Bécsi munkája során jó kapcsolatot ápol szakmai szomszédságával Szlovákiában, Horvátországban és különösen Magyarországon. Előadott a Magyar Néprajzi Társaságban, a nemzetiségi konferencián, hazai doktori iskolában,

többször publikált magyar nyelven is. A SIEF búcsúzó elnökeként a magyar kezdeményezést támogatva Budapestre hozta a nemzetközi társaság tudományos konferenciáját 2001-ben.

Leander Petzoldt

Leander Petzoldt professzor, a 2006-ban nyugalomba vonult innsbrucki egyetemi tanár, vezető, klasszikus német néprajztudós számos önálló kötetet publikált, tematikus és konferenciaköteteket, illetve folyóiratokat szerkesztett, számos tanulmányt közölt. A magyar néprajztudománnyal több mint négy évtized alatt igazán sokrétű és szoros kapcsolatokat épített ki konferenciák, kiadványok, vendégtanítás, magyarországi terepmunka formájában. Ma alighanem ő az egyik legrégebb és legszorosabb magyar kapcsolatokkal rendelkező olyan német kolléga, aki még hiányzott a Magyar Néprajzi Társaság kitüntetettjei közül.

Pirjo Korkiakangas

Pirjo Korkiakangas, a jyväsckyläi egyetem Néprajzi Tanszékének professzora, a Finn Néprajzi Társaság, az *Ethnos* elnöke, az *Ethnologia Fennica* főszerkesztője. Érdeklődésének középpontjában az emlékezés, az emlékezet áll, az, hogy mindezek segítségével hogyan építhetők fel, rekonstruálhatók elmúlt korok különböző életformái, városok mindennapjai. Doktori disszertációja az emlékezet alapján felidézhető gyerekort elemzi: a mezőgazdasági munkákra, illetőleg játékokra való emlékezésből hogyan idézhető fel a 20. század első felének „tipikus” finn életmódja. A finn–magyar kapcsolatok lelkes támogatója, a kétoldalú finn–magyar konferenciáknak több mint egy évtizede résztvevője. A legutóbbi, Jyväsckyläben megrendezett IX. Finn–Magyar Néprajzi Szimpózium főszervezője, a konferencia anyagából megjelenésre kerülő kötet szerkesztője. Tudományszervező munkássága fontos részének tekinti a finn–magyar néprajzi kapcsolatok folyamatos ápolását, magyarországi kollegákkal való szakmai együttműködés fenntartását.

L. Juhász Ilona

1960-ban Rozsnyón született. A Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaságnak az 1989-es megalakulástól kezdve tíz éven keresztül motorja volt. 1990 és 1993 között az Érsekújvári Honismereti Múzeum dokumentátoraként tevékenykedett, majd ugyanazt a feladatot látta el a komáromi Duna Menti Múzeum Magyar Nemzetiségi Osztályán (1993-tól 1995-ig). Itt kezdte el összeállítani az évekre bontott szlovákiai magyar néprajzi bibliográfiákat, mely munkát a Fórum Kisebbségkutató Intézet komáromi Etnológiai Központjának munkatársaként folytatott. Mindeközben a Debreceni Egyetemen szerzett néprajzból diplomát, majd ugyanott doktorált 2006-ban. Kutatásszerzői tevékenysége mellett 1990-től számos néprajzi kötete, tanulmánya, recenziója és ismeretterjesztő írása jelent meg. Külön kiemelendő a 2005-ben megjelent kötete, mely az ún. folklorizmus-kopjafák teljes körű dokumentációját adja szlovákiai magyar viszonylatban (e vállalkozás egyetemes magyar viszonylatban is úttörőnek te-

kinthető). 2006-ban, Liszka Józseffel közösen jelentette meg a *Jelek a térben I. – Szakrális kisemlékeink* című háromnyelvű kötetet, amely Dél-Szlovákia szakrális kisemlékeinek keresztmetszetét adja.

Olosz Katalin

Évtizedek óta az egyik legjelentősebb erdélyi magyar folklorista, aki nem központi intézményben dolgozott. Sokoldalú tevékenységét ma is folytatja, ottani és itthoni kollégáival való együttműködése is példaértékű, amit az is jelez, hogy rendszeres részvevője Társaságunk szemináriumainak. 1940-ben született, egyetemi tanulmányait a kolozsvári tudományegyetem bölcsészeti karán végezte. A marosvásárhelyi pedagógiai főiskola tanársegédéeként, majd a Román Tudományos Akadémia marosvásárhelyi fiiláléjának tudományos munkatársaként dolgozott. Kutatási területe a népköltészet (népmese, ballada), a folklóralkotások stilsztikája, az erdélyi magyar népköltészeti kutatások története. Számos könyve, antológiája és tanulmánya jelent meg. Fő művei: *Magyargyerőmonostori népköltészet* (Almási Istvánnal, Bukarest, 1969); *A kecskésember* (Bukarest, 1972); *Ha folyóvíz volnék – A magyar népi líra antológiája* (Kolozsvár, 1982); *Víz mentére elindultam – Tudománytörténeti, népismereti írások* (Marosvásárhely, 2003); *Egy kiállítás emléképei* (Kolozsvár, 2003); *A rókaszemű menyecske – Kovács Ágnes ketesdi népmeseegyűjteménye* (Kolozsvár, 2005).

Bartha Júlia

1955-ben született Karcagon. A debreceni egyetemen szerzett etnográfusi diplomát, majd ugyanott védte meg 2001-ben PhD-értekezését, melynek témája a kunsági folklór keleti kapcsolatainak elemzése volt. Két évtizeden keresztül a karcagi Györffy István Nagykun Múzeum etnográfus munkatársaként jelentős tevékenységet fejtett ki a Nagykunság népi kultúrájának feltárása területén, elsősorban a folklór- és a társadalomnéprajzi kutatásaival. Gondozta Györffy hagyatékát, közreadta a kéziratban lévő balkáni és törökországi kutatóútjának anyagát. 1988-tól jelentős kutatásokat végez a kis-ázsiai törökök körében, impozáns méretű recens anyag birtokában összehasonlító vizsgálatokat folytat a kunsági és a török kulturális elemek, a hagyományos életmód és folklór területén, melynek eredményeként több jelentős kötete látott napvilágot az elmúlt bő tíz évben. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumi Szervezet Néprajzi Osztályának vezetője, a Karcagon megjelenő Keleti örökségünk sorozat szerkesztője, számos szakmai társaság és kuratórium tagja, 2005-től a karcagi székhelyű Barbaricum Irodalmi és Művészeti Egyesület elnöke.

Fazekas Mihály

1934-ben született Karcagon, ahol általános és középiskolai tanulmányait is végezte. 1958-ban szerzett magyar-történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az egyetemen Gunda Béla tanítványaként néprajzot is hallgatott. 1975-ben szerzett bölcsészdoktori fokozatot a *Kunmadaras juhászata* című értekezésével. 1958-tól általános, majd középiskolai tanárként dolgozott Karcagon. Ez

időszak alatt folyamatosan kutatott, s készített rendkívüli pontosságú néprajzi feljegyzéseket. 1985-ben került a karcagi Györffy István Nagykun Múzeumba, ahol 1994-es nyugdíjazásáig helytörténet–néprajzkutatóként tevékenykedett. Kutatóként és tanárként egyaránt a Nagykunság, a szívből szeretett szülőföld szolgálatát tekintette legfontosabb feladatának. Több kötet, tanulmány és számos kisebb dolgozat szerzője. Kutatói tevékenysége mellett mindig is figyelmet fordított a hagyományörzés népszerűsítésére a fiatal generációk körében.

Gub Jenő

Nyugalmazott biológia–földrajz szakos gimnáziumi tanár, a székely népi természetismeret kutatója. 1929-ben született Szovátán, egyetemi tanulmányait a Bolyai Tudományegyetemen fejezte be 1960-ban. 1964 óta szülőfalujában tanított. Tagja a Kriza János Néprajzi Társaságnak, melynek pályázatán 1991-ben I. díjat nyert. Többször kapott díjat a Magyar Néprajzi Múzeum pályázatain is (I. díj 1993-ban és 1995-ben, II. díj 1994-ben és 1996-ban). Szülőföldje népi természetismeretének szenvedélyes, szakszerű kutatója, az erdélyi etnobotanikai kutatás egyik legtermékenyebb művelője, mely munkájában Orbán Balázs példája vezérelte. Mintegy másfélszáz dolgozata és cikke jelent meg különböző folyóiratokban. Három kismonográfiája a Sóvidék népi természetismeretét dolgozza föl. Tanári munkásságához a derű, a humor is hozzátartozott. Ennek emlékeit gyűjtötte össze és adta ki 2005-ban *A meleg égövön hideg van* című, diákhumort megörökítő könyvében.

Hetvesné Barátosi Judit

Esztergomi származású amatőr kutató, aki Százhalombattán csatlakozott a helyi múzeumbaráti körhöz, s kapcsolódott be az önkéntes néprajzi, helytörténeti kutatómunkába. Körülbelül másfél évtizede költözött vissza szülővárosába, ahol azóta gyűjti a helyi néprajzi adatokat. Gyűjtéseit levéltári kutatással, fotódokumentációval egészíti ki. Helyi kiadványokban gyakran jelennek meg írásai. Jelenleg egy régi esztergomi iparos család múltját, illetve történetük néprajzi vonatkozásait kutatja. A Néprajzi Múzeum által meghirdetett valamennyi pályázatra küld be pályamunkát, melyek mindig elismerésben részesülnek. Több olyan néprajzi konferencián is jelen volt résztvevőként, melyek kutatási témáihoz kapcsolódtak.

Korc Antalné

1933-ban született Halásziiban, ahol azóta is él. Nyugdíjba vonulásáig vezette a helyi óvodát. Már aktív évei alatt is elmélyedt a település történetének, hagyományainak kutatásában, sőt, ápolásukban is aktívan közreműködött. Nagy részt vállalt a helyi Halászi Hagyományörző Egyesület megalapításában és működtetésében. Rendszeresen küld pályamunkát a *Szülőföldünk* pályázatára, megírta és kiadta Halászi község történetét 1996-ban (*Halászi község múltja és jelene* címmel). Nem csak maga gyűjti az emlékeket, hanem szervezi is a faluban élők és az elszármazottak között a hagyományok összegyűjtését és feldolgozását. Tizenhárom éve vesz részt rendszeresen az

országos néprajzi gyűjtőpályázaton, s mindig rugalmasan alkalmazkodik a gyűjtőpályázat kiírásaihoz, gyűjti és kutatja az új témákat is.

Laki-Lukács László

Életműve lakóhelye, Edelény és környéke néprajzi örökségének feltárásához és gondozásához kötődik. Ő alapította az Edelényi Borsodi Tájházat, melynek teljes berendezését egymaga gyűjtötte össze. A tárgyi emlékeken túl az általa létrehozott hatalmas cédulaanyag szinte az egész Bódva-völgy szellemi néprajzi emlékeit öleli fel. Munkásságának jelentős érdeme a folyóirat-szerkesztői tevékenysége. Így a *Szülőföldünknek*, a *Borsodnak*, a *Borsodi Tájház Közleményeinek* és az *Edelényi Füzeteknek* is alapító szerkesztője. Legutóbbi könyvei – az Edelény templomairól és egyházközösségeiről, illetve Edelény szőlőhegyeiről írottak – rendkívül szépen és gazdagon illusztráltak. Szövé népi iparművészként is sokat tett a hagyományos mintakincs fennmaradásáért.

IV. Főtitkári jelentés

Tisztelt Közgyűlés!

A 2006-os esztendő a Magyar Néprajzi Társaság életében egyrészt a korábbi években kialakult gyakorlatnak megfelelően a szervezet stabilitásának megőrzését, ugyanakkor az új kihívásokra adott válaszokat jelentette. 2006. évi főtitkári jelentésemben még kételyeimnek kellett hangot adnom azzal kapcsolatban, hogy egyáltalán folytatni tudjuk-e a harmincéves jubileumát betöltő nemzetiségi néprajzi sorozatot, s arról kellett számot adnom, hogy Társaságunk programok elhagyására, időbeli átütemezésére, és jelentős költségcsökkentésre kényszerült. Az egész országot, és különösen a kultúra és a tudomány területeit sújtó megszorítások a 2006-os évünk gazdálkodását és lehetőségeinket is korlátozták, de legalábbis erősen behatárolták mozgásterünket. Nem csak a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, hanem az általa társadalmi szervezeteknek, köztük nekünk nyújtott működési támogatás is megszűnt, és ami sajnálatos, ezt a mintegy 500 ezer forintos hiányt más forrásból sem sikerült pótolni. A 2005 végi takarékosági intézkedéseket követően hasonló szigorú lépésekre nem kényszerültünk, szerényen, takarékosan éltünk, ugyanakkor az anyagi mozgástér korlátozott volta csökkentette lehetőségeinket is. Mindezen nehézségek ellenére örömmel mondhatom el, hogy a Magyar Néprajzi Társaság működése stabil maradt, s bár saját bevételei csökkentek az előző beszámolási időszakhoz képest, a választmány által megszabott feladatokat, szakosztályi programokat, konferenciákat, kiadványaink megjelentetését kitűzött terveinknek megfelelően szinte maradéktalanul teljesítettük.

Tisztelt Közgyűlés!

Mielőtt rövid áttekintést nyújtanék az elmúlt év legfontosabb eseményeiről, rendezvényeiről, szomorú kötelességemnek teszek eleget, amikor felidézem Társaságunk

időközben elhunyt tagtársainak nevét. Az elmúlt beszámolási időszak óta eltávoztak körünkől: Balogh István, Erdész Sándor, Haáz Sándor, Kaposi Edit, Nagy Dezső, Nagy Olga, Ujvári Béláné Kerékgyártó Adrienne, Varga Imre, Zsók Béla. Mindannyiuk emlékét megőrizzük. Kérem, adózzunk közgyűlésünkön emlékülnek egyperces néma felállással!

Tisztelt Közgyűlés!

2006-ban tovább folytatódott az a tendencia, amelynek eredményeként a korábbi éveknél nagyobb számban kérték felvételüket a Magyar Néprajzi Társaság soraiba. 2004-ben 24 fő, 2005-ben 39, 2006-ban összesen 58 tagfelvételi kérelmet hagyott jóvá a választmány.

A korábbi években kialakított gyakorlatnak megfelelően a *Néprajzi Híreknek* a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megjelentetett két füzetét valamennyi fizető tagunknak eljuttattuk. Örömteli visszajelzéseket kaptunk a postázásokat követően, hiszen a megnövekedett utazási költségek, munkahelyi leterheltség miatt tagtársaink érzékelhetően kevesebb társasági rendezvényen tudnak személyesen jelen lenni.

A korábbi évek emelkedő tendenciájú tagdíjbevételei 2006-ban stabilak maradtak, de miután az előző évben nem növeltük a tagdíjat, érdemben nem változtak, sőt, némi csökkenést mutatnak. Ugyanakkor említésre érdemes, hogy még mindig vannak tagjaink, akik most pótolták évek óta felhalmozódott tagdíjmaradásukat, ami mindenképpen hozzájárult a Társaság anyagi helyzetének stabilitásához. Néhány tagunk felülfizetéssel is támogatta szervezetünket. Sajnos a nemzetiségi kiadványsorozat kiadásának bizonytalansága és részben elmaradása, valamint az *Ethnographia* továbbra is fennmaradt, bár csökkent késése is hozzájárult kiadványbevételeink jelentős visszaeséséhez.

2006 folyamán négy választmányi ülést tartottunk (2006. február 2., 2006. április 19., 2006. szeptember 28., 2006. november 29.), valamint igények szerinti, gyakori elnök-főtitkári konzultáció biztosította a folyamatos működés feltételeit.

A Magyar Néprajzi Társaság tagjainak száma 2006 decemberében 1547 fő, amely 2007 májusára 1560 főre növekedett. Határon túli tagtársaink száma az új belépőkkel is gyarapodott, és örömdetesesen magas a fiatalok aránya. Tagdíjból származó bevételünk 2006-ben 756 ezer forint (2005-ben 779 ezer forint) volt.

A Magyar Néprajzi Társaság a személyi jövedelemadó 1%-ából 2006-ban 165 ezer forint bevételhez jutott, ez lényegesen kevesebb, mint a 2005. évi 249 ezer forint bevétel volt (2004-ben 200 ezer Ft).

Tisztelt Közgyűlés!

Az elmúlt év is megerősítette a Társaság vezetését abban, hogy a 2004-ben módosított alapszabály érdemben hozzájárult a stabil, kiszámítható működéshez, és az elfogadott jogszabály alapján hatékonyan működött a tisztújítást követően szervezetünk. A 2006-ban jelentősen megújult összetételű választmány, a lendületes szakosztályi tisztségviselők munkájukkal érdemben hozzájárultak rendezvényeink, programjaink felülvizsgálásához. Különösen figyelmet érdemel a tavaly létrehozott Városnéprajzi Szakosztály tevékenysége, amely nem csak új szint hozott Társaságunk életébe, hanem olyan kutatási problémák, irányok felvetésének, megvitatásának is teret nyitott, ame-

lyek korábban vagy egyáltalán nem, vagy csak más szakosztályokban szétszórtan jelentek meg.

Mindezen eredmények ellenére problematikusnak érzem társasági rendezvényeink látogatottságát, s mondom mindezt annak ellenére, hogy tudom, tagtársaink többsége számára a megnehezedett életkörülmények, s nem az érdeklődés hiánya a távolmaradás oka. Mindenképpen javítanunk szükséges kommunikációs gyakorlatunkon. Előző évi főtitkári beszámolómban is jeleztem, hogy bár formailag és tartalmilag sikerült az elmúlt években megújítanunk honlapunkat, a rendszeres és gyakori frissítést, sajnos, nem tudtuk megoldani. Sikeres távmunkapályázatunkon felbuzdulva 2007-ben benyújtottuk a pályázatot egy hatórás munkatárs foglalkoztatásának biztosítására – akinek többek között ezt a feladatot szántuk –, de sajnálatos módon ez a pályázatunk nem nyert támogatást.

Tisztelt Közgyűlés!

Társaságunk a 2006. évben – a korábbi hagyományoknak megfelelően – a választmány által jóváhagyott program és költségvetés alapján folytatta tevékenységét, s működését többek között az MTA, a Nemzeti Civil Alapítvány, valamint főként az NKA-tól elnyert tematikus pályázatok révén kapott anyagi forrásokkal biztosítottuk. Saját bevételeink részben tagdíjbefizetésből, részben saját kiadványaink értékesítéséből származtak.

2006-ban a társasági adminisztrációt – főként költségtakarékossági okokból – egy titkársági munkatársunk, Jung Eszter végezte, aki az elmúlt években komoly gyakorlatot szerzett, és lelkiismeretesen, kreatívan, nagy önállósággal, ugyanakkor precízen végezte munkáját. A hivatali munka és a szervezéssel kapcsolatos tevékenység mellett szövegbeviteli, tördelési feladatokat is ellátott. 2006 folyamán megnyugtatóan alakult az új könyvelőcéggel a kapcsolatunk, a korábbi körülményekhez képest igazán jó volt velük dolgozni, sőt, sikerült korábban keletkezett könyvelési hibákat kijavítani, hiányosságokat megszüntetni. 2006 májusától eredményes távmunkapályázatunk nyomán új munkatárssal egészültünk ki Kovács Gergely személyében, akinek első számú feladata az MNT régi iratanyagának rendezése, átadásra történő előkészítése volt. Emellett bizonyos adminisztrációs munkákat is ellátott, illetve angol fordításokat készített nemzetiségi kötetek számára. Munkatársaink tevékenysége nyomán a társasági rendezvények lebonyolítása, a hivatali ügyintézés, a kiadványértékesítés rendezett keretek között zajlott, s eredményes pályázati tevékenységet folytathattunk. Sajnos, a korábbi években kialakított, és jól működő elektronikus levelezés – nem a mi, hanem a Néprajzi Múzeum szerverének hibájából – hosszabb időn keresztül nem, vagy csak bizonytalanul, késedelmesen működött, ez jelentősen megnövelte postázási költségeinket. Még egyszer a honlapról a levelezés és az információk kapcsán: továbbra sem tettünk le róla, hogy a mai kor kommunikációs igényeihez alkalmazkodva fejlesszük és működtessük honlapunkat. Új domain-nevet regisztráltattunk (www.neprajzitasasag.hu), és önálló tárhelyet béreltünk, amellyel megszüntethetjük kiszolgáltatottságunkat.

Míg 2005 a költözködés éve volt, s előző beszámolómban az új hivatali helyiség kialakításáról adhattam számot, most a kiadványraktárban tárolt könyvek számbavételét, a könyvértekesítés feltételének megteremtését emelhetem ki. Az új irodahelyiségben nagy felületű polcrendszert alakítottunk ki, és laktunk be, meglévő bútorainkat

A közgyűlés résztvevői
(Fotó: Bárth Dániel)

A közgyűlés résztvevői
(Fotó: Hála József)

kiegészítettük – elsősorban adomány révén, s ezért köszönet illeti Paládi-Kovács Attila elnök urat. A technikai fejlesztést egy új, modern számítógép jelentette, amely a hivatali adminisztrációt gyorsította meg, illetve egy lapolvasó szkennert, amellyel lehetővé vált legfontosabb iratanyagaink digitalizálása. 2006-ban tovább folytatódott a kiadványraktár anyagának rendezése és számbavétele, amelynek eredményeként mára – közel egy évtized bizonytalanság után – valamennyi értékesíthető kiadványunk darabszámát tudjuk, sőt, azt is, hogy mely *Ethnographia*-példányok kerültek a védendő kategóriába.

A Magyar Tudományos Akadémia támogatásával és saját forrás biztosítása révén 2006-ban is meg tudtuk jelentetni nagy múltú kiadványunkat, az *Ethnographiát*, a magyar néprajztudomány központi folyóiratát. A folyóirat felelős szerkesztője, Bartha Elek, a szerkesztésben közreműködők és a szerkesztőbizottság munkája eredményeként a közgyűlés időpontjáig folytatódott a lemaradás behozása, bár a folyamat az utóbbi esztendőben sajnálatos módon lelassult. A beszámoló készítésének időpontjáiig kikerült a nyomdából a teljes 2005-ös évfolyam, és a 2006-os évfolyam 1-es és 2-es száma. Tovább növeltük előfizetőink számát az év során, és számukra valamennyi megjelent kötetet postáztuk. 2006 utolsó harmadában felállt az új, tagságában csak kevéssé változott szerkesztőbizottság, élén a felelős szerkesztővel, Bartha Elekkel.

2006-ban ismét sikerült pályázati támogatást kapnunk az NKA Népművészeti Kollégiumától a *Néprajzi Hírek* megjelentetésére. Ennek eredményeként a tiszteben megerősített Hála József és az újonnan megbízott szerkesztőtársai által szerkesztett kiadvány évi két füzetben megjelenhet. Reményeink szerint a szerkesztők a választmány határozatának megfelelően szakaszossá teszik a megjelentetést.

A Nemzetiségi Szakosztály keretében 1975 óta 13 nyelven megjelenő nemzeti-ségi néprajzi sorozat kiadásának lehetőségei megtörték 2005 során, bár még az év folyamán kiadhattuk a beszerkesztett, nyomdában lévő köteteket. 2006-ban az elnyert NKA-pályázat segítségével folytathattuk a nemzetiségi néprajzi sorozatot, amelynek megjelentetése 2005-ben az NKÖM által a korábbi években nyújtott rendkívül jelentős mértékű támogatás megszűnésével megszakadt. 2006 végére nyomdába került a szerb és a magyar nyelvű válogatáskötet teljes anyaga, és 2007 első hónapjaiban megtörtént a következő kötetek előkészítése és nyomdai munkálatainak elvégzése is.

A Magyar Néprajzi Társaság kiemelt jelentőségű rendezvénye, a IX. Finn–Magyar Néprajzi Szimpózium 2006. augusztus 24–27. között Finnországban, Jyväskyläben került megrendezésre, amelynek témája „*Touching things*” – *Ethnological Aspects of Modern Material Culture* („*Tárgyérintések*” – *A modern anyagi kultúra etnológiai aspektusai*) volt. Magyarországot tizenhárom tagú delegáció képviselte. Az Ethnos, a fő szervező finn fél anyagi nehézségei miatt a program az eredetileg tervezettnél rövidebb időtartamú volt, s a résztvevők számára a korábbi évekhez képest jelentősebb anyagi tehertétellel járt. Végül a kiutazást többek között a Kulturális Minisztérium, a Magyar Tudományos Akadémia és a munkatársakat küldő intézmények anyagi tehervállalása tette lehetővé. A tanácskozáson jelentős szakmai érdeklődést váltottak ki a főként fiatal néprajzkutatók friss szemléletű, új témákat bemutató angol nyelvű prezentációi.

Új kezdeményezéseink közül kettőre kívánom felhívni a tisztelt közgyűlés figyelmét. A választmány határozata alapján új kiadványsorozatot indítunk, melyben a legújabb néprajzi témájú doktori értekezéseket, fiatal kutatók nagyobb lélegzetű tanulmányait kívánjuk közreadni. Ugyancsak döntött a választmány arról, hogy Hála József javaslata alapján szervezetünk alapításának 120. évfordulójára önálló kiadvá-

nyokat jelentetünk meg az MNT történetének feltárására. Többek között a *Néprajzi Hírekben*, a *Honismeretben* megjelent gyűjtési felhívásra beérkező anyagokból *Anekdoták és történetek a magyar néprajztudomány köréből* címmel válogatás jelenik meg a jubileumra.

Központi társasági rendezvényeink mellett élénk szakmai közélet zajlott szakosztályi üléseinken. A szakosztályi rendezvények 2006-ban is tudatosan kialakított éves program alapján szerveződtek, s a tartalmas előadások összességében jelentős, bár alkalmanként eltérő számú érdeklődő közönséget vonzottak. Az ez évi közgyűlésünkön megalapított Városnéprajzi Szakosztály hivatott a jelenkor kihívásainak megfelelően újabb, eddig a néprajzi kutatásokba csak kis mértékben bevont társadalmi csoportok vizsgálatát kezdeményezni, s az elért kutatási eredményeket bemutatni. E célok megvalósításába a rokon tudományok képviselőit is be kívánja vonni.

Szakosztályi rendezvényeink a következők voltak 2006-ban.

- 2006. január 19. – A 80 éves Varga Marianna köszöntése az új stílusú népviseletekkel kapcsolatos előadásokkal (Anyagi Kultúra Szakosztály).
- 2006. január 20. – Néphit, vallás, mentalitás. Kézírtos és nyomtatott források, 16–19. század. Forrásfeltárás, -kiadás, kutatás (tudományos konferencia) (Folklor Szakosztály).
- 2006. február 9. – A városnéprajz perspektívái – egy induló OTKA-kutatás apropóján (Városnéprajzi Szakosztály).
- 2006. február 23–24. – Gazdaság-, társadalom- és egyháztörténeti források néprajzi értelmezésének lehetőségei (Anyagi Kultúra Szakosztály).
- 2006. március 23. – Könyvbemutató és felolvasóülés Takács György néprajzkutató tiszteletére (Nemzetiségi Szakosztály).
- 2006. április 6. – Fülöp Lajos nyelvész-etnográfus előadása (Önkéntes Gyűjtő Szakosztály).
- 2006. április 12. – Bárth János és Kovács Endre előadása (Társadalomnéprajzi Szakosztály).
- 2006. április 26. – A 2006. évi Martin György-ülésszak (Népzene és Néptánc Szakosztály).
- 2006. április 26. – Beck Tibor és Vörös Éva előadása (Anyagi Kultúra Szakosztály).
- 2006. május 12–14. – Angyalok, démonok, látók és szentek (tudományos konferencia, Révfülöp) (Folklor Szakosztály).
- 2006. október 10. – Tari János: 100 éves az oxfordi antropológia és a 9. RAI filmfesztivál 2005 (előadás és a *Filmidő* című m2 tévéműsor bemutatása); L. Fruzetti–A. Gazetti–N. Johnston–Á. Östör: *See and Earth*; Ákos Östör–Lina Fruzetti: *Singing Pictures – Women Painters of Naya* (Film- és Fényképeszeti Szakosztály).
- 2006. október 17. – Kunkovác László: *Lehet-e múlt időben fényképezni?* (előadás); Neményi Ferenc: *Gyógyászat Tibetben*; Anna Balikci-Denjong: *Tingvong: A Lepcha Village in Sikkim* (Film- és Fényképeszeti Szakosztály).
- 2006. október 24. – Tari János: *Film és múzeum és tudomány* (Beszámoló a zágrábi konferenciáról); Tari János–Szabó Zoltán: *Tündérek ajándéka – Gadányi Pál dudakészítő*; Kázmér Kálmán–Fehér Anikó: *Muzsikaszó – A magyar dudazenekar*; Birinyi József: *Dudasok a nemzetközi dudafesztiválon* (Film- és Fényképeszeti Szakosztály).

- 2006. október 31. – Gát Balázs: Zenészbúcsúztató (Film- és Fényképészeti Szakosztály).
- 2006. november 8. – „Városon kívül vagy belül?” A nagyváros körüli szuburbanizációs telepek kutatásának lehetőségei (Városnéprajzi Szakosztály).
- 2006. november 7. – Stemlerné Balogh Ilona: Fotográfia és történelem a Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárának anyagáról; Lehel László–Hála József: Szikladal; Papp János: A magyar tekerő; Papp János: Találkozás a Dunánál; Tari János: A bédó (Film- és Fényképészeti Szakosztály).
- 2006. november 8. – Emlékezés és emlékezet (felolvasóülés).
- 2006. november 10. – Lippay János (1606–1666) és kora (konferencia) (Anyagi Kultúra Szakosztály).
- 2006. november 14. – Buglya Sándor–Tari János: Néprajzi amatőrfilmek és archívumok Európában. Válogatás a Magyar Független Film- és Videósövetség archívumából, és a bresti, franciaországi amatőrfilm-archívum bemutatása; Birinyi Sándor: Síp-pal-dobbal – magyar történeti és népi hangszerek (Film- és Fényképészeti Szakosztály).
- 2006. november 21. – Bollók Csaba: Száz év fotográfiái I.; Kőszegi Edit–Szuhay Péter: Szívmuzsikuskok (Film- és Fényképészeti Szakosztály).
- 2006. november 22. – Szalontay Judit Egy háromgenerációs csornai gazdacsalád viseleti hagyatéka című előadása (Anyagi Kultúra Szakosztály).
- 2006. november 28. – Fogarasi Klára: A székelyudvarhelyi Kováts napfényműterem; Magyar N. Attila: Hazatérő képek (Film- és Fényképészeti Szakosztály).
- 2006. december 5. – Tari János: Archív filmek digitalizálása és felhasználása médiumokban; Tari János: Hinták és hintások I–II. (Film- és Fényképészeti Szakosztály).
- 2006. december 6. – Szilágyi Miklós A paraszti életrajz című előadása (Társadalomnéprajzi Szakosztály).
- 2006. december 12. – Szomjas György: Szól a kakas már; Tari János: A klezmer jegyében (Film- és Fényképészeti Szakosztály).
- 2006. december 13. – A nemzeti identitás megszerkesztésének lehetőségei az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban (beszámoló egy nemzetközi kutatási program eddigi eredményeiről) (Folklór Szakosztály).

A Magyar Néprajzi Társaság által alapított Tájékatató Díj Alapítvány megújult vezetése folytatta tevékenységét, de a keletkezett bevételek nem voltak elegendők a *Tájékatató Díj* 2006. évi kiadására. Örvendetes azonban, hogy az idén a díjat ismét kiadhatjuk, ezúttal azonban nem a közgyűlésünkön kerül minderre sor, hanem a 2007. június 7-én Karcagon rendezendő, Szűcs Sándor halálának 25. évfordulója alkalmából szervezett emlékülésen.

Tisztelt Közgyűlés!

A 2006-ban megújult választmánnyal és szakosztályi tisztségviselőkkel kialakított együttműködés eredményeként megállapíthatom, hogy 2006 folyamán a megnehezített körülmények ellenére, a korábbi években kialakított intenzív pályázati tevékenységgel sikerült stabil állapotában megtartanunk, és mondhatom, továbbfejlesztenünk a Magyar Néprajzi Társaságot. Tettük mindezt oly módon, hogy tagságunk tovább növekedett, mondhatom, a vezetés középszintjén fiatalodott, ugyanakkor a választmány

*Paládi-Kovács Attila átadja Peterscák Tivadarnak a Győrffy István-emlékérmét
(Fotó: Hála József)*

*Simon András az előadását tartja
(Fotó: Bárth Dániel)*

összetétele azt is jelzi, hogy számítunk a korábbi évtizedekben nagy gyakorlatot szerzett néprajzos kollégáink munkájára és tapasztalataira is.

Köszönöm tagtársaim 2006-ban irántam tanúsított megtisztelő bizalmát, amellyel főtitkári tisztemben megerősítettek. Köszönetemet fejezem ki minden tagtársamnak, a Társaság elnökének, titkárainak, pénztárosának, ügyviteli munkatársainak, mindazoknak, akik a különböző programok, rendezvények szervezőiként segítettek a Társaság munkáját. Kérem tagtársaimat, hogy a továbbiakban is – lehetőségeik szerint – támogassák a Magyar Néprajzi Társaság tevékenységét.

Kérem jelentésem elfogadását!

T. BERECZKI IBOLYA
főtitkár

V.

A Magyar Néprajzi Társaság közhasznúsági jelentése a 2006. évről Tartalmi beszámoló

A Magyar Néprajzi Társaság 2006-ban új, a Városnéprajzi Szakosztállyal bővülve, immáron tíz szakosztályban fejeti ki tevékenységét. 2006 a tisztújítás éve volt a Társaságban, az elnökség a megújult összetételű választmánnyal, az új, energikus szakosztályi vezetőkkel együttműködve folytathatta az előző ciklusban elkezdett munkát.

2006-ban a Magyar Néprajzi Társaság továbbra is dinamikusan (58 fővel) növelte taglétszámát, 2006. december 31-én 1547 fő szerepelt a tagsági adatbázisban.

Szervezetünk a választmány által jóváhagyott program és költségvetés alapján folytatta tevékenységét, s működését többek között az MTA, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az NKA, a Nemzeti Civil Alapítvány által támogatott pályázatok révén elnyert anyagi forrásokkal biztosítottuk. Bevételeink tagdíjbefizetésből és saját kiadványaink értékesítéséből származtak. Az anyagi nehézségek ellenére az MNT helyzete – többek között a bevételek növelése és a költségsökkentő intézkedések nyomán – stabil maradt.

A Magyar Tudományos Akadémia támogatása révén 2006-ban is megjelentettük nagy múltú kiadványunkat, az *Ethnographiát*, a magyar néprajztudomány központi folyóiratát. A folyóirat felelős szerkesztője, Bartha Elek és az érdemben működő szerkesztőbizottság munkája eredményeként jórészt sikerült a folyóirat megjelenésében feltorlódott elmaradást felszámolni.

2006-ban ismét sikerült pályázati támogatást kapnunk az NKA Népművészeti Kollégiumától a *Néprajzi Hírek* megjelentetésére. Ennek eredményeként a Hála Jószef által szerkesztett kiadvány évi két füzetben megjelenhetett.

2006-ban eredményes távmunkapályázat segítségével végeztük az MNT régi iratanyagának rendezését, a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára számára történő átadás előkészítését.

2006-ban az elnyert NKA-pályázat segítségével folytathattuk a nemzetiségi néprajzi sorozatot, amelynek megjelentetése 2005-ben az NKÖM által a korábbi években nyújtott rendkívül jelentős mértékű támogatás megszűnésével megszakadt. 2006 vé-

gére nyomdába került a szerb és a magyar nyelvű válogatáskötet teljes anyaga, és folyik a következő kötetek előkészítése is.

A Magyar Néprajzi Társaság vezetése rendkívül fontos feladatának tartja a határon túli magyar néprajzi társaságokkal már eddig is jól működő kapcsolatrendszer további bővítését. Erre kiváló lehetőséget teremt a határon túli magyar néprajzi kutatók és önkéntes néprajzi gyűjtők számára a Néprajzi Szeminárium, amelyet hazai résztvevők bevonásával szerveztünk meg, és 2006 áprilisában Vácon tizenötödik alkalommal rendeztünk meg *Az egyén és a közösség kapcsolata, az egyéniség szerepe a népeletben* címmel. A négy nap alatt húsz előadás hangzott el a több mint ötven határon túli és hazai résztvevő számára.

A Magyar Néprajzi Társaság kiemelt jelentőségű rendezvénye, a IX. Finn–Magyar Néprajzi Szimpózium 2006. augusztus 24–27. között Finnországban, Jyväskyläben került megrendezésre, amelynek témája „*Touching things*” – *Ethnological Aspects of Modern Material Culture* („*Tárgyérintések*” – *A modern anyagi kultúra etnológiai aspektusai*) volt. Magyarországot 13 tagú delegáció képviselte. A kiutazást többek között a Kulturális Minisztérium, a Magyar Tudományos Akadémia, és a munkatársakat küldő intézmények anyagi tehervállalása tette lehetővé.

Központi társasági rendezvényeink mellett élénk szakmai közélet zajlott szakosztályi üléseinken. A szakosztályi rendezvények 2006-ban is tudatosan kialakított éves program alapján szerveződtek, s a tartalmas előadások összességében jelentős, bár alkalmanként eltérő számú érdeklődő közönséget vonzottak.

Összességében megállapítható, hogy 2006 folyamán a megnehezedett körülmények között, intenzív pályázati tevékenységgel sikerült stabil állapotában megtartanunk a korszerűsödő, a kor társadalmi körülményeihez alkalmazkodó Magyar Néprajzi Társaságot.

A teljes közhasznúsági jelentés Társaságunk honlapján olvasható.

Budapest, 2007. május. 23.

SÁRI ZSOLT
pénztáros

A közgyűlés résztvevői
(Fotó: Hála József)

A közgyűlés résztvevői
(Fotó: Hála József)

VI.
A Számvizsgáló és Ellenőrző Bizottság jelentése
a Magyar Néprajzi Társaság 119. közgyűlésének

Alulírottak, mint a Magyar Néprajzi Társaság 118. közgyűlése által kiküldött számvizsgálók és ellenőrök jelentjük, hogy a Magyar Néprajzi Társaság számviteli nyilvántartását és közhasznúsági jelentését a mai napon megvizsgáltuk, és miután rendben találtuk, javasoljuk, hogy a pénztárosnak lelkiismeretes munkájáért szavazzon köszönetet a közgyűlés, és a szokásos fenntartással adja meg a felmentvényt.

Budapest, 2007. május 23.

BALÁZS GYÖRGY
számvizsgáló

PÁLL ISTVÁN
számvizsgáló

FÜZES ENDRE
számvizsgáló

Székelyudvarhelyi városrészlet
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 65384)

Udvarhely megyei székely lakodalmalás
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 65365)

KÜLFÖLDI TANULMÁNYUTAK, EXPEDÍCIÓK

Néprajzi élet Örményországban

Egy néprajz szakos hallgató tapasztalatai

2006 augusztusától az Európai Unió Európai Önkéntes Szolgálat című alprogramjának pályázatával fél évet töltöttem Örményországban. A fogadó szervezet, ahol önkéntes munkám nagy részét végeztem, az egykori szovjet tagállamok közötti baráti és kulturális kapcsolatok intézetében (*Artaszakhmanjan Jerkrneri het Barekamutjan jev Msakutajin Kaperi Hajkakan Önkerutjun*) működő Örményország–Magyarország Kulturális és Együtműködési Társaság (*Hajasztan–Hungaria Msakutajin Kaperi jev Hamagorcacutjan Önkerutjun*) volt, amely 1968-tól kezdve az országban egyedüli szervezatként vállalja fel az örmény–magyar kulturális kapcsolatok szervezését és lebonyolítását. Sajnos tevékenysége az utóbbi években kissé leszűkült. Egyetlen lelkes, tevékeny és valóban hozzáértő tagja maga a társaság elnök asszonya, az ő kezében összpontosul minden, a magyar kulturális élettel kapcsolatos esemény örményországi képviselője. Önkéntes munkámnak csak kisebb része irányult a társaság szorosabban vett, mindennapi tevékenységére, ennél nagyobb teret kapott – amennyire a lehetőségek engedték – a magyar kultúra megismertetése. A jereváni iskolák 7–10. osztályos tanulói számára rendezett magyar kulturális vetélkedő és az ehhez kapcsolódó ismeretterjesztő rendezvény, valamint az egyetemista korúaknak tartott magyarórák mellett néprajzos és pedagógiai ismereteimet is hasznosíthattam: egy Jerevánhoz közeli kisvárosban, Artasatban működik egy oktatási központ, amelynek különböző szakkörrein már öt éve foglalkoznak a magyar (népi) kultúrával. A gyerekek, akiknek mellesleg semmilyen kötődésük sincs Magyarországhoz, még a nyelvet sem ismerik, a csekély lehetőségek ellenére is tisztelettel fordulnak a magyar kultúra felé, és nagy lelkesedéssel, örömmel vesznek részt a foglalkozásokon. A gyerekek és a fiatalok érdeklődése meggyőzött arról, hogy érdemes lenne folytatni az itt elkezdett munkát.

Szabadidőmben igyekeztem bejárni az ország nevezetes helyeit, és ahogy nyelvi tudásom erősödött, lassan egy-egy napos gyűjtésekbe is belefogtam. Választott témám az Ararát-fennsík népi gyümölcsfeldolgozása, amelyet az élő gyakorlat és az emlékezet segítségével a 20. század második és harmadik harmadában szeretnék nyomom követni. A témaválasztásban és gyűjtésben nagy segítséget kaptam az akadémiai kutatóintézet és a szardarapati néprajzi múzeum néprajzosaiktól, amiért ezúton is szeretnék nekik köszönetet mondani. Segítségük nélkül nehéz lett volna a falvakat egyedül járni, hiszen a hagyományos társadalmi és családi szerepek még mindig olyan erősek, hogy rosszallást, akár elítélést is kiválthat, ha a faluban egyszercsak megjelenik egy lány, aki kísérő nélkül tér be a házakhoz. A kezdeti bizalmatlanságot sokszor kellett legyőzni ott, ahol nem falubeli vezetett be, de végül szinte mindenhol a nyugatról és városból jött idegennek kijáró nagyobb tisztelettel és segítőkészséggel fogadtak. Érdekes és tanulságos volt megtapasztalni, hogy milyen egy-egy hagyományosan működő, még nem az elnéptelenedés felé tendáló faluban gyűjteni.

Tervem, hogy nyáron visszatérek folytatni a gyűjtést. A gyümölcskultúra kutatása ugyanis szinte teljesen mellőzött az örmény néprajzi kutatásban annak ellenére,

hogy napjainkig gazdag és sokszínű hagyománya van a saját kertben termesztett vagy piacon vásárolt gyümölcsökből önellátásra vagy piacra előállított különféle gyümölcsételeknek, aszalt gyümölcsöknek. Ennek a ma még élő tudásnak a felgyűjtésére és az örménység körében élő technikáknak örményországi, illetve európai szintű megismertetésére eddig még nem került sor.

A következőkben néhány olyan, a mai néprajzi kutatásokban jelentős szerepet betöltő intézményről szeretnék szólni, amelyek életébe módomban állt bepillantani.

A 20. század második felének kiemelkedő néprajzosa, Vard Bdojan 1974-es alapműnek számító rövid összefoglalását* azzal a mondattal kezdi, hogy „*A néprajz történettudomány.*” Ezután kifejti, hogy a régészet és a néprajz egymás nélkül nehezen állná meg a helyét, hiszen „*a régészeti lelete a tegnapi néprajzi lelete.*” Ez a felfogás határozza meg máig az örmény néprajztudomány intézményi rendszerét: az akadémiái kutatóintézet, a néprajzi múzeum és az egyetemi képzés is néprajz és régészet összekapcsolásán alapul. A néprajz történeti jellegének kihangsúlyozása érthető is egy olyan területen, ahol a több ezer éves megalitok, a kereszténység előtti hitvilágról és életmódról tanúskodó tárgyak, szobrok és feliratok, majd a kereszténység idejéből származó írott és tárgyi emlékek, és mindennek a folklórban megőrzött emlékei gazdag anyagot nyújtanak a történeti korok mindennapi életét kutatók számára. Ugyanakkor a háborúskodások és a gyakori áttelepítések, valamint a genocídium néprajzi csoportokat is átrendező hatásai miatt a népi kultúra tárgyi világa nem őrződhetett meg olyan gazdagságban, ahogyan például hazánkban. A falvakat járva az üresnek tetsző szobák láttán sokszor gondoltam úgy, hogy itt csak az emberek fejében, kezében és szívében megőrzött dolgok mesélhetnek a sokszor fájdalmas múlt emlékeiről.

A néprajzi kutatásokat az Örmény Tudományos Akadémia 1959-ben megalakult Régészeti és Néprajzi Intézete fogja át. Itt elsősorban az anyagi kultúrával, a társadalomnéprajzzal, a szokásokkal, a vallási élettel és a népművészettel foglalkoznak. Az intézet munkatársai gyakran szerveznek egy-egy településre interdiszciplináris gyűjtőutakat. Az örmény–magyar tudományos kapcsolatok ma már nem olyan intenzívek, mint az 1970–80-as években, amikor az akadémiák közötti könyvcserre folytán számos magyar könyv került az akadémia könyvtárának polcaira, és fordítva.

Egyetemi néprajzképzés csak a jereváni egyetem Régészeti és Néprajz Tanszékén folyik, amelyet 1979-ben az elmúlt harminc év legkiemelkedőbb néprajzkutatója, a nemrég elhunyt Jurij Mkörtumjan alapított. Sajnos ma már csak mesterképzésben 2 évig folyik néprajzos oktatás. Úgy érzem, a kevés néprajzos hallgató, és a néprajzos állások döbbenetesen alacsony fizetése rányomja a bélyegét a mai néprajzi tudományosságra.

A néprajzi muzeológia Örményországban mintegy százéves múltra tekint vissza. A 19. századi útleíró és gyűjtő munkák betetőzéseként a nemzeti függetlenedési mozgalmakkal párhuzamosan a század végére a néprajz önálló tudományággá fejlődött, melyben Jervand Lalajan gyűjtő-, kutató- és szervezőtevékenysége játszott a legnagyobb szerepet. 1895-től nem csak alapítószerkesztője, hanem a legtermékenyebb írója is volt az *Azgagrakan Handesz* című néprajzi folyóiratnak (utolsó száma az 1916–17-es), amelyet Tifliszben (a kor örmény kulturális központjaként számon tartott város ma Grúzia fővárosa, Tbiliszi) és Susiban (a későbbi Hegyi-Karabakh köz-

* Bdojan, Vard: *Haj azgagrutjun: hamarrot ughvagic. (Örmény néprajz: Rövid áttekintés.)* Jereván, 1974.

pontja) adtak ki. Az Örmény Néprajzi Társaság 1906-ban a szintén Lalajan által alapított kiadó társaságból jött létre, amelynek kezdeti tevékenysége csak a folyóirat és más néprajzi munkák kiadására korlátozódott. A társaság szervezte gyűjtőutak anyaga a tifliszi és az ecsmiadzini múzeumot gazdagította. A tifliszi múzeum működését azonban 1920–21-ben felfüggesztették, és a gyűjtemény egy része, valamint a könyvtár a Jereváni Szépművészeti Múzeumba került. 1935-ben ebből az intézményből lett a mai Állami Történeti Múzeum, az Irodalmi Múzeum és az Építészeti Múzeum. Önálló néprajzi múzeum azonban csak jóval később, 1978-ban alakult, és érdekes, hogy nem Jerevánban, hanem Szardarapatban, az 1918-ban a török csapatok felett aratott örmény győzelem helyszínén emelt emlékhelyen. Az Örmény Állami Néprajzi Múzeum (*Hajstani Azgagrutjan Petakan Tangaran*) épülete az 1968-ban létesült emlékhely szerves része, és külön érdekessége, hogy alaprajza a hagyományos örmény lakóházát mintázza: központi kiállítóterme a parasztház *tonirház** vagy *füstösház* elnevezésű lakószobájának felel meg, amelynek gerendavázis kupolaszerkezetét, tetején a füstlyukkal, a múzeumban a szerkezetet megőrizve üvegből képezték ki. A termek és folyosók egy kisebb udvart vesznek körül, és a hajdani kívülről zárt parasztházhoz hasonlóan a múzeum ablakai is ide nyílnak. Csak két ablaka néz kifelé: az egyik az Ararátra, a másik pedig a mai Örményország legmagasabb hegyére, az Aragonra.

A múzeum gyűjteményének jelentős részét a Történeti Múzeumtól megörökölt tárgyak teszik ki, de kezdettől fogva nagy hangsúlyt fektettek gyűjtőutak szervezésére. Az 1987–88-as múzeumi és egyéni gyűjtőutaknak köszönhetően a múzeum gyűjteményei mintegy 40 ezer tárggyal bővültek. Az új tárgyak azonban elsősorban a kortárs ipar- és díszítőművészet körébe tartoznak, valamint a szőnyeg- és kárpitgyűjteményt gazdagították. Az örmény diaszpórákkal való kapcsolatok révén (Athén, Hamburg, Párizs) a lelkes amatőr gyűjtők adományaival igen értékes 17–18. századi tárggyűjtésekkel gazdagodott a múzeum tárggyűjteménye.

A múzeum első kiállítása az örmény művészetről tartott második nemzetközi konferenciával összefüggésben az Örmény-hegyvidék népének díszítőművészetéről készült. Majd 1981–82-ben jött létre az a kiállítás, amely némi változtatás után ma is a múzeum állandó kiállításaként tekinthető meg. A két emeleten berendezett kiállítás régészeti és néprajzi emlékek bemutatásával az Örmény-hegyvidék kultúrájának mintegy 7000 évről ad képet. A kiállítás nagyobb része szól a 19–20. századi népi kultúráról, amely a néprajzi hagyományos kiállításrendezés elveit követi: a gazdasági élet és a táplálkozáskultúra gazdag anyagával kezdődik, amelyet a kézművesség (kis- és háziiparok) és az örmény szőnyegek, kárpitok, a fémművesség termékeinek felvonultatásával a népművészeti rész követ. A különböző társadalmi osztályok szobabelséjének és néhány táj népviseletének bemutatása után a fontosabb ünnepi szokások felvilágosításával ér véget a hagyományos népi kultúra rész. Rendhagyó módon az állandó kiállítás néhány olyan iparművész tárgyaival zárul, akik alkotásaikhoz a népművészetet veszik alapul.

Az időszaki kiállítások, melyeket a múzeum ki nem állított anyagaiból, máskor más külföldi vagy belföldi múzeumokkal, intézményekkel közösen rendeznek meg, a központi kiállítóteremben kapnak helyet, ahol akár modernebb kiállítást is létre lehet hozni. Ezek a kiállítások nem minden esetben néprajzi tematikájúak.

* A *tonir* földbe vájt tűzhely.

A múzeum működésének első 10 éve mind a tárggyarapodás, mind a kutatómunka tekintetében lendületesebbnek mondható. A későbbi kevésbé látványos fejlődés oka, hogy a múzeum gazdaságilag megszorított helyzetben volt, és van a mai napig. Az 1988-as politikai és gazdasági krízis okozta megtorpanás miatt még az 1990-es évek elején is olyan gondokkal kellett megküzdeni, hogy például nem volt rendszeres vízellátás, az épület elhanyagolódott, a technikai és távközlési felszerelés elavult. Emiatt a tudományos kutató- és gyűjtőmunka a minimálisra csökkent, és a múzeum korábban virágzó, zöldellő környezete elkopárodott. Ebből a mélypontból csak állami segítséggel tudott kilábalni: az 1990-es évek végén nagyon rövid idő alatt helyrehozták az épületet és az emlékhely környezetét, felújították a kiállítótermet és a kommunikációs hálózatot, de még ma sincsenek számítógépek, internet, és a megközelítés problémája is megoldásra vár.

A megyeszékhelyeken létesült megyei múzeumok, amelyek az elmúlt rendszerben kifejezetten a helyi népi kultúrát voltak hivatottak bemutatni, ma már túlnyomórészt nem működnek. A kiállítandó anyag kis mennyisége és az országon belüli kis távolságok nem tették szükségessé a nagy megyei múzeumok létesítését. A népművészet tárgyait még két jereváni múzeumban őrzik. Az egyik a szintén 1978-ban alapított Állami Népművészeti Múzeum (*Zsoghovrdakan Arveszti Petakan Tangaran*) egy régi jereváni műemlék jellegű épületben kapott helyett, amelynek felújításában népi iparművészek vettek részt. A múzeum gyűjteménye alapvetően népművészeti és iparművészeti tárgyakból áll, ám e két csoportot a kiállításban nem különböztették meg: az állandó kiállítás három termében vegyesen állították ki külön-külön a fa-, a fém- és a textilmunkákat. A népművészet és az iparművészet szétválasztása a Faművészeti Múzeumban (*Pajtarveszti Tangaran*) egyértelműbb. Az 1977-ben alapított múzeum célja a fából készített tárgyak kiállítása és a díszítőtechnikák megőrzése. Igaz, a kiállításon magáról a mesterségről, a technikáról nem kapunk információt, viszont a múzeum nagy szerepet vállal a fafaragás népszerűsítésében, tanításában.

A közönség felé fordulás, a múzeumpedagógiai munka országszerte mostanság van kialakulóban. A szardarapati múzeumban a valóban magas szintű örmény és több külföldi nyelven (oroszl, angol, német, francia) felnőtt-, illetve gyermekcsoportok számára tartott tárlatvezetések mellett egy-egy egész napos családi rendezvényt is szerveznek. Megindult a népművészeti fesztiválok szervezése is, ezeket természetesen az amerikai diaszpórák finanszírozzák. A franciaországi örmény kulturális évad valószínűleg szintén hozzá fog járulni, hogy Örményország nyisson Európa felé. Kultúrájának megismertetése fontos lenne, az európai néprajztudomány számára is adalékokkal szolgálhat. Csak remélni tudjuk, hogy az örménység erős nemzeti érzülete, vallása és a családi összetartás, amely az évszázados megpróbáltatások során megvédte őket a széteséstől, megóvja majd – amíg lehet.

DUKAI DITTA

TUDOMÁNYOS RENDEZVÉNYEK, KONFERENCIÁK

A Folklór Szakosztály 2005–2006. évi konferenciái

A Magyar Néprajzi Társaság Folklór Szakosztálya – néhány más intézménnyel közösen – mindkét elmúlt évben rendezett egy-egy nagyobb szabású interdiszciplináris konferenciát.

A *Tárgy és folklór* című konferenciát a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumi Igazgatósággal és a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékével közösen szerveztük a Vay Ádám Múzeumban, Vaján (Szabolcs megyében), 2005. október 7–9. között. A kitűzött témák az emberi környezet tárgyi világának leképezései, reprezentációi voltak a folklór szövegvilágában, a népi vallásban és hiedelmekben. Nem véletlen, hogy ez a néprajz és kulturális antropológia számos vonatkozását érintő tematika az ország minden területéről és a határon túlról, egyetemi tanszékekről, kutatóintézetekből és múzeumokból egyaránt Vajára vonzotta a kutatókat. A 42 résztvevő több szakmát képviselt: a folkloristák, az anyagi kultúra kutatói, muzeológusok, régészek és antropológusok vizsgálták és vitatták meg sokféle nézőpontból ezeket a magyar folklorisztikában és a társtudományokban egyaránt eléggé kutatatlan kérdéseket.

Az egy-egy szekció által képviselt témacsoportok az emberi világ valóságos és virtuális tárgyainak széles skáláját képviselték. Változatos előadások szóltak a rítusok, népszokások tárgyvilágáról: a maszkoktól a jelvényeken és egyéb szimbolikus tárgyakon át a szokások kellékeiig. E csoportban például Pozsony Ferenc és Verebélyi Kincső a szokástárgyak különböző funkcióiról, Balázs Lajos a fenyőág szerepéről beszélt az átmenet rítusaiban, Limbacher Gábor a Szent Anna-ábrázolásokról nyújtott összefoglalást, Geszti Zsófia és Pákay Viktória a kárpátaljai betlehemezés tárgyi világról adtak elő. A kultusz tárgyait egyebek között hanti nyelvrokonaink bálványai (Nagy Zoltán előadásában), a vietnami brúk sámánoltára (Vargyas Gábor), vagy Szent Anna magyar ábrázolásai képviselték (Limbacher Gábor). Tóth Anna kora középkori bizánci városvédő mágikus szobrokról beszélt, de mágikus tárgyakkal, szent tárgyak mágikus használatával más előadásokban is találkoztunk. Frenzl Kata például az analógiás gondolkodást tükröző tárgyak, illetve gyógynövények használatáról tartott előadást a humán- és állatorvoslásban, Szacsuvay Éva gonoszűző piros gyöngyökről, Lengyel Ágnes a rózsafüzér változatos szerepeiről, Kis-Halas Judit a hideglelés elleni viaszöntés, Csörge Barnabás az igézet elleni vízvetés tárgyairól szólt. A szövegfolklórműfajok tárgyvilágáról szóló előadások (Benedek Katalin a tyukodi cigány mesék, Dallos Edina általában a mesék kapcsán beszélt erről), valamint Jakab Albert Zsolt felolvasása a kollektív emlékezet tárgyairól a tárgyszimbólumok szövegvilágbeli reprezentációinak különböző nézőpontú megközelítéseit nyújtották, míg Pócs Éva öltözködésről – ingról és palástról –, vagy Gazda Klára húsvéti tojásról szóló bemutatója a mindennapi élet tárgyainak és műveleteinek egyetemes szimbolikájáról szólt.

Fontos szerepet kapott a konferencián a határon innenről és túlról egyaránt nagy számban érkezett, új módszertani utakat képviselő egyetemi ifjúság, illetve a kutatók

legifjabb generációja. A konferenciát félnapos nyírségi kirándulás zárta, amelynek során megtekintettük – egyebek mellett – Nyírbátor műemlékeit, valamint a máriapócsi kegyhelyet.

A 2006. május 12–14. között Révfülöpön az Evangélikus Oktatási Központban tartott *Angyalok, démonok, látók és szentek* című konferencia rendezői részben azonosak voltak a fentiekkel, azonban a Szabolcs-Szatmár megyei múzeumok helyét ezúttal az MTA Néprajzi Kutatóintézete töltötte be. Ez a konferencia a mintegy 15 éve 2 évenként zajló vallásantropológiai konferenciák sorozatában volt a legújabb, egyben az egyik legsikeresebb. Összesen 35 résztvevője volt az interdiszciplináris tanácskozásnak; a magyarországi egyetemekről, múzeumokból és kutatóintézetekből érkező résztvevőket kiegészítette néhány határon túli egyeteméről érkező kolléga, valamint egy spanyolországi előadó. Folkloristák mellett antropológusok, történészek, irodalmárok, művészettörténészek is szép számban megjelentek.

A konferencia változatos tematikája a kereszténység, a zsidó és a mohamedán vallás változatos isten- és démonvilágát, szentjeit és angyalait, csakúgy mint az ókori, középkori és a modern Európa népi démonait mutatta be igen különböző nézőpontokból, a témák természeténél fogva igen sok képi és szövegillusztrációval. Több vallás és felekezet teológusai, történészek, vallástörténészek és néprajzosok beszéltek a zsidó és keresztény angyalokról és ördögökről. Így például Szigeti Jenő a bibliai gonosz angyalokról, Fröhlich Ida a hellénizmus kori zsidóság demonológiájáról, Klaniczay Gábor, Bárh Dániel, Tóth G. Péter a keresztény ördögüzésről és exorcizmusokról, Gyimesi Julia a freudi pszichoanalízissel kapcsolatos démonvilágról tartott előadást.

Külön szekciót kaptak a folklór angyalai, amelyben Tánzos Vilmos a csángó folklór angyalait elemezte, Hermann Zoltán Ráfáel arkangyal varázsmesei szerepéről beszélt. Az angyalok az irodalomtörténészek bemutatóiban is helyet kaptak: Harmath Artemisz a posztmodern irodalom angyaláról, Büky László Füst Milán angyalairól szólt, Perger Gyula, Bata Tímea és Tasnádi Zsuzsanna, valamint Szacs vay Éva a képzőművészet és a populáris kultúra különböző angyalábrázolás-típusairól tartottak bemutatót. A varázslók, valamint az őket segítő angyalok és szellemek a néphit, a reneszánsz mágia, valamint az új ezoterikus-okkultista mozgalmak szemszögéből egyaránt bemutatást nyertek, például Pócs Éva álomban viaskodó varázslókról, Szőnyi György Endre Hénokh angyalairól, Kis-Halás Judit a reiki és esszénus beavatási szertartásokról beszélt.

A látomások nagy, szintén több tudományág képviselőit magához vonzó szekciójában a magyar látomási irodalom és a kora újkori és kortárs népi látók folklorisztikai, irodalomtörténeti, vallásantropológiai megközelítései egyaránt helyet kaptak: Voigt Vilmos Kájoni János és Felvinczi György látomásszövegeiről, Sárdi Margit a 18. századi látomási irodalom túlvilágképeiről beszélt, míg spanyolországi vendégünk, William Christian az 1930-as évekbeli ezquioga-i látomásjárvány során „megjelenő” ördög-alakokat mutatta be. Több fiatal kutató mai látókat, mai kegyhelyeket elemzett, saját antropológiai terepkutatásai alapján. Így szőkefalvi, csongrádi látomások és látók bemutatása mellett Peti Lehel János Ilona moldvai látóasszony látomásainak a közösségi funkcióját vizsgálta, Mód László és Simon András a radamosi kegyhely formálódásáról beszélt a narratívumok tükrében.

A szentek témájának különböző vonatkozásait szinte minden jelenlévő tudomány szak képviselői – történészek, művészettörténészek, folkloristák és irodalmárok – megközelítették: Dallos Edina Dosztojevszkij „szent” értelmezéséről, Puskás Berna-

dett a kárpátaljai ikonfestészet Szent Mihályáról, Petneki Áron Szent Kristóf képének középkori és lutheri felfogásáról, Kery Terézia Szent László vízfakasztásának 17–18. századi ábrázolásairól adott elő.

A szent helyek és az élő szentek közös szekcióban nyertek elsősorban folklorisztikai, illetve Csepregi Ildikó jóvoltából vallástörténeti kifejtést. Csepregi az antik és középkori inkubációs helyekről, Gagy József, Pákay Viktória, valamint Csippán Tamás különböző típusú szent emberekről, szent testületekről beszélt.

Az igen színvonalas előadások a kitűzött vallásnéptudományi témák legújabb kutatási eredményeiről adtak számot, az egyes szakmák képviselői között igen élénk viták alakultak ki. Igen örömdetes volt a fiatal kutatók és néhány diák jelenléte és színvonalas szereplése. A konferenciát minden résztvevő igen eredményesnek és jól szervezettnek találta, különösen kiemelték az interdiszciplináris jelleget, a szakmaközi párbeszédet. Az eddigi konferenciák mindegyikéből tanulmánykötet jelent meg, e legújabb konferencia anyaga is a *Tanulmányok a transzcendensről* című sorozatban fog megjelenni a Balassi Kiadó gondozásában.

Mindkét konferencia megrendezését elsősorban a Nemzeti Kulturális Alap és az OTKA támogatásai tették lehetővé, de kisebb összegekkel a Néprajzi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia, valamint a Pécsi Tudományegyetem is támogatta mindkét tanácskozás megszervezését. A *Tárgy és folklór* konferencia sokat köszönhetett a vajai önkormányzat, illetve a Vay Ádám Múzeum vendégszeretetének, önzetlen támogatásának is.

PÓCS ÉVA

„Tárgyérintések – megérintő tárgyak” A modern anyagi kultúra néprajzi aspektusai

**IX. Finn–Magyar Néprajzi Symposium
(Jyväskylä, 2006. augusztus 24–27.)**

Immár több évtizedes hagyomány, hogy a finn és magyar néprajztudomány képviselői időről időre összegyűlnek, hogy megvitassák a tudományszak egy-egy jelentős és aktuális kérdésfelvetését. Ezeket a szimpóziumokat felváltva rendezik, hol Magyarországon, hol pedig Finnországban. Ezúttal a közép-finnországi Jyväskyläben, 2006. augusztus 24–27. között került sor a kétoldalú tanácskozásra. A szimpóziumot a Finn Néprajzi Társaság, az „Ethnos” szervezte, s a házigazdai szerepet ezúttal a jyväskyläi egyetem néprajzi tanszéke vállalta magára. Anyagi nehézségek miatt a konferencia megrendezése sokáig bizonytalan volt, végül a szervezők úgy döntöttek, hogy kevesebb résztvevővel, rövidebb időtartammal, a kirándulások leszűkítésével, de megrendezik a tanácskozást. A pénzügyi nehézségek, amelyek elsősorban az eddig bejáratottnak tekinthető kétoldalú egyezmények biztosította források szűküléséből, illetve megszűnéséből adódtak, hosszabb távon e tanácskozások tartalmi és formai részének átgondolását teszik szükségessé, hiszen az egyre biztosabbnak látszik, hogy a megszokott és jól működő keretek között ez az együttműködés a továbbiakban nem foly-

tatható. E konferenciák jelentősége elsősorban abban állt, hogy az aktuális néprajzi kérdések megvitatásán túl a két ország kutatóinak kapcsolatteremtését, együttműködését segítették, s nem utolsósorban lehetőséget biztosítottak arra, hogy a fiatal generáció nemzetközi konferenciaszerepléshez jusson.

Tizenhárom magyar és nyolc finn néprajzkutató részvételével zajlott tehát a IX. Finn–Magyar Néprajzi Szimpózium, amely ezúttal a modern anyagi kultúra kutatásának különböző aspektusaira fókuszált. A magyar delegációt az MTA Néprajzi Kutatóintézete, a Néprajzi Múzeum, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, valamint néhány vidéki múzeum munkatársai alkották. A finn résztvevők elsősorban a jyväsckyläi, turkui és helsinki egyetemek oktatóiból és PhD-hallgatóiból kerültek ki. A nyitóelőadást Fejös Zoltán, a Néprajzi Múzeum főigazgatója tartotta, aki a múzeum „műanyagkiállítása” kapcsán tartott előadást. Bemutatta a kiállítás koncepcióját, viszonyát a hagyományos anyagi kultúrához, s a múzeumi bemutatás új formáinak lehetőségeit. Olyan folyamatot mutatott be, amelynek során – ellentétben a hagyományos néprajzi kiállításokkal – a kiállítás nem egy valamikor zajlott terepmunka eredménye, hanem ez a „terepmunka” valójában a kiállítás rendezése során jön létre. A másik nagy ívű előadást Anna Maria Åström, a turkui svéd egyetem professzora tartotta, aki a tárgyak együtteseiről tartott szemléletes előadást, amelyben arról beszélt, hogyan alkotnak az emberek az egyes tárgyakból „családokat”, mitől függ az, hogy bizonyos tárgyak csoportot alkotnak vagy sem, s a minderről vallott felfogás hogyan változik a tudományosságban.

Szarvas Zsuzsa a mindennapi tárgyakban megjelenő identitásfunkciókról beszélt terepmunkája helyszínének, Alsópáhoknak a példáján. Kristóf Ildikó a szövegekkel és tárgyakkal való foglalkozás középkori és kora újkori európai gyakorlatát hasonlította össze a bennszülött amerikai kultúra múzeumainak mai gyakorlatával. Mindkét esetben a közösségi gyakorlat az, amely a szövegeket és tárgyakat valódi jelentéssel ruházza fel. Az előadások egy része a gyűjtemények különböző megközelítési problémáival – Elina Salminen egy régiségkereskedő tárgyakhoz való viszonyával, Illés Péter egy szombathelyi egykori közéleti személyiség tárgyi gyűjteményével és annak múzeumba való integrálhatóságával – foglalkozott. Hanneleena Hieta egy marginális helyzetben lévő asszony lakásának múzeummá alakulását, Mód László egy ifjúsági szubkultúra múzeumi kiállításon való megjelenítését mutatta be. Pirjo Korkiakangas a helyi jyväsckyläi újságok anyagának bemutatásával érzékeltette, hogyan változnak a reklámozás és fogyasztás szokásai. Az öltözködéssel több előadás is foglalkozott. Arja Turunen egy finn női magazin képeinek elemzésével mutatta be, hogyan formálódtak az öltözködésben is megnyilvánuló női szerepek, ideálok az 1970-es évekig. Marketta Luutonen egy híres finn textiltervező életútját, munkásságát és elképzeléseit vázolta föl. Flórián Mária a „gerezna” történeti alakulását mutatta be különböző történeti források és gyűjtemények alapján. Bali János a „csettegő” szerepével és elterjedésével, Jussi Lehtonen a finnországi mobil szolgáltatások (boltok, bankok, könyvtárak) a finn vidék életében betöltött szerepével, Wilhelm Gábor pedig a tárgyak elméletével foglalkozott. Hallhattunk előadást ezenkívül a finnországi vikendházak funkcióiról és ezek megváltozásáról (Ina Wahlström), a nyári konyhák elterjedéséről és szerepének átalakulásáról (Batári Zsuzsanna) és a szegedi napsugaras házak motívumainak eredetéről és elterjedéséről (Vass Erika). A konferencia zárónapjának utolsó előadásai a nászútról származó tárgyak szimbolikus jelentéseivel (Bata Tímea), a csiksomlyói búcsúhoz kötődő különböző típusú tárgyak világával (Mohay Tamás), Paládi-Kovács Attila, a Néprajzi Társaság elnöke pedig a tárgyak történetének és el-

*Paládi-Kovács Attila az előadását tartja
(Fotó: Szarvas Zsuzsa)*

*A szimpózium résztvevőinek egy csoportja
(Fotó: Szarvas Zsuzsa)*

terjedésének kapcsolatával foglalkozott. S ahogyan Fejős Zoltán nyitóelőadása Bátky Zsigmond munkásságából indult ki a műanyagtárgyak kiállítása kapcsán, Paládi-Kovács Attila beszámolója a záróelőadásban is Bátky Zsigmond kutatásaira támaszkodott.

Az előadásokat követő viták mindig segítettek közelebről megvilágítani a felvetett kérdéseket, és bizonyítékul szolgáltak a finn és a magyar kollégák közötti tudományos együttműködés hatékonyságára.

A szigorú tudományos program mellett a résztvevők megismerhették Jyväskylä városát, múzeumait és nevezetességeit, esti hajókiránduláson vehettek részt a tóvidéken.

Az, hogy mi lesz ezeknek a szimpóziumoknak a további sorsa, egyelőre nyitott kérdés, hiszen alapjaiban át kell gondolni az ilyenfajta kétoldalú együttműködés lehetőségeit. Mindezzel együtt a résztvevők egyetértettek abban, hogy a X. Finn–Magyar Néprajzi Szimpóziumot mindenképpen meg kell tartani, s ennek házigazdája a magyar fél lesz. Fejős Zoltán felvetette annak lehetőségét, hogy ezt a Néprajzi Múzeumban készülő, finnekről szóló kiállításhoz kapcsolódva rendezzük meg.

SZARVAS ZSUZSA

Jelek a térben **Konferencia szakrális és nemzeti jeleinkről**

(Komárom, 2006. október 27.)

Egy település képét a természeti környezetben, a jellegzetes épületeken, templomokon túl számos kisebb objektum is meghatározza, mint például az út menti keresztek, szentek szobrai, a különféle emlékművek, köztéri szobrok, vagy a rendszerváltás után tömegesen elterjedt kopjafák. A műemlékvédelem aránylag kis figyelmet fordított/fordít ezekre, miközben a néprajzkutatók részéről az utóbbi egy évtizedben egyre fokozottabb mértékű érdeklődés tapasztalható. A témát kutató szakemberek a közelmúltban (2006. október 27-én) egy tanácskozássra jöttek össze a komáromi Selye János Egyetemen, hogy a Fórum Kisebbségkutató Intézet Etnológiai Központja, valamint az egyetem Tanárképző Kara szervezésében, *Jelek a térben* címen megrendezett konferencián számba vegyék az eddigi eredményeket. A komáromi színhely kiválasztása nem volt véletlen, hiszen a magyar nyelvterületen elsőként éppen Komáromban, az 1997-ben létrehozott Etnológiai Központ munkatársai alapították meg a Szakrális Kisémlék Archívumot, s célul tűzték ki a Dél-Szlovákia területén található kisémlékek feltérképezését, dokumentálását. A konferenciára a Vajdaságból, Erdélyből, Magyarországról és természetesen Szlovákiából érkezett előadók egy-egy terület bemutatásán túl részletesen szóltak arról, is, milyen szerepet játszanak a szakrális kisémlékek és emlékművek egy adott nemzet, illetve nemzetiség térfoglalási, térkijelölési törekvéseiben.

A konferencia a Selye János Egyetem Nyelvi Központjában zajlott, ahol Erdélyi Margit, az egyetem Tanárképző Karának dékánja, valamint Tóth Károly, a Fórum

Kisebbségkutató Intézet igazgatója köszöntötte a résztvevőket, s egyben néhány szóval bemutatott az általuk képviselt két intézményt is.

Megnyitó előadásában Verebélyi Kincső, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Néprajzi Intézetének igazgatója a jelek térszerkezeti szerepéről szólt, majd Liszka József a szlovákiai, valamint ausztriai, cseh- és németországi, továbbá szlovéniai és romániai, Grynaeus Tamás pedig a magyarországi kutatási eredmények összegezésére tett kísérletet. Bödi Erzsébet, a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének tudományos kutatója és tanára a lengyelországi eredményeket vette száma. Pozsony Ferenc kolozsvári néprajzprofesszor a román kisebbség székelyföldi térfoglalásának szimbolikus és tárgyi formáiról, Szarka László, a Magyar Tudományos Akadémia Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézetének igazgatója pedig a szlovákiai magyar kisebbség nemzeti jeleiről-emlékműveiről szólt. Silling Istvánnak, a szabadkai tanárképző főiskola professzorának előadásából a Vajdaságban is előforduló pravoszláv szentkutakról (vodicák), a vajdasági szerbek térfoglalási-térjelölési törekvéseiről kaphattunk képet, a vajdasági származású Klamár Zoltán néprajzkutató, az aszódi Petőfi Múzeum munkatársa pedig ugyancsak az e térségben található település, Magyarakanizsa viszonylatában elemezte a katolikusok és az ortodoxok szakrális térjelölési módszereit. Márkusné Vörös Hajnalka, a veszprémi levéltár munkatársa előadásában azokra a levéltári forrásokra hívta fel a figyelmet, amelyek jól hasznosítható adatokat tartalmaznak a szakrális kisemlékekkel kapcsolatban. Perger Gyula néprajzkutató, a győri Xantus János Múzeum igazgatója a szeplőtelen fogantatás és a Lourdes-i jelenés kisalföldi szakrális emlékeiről beszélt. A szintén Győrből érkezett Székely Zoltán művészettörténész pedig egy, a 18. század végén indult, de félbemaradt, a szakrális táj kutatását célul kitűző Pro Sacro Regni Hungariae-ként emlegetett kezdeményezésről szólt. Szacsvey Éva, a budapesti Néprajzi Múzeum tudományos munkatársa a bánffyhunyadi templom térszimbolikáját elemezte. Barna Gábor, a Szegedi Egyetem Néprajzi Tanszékének vezetője helyett két tanítványa, Dávid Áron és Töröcsik István tájékoztatta a résztvevőket a Jászság szakrális kisemlékeit bemutató első magyar komplex tájmonográfiairól. Mivel (sajnos!) a konferencia meghirdetett programján részben módosítani kellett, néhány előadó távolmaradása miatt ésszerűbbnek látszott az eredetileg tervezett két szekció összevonása. A közben kialakult időhiány miatt a házigazdák – a komáromi Etnológiai Központ munkatársai – a vendégek javára lemondtak előadásuk megtartásáról (Bagin Árpád: *Szakrális kisemlékek településszerkezeti tanulságai – ógyallai példa*, L. Juhász Ilona: *Sírjelből nemzeti szimbólum – A kopjafa mint magyar nemzeti jelkép térhódítása*), s Liszka József sem mondta el második tervezett referátumát a szakrális kisemlékek magyar terminológiájának kérdéseivel kapcsolatban. Mivel a tanácskozás folyamán nagyon sok figyelemre méltó szempont vetődött fel, a résztvevők és a szervezők is fontosnak tartják a közeljövőben egy olyan konferencia megszervezését, amelynek fő témája a szakterminológia egységesítése és továbbgondolása lenne. A konferencia Peres Imre, a Selye János Egyetem Tanárképző Karának dékánhelyettese zárszavával ért véget.

A rendezvény befejezéseként Varga Kálmán, a budapesti Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnöke megnyitotta a komáromi Limes Galériában a Dél-Szlovákia szakrális kisemlékeit bemutató fotókiállítást. Az Etnológiai Központ Szakrális Kisemlék Archivumának felvételeiből összeállított válogatás mintegy keresztmetszetet nyújt a Dél-Szlovákiában előforduló szakrális kisemlékekről.

Tudományos rendezvények az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából

**'56 a néphagyományban
(Debrecen, 2006. október 27–28.)**

A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke, az MTA DE Néprajzi Kutatócsoporttal, az MTA Debreceni Akadémiai Bizottsággal és az MTA Néprajzi Kutatóintézettel közösen rendezett konferenciát *'56 a néphagyományban* címmel 2006. október 27–28-án. Az 50 éves évforduló ünnepségorozatában méltó helyet foglalt el a szimpózium, amely a maga nemében kuriózum volt, hiszen a forradalmi események és emlékezetek analitikus feldolgozásához újdonságként ható – de nem ismeretlen – színezetet adott. A konferencia célja ugyanis a forradalmi emlékek olyan néprajzi megvilágítása volt, amely nem hagyhatta figyelmen kívül diszciplínánk pluralitását. Így az elhangzott közel félszáz előadásban a néprajzi mellett antropológiai, történelmi, irodalmi és egyéb tudományos irányultságú kutatók és tanítványaik tették közzé gondolataikat a hagyomány és 1956 októberének összefüggéseiről. A kétnapos rendezvény szekcióiban a téma vizsgálódási variabilitásáról és értelmezési hálóinak inhomogenitásáról is értekeztek a résztvevők. A történeti, a folklór, a határon túli – etnikai és a narráció-elméleti-tömbök mellett az oral history szemléletmódjába is bepillantást nyerhetett az érdeklődő közönség.

A konferenciát Bujalos István, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja nyitotta meg, melyet Bartha Eleknek, a Néprajzi Tanszék vezetőjének és Keményfi Róbertnek, a konferencia titkáranak köszöntője követett. Plenáris előadást tartott Voigt Vilmos, aki 12 pontba szedte a forradalmi folklór problémakörét. Ezt követően Ujváry Zoltán összegezte az '56 előtti és utáni történelmi eseményekhez és alakjaikhoz fűződő folklórhagyomány jelentőségét és felhívta a figyelmet a forradalom hatására kialakult folklórkincs megjelenésére és gyűjtésére. '56 ellentmondásos emlékezetéhez kapcsolódóan Gyáni Gábor beszélt a nemzeti felkeléshez kötődő terminus technicusok alkalmazásának problematikájáról. A plenáris előadásokat Selmeczi Kovács Attila zárta, aki a Kossuth-címert mint az 1956-os forradalom jelképét mutatta be.

Szabó László elméleti tömbökbe strukturált előadása *Tény, történeti tény – oral history – emlékezés – folklorizáció – folklór* címmel hangzott el. Ezt követte Biczó Gábor interpretálásában Szalay Lajos '56-os grafikáinak bemutatása. Kürti László az emlékezés, a narratív-stratégiák és a társadalmi igazságosság kérdéskörét tárta fel egy közösségen belül és az emigrációban élők között vizsgálódva. Szilágyi Miklós az '56-os eseményeket a forradalmi veteránok szemszögéből nézve elemezte. Szabó Zoltántól *Forradalmak emlékezete (1848/49 – 1956)* című referátumát hallhattuk. Szűk Balázs az '56-ról szóló játékfilmek magyarságszimbólumát elemezte. Ezt követte Bottyán Katalin ismertetője egy kisváros lakóinak élettörténeti narratíváiból, majd Kovács László Erik beszámolója a köröstárkányi '56-os emlékekről. A szatmári svábokról és '56-os forradalmi emlékeikről Marinka Melinda fejtette ki gondolatait, melyet Simon Attila előadása követett a szlovákiai magyarok '56-os forradalmi recepciójáról. Kész Barnabás a kárpátaljai események visszhangjára hívta fel a figyel-

Ujváry Zoltán az előadását tartja
Balról jobbra: Bartha Elek, Selmeczi Kovács Attila és Ujváry Zoltán

met. Heit Lóránt Levente a forradalomban résztvevő személyek ismertetésén keresztül adott képet az érmelléki '56-os helyzetről. Szőke Anna a vajdasági Kishegyes magyar emigránsainak életéből nyújtott adalékokat '56 történelméhez. A forradalom szerepét vizsgálta a délvidéki magyarok formálódó nemzeti identitásában Papp Richárd. Bartha Elek 1956 néprajzi kutatásának kérdéseit járta körül, majd Dénes Zoltán beszélt Mindszenty bíboros forradalmi szerepéről. Hoppál Mihály a folklór témakörön belül analizálta '56 emlékezetét, melyet Csete Örs referálása követett egy '56-os élettörténetében lévő folklórmotívumokról. Fazekas Mihálytól saját forradalmi emlékeit hallhattuk, amelynek írott formáját Borbély Sándor elemezte. Lovas Kiss Antal az elhárítás mechanizmusáról beszélt az '56-os narratívákon belül, melyet Kotics József beszámolója követett a forradalom békéscsabai hőseiről. Pásztor Ágota az 50-es évekbeli körülményeket tárta elénk. Egy diák naplójának elemzésén keresztül mutatta be Lajos Veronika a forradalmi eseményeket, melyet Juhász Katalin *Angyal föld 1956* című előadása követett. Veres Péter újabb történelmi adatokkal szolgált Nagy Imre, Hruscsov és Andropov szerepéről. Paczolay Gyula a politikai indítékú diszkriminációkról szólt. Az emlékező hagyomány témakörében fejtette ki Telenkó Bazil a forradalom negatív hatását, amely után Sallai János a nyugati határvonalbeli megtorlásról és a fegyverhasználat történeti emlékezetéről szóló előadása hangzott el.

A forradalom narrációs interpretációi mellett a textuális, audiovizuális és informatikai adatközlésekre reflektáltak a szimpózium könyv-, CD-ROM- és filmbemutatói. Hoppál Mihály könyvbemutatója Bosnyák Sándor *„Megcselekedtük, amit megkövetelt a haza” ('56 a magyar folklórban)* című kötetéről szólt. *Az 56-os megtorlás*

adatbázisa nevet viselő CD-ROM-ot Fehér Csaba ismertette, melyet Biczó Gábor felvezetője követett Gulyás Gyula *Szabadság-szerelem* című filmjéhez.

A konferencia sikereként manifesztálódott az '56-os forradalom néprajzi szempontú vizsgálatának jelentősége. A párhuzamosan futó szekciók egyértelműen kimutatták, hogy az értelmezések sokszínűsége több síkon mozgó és egymástól eltérő nézeteket adhat a forradalom megítélésével kapcsolatban. A plenáris előadásokra és szekcióelőadásokra tagolt konferencia a legszélesebb értelemben átfogta az októberi napok szimbolikus és nyílt konfliktusainak emlékeztetét, másrészt az elbukott forradalom későbbi hatásának személyes elbeszéléseit, illetve a témakör kutatásának, kutathatóságának elméleti, módszertani kérdéseit. Ezenkívül jövőbeni célkitűzéseket vázolt a konferencia az eljövendő kutatógenerációknak, hiszen a forradalomhoz fűződő vizsgálati alapok az elmúlt 50 év alatt nem forrottak ki teljesen. A jövőben az 1956-os események további értelmezési és elemzési aspektusainak kidolgozása áll az utódnemzedékek előtt.

MARINKA MELINDA

**1956 – Emlékezés és emlékezet
(Budapest, 2006. november 8.)**

Ezzel a címmel jelent meg egy tanulmánykötet a szegedi néprajzi tanszék gondozásában, Barna Gábor szerkesztésében. A kiadvány a 2005/2006. tanév hasonló címmel meghirdetett kutatószemináriumának néhány tanulmányát és anyagközlését, valamint korábbi évek rövid elemző írásait tartalmazza. A könyv nem az 1956-os eseményeket vizsgálja, hanem a ma emberének emlékező rítusait minden év október 23-án, valamint életrajzi vonatkozású visszaemlékezéseket azokra az időkre.

Különösen tanulságos olvasmányok az október 23-i ünnepegekről szóló írások. Bemutatnak nagyvárosi, kisvárosi, iskolai (egyházi és önkormányzati), valamint pártrendezvényeket. Az ünnep gondolatában benne van az egység, a teljesség, a rend, a szent, az ünnepélyesség. A rituális mindig konkrét, testet öltött és gyakorlati, amely összehozza az érzékeny és érzések reflektálatlan világát az egyéni és kulturális tudatosság reflektált világával. Ezen keresztül hat. Ezért él a rítus összetett eszköztárával. A rítusok a társadalmi ellenőrzés és a társadalmi kommunikáció célját szolgálják. A viselkedés ritualizált formáit úgy tekintik, mint a társadalmi viszonyok meghatározásának, modellálásának és kommunikálásának ellenőrzését. A ritualizáció mindenek előtt bizonyos hatalmi viszonyok megszerkesztésének stratégiája, amely meghatározott társadalmi szervezetekben fejt ki hatását.

Az állami/nemzeti ünnepekben a fenti jellemzők nyilvánvalóan megmutatkoznak. Az állami/nemzeti ünnepek rendje megjeleníti és közvetíti az őt működtető hatalmi/ideológiai rendszert. Rítusai révén azt legitimálja, igyekszik belsővé tenni. A hatalom ezt kommunikálja nem csak a médián keresztül, hanem az iskolában is. Az új ünnep megalkotása során pedig az (állami) ünnep kulturálisan elfogadott mintáival operál, s ezek révén próbálja létrehozni a minimális társadalmi értelmezési alapot.

Október 23-a ünnepi ritusáról – az írások tanúsága szerint – elmondhatjuk, hogy mindez nem történt még meg. 1956 megülésének rítusrendszere kialakulatlan, nem vált még a lokális közösség, de a tágabb nagyobb közösség, a nemzet ünnepevé. Legtöbb helyen csak a hatalom képviselői, s az irányítható iskolások emlékeznek hivatalból. S bár az ünnep ideje már létezik, munkaszüneti napként van a naptárban, sok helyen hiányoznak az alkalmas emlékhelyek. Azaz azok a terek, amelyek egy múltbéli eseményt a tér mindenkori jelenidejébe emelnek. Ahol megvannak, jellemzően kopjafákról van szó, nagyobb városokban emléktábláról, domborműről, szoborról.

A társadalom pluralizmusát, az ünnephez való eltérő viszonyulásokat jelzi, hogy több helyen elkülönülten emlékeznek a pártok, s külön van a „hivatalos” önkormányzati rendezvény, azaz a hatalom emlékező rítusa. Néhány településen az iskolai emléknap lett a község hivatalos ünnepe, jelezvén, hogy a társadalmi ellenőrzés mechanizmusa nem működik, illetőleg a hatalom érvényesítésének eszköztára véges. De jelzi persze az ünnephez való eltérő viszonyt is. Az iskola az egyedüli intézmény, amely a hatalomtól erőteljesebben és direkterben függő. A megemlékezés időpontja ezért ezeken a helyeken, de esetenként más településeken is, elsősorban az iskolai tanítás napjához kapcsolódik, hiszen így lehet az iskolásokat (=előadó és nézőközönség egyszerre) a részvételre kötelezni. Ezekben az esettanulmányokban jól látható, hogy az adott közösségben a gyerekek és felnőttek társadalmi elkülönül egymástól, a felnőttek lényegében nem részesei a megemlékező eseményeknek.

Egyes helyeken a műsorok 1956 és 1989 párhuzamát állítják középpontba, azaz a mai politikai, társadalmi berendezkedés eredőjét az 1956-os forradalomban látják. Az '56-os forradalom megvalósulását az 1989. október 23-i (valóban tudatosan választott jelképes időpont) köztársaság kikiáltásában. Ehhez a dátumhoz kötik a rendszerváltás tényét. Itt közvetlenül megmutatkozik a hatalom (=politikai berendezkedés) és az ünnep kapcsolata, hogy a hatalom megszervezi és ellenőrzi a történelmi emlékezetet.

Egyik meglepő tanulsága a megfigyeléseknek, hogy október 23-a megünneplése nem tudja megszólítani az egész társadalmat. Nem alakult ki az a minimum értelmezési keret, amely mindenkire eljutva, mindenkit egyformán megérinthez. A baloldali érzelműeket ambivalens viszonyuk tartja vissza az ünneptől, hiszen a jelenlegi MSZP jogelődje, az MSZMP a forradalom leverője, s leverésének haszonélvezője. A mindennapi embereket pedig bizonytalanságuk, mert évtizedeken keresztül erről a napról és eseményről nem lehetett beszélni, ma pedig nem csak az államhatalom, hanem leverői és leverőinek örökösei is legitimációs alapnak tekintik. Több helyen megfogalmazódott, hogy az október 23-i megemlékező ünnepségen való részvétel jobboldali tettek számít.

A műsort – a nagyvárosok (Székesfehérvár, Budapest, Szeged, Gödöllő stb.) kivételével, ahol hivatásos művészek, zenészek, táncosok, zenekarok stb. működnek közre – mindenütt a helyi általános és középiskolák tanulói adják. Ez a körülmény arra hívja fel a figyelmünket, hogy máig az iskola maradt a hatalom számára ideológiájának elsődleges közvetítő csatornája. Mindez egyértelműen utal az iskolai oktatás, valamint a pedagógusok példamutatásának fontosságára, a műsorszervezők felelősségére.

A műsorok szépirodalmi alkotórészei ismétlődést mutatnak, hiszen 1956-nak valóban van költészete, van prózai irodalma. Ebből lehet a műsorszervezőknek válogatni. Azt látjuk, hogy Illyés Gyula, Márai Sándor, Tamás Lajos emblematisz írásai mellett mások alkotásai is elhangoznak. Most formálódik az ünnepi műsorok zenei rendje. Kifejezetten '56-os zeneként értelmezzük Beethoven *Egmont nyitányát*, '56-os dallá vált Koncz Zsuzsa *Ha én rózsá volnék* című száma, amely már a rendszerváltás

előtt is az alternatív emlékezet fontos kifejező eszköze lett. De felhangzottak még más alkotások is. Megjelenhet a népi kultúra, paraszti kultúra: népzene, néptánc is az emlékműsorok részeként (pl. a gödöllői esettanulmányban).

Az ünnep tárgyi szimbólumai között mára dominánssá és elfogadottá vált a kopjafa, az ország legtöbb településén ez az '56-os emlékmű, sok helyen látjuk a lyukas zászlót. A paraszti sírjéből nemzeti jelkép, de nem kizárólagos '56-os jelkép lett az 1990-es években. A Kossuth-címer erősen háttérbe szorult, legtöbb helyen meg sem jelenik. A magyar nemzeti szimbólumok: nemzeti lobogók, kokárda stb. pedig a nemzeti ünnephez, a kokárda azonban főleg március 15-höz kötődő szimbólum.

Az 1956-os eseményekre való visszaemlékezésekből életrajzi emlékezéseket válogattunk és közlünk. A biografikus emlékezés horizontja szűkebb. Tanulmányköte-tünk a legrészletesebb emlékezésanyagot Csongrádról közli. Nagyon tanulságos a tanulmányban, hogy az életvilágok valóban milyen erősen behatárolják az emlékezet kereteit: másként és mársa emlékezik a vasúti alkalmazott, a diák, az egyetemista. S más akcentusa van a visszaemlékezéseknek a későbbi életút tükrében is, jelezvén, hogy a múltat, az emlékezetet folyamatosan újra- és újraalkotjuk a mindenkori jelen értelmezésének függvényében. Az ünnep napjainkban is a kulturális emlékezet és a történelmi tudat fontos szervezője. A kulturális emlékezet gyakran magában az ün-nepben ölt testet. Október 23-a mai megünneplésében jól tükröződik a jobb- és balold-al közötti ideológiai és politikai megosztottság. Az ünnepnap az eltérő politikai erők küzdelmének szimbolikus idejévé és terévé vált. A mai hatalom legitimációját mégis innen eredezteti, s önmaga erősítése érdekében felhasználja az ünneplést úgy, hogy a baloldali pártok pl. átírják a múltat. Végül egy szubjektív gondolat: a tavalyi két fél-éves 56-os kutatószeminárium hallgatói, vagy más órákra 1997-től kezdve hozzám járók, az előadások és a kutatómunka révén közelebb kerültek az 1956-os forradalom eseményeihez. A kutatás hatással volt önmagunkra és környezetünkre is.

A Magyar Néprajzi Társaság a fenti könyv bemutatójával emlékezett az 50 évvel ezelőtti eseményekre 2006. november 8-án a Néprajzi Múzeumban. A rendezvényen az alábbi előadások hangzottak el.

EMLÉKEZÉS – OKTÓBER 23. MEGÜNNEPLÉSE. Pázmándi Judit: „'56 ilyen politikai ünnep” – Kiskunfélegyháza 2005. október 23-án; Felföldi Edit: *Síppal, fűttyel, tappsal – '56-os ünnepségek Szegeden 2002. október 23-án*; Schill Tamás: „Közünk van hozzá” – 1956 ünnepe Dunapatajon 2005-ben; Kovács Anna: *A „faleveles forradalom” – 1956 emlékezete Komádiban*; Kis Nikolett: „Mi nem felejtünk...” – *Füzesgyarmat az 1956-os nemzeti forradalom ünnepeinek tükrében*; Hugyecz Krisztina: „56 nincs a helyén” – *Október 23-i ünnepség Okányban*; Szabó Katalin: „Szeretem ezt az 56-os dolgot” – *Iskolai ünnepség a szegedi Karolina Gimnáziumban*; Jung Orsolya: *Fiatalok egy városi megemlékezésen*; Iancu Laura: „Nehéz méltónak lenni ennyi áldozatra” – *Egy pártmegemlékezés 2005. október 23-án*; Paréj Gabriella: „Hivatalos” és „magán” az októberi megemlékezésen.

1956 ÉLŐ EMLÉKEZETE. Gyöngyössi Orsolya: *Csongrád a forradalom árnyékában – Visszaemlékezések, 1956*; Kovács Orsolya: *Három emlékezés, Orosháza*; Tóth András: *1956 – Széna tér a családom emlékezetében.*

Barna Gábor: *Emlékezés és emlékezet – Egy kutatószeminárium tanulságai.*

Emlékezés – 50 évvel ezelőtt hunyt el Cs. Sebestyén Károly

(Szeged, 2006. december 7.)

Cs. Sebestyén Károly méltatlanul elfelejtett alakjai közé tartozik a magyar néprajznak, jóllehet több évtizedes tudományos tevékenységet fejtett ki. Bátky Zsigmond, Györffy István és Viski Károly mögött a második etnográfus nemzedékhez szokás sorolni, azokhoz a kutatókhoz, akik nem gyakoroltak ugyan alapvető hatást a korszak tudományosságára, eredményeik azonban figyelemre méltóak.

1876-ban született a Krassó-Szörény vármegyei Karánsebesen, anyai és apai felmenői Székelyföldről kerültek erre a vidékre. Az iskolában hamar kitűnt rajzkészségével, helyismerteti dolgozatával önképzőköri pályadíjat nyert, amelyben Oravica földművelési, ipari, kereskedelmi, népességi, közművelődési és társadalmi viszonyait tárgyalta. 1894-ben tanulmányait Budapesten a Mintarajztanodában folytatta, másodéves hallgatóként Schulek Frigyesnél vállalt rajzoló állást, aki akkoriban fejezte be a Mátyás-templom felújítását és készítette el a Halászbástya terveit. Cs. Sebestyén Károlyra bízta többek között a Szent István-szobor talapzatának részlet- és műhelyrajzait III. Béla síremlékének a rajzaival egyetemben, amelyeket igyekezett nagy szakmai odaadással megvalósítani. 1898 nyarán szerzett rajztanári oklevelet, majd Pancsovára került, ahol két hónapot töltött. Pályázat útján nyerte el a szegedi polgári fiúiskola megüresedett rajztanári állását. 1902-ben felkereste közeli rokonát, Horger Antalt, aki Brassóban az állami főreáliskolában tanított ekkor. Jórészt ő buzdította a gyűjtésre Cs. Sebestyént, aki 1904-ben készítette el első néprajzi tárgyú írásait a halotti deszkáról és a napsugárdíszes házvégekről. Horger 1904 nyarán gyalogos tanulmányútra hívta Háromszékbe, melynek eredményeként született meg *A háromszéki Szentföld székely háza* című tanulmány. 1907-ben szülőföldjén járt gyűjtőúton, majd a kultuszminisztérium ösztöndíjával Ausztriában és Dél-Németországban töltött egy hónapot. 1920-ban Czákó Elemér minisztériumi osztályvezető Móra Ferenc egyetértésével a Városi Múzeumba helyezte át szolgálattételre: Tagja volt annak a Kass kávéházbeli asztaltársaságnak, amelyik kezdeményezte a *Népünk és Nyelvünk* megjelenését. 1926-ban tudományos munkássága elismeréseként a Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara doktorrá avatta, 1931. december 12-én Solymossy Sándor a magyar tárgyi néprajz témakörből egyetemi magántanárrá habilitálta. Előadását 1931. október 22-én tartotta meg *A székely ház eredete és fejlődéstörténete* címmel. Egyetemi órái is jórészt a népi építkezés köré szerveződtek, habár foglalkozott a primitív népek anyagi művelődésével és a honfoglalás előtti magyarok mindennapi életével is. Solymossy Sándor nyugdíjba vonulását követően a Néprajzi Tanszék intézményi kereteit fenntartva a szakot Sík Sándor adminisztratív vezetésével Cs. Sebestyén Károly és Bálint Sándor egye-

Cs. Sebestyén Károly

temi magántanárok vitték tovább. Móra Ferenc halálát (1934) követően két esztendeig a Somogyi-könyvtár és a Városi Múzeum megbízott igazgatója lett. 1938-ban vonult nyugdíjba, 1939-ben feleségével együtt Budapestre költözött. 1947 januárjától a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában a rajz- és a festménygyűjtemény gondozásával foglalatzkodott. 1956. december 21-én hunyt el Budapesten.*

Cs. Sebestyén Károly több tudományterületen fejtett ki jelentős tevékenységet. Visszaemlékezéseiben vall arról, hogy pályafutását, érdeklődését alapvetően két személy határozta meg: az építőművész Schulek Frigyes és a nyelvjáraskutató Horger Antal. Néprajzi tanulmányai közül legtöbb a lakóház vizsgálatával foglalkozik, figyelemre méltó ugyanakkor a népi bútorok iránti érdeklődése is. A székről, a padról, a tékáról, az asztalról és az ágyról 1925-től közölt írásai művelődéstörténeti összefoglalások, amelyekben ismerteti a bútordarabok múltját, a felső társadalmi osztályok hatását és a közép-európai bútorkultúrával való kapcsolatukat. Népművészeti tárgyú dolgozatai közül kiemelkedik *A Krassó-Szörény vármegyei románok népviselete* című tanulmány, amelyben alapos leírást ad a férfi, a női és a gyermekviselő darabjairól, valamint a bányászok és az ipari munkások öltözetéről. Szülőföldje, illetve a Székelyföld népi kultúrája sokkal inkább foglalkoztatta, mint Szeged és környékének néprajza. A parasztházra vonatkozó kutatásait *A magyar ház története* című munkában tervezte összefoglalni, de sajnálatos módon nem jutott ideje elkészítésére, az akadémiai prémiummal jutalmazott, máig kéziratos művében (*A magyar parasztbútor története*) lakáskultúrával foglalkozó vizsgálatait összegezte.

Munkásságának másik fő területét építészettörténeti kutatásai képezik, amelyek elsősorban Szeged középkori emlékeihez kapcsolódnak. Tevékenységének köszönhető a Fogadalmi-templom építésekor lebontott barokk templom tornyában rejlő Árpád-kori torony megmentése, amely a város jeles műemlékei közé tartozik. A Dömötör-templom bontásának feldolgozása után vizsgálta a város többi középkori templomát, eredményeit 1938-ban a múzeum önálló kötetben jelentette meg. A 17–19. századi tervrajzok, hadmérnöki felmérések és a megmentett kőfaragványok segítségével a szegedi vár építéstörténetét vázolta fel.

Cs. Sebestyén Károlyt a tudománytörténet elsősorban néprajzkutatóként tartja számon, de amint láthattuk, művészettörténeti írásaival jelentős mértékben kivette a részét a Szeged-kutatásból is. Az 1920–1930-as években Móra Ferenc mellett a szegedi múzeum meghatározó egyéniségének számított, aki több tudományág módszereit, eredményeit igyekezett hasznosítani.

2007. december 7-én a Móra Ferenc Múzeum, a Szegedi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke és a Magyar Néprajzi Társaság közös emlékülést tartott Cs. Sebestyén Károly halálának 50. évfordulója alkalmából a Szegedi Akadémiai Bizottság székházában, amelyen több tudományág képviselői tartottak előadást. Ennek az a magyarzata, hogy Cs. Sebestyén sokoldalú tevékenysége miatt nem csak a néprajz, hanem a régészet vagy éppenséggel a művészettörténet is magáénak vallhatja. Régészeti kutatásairól, egyetemi pályájáról, fotográfiáiról, valamint népi építészeti vizsgálatairól hallhattunk egy-egy beszámolót, amelyek arra hívták fel a figyelmet, hogy tudatosan igyekezett egyszerre több tudomány szak elméleti megközelítéseit, módsze-

* Cs. Sebestyén Károly halálának pontos dátumát illetően bizonytalanságra adhat okot az a tény, hogy a Magyar múzeumi arcképcsarnok december 20-át, a Szegedi egyetemi almanach viszont december 21-ét tünteti fel.

reit érvényre juttatni. Legfontosabb érdeklődési területéhez, a népi építkezéshez kapcsolódtak a napsugaras oromzatot, a malmokat, illetve a szőlőskertek és a szőlőhegyek jellegzetes építményeit taglaló előadások. Összességében elmondható tehát, hogy a konferencia méltó módon emlékezett meg Cs. Sebestyén Károlyról, aki a 20. század első felében több tudományterületen alkotott maradandót. Kéziratos hagyatékának feldolgozása, kiadása a jövő feladatai közé tartozik.

Az emlékülésen Bárkányi Ildikó elnökletével az alábbi előadások hangzottak el. Horváth Ferenc: *Cs. Sebestyén Károly, a régész*; Juhász Antal: *Cs. Sebestyén Károly, a népi építészet kutatója*; Vajda Tamás: *Cs. Sebestyén Károly a szegedi egyetemen*; Vass Erika: *Régi és új napsugaras házak Szegeden és környékén*; N. Szabó Magdolna: *Cs. Sebestyén Károly néprajzi fotográfiái*; Ozsváth Gábor Dániel: *Egy évszázad múltán Cs. Sebestyén Károly malomkutatásai nyomában*; Mód László: *Építkezés a Tisza menti ártéri szőlőskertekben*; Simon András: *Szőlőhegyi építkezés a Délnyugat-Dunántúlon*.

MÓD LÁSZLÓ

Dobói székely család
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 65310)

Kecsetkisfaludi „székely legényes”
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 311192)

MÚZEUMOK, GYŰJTEMÉNYEK

A Jósa András Múzeum Napja, 2006

December elseje immár évek óta a megyei múzeumi szervezet központjaként is jegyzett nyíregyházi Jósa András Múzeum Napja. A muzeális közgyűjteményekben dolgozók és barátai – Szabó Sarolta szakmai múzeumigazgató-helyettes kezdeményezésére – ekkor emlékeznek arra, hogy elődeink 1868 telén megalapították a Szabolcsvármegyei Régészeti Egyletet, a térség legrégebbi közművelődési és tudományos intézményének elődjét. A nyíregyházi megyei múzeum európai hírű régészeti gyűjteményét Jósa András (1834–1918), Szabolcs vármegye egykori tiszti főorvosa alapozta meg. A néprajzit az utód, Kiss Lajos (1881–1965), „a szegény emberek krónikása” hozta létre, és teremtette meg a Nyírség néprajzi kutatását.

Ez év tavaszán, egy hóvihar kavarta délelőttön rövid koszorúzással emlékeztünk a később *Kossuth-díjjal* elismert Kiss Lajos születésnapjára (március 13.). Már akkor az éves terv része volt: a JAM Napja alkalmával majd az ő életművének érvényes üzenetei kerülnek fókuszba. A közgyűjteményi emlékülésre (a múzeum jelenlegi épületének felújítása okán is) a 125 évvel ezelőtt született múzeum- és gyűjteményszervező nyíregyházi működésének színhelyén, a megyeháza épületében került sor. A Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskola zeneművészeti tanszakának növendékei Haydn muzsikájával kedveskedtek, majd a szabolcsi megyeháza mai előjárósága nevében Seszták Oszkár alelnök köszöntötte a nagy múltú intézmény munkatársait és a jelentős számú hallgatóságot.

Ezt követően Istvánovits Eszter régészeti osztályvezető, tudományos titkár vette át a levezető elnök tisztét, rutinosan és a Kiss Lajos-i életműben maga is tájékozottan gazdálkodott a délelőtti ülészak idejével. Az előadások, illetve a felkért előadók mondandójának megtervezett logikáját felülírta az élet (azaz a távolsági közlekedés döccenői Vásárhely felől), de a hallgatóság – és a szervezők – meglegedésére sikerült kellő mélységben betekinteni (Ortutay Gyula szavaival) „*Kiss Lajos nagy és gazdag szellemi műhelyébe.*” Ezt korunk legilletékesebb múzeumvezetői: Németh Péter régész, címzetes (2003-ig megyei) múzeumigazgató, Dám László etnográfus, jelenlegi direktor, valamint Nagy Vera, a Tornyai János Múzeum élén lévő szakember tárták fel nagy alapossággal. Németh Péter az 1912 és 1948 között Szabolcsban tevékenykedett, sokáig itt is új múzeumtípusról álmódó személyiséget villantott fel. Dám László a nyíri Rétköz mint kultúrtáj alapos kutatójáról szólt, számos archív fotográfiát is bemutatva Kiss Lajos sok tekintetben ismeretlen vagy folytatásra váró eredményeinek tükrében (pl. elkészült templomfelmérések, a nagycsalád nyomainak kutatása, építkezési technikák és anyagok). Nagy Vera a kalandos előéletű tárgygyűjtő és tudomány népszerűsítő Kiss Lajos 1912 előtti, majd az 1950-es évekbeli hódmezővásárhelyi munkásságáról szólt.

A pihenésre, beszélgetésre és a tájjellegű ételek, italok kóstolására egyaránt alkalmat nyújtó délidőben a jelenlévők egy csoportja felkereste a szabolcsi megyeháza épületének Egyház utcai frontját, ahol Kiss Lajos emléktáblájánál koszorúztak főhajítás kíséretében: a jelenlegi muzeológusok csoportja, a fenntartó nemrég kinevezett

képviselője, valamint a dél-alföldi múzeum vezetője. Az emléknapi délutáni programja is sűrű, sokszínű és – mint kiderült – élvezetes két órát ígért.

Ennek során először a múzeum különböző szakterületeken dolgozó és területeket művelő munkatársai adtak számot imponáló tömörséggel, ám sok-sok vetített képpel friss kutatásaik eredményéről. Néhányuk, például a régész Jakab Attila vagy a művészettörténészként működő Madár Ximena a nyilvánosság e fórumán valójában először kaptak lehetőséget méltó bemutatkozásra. Mindkettő ifjú kolléga választékosan és közérthetően (!), egyúttal igen érzékletesen szóltak kutatásuk és gyűjteményük jellegzetességeiről. A helyi és a tágabb értelemben vett szakmai nyilvánosság szinterein már régtől fogva jelenlévő kollégák: Ulrich Attila numizmatikus-történész, Lakatos Sarolta és Bene János történészek szintén szolgáltak gyűjteményi csemegékkel. Előbb egy új és páratlan éremlelet feltárásának – mai napig tartó – folyamatáról, majd az európai körökben is hírneves Kállay-család nemrég elhunyt, idősebb Kristóf nemzetségszűkeinek hagyatéki szerzeményezéséről hallgathattunk. A Történelmi Osztály vezetője pedig a helyi vonatkozású dokumentumok és tárgyi világ – jobbára – 20. századi szerencsés hiánypótlásairól szólhatott – számos donátort név szerint is említve, köszöntve. A Jósza András Múzeum legutóbbi (még 2005-ös dátumot viselő) évkönyvét a Szatmárnémeti székhellyel működő megyei testvérmúzeumi szervezet vezető régésze, Szöcs Péter igazgató-helyettes mutatta be, számos ponton újszerű érveléssel és értékeléssel, hangsúlyok és szempontok kiemelésével – mindezt a szóbeli recenzió, e ritka műfaj hatásosságának minél hitelesebb érvénye érdekében. S természetesen úgy, hogy mindezzel együtt az újabb fajsúlyos kötet további böngészésére is serkentsenek a szakértő kolléga inkább értő, mintsem hízelgő megállapításai.

A múzeumi nap zárását az elnöklő Dám László arra is felhasználta, hogy mind a maga, mind pedig a Jósza András Múzeum munkatársai nevében köszöntse a helyi Múzeumbaráti Kör nagy számban jelenlévő tagjait. Három évtizede ugyanis annak, hogy e közösség hivatalosan megalakult, s szinte egy időben a volt Pénzügyigazgatóság, a mai múzeumi központ birtokbavételével itt jegyzik székhelyüket. A múzeum mostani vezetése – éppen a tradícióból következő kötődésre és a tagság közfigyelmére apellálva – fogalmazta meg abbéli óhaját, hogy a civil szféra lehetőségeinek minél sokoldalúbb felhasználásával hathatósabban működjenek együtt a jövőben a közös célok érdekében.

Reméljük, az elkövetkező nyíregyházi múzeumnap rendezvényfűzére már ismét a megújult és emblematikus Benczúr téri épületben kerül sor.

KRISTON VÍZI JÓZSEF

KIÁLLÍTÁSOK

Boglár Lajos indián gyűjteménye Tatabányán

Talán a szakmai közönség előtt is kevésbé ismert, hogy a Tatabányai Múzeumban évek óta látható egy, a dél-amerikai indiánokat bemutató állandó kiállítás. A múzeumnak nincs önálló etnológiai gyűjteménye, a kiállított tárgyak zöme letéti anyagként került az intézmény gondozásába, kisebbik részéhez tartós kölcsönzés útján, a tatai Kuny Domokos Megyei Múzeum nemzetközi néprajzi gyűjteményéből jutottunk. Mind a Tataról kölcsönzött, mind a tatabányai anyag gyűjtője Boglár Lajos volt.

A közte és a Tatabányai Múzeum között kialakult munkakapcsolat az 1980-as évekre tehető. Nagyban köszönhető volt ez Horváth Ferenc festőművésznek, aki abban az időben számos kiállítást rendezett az akkori Komárom megye múzeumaiban. A néprajzi érdeklődésű művész részt vett Boglár Lajos 1986-os braziliai expedícióján, és nem kis része volt abban, hogy a kapcsolat a tudós-kutató és a Tatabányai Múzeum között létrejött.

A legelső közös tatabányai munkájuk az 1988-ban megnyitott *Indiánt tolláról – amazóniai tollművészet* című időszaki kiállítás volt, a Boglár Lajos által 1979 és 1986 között összegyűjtött braziliai indián tollmunkákból. Ezt követte 1989-ben a *Boglár Lajos indián gyűjteménye* című állandó kiállításuk, mely 1996-ig állt fenn. A jelenlegi tárlat *Dél-keresztye alatt* címmel 1998 óta látható, és a korábbi tárlat megújításának tekinthető.

Dél-Amerika indiánjainak lakhelye az Amazonas menti, trópusi őserdők és folyópartok. A kiállított tárgyak Braziliából, Venezuelából és Francia Guyanából származnak, többek között a piaroa, guarani, kajapo, wajana törzs indiánjaitól. Ezek a törzsek az erdőből kihasított ültetvényeken maniokát, édesburgonyát, kukoricát és gyümölcsöket termelnek. A földművelés mellett jelentős szerepet tölt be élelemszerzésükben a vadászat, melynek legfontosabb eszközei az íj és a nyíl, valamint a fűvócsó. Csiszolt kő- és csonteszközöket használnak, jellemző a nemek szerinti munkamegosztás. A törzsi csoportok élén varázslók állnak, ők a vallási vezetők és egyben a törzs gyógyítói is.

A koncepció már a legkorábban itt megrendezésre került kiállításban kialakult. Egyrészt bemutatja a mindennapi élet színtereit (hogyan laknak, hogyan táplálkoznak), és a szellemi élet különböző szegmenseit (hogyan gondolkoznak, hogyan viselkednek) a kiállított tárgyak, enteriőrök segítségével. A különböző időben és helyen gyűjtött tárgyak ezeknek a gondolati egységeknek rendelődnek alá. A tárgyak mellett csak számok láthatók, melyeket a látogató maga kapcsolhat egy adott indián kultúrához a rendelkezésre álló, nyomtatott jegyzék segítségével. A téma iránt érdeklődők sokféle egyéni szempont szerint követhetik végig a tárlatot, míg a gyermekcsoportok számára múzeumpedagógiai órák teszik élővé a látottakat, ahol a szövegek nem zavarják az egyes egységekben bemutatott tárgyi anyag és hozzá kapcsolódó fotók egyetemes képét.

Az Amazonas menti őserdőkben él a világ leggazdagabb madárvilága. Ezeket az indiánok nem mindig a húsukért ejtik el, hanem tollazatuk miatt. Kétségtelenül a

leggazdagabb és leglátványosabb tárgycsoport az indián tolldíszeké. Boglár Lajos több munkájában foglalkozott velük, jelentőségük ezen a tárlaton is kihangsúlyozódik. „A törzsi művészetben számos példa bizonyítja, hogy meghatározott anyagok miként befolyásolják műfajok, stílusok kialakulását. [...] Az amazóniai indián a tollat tekinti a művészi kifejezés elsőrendű alapanyagának. [...] A tollmunkák alapanyaga csaknem azonos minden törzsnél, mégis mindegyikük kialakított egy sajátos stílust, amelyet anyagok komponálása, technikai eljárások, színek egymás mellé helyezése, formai változatok határoznak meg. [...] A színeknek különböző jelentése van az egyes törzseknel, [...] azonban funkció szerint is igen eltérőek a tollmunkák: több indián törzsnél az élet csaknem minden eseményéhez tartoznak rítusok, s ezek alapvető kellékei a tolldíszek. Ez arra utal, hogy a különböző formájú és színű tollmunkák elsősorban nem díszek, hanem jelzik viselőjük korát, nemét, társadalmon belül elfoglalt helyét, ugyanakkor a sámánok fontos mitikus–mágikus eszközei is lehetnek.”*

Külön érdekességei a kiállításnak azok a szobrok, amelyeket az indiánok a megjelenő turisták számára készítenek. Ezek a piaci tucattermékeken alig lehet már felfedezni a készítő vidék művészi hagyományait. A romlás, átalakulás fázisainak nyomon követése újabb vizsgálandó témát nyújthat a kutatóknak, a felnövekvő antropológus-nemzedékeknek.

A. PÁL GABRIELLA

A lendvai Galéria-Múzeum első állandó néprajzi kiállítása

A szlovéniai magyarság központjának számító Lendva város fölé magasodó várkastély 1973 óta ad helyet a Galéria-Múzeumnak. Az immáron krisztusi korba lépett intézmény múzeumi tevékenysége állandóan foglalkoztatott muzeológiai szakember hiányában eddig jobbra más intézményekkel való együttműködések keretében valósult meg. A szakemberhiány talán legégetőbben a néprajzi gyűjteményt illetően jelentkezett. Különösen azután, hogy a Mura-vidéki magyarság néprajzának kutatását szívügyének érző nagykanizsai múzeumigazgató asszonynak, Kerecsényi Editnek az egészségi állapota jelentősen megromlott, a szegedi egyetem néprajzi tanszékének vezetője, Bellon Tibor pedig eltávozott az élők sorából. Sajnos, azóta Edit néni is már csak lélekben van közöttünk.

A szakemberhiány orvoslására 2005 végén kerülhetett sor Lendvai Kepe Zoltán kinevezésével, és ennek a hiánynak a pótlása mára már meg is termette első gyümölcsseit. 2006 augusztusában *A hetési népi textilkultúra* címmel megnyílt a Galéria-Múzeum első állandó néprajzi kiállítása. A témaválasztást az a néprajzos körökben köztudott tény indokolta, hogy a hetési textilkultúra nem csak a Dunántúl, de a közép-európai térség egyik leggazdagabb és legtöbb archaikus elemet megőrzött kultúrkincse. Itt megemlíthetjük, hogy a hetési népi textíliákból a lendvai múzeum rendelkezik az egyik leggazdagabb gyűjteménnyel. A népi textíliák mellett a vidékre jellemző paraszti lakberendezési tárgyak, enteriőrök, a kenderfeldolgozás, illetve a

* Boglár Lajos: *Indiánt tolláról – amazóniai tollművészet*. Kiállítási katalógus, 1988.

szövés-fonás tárgyi eszközei és archív fotók teszik a kiállítást még gazdagabbá. A kiállítást rendezője, Lendvai Kepe Zoltán néprajzkutató a téma eddigi legelkötelezettebb és legfelkészültebb kutatójának, Kerecsényi Editnek ajánlotta.

A hetési népi textilkultúrát bemutató állandó kiállítás hét tematikus fejezetben mutatja be Lendva-vidék egyik legértékesebb néprajzi örökségét. Az első tematikus fejezet a kender és a len természetéről és feldolgozásáról szól, ezt pedig a textilek szerepének bemutatása a hetési gazdálkodásban követi. A kiállítás harmadik tematikus egysége a hetési kelengyét szemlélteti és azt a folyamatot, hogy az idő folyamán hogyan alakult át a ruhatartó ácsolt láda tulipános ládává, majd sublóttá, amelyet pedig a 20. században a szekrény váltott fel. A kiállítási terem közepén egy vitrinben két bábu látható. A múzeum munkatársai által nemes egyszerűséggel Rozikának és Karcsinak elnevezett bábukon a 19. század végi hetési ünnepi viseletet, egyebek között a *bőgatyát* és a hetési *pacsát* is megismerheti a 21. század embere. A következő témakör a textilek szerepét a hetési lakáskultúrában mutatja be, a hatodik pedig azon textileket, amelyeket a hetésiek csecsemőkorukban és életük utolsó szakaszában viseltek. Úgy is fogalmazhatnánk, a házi készítésű textilek a bölcsőtől a koporsóig kísérték őket. Az állandó kiállítás utolsó tematikus egysége a hetési fonó, szövő és hímző asszonyoknak állít emléket. Itt ismerhetjük meg, hogyan alakult át a fehér hímzés pirossá, majd a 20. század elején színessé, itt tekinthetjük meg a díszes hosszú törülközőket és itt olvashatunk néhány magasztos gondolatot Gönczi Ferentől, Hetés egyik első néprajzkutatójától az itteni asszonyok kiváló szövési tehetségéről. A kiállítási termet nagyított archív fényképek sorozata övezi, amelyek közül a legrégebbi hetési viseletbe öltözött férfiakat és nőket ábrázol 1895-ből. Az archív felvételek a budapesti Néprajzi Múzeum, a zalaegerszegi Göcseji Múzeum, a nagykanizsai Thúry György Múzeum, a bajai Türr István Múzeum és a lendvai Galéria-Múzeum Fotótárából származnak. A tárlatot látogató vendégek magyar, szlovén, német és angol nyelvű kiállításvezető szövegek alapján ismerkedhetnek Hetés ezen kincsével.

A kiállításához kapcsolódva indította útjára a Galéria-Múzeum *Lyndvamuseum* címmel tudományos folyóiratát, melynek első száma a kiállítás címét viseli. Szerkesztői azt a célt tűzték ki maguk elé indításakor, hogy olyan módon igyekezzenek majd magas tudományos igényeknek megfelelni, hogy nyitottságot és tiszteletet mutatnak témaválasztásaikban a térségben egymás mellett élő, a vidék kultúráját együttesen gazdagító Mura menti népek iránt az *Europica varietas* és a *Minoritates Mundi* szellemében. A könyv párhuzamosan egymás mellé szerkesztve magyar, illetve szlovén nyelvű, valamint angol és német nyelvű rezümét is tartalmaz. A kiadványt még érdekesebb olvasmánnyá teszi a közel negyven színes tárgyfoto és harminc fekete-fehér archív fénykép.

KEPÉNÉ BIHAR MÁRIA

Új állandó néprajzi kiállítások a szentesi Kosztá József Múzeumban

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által elindított Alfa program jóvoltából újulhattak meg a Koszta József Múzeum állandó kiállításai, amelyek teljes egészében 2006. december 15-e óta látogathatóak Csongrád vármegye egykori, szentesi székházában. A több szintes, impozáns épület második emeletén a helytörténeti és a képzőművészeti kiállítások mellett három néprajzi tárlatot is birtokba vehetnek az érdeklődők. A koncepció összeállításánál nem szakítottunk teljes mértékben az előző állandó kiállítás tematikájával, inkább igyekeztük új egységekkel kiegészíteni. Ide sorolható a bolgárkertészkedés, amely jelentékeny hatást gyakorolt a város gazdasági életére, vagy a szőlőtermesztés és a pálinkafőzés, de megemlíthető a városrészek, illetve a kézművesség megjelenítése is.

A *Legelők, szántók, vadzizek – Gazdálkodás a szentesi határban* című kiállítás, amely az ártéri haszonvételi formák és a vízi közlekedés ismertetésével indul, megpróbál áttekintést adni a paraszti gazdálkodás időben és térben változó formáiról. 150–200 évvel ezelőtt a szentesi ember a maitól eltérő természeti viszonyok között élte mindennapjait. A folyók által elöntött határrészekben, ahol manapság szántóföldek és tanyak egymásutánja teszi változatosabbá a tájat, az ármentesítések előtt hatalmas rétségek, nádasok és mocsarak terültek el. Az itt élő népesség alkalmazkodott a természeti környezethez, és egy sokoldalú, komplex gazdálkodást igyekezett kialakítani, ami biztos megélhetést nyújtott számára. A folyók által kisebb-nagyobb rendszerességgel látogatott ártereken a szentesiek nádat, gyékényt, vesszőt vágtak, halat fogtak, hurkokkal, törökkel vízmadarakat ejtettek el, a réteken pedig szénát gyűjtöttek állataik számára. Nem kísérelték meg a víz útjának elzárását, arra törekedtek, hogy az áradások a fokokon keresztül eljussanak az ártérre. A 19. század közepén kezdődő folyószabályozási munkálatok jelentős mértékben átformálták a Tisza menti táj arculatát. A korábban vízjárta területek zömét művelés alá fogták, de nem számoltak a pusztító árvizek, illetve az aszály megjelenésével. A legelőterületek és a rétségek csökkenésével párhuzamosan 1875-ig a szentesi határban a szántók aránya 45%-kal nőtt meg. A termesztett növények közül a búza számított meghatározónak, amit a kukorica, az árpa, a zab és a rozs követett. A szántók magas aránya az extenzív szemtermelő gazdálkodás túlsúlyát jelzi az intenzív kertkultúrákkal, valamint az állattenyésztéssel szemben. A terembe lépve a látogató egy szentesi halász munkakörülményeibe nyerhet betekintést a kiállított halfogó eszközök és az egy fából kivájt csónak segítségével. Éppen egy reginás tapogatót helyez a vízi járműbe, ahol két hálóvarsa található egy fából készített evező társaságában. A nádfedeles kunyhó melletti fatörzsben elhelyezett képernyőn vetített néprajzi film a varsa működését mutatja be, amely a rekesztő halászat mozgatható, vesszőből, valamint hálóból készített fogóeszköze. Az állattartás eszközeit bemutató fali tárlóban egy kutyakolonc és egy palóka mellett két csengő és egy kolomp látható, amelyeket meg lehet szólaltatni. Gazdagnak mondható a haszonállatok őrzésével és gondozásával megbízott társadalmi réteghez, azaz a pásztorrendhez kapcsolódó tárgyak állománya, amelyet egy kígyófejes pásztorbot, egy kürt, három rovásfa és egy díszesen megmunkált borotvatok képvisel. A terem sarkában kiállított eke a szántóföldi növénytermesztés eszköze, amely lehetővé teszi a föld feltörését. A kukoricatermesztés szemléltetéséhez a munkaeszközök közül kukorica-

csuhé bontókat, morzsolókat és egy szárvágot választottunk ki. A zöldségtermesztés a 19–20. század fordulójától indult hódító útjára, amikor Szentes környékén bolgár nemzetiségű kertészek telepedtek le, akik új munkamódszerekkel, zöldségfajtákkal gazdagították a magyar kertkultúrát. A fali tárlóban a látogató megtekintheti az egyik első magyar származású kertész (Czibulya Ferenc) munkaeszközeit (ültetőfa, motika), aki Szegváron a bolgároktól leste el a termesztés fortélyait. A dobogón a palántanevelés munkaeszközei, kellékei láthatók. A kerekes, fatüzeléses perzselővel irtották ki a gyomokat a melegágyból, a „Csongrád Vármegyei Gazdasági Egyesület Kertészeti Kiállítása Szentesen 1934 Szept 22–24” felirattal ellátott kanna a palánták öntözésére szolgált. Filmfelvételünk a palántanevelés folyamatát mutatja be egy szentesi család tevékenységén keresztül. A szőlőművelés Szentesen több évszázados múltra tekinthet vissza, ami azt jelenti, hogy e növénykultúra már a török időkben is jelen volt a település gazdálkodásában. 1670 táján 17 szőlősgazdát vettek számba, akiknek 1930 pint boruk termett. A 18. századtól a helybeli családok a magasabb fekvésű Berek és Nagyhegy nevű határrészekben művelték birtokaikat, amelyeket igyekeztek árkokkal övezni. A gyümölcscefréből és a szőlőtörkölyből, borseprőből égetett pálinka lepárlásának folyamatát kívánja szemléltetni az a pálinkafőző, amely szesz finomítására szolgáló szerkezetet modellál. A készülék mellett egy olyan kamrabelső látható, amely az alföldi szőlősgazdák bortárolásra szolgáló helyiségeit jelképezi. A hordók ászokfákon sorakoznak, a falon üveglopók és egy dongákból, abroncsokból összeállított tölcser függ.

A folyosón rendezett kiállítás két nagy tematikai egység köré szerveződik. A város településszerkezetében bekövetkezett változások ismertetését követően bemutatja a városrészek sokszínű világát, majd egy szentesi ház helyiségeit járhatjuk végig képzeletben. Szentes bel- és külterülete az Alföld mezővárosaihoz hasonló képet mutatott a 20. század utolsó néhány évtizedéig, amikor is döntő változások következtek be nem csak a település szerkezetében, hanem külső megjelenésében is. A különböző típusú középületek alkották a város magját, amelyet a falusias jellegű lakóterület vett körül, ahol a többnyire mezőgazdaságból élő népesség lakott. A harmadik övezetet a hatalmas kiterjedésű határban szétszórt tanyavilág jelentette, melynek lakossága nem szakadt el teljes mértékben az anyavárostól, több szállal kötődött ahhoz. A városrészek sajátos színfoltját jelentették a mezővárosi életnek, hiszen gyakran eltérő vallású és vagyoni helyzetű népességnek nyújtottak otthont. A felekezeti különbségek a lakóhely szerinti elkülönüléssel párosulva sok esetben sajátos kisközösségekké szervezték az egyébként egységesnek tűnő mezővárosi társadalmat.

A város központi magja eredetileg a mai Tóth József utca és a Hajdú Lajos utca kereszteződésénél lehetett. Itt állt a városháza, a városi sütőháza, a szomszédságukban épült fel 1747-ben a református templom. A Felsőpárton zömében református, a Kiserben katolikus családok éltek, az Alsópárt vallási szempontból vegyes lakosságú volt. A két világháború között a népesség növekedésével újabb városrészek jöttek létre, amelyeket munkástelepeknek neveztek. A település lakossága a 17. század folyamán tért át a református hitre, a katolikusok beköltözése a 18. században indult meg a Harruckern család kezdeményezésére. Az első evangélikusok a 18. század közepén tűntek fel Szentesen, számuk azonban nem volt jelentős. A görögök a mai Észak-Görögország területéről érkeztek a városba. 1784-ben megalakították önálló egyházközségüket, templomukat 1786. december 8-án szentelték fel. A zsidók a görögökhöz hasonlóan fontos szerepet játszottak a kereskedelemben. Kocsmákat, vendég-

Pálinkafőző a kiállításban
(Fotó: Mód László)

lőket üzemeltettek, a rév, a vám, a halászati és a vadászati jog haszonbérletével foglalkoztak.

Szentes zömében mezőgazdaságból élő népességének ugyan elenyésző hányadát alkották a kézművesek, ám kitüntetett hely illette meg őket a helyi iparcikk-szükséglet kielégítésében. A 18. században Szentesen három céh működött. Az 1828-as összeírás a településen több mint 20 szakma képviselőit tüntette fel. Legnagyobb számban a csizmadiák, a takácsok, a kovácsok, a kerékgyártók, a szűcsök, a tímárok és a molnárok képviselték magukat. 1856-ban 432 főfoglalkozású iparos élt Szentesen, 1870-ben számuk megközelítette a 800 főt. Új korszak kezdődött a helyi iparosság történetében az 1870-es évekkel, amikor törvényi szabályozás született a céhek megszüntetéséről és az ipartestületek megalakításáról. A céhrendszert az 1872. évi VIII. törvénycikkely szüntette meg, lehetőséget biztosítva az ipartársulatok felállítására, amelyekbe nem volt kötelező belépni. Szentesen is kísérlet történt általános ipartársulat megalakítására, de működése a belső villongások miatt akadozott. Áttörést az 1884. évi XVII. törvénycikkely hozott, amely elrendelte a hatósági jogkört is gyakorló ipartestületek felállítását. A szentesi iparosok közgyűlése 1885. május 27-én kimondta a Szentesi Ipartestület megalakulását, ami 1886. augusztus 24-én kezdte el működését és 1925-ben 904 taggal rendelkezett. A fali tárlókba a szentesi céhek behívótablái, vándorkönyvei, iratai, pecsétjei közül válogattunk, amelyek az iparos közösségek szervezeti felépítéséről, működéséről tudósítanak. Gazdagnak tekinthető a Szentesi Ipartestület tevékenységéhez kapcsolódó dokumentumok, tárgyak gyűjteménye. Érdemes megemlíteni azt a mesterjegyekkel díszített serleget, amelyet dr. Vitéz Várady László országgyűlési képviselő ajándékozott a Szentesi Ipartestület számára 1938-

ban. A kiállítóteremben a céhes és az ipartársulati emlékanyag megtekintését követően képzeletbeli utazást tehetünk a mesterségek utcájában, ahol bepillantást nyerhetünk a szentesi iparosok (takács, mézeskalácsos, gyertyaöntő, talicskás, bognár, kovács, szücs, szíjgyártó, kádár, korszós, cipész) által használt szerszámok, munkaeszközök sokszínű világába. A műhelyek megpróbálják felidézni a városban tevékenykedő mesteremberek munkakörülményeit, miközben megismerkedhetünk a kézművesek által készített termékekkel is. A bemutatott mesterségek közül a talicskás és a korszós emelhető ki, hiszen ezen iparok üzöi egyedi, Szentesre jellemző áruféleségeket gyártottak. A talicskagyártás önálló iparággá válásában fontos szerep jutott az árvízvédelmi munkálatoknak, hiszen a teherhordó eszközök iránt jelentős mértékben megnövekedett a kereslet. A szentesi talicska az 1880-as évektől kezdett országszerte ismertté válni, fokozatosan elhódítva a piacot a szegeditől. Nagyobb kerékkel, kisebb fenékkal rendelkezett mint a szegedi, a teher súlypontja egészen a kerékre esett. Dereka szinte teljesen elcsökevényesedett, mozgatása könnyű volt, hám nem kellett hozzá. Kevesebb föld fért bele, könnyebben felbillent, eldőlt. A Szentesen tevékenykedő agyagiparosok vízhordásra és tárolásra alkalmas korszókat, kantákat, locsolókat, tálakat, bögréket, virágcserépeket, mozsarakat, szilkéket és csirkeitatókat készítettek, alkalmanként mázas kerámiával is foglalkoztak. Filmfelvételünk Bese László szentesi fazekast mutatja be munkavégzés közben, aki az 1940-es években sajátította el a mesterség fogásait.

A kiállítás megtekintésével a látogató remélhetőleg izelítőt kaphat egy alföldi mezőváros sokszínű világáról, amelyet alapvetően meghatároztak a sajátos vallási és települési viszonyok.

MÓD LÁSZLÓ

Képgyártó dinasztia Székelyudvarhelyen A Kovács-napfényműterem száz éve

(Néprajzi Múzeum, 2007. március 20.–szeptember 30.)

2007. március 20-án nyílt meg a *Képgyártó dinasztia Székelyudvarhelyen* című kiállítás a budapesti Néprajzi Múzeumban, melynek rendezője Fogarasi Klára muzeológus, fotótörténész volt.

A 400 kép és a korabeli fényképéskellékek segítségével nem csupán a Kovács család története jelenik meg a látogatók előtt, hanem ennél jóval több is: a Székelyföld egy szeletének százéves keresztmetszete rajzolódik ki ezen a kiállításon. Többek között ezt hangsúlyozta Fejős Zoltán, a múzeum főigazgatója is a köszöntőjében, majd felkérte Schneider Márta kulturális szakállamtitkárt, hogy ünnepi beszédével nyissa meg a kiállítást. A szakállamtitkár asszony a képeket megtekintve úgy gondolta, hogy egy szubjektív méltatás illene legjobban erre az alkalomra, melyben egyértelműen a tetszését fejezte ki. A beszédek mellett székelyföldi dallamok is felcsendültek Lovász Iréntől és Agócs Gergelytől az aula akusztikájának pompás „rásegítésével”.

Ezek után a jelenlévők népes tábora megtekinthette a kiállítást, s akinek kedve úgy hozta, szeretteivel, barátaival, ismerőseivel fényképezkedhetett az alkalmi műteremben.

A megnyitón jelen volt a Kováts család több tagja is, sajnos a dinasztia második generációja, a kilencvenedik évét is már átlépő ifj. Kováts István nem tudott eljönni. A fényképész család története az ő édesapjával, id. Kováts Istvánnal indul, aki 1893-ban, 12 évesen szegődött el inasnak egy marosújvári műterembe. Később tanítványa volt Székelyudvarhely első fényképészének, Ferentzy Lukácsnak, majd a csödbe jutott mester felszerelését megvásárolva és új műtermet építve önállósította magát. Egész pontosan 1906-ban nyílt meg a ma is működő Kováts-napfényműterem, ahol az alapító unokája, Árpád dolgozik.

A száz év alatt készült „Kováts-fotóknak” csak egy töredéke – mintegy 400 kép! – került kiállításra. A képek kiválogatásáig igen hosszú út vezetett – szó szerint is, mivel a Budapest és Székelyudvarhely közötti távolságot jó néhányszor megtette Fogarasi Klára. Az olykor kisebb-nagyobb nehézségekbe ütköző kutatómunkát már a kilencvenes évek közepén elkezdte ugyan, de a tapogatózásnak tekinthető kezdeti szakaszt leszámítva, csak 2002-től vett nagyobb lendületet ez a vállalkozás. Első feladatként a család történetével ismerkedett meg, majd később, illetve ezzel párhuzamosan, betekintést kapott a képanyagba, amelyben részben tudatosan, részben véletlenszerűen próbált tájékozódni. A látott anyagból mintegy 700 darabot sikerült már bedigitalizálni, és ebből válogatta aztán össze a kiállítás anyagát. Rendszerezési elvként az időbeliséget követte, de megjelennek kisebb egységek, tematikus blokkok is (pl. a műterem változásai, társadalmi kapcsolatok, portrék stb.). Ezenkívül párhuzamosan jelennek meg a műtermi és a „kinti” jelenetek, így a „korabeli képi krónika” által élénk tárulkozik például az Udvarhely környéki faluból viseletben érkező székely család, a „magyaros” ruhába bújt városi lány alakja, vagy a mások által is többször bemutatott fiatal, szakállas Bartók Béla gyergyószentmiklósi képe is, csakúgy, mint az elfogott orvvadászokkal együtt fényképezkedő rendőrök csoportja. De láthatunk rendőrségi helyszínelést, ravatalt, futballcsapatot, fotókat a „magyar világ”-ból, illetve a szocializmus időszakából, a '70-es nagy árvízről, valamint napjaink szüreti báljairól, portréiből. Ez az anyag Budapestről Székelyudvarhelyre kerül majd, hogy ott, saját környezetében is bemutassák. A képanyag egészére vonatkozó kutatás tovább folytatódik a Népi Hagyományok Alapítvány támogatásával, melynek keretében a képek megrendelői, használói egy kérdőívre adnak választ, amelyből kiderül, hogy a fotók milyen értéket képviselnek a családok körében.

Időközben a kiállítás katalógusa is megjelent (*Képgyártó dinasztia. A Kováts-napfényműterem száz éve.* Fogarasi Klára. Budapest, Néprajzi Múzeum, 2007. 235 p.). Ebben bővebben feltárja a szerző visszaemlékezések alapján a család, a műterem történetét, röviden bemutatja magát Székelyudvarhely városát is, illetve kutatómunkájának egyes fázisait ismerteti meg az olvasóval. A nagyon igényes kiadvány második felében pedig a kiállítás anyaga kap helyet, hogy a napfényműterem „visszaköltözése” után is maradjanak képek a Kováts család lencsevégre kapott száz évről.

A katalógus ifj. Kováts István ajánló soraival indul, amelyből álljon itt néhány sor egy értékes kezdeményezésre, a Kováts István Fotóarchívum Egyesületre vonatkozóan: „*Székelyudvarhelyen 2004-ben alakult meg a Kováts István Fotóarchívum Egyesület, amely azt jelölte meg fő tevékenységének, hogy intézményes-hivatalos keretek között – hasonlóképpen a kultúra egyéb területein összegyűjtött muzeális jellegű értékekhez – műtárgyvédelmi szempontból is megfelelő körülményeket és védelmet teremtve őrzi meg az 1906-ban létesült Kováts-napfényműterem tekintélyes*

mennyiségű képanyagát. Az egyesület célja, hogy szakmai kritériumok szerint kialakított rendszert létrehozva lehetővé tegye a szakemberek és az érdeklődők számára a kutatást, hogy ezáltal minél többen megismerhessék családjuk és településük múltját.”

Az egyesület hosszú távú programjának első nagyobb állomását ez a kiállítás jelenti, de remélhetőleg minél hamarabb megnyugtató híreket kapunk a mennyiségében, de még inkább értékében felbecsülhetetlen anyagról.

MÁTÉ GYÖRGY

Lövétei jegyospár

(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 65305)

OKTATÁS

Bori Imre a budapesti Folklore Tanszéken

Méltó és helyes tett volt az újvidéki irodalomtörténész-professzor, Bori Imre életművének bemutatása a *Néprajzi Hírek* (2005. 3–4. sz. 103–105. old.) hasábjain, amelyben további „szakirodalomra” is történik utalás. Való igaz, hogy Bori egész élete során figyelemmel kísérte a folklórt is.

Csupán egyetlen adalékot szeretnék hozzátenni.

Bori Imre már az 1960-as évek közepétől közismert volt a „hazai” irodalomtudományban is: mint a „budapesti kánon” korrigálója, egyesek szerint ellenfele, aki az avantgárd, egzisztencialista és egyéb, akkor nem kedvelt vonásokat mutatott ki a magyar irodalomból. A fiataloknak ez nagyon tetszett, néhány tanáruknak annál kevésbé. Ennek következtében a budapesti egyetemre sosem hívták meg, egyetlen órára sem, még akkor sem, amikor már évenként rendszeresen zajlottak a „jugoszláv–magyar” irodalomtörténeti tanácskozások – gyakorlatilag az újvidéki egyetem magyar tanszéke és a budapesti akadémiai irodalomtudományi kutatóintézet között, a két városban felváltva.

Nyilván mások is tettek hasonló javaslatokat, és nyilván Bori Imre sem állt szóba mindenkivel, de hosszú ideig semmi sem változott. Amikor ezt meguntam, amikor a Folklore Tanszék ügyeibe volt beleszólásom, meghívtam én őt egy előadás megtartására. (Akkoriban évente 1–2 ilyen „külföldi előadót” meg tudtam hívni, az egyetem szerény anyagi támogatásával.) 1978. október 24-én (mindketten tudtuk, milyen emléknap környékén) *A jugoszláviai magyar folklórkutatás eredményei és szerepe a jugoszláviai magyarok kultúrájában* címmel adott elő a bölcsészkar tanácssteremben. Noha azt is megkíséreltem, hogy itthoni „ellenlábasai” legalább egyszer elevenen láthassák – ez nem nagyon sikerült. Bori Imre előadását Mohay Tamás vette hangszalagra és jegyezte le. Ezt a lejegyzést nézte át Jung Károly, majd a szöveget közöltük tanszéki évkönyvünk, az *Artes Populares* 8. (1982) kötetének 202–216. lapjain. Szerencsére a mi közlésünk megőrizte Bori előadói stílusának ismérveit is, előadása máig a jelzett téma legjobb összegezése.

A magyar folkloristákkal szívélyes kapcsolatban volt. Azt hiszem, mi ennél jobban is szerettük egymást. Feleségével együtt lakott nálam, Budán, húgom autóján mászkáltunk a Vajdaságban. 1968-tól haláláig sokszor találkozhattunk. De erről most nem kell beszélnem.

Azt azonban hozzátehetem – ez volt egyetlen előadása egyetemünk bölcsészkar tanácsstermében, noha ő végül is nem folklorista volt. És ez a kis példa is mutatja, már jócskán 1989 előtt is sok mindent meg lehetett csinálni – ha valaki akarta. Aki mindent nem tette – ne is mentegetőzzön!

VOIGT VILMOS

Néprajz szakos egyetemi hallgatók találkozója

(Kismaros, 2007. február 9–11.)

2007 februárjának második hétvégéjén Kismaroson találkoztak a Kárpát-medence azon egyetemeinek hallgatói képviselői, ahol néprajzi oktatás folyik. A pécsi Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékről hatan, a szegedi Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékről négyen, az ELTE Néprajzi Intézetéből tizennégyen, a kolozsvári Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékről pedig hárman érkeztek. A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékéről sajnos egy hallgató sem volt jelen.

A találkozót körülbelül két hónapig tartó e-mailezés és kapcsolatkeresés előzte meg, amelyben tájékoztattuk a tanszékeket szándékunkról. A találkozó célja az volt, hogy kapcsolatokat alakítsunk ki a különböző egyetemek néprajz szakos hallgatói között, reménykedve a jövőbeni termékeny együttműködésben, valamint, hogy kialakuljon az a csapat, amely megszervezi az eddig hagyományosan kétévenként, szeptemberben megrendezett FiKuSz- (Fiatal Kulturakutatók Szervezete) konferenciát. A találkozón jelen volt Kemény Márton, a FiKuSz jelenlegi, valamint Giczi Barna, az EPE (Etnográfusok Pécsi Egyesülete) újdonsült elnöke.

Február 9-én, pénteken, miután meglátogattuk a Kismarosi Falumúzeumot, Kemény Márton tartott tájékoztatást számunkra a FiKuSz korábbi konferenciáiról, valamint a szervezet születésének körülményeiről, céljairól és korábbi működéséről. Beszélt nekünk továbbá a FiKuSz mint országos hatókörű közhasznú szervezet lehetőségeiről is.

Másnap, egy rövid kirándulás után, „kisebb” kerekasztal-beszélgetés alakult ki a találkozó résztvevők között. A tanszékeket ismertető rövid beszámolókat után került sor arra, hogy, amennyire lehet, pontosítsuk a szeptemberi, néprajz és antropológia szakos hallgatók számára megszervezett konferenciával kapcsolatos teendőket, kioszszuk a feladatokat, és tisztázzuk azt, hogy pontosan mit is várunk ettől az eseménytől. Mindenki lelkesedett az ötletért, és mindenkinek volt építő jellegű hozzászólása, amely nagyban segítette azt, hogy a megbeszélés a vártnál is eredményesebben zárult, hiszen gyakorlatilag minden előzetesen felmerülő feladat kiosztásra került. Azt hiszem, elmondhatjuk, hogy ötletek terén mindenki nagyon termékenynek bizonyult.

A kismarosi hétvége óta véglegessé vált a konferencia időpontja (2007. szeptember 27–30.), helyszíneként pedig a Nagybörzsönyi Ifjúsági Tábort választottuk. Általános tematikai keretnek az *Ember – Környezet* címet jelöltük meg, amelyhez a néprajzot és kulturális antropológiát hallgató egyetemisták előadásai kapcsolódhatnak. A konferencia eredményeiről természetesen majd beszámolunk.

Szeretnénk az ilyen hétvégékből hagyományt teremteni, amikor viszonylag kötetlenül, a szórakozás és további kapcsolatok teremtése érdekében gyűlnénk össze, lehetőleg minél többen a Kárpát-medence minden pontjáról. Az együtt töltött három nap minden szempontból nagyon pozitív volt. Amellett, hogy a konferencia megszervezésében megtettük a kezdő lépéseket, új barátságok is születtek. Reménykedünk abban, hogy a lelkesedés az együttműködés iránt a konferencia megszervezése után is még sokáig ki fog tartani, és további rendezvényeket tudunk szervezni, melyeken lehetőleg az összes egyetem néprajzos és antropológus hallgatói részt vesznek majd.

A XXVIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia A Humán Tudományi Szekció néprajzi előadásai

(Székesfehérvár, 2007. április 2–4.)

Az egyetemisták és főiskolások két évente megrendezésre kerülő tudományos sereg-szemléjének idén más intézmények mellett a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola adott otthont, ahol a népes Humán Tudományi Szekció tartotta munkáját. Úgy tűnik, a korábbi évtized változatos gyakorlata után mostanra kezd rögzülni, hogy a néprajzi dolgozatok e szekcióban, a történelmi, magyar és idegen nyelvű irodalmi, nyelvészeti, ókortudományi, régészeti, művészettörténeti alszekciók társaságában versenyeznek. Ugyanakkor mára a néprajzi és az antropológiai témák sajnálatos és erőltetett szétválasztásának gyakorlata is meggyökeresedettnek látszik: utóbbiak ezúttal is a Társadalomtudományi Szekció programjában kaptak helyet (Kulturális és szociálintropológia néven), amelyet a Pécsi Tudományegyetemen néhány héttel későbbi időpontban tartottak meg. Miként ez ilyenkor lenni szokott: nem egy inkább antropológiai dolgozat Székesfehérváron, több kimondottan néprajzi/folklorisztikai munka pedig Pécsen szerepelt.

Ami a székesfehérvári néprajzi megmérettetést illeti, az előzetes szűrőn keresztül benevezett dolgozatok száma immár hagyományosan olyan magas volt, hogy két (12–12 fős) alszekciót kellett kialakítani. Ez az újabb kényszerű elkülönítés inkább praktikus célokat szolgált, minthogy a témák tudományterületi beosztását tükrözze volna. A „tárgyi néprajzi” versus „folklorisztikai” elkülönítésnek már a kísérlete is idejé múltnak tekinthető, mivel a dolgozatok többsége mára inkább a „társadalomnéprajz” kategóriájához közelít. Viszont máskor jobban oda kellene figyelni, hogy a versenyzők anyaintézményei tekintetében semmiképpen ne alakuljanak ki olyan aránytalanságok, mint az idén (amikor az ELTE mind a hat néprajzos hallgatója ugyanabba az alszekcióba került és ezzel gyakorlatilag egymás ellen versenyzett). A két alszekcióban felvonultatott huszonnégy dolgozat többsége jó színvonalú, ígéretes munkának bizonyult. A pontozásnál továbbra is az írásbeli dolgozatok előzetes bírálatai játszanak döntő szerepet. A szóbeli produkció és az ott kapott pontszám csak árnyalja ezt a képet. Az írásbeli bírálatok kapcsán ez alkalommal is tekintélyes szakembergárda mozgattatott meg határon innen és túl. Amennyiben egy dolgozat tematikailag a legmegfelelőbb szakkutatóhoz került bírálatra, az mindenképpen a szervező főiskolán dolgozó néprajzos munkatársak érdeme. Másfelől viszont továbbra is félreértéseket és aránytalanságokat szül az a gyakorlat, hogy a külső bíráló nem az egész mezőnyt, csupán egy (esetleg kettő) dolgozatot lát maga előtt, minek következtében kényszerűen viszonyítás lehetősége nélkül pontoz. Utóbbi körülmény inkább a pályaművek bizottságszerű, egységes értékelésének szükségességére mutat. (Ebben az esetben persze már-már elengedhetetlennek látszana némi honorárium kifizetése is, amely jelenleg sem a bírálóknak, sem a zsűritagoknak nem jár.) A konferencia két néprajzi alszekciójának zsűrije három-három taggal látta el feladatát (*Néprajz I.*: Lukács László elnök, Bali János, Szilágyi Miklós; *Néprajz II.*: Bartha Elek elnök, Barna Gábor, Bárth Dániel). Szerencsés körülmény, hogy a néprajzi felsőoktatásban gyakorlatlalt rendelkező szakkutatókat választották ki erre a feladatra.

A konferenciát szervező Kodolányi János Főiskola összegésében jól vizsgázott: az összefoglalókat tartalmazó kötet időben elkészült, a csaknem féltucat különféle

épületben működő alszekciók munkája zavartalanul, jó technikai felszereltség mellett folyt le, a konferencia háttérében végig informatív internetes háttér működött.

Az alábbiakban a helyezettek listáját és dolgozataik címét közöljük. Jó hír, hogy sikerült összesen három néprajz szakos hallgatót különdíjban részesíteni, sőt, a Humán Tudományi Szekció teljes mezőnyéből egyedüliként éppen a Néprajz II. szekció első helyezettje vehette át a Pro Scientia Aranyermesek különdíját is.

Néprajz I.

- I. helyezett: Kiri Edit (DE BTK): *Közösség és egyéniség összefüggése Újirázon a lakodalmi ételkészítés kapcsán;*
- II. helyezett: Nagy Krisztina (ELTE BTK): *„Szódavíz – ami felpezsdíti az életed!” – Néprajzi közelítések a szikvizes kisparhoz;*
- III. helyezett: Ládonyi Emese (ELTE BTK): *Medgyaszay István és a népművészet;*
- Különdíj: Faár Tamara (ELTE BTK): *A moziba járás kezdete Szabadkán;*
- Különdíj: Sass Szilvia (RKMf): *Sírjelek és sírfeliratok a borzsovai temetőben.*

Néprajz II.

- I. helyezett: Gyöngyössy Orsolya (SZTE BTK): *„Adom végbúcsúzásom, a legutolsó szólásom...” – Knapek Dezső halotti búcsúztatói;*
- II. helyezett: Zombory Andrea (PTE BTK): *Mi szél hozott garabonciás? – A garabonciás diák alakja a magyar néphitben és a XVIII. századi magyar iskolai vigjátékokban;*
- III. helyezett: Szalma Anna-Mária (BBTE BTK): *A fénykép mint narrativum – Kísérlet egy egyéni fényképállomány értelmezésére;*
- Különdíj: Szászfalvi Márta (DE BTK): *A református egyházfegyelem a sárándi konzisztórium jegyzőkönyvek alapján.*

BÁRTH DÁNIEL

TÉKA

A L'Harmattan Könyvkiadó újabb néprajzi–antropológiai kiadványai

A *Néprajzi Hírek* korábban már beszámolt az 1999-ben alakult L'Harmattan Könyvkiadó néprajzi kiadványairól. Akkor a 2003-ig megjelent könyvek listáját közöltük,* most az újabbakat tesszük közzé, sorozatok szerint.

FOLKLÓR (L'Harmattan Könyvkiadó – Európai Folklór Intézet)

Sorozatszerkesztő: Hoppál Mihály

- Fazekas Zsuzsa (szerk.): *A hétféjű Zarvas. Kaukázusi mítoszok, népmesék, mondák*. Válogatta, jegyzetekkel ellátta és az utószót írta: Benedek Katalin. Bp., 2005.
- Küllös Imola–Vasvári Zoltán (szerk.): *Áldozatok. A második világháborús hadifogolytáborok és a sztálini légerek folklórából*. Bp., 2006.
- Tözsér Kapcsos Anna: *Palócul tanított imádkozni anyám*. Sajtó alá rendezte: Balogh Balázs, Fülemlé Ágnes és Stefány Judit. Bp., 2004.

SZÓHAGYOMÁNY

Sorozatszerkesztő: Nagy Ilona

- Görög-Karády Veronika: *Éva gyermekei és az egyenlőtlenség eredete. Mesék, teremtéstörténetek etnoszemiotikai elemzései*. Bp., 2006.
- Hoppál Mihály: *Hiedelem és hagyomány*. Bp., 2006.
- Küllös Imola: *Közköltészet és népköltészet. A 17–19. századi magyar világi közköltészet összehasonlító műfaj-, szüzsé- és motívumtörténeti vizsgálata*. Bp., 2004.
- Propp, Vlagyimir Jakovlevics: *A varázsmese történeti gyökerei*. Bp., 2005.

STUDIA ETHNOLOGICA HUNGARICA (L'Harmattan Könyvkiadó – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék)

Sorozatszerkesztő: Pócs Éva

- Ekler Andrea–Mikos Éva–Vargyas Gábor (szerk.): *Teremtés. Szövegfolklorisztikai tanulmányok Nagy Ilona tiszteletére*. Bp., 2006.
- Pócs Éva (szerk.): *Ritus és ünnep az ezredfordulón. Tudományos konferencia Marcaliban, 2002. május 13–15*. Bp., 2004.
- Pócs Éva (szerk.): *Múlt és jelen. Tudományos konferencia a Pécsi Tudományegyetem Néprajz Tanszékének 10 éves jubileumán 2001. szeptember 17–18-án*. Bp., 2004.

DOCUMENTATIO ETHNOGRAPHICA (L'Harmattan Könyvkiadó – MTA Néprajzi Kutatóintézete)

Sorozatszerkesztő: Szarvas Zsuzsa

- Égető Melinda: *Vagyon szép szőlőhegyünk. Történeti-néprajzi elemzések közép- és nyugat-dunántúli magyar nyelvű hegytörvények körében, 1629–1846*. Bp., 2004.

* Lásd *Néprajzi Hírek* 2004. 1–2. sz. 60–61. old.

- Kunt Ernő: *Az antropológia keresése. Válogatott tanulmányok.* Szerkesztette: Bán András. Bp., 2003.

SZŐLŐHEGYEK TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAI

Sorozatszerkesztő: Égető Melinda

- Égető Melinda (szerk.): *Hegytörvények és szőlőtelepítő levelek Győr és Sopron vármegyéből (1551–1843).* Bp., 2004.
- Égető Melinda (szerk.): *Hegytörvények és szőlőtelepítő levelek Veszprém vármegyéből (1626–1828).* Bp., 2006.

FONTES ETHNOLOGIAE HUNGARICAE – FORRÁSKIADVÁNYOK (L'Harmattan Könyvkiadó – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék)

Sorozatszerkesztő: Pócs Éva

- Budai Pál: *A köznép babonái és balvélekedései ellen való Prédikátiók. Nagy-Bajom, 1824–25.* Közreadja: Szacs vay Éva és Szalánszki Edit. Bp., 2005.
- Kóka Rozália (szerk.): „Bételjesítem Isten akarátját”. *A lészpedi szent leány látomásai.* Bp., 2006.
- Szigeti Jenő (szerk.): *Protestáns népi látomások a XVIII. századból.* Bp., 2006.

KULTÚRÁK KERESZTÚTJÁN (L'Harmattan – MTA Néprajzi Kutatóintézet – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék)

Sorozatszerkesztő: Vargyas Gábor

- Dumont, Louis: *Bevezetés két szociálanropológiai elméletbe. Leszármazási csoportok és házassági szövetség.* Bp., 2002.
- Durkheim, Émile: *A vallási élet elemi formái. A totemisztikus rendszer Ausztráliában.* Bp., 2003.
- Borsos Balázs–Szarvas Zsuzsa–Vargyas Gábor (szerk.): *Fehéren, feketén. Varsánytól Rititig I–II. Tanulmányok Sárkány Mihály tiszteletére.* Bp., 2004.
- Sárkány Mihály: *Kalandozások a 20. századi kulturális antropológiában.* Bp., 2000. [Utánnymomás alatt.]
- Vászolyi Erik: *Ausztrália bennszülött nyelvei.* Bp., 2003.

KÖRNYEZET ÉS TÁRSADALOM.

- Borsos Balázs: *Elefánt a hídon. Gondolatok az ökológiai antropológiáról.* Bp., 2004.

ROMAVERZUM

Sorozatszerkesztő: Daróczy Ágnes

- Daróczy Ágnes–Bársony János (szerk.): *Pharrajimos. Romák sorsa a náciizmus idején.* Bp., 2004.

CIGÁNYOK EURÓPÁBAN

- Williams, Patrick (szerk.): *Franciaország. Cigány házasság.* Bp., 2005. [L'Harmattan – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Új Mandátum Lap- és Könyvkiadó]

SOROZATON KÍVÜL

- Sipos Tünde (szerk.): *Elődeink öröksége képekben.* Bp., 2006. [L'Harmattan – Magyar Egyesületek Szövetsége – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék]

Kárpáti Jenő életregénye

Kárpáti Jenő: *Keserves*. Karcag Város Önkormányzata, Karcag, 2006.

Karcag, a Nagykunság „fővárosa” már a két világháború között is méltán érdemelte ki a könyvszeretők figyelmét. Elég csupán Iványi Bélának a *Göncz mezőváros története* című, 1928-ban kiadott művére gondolnunk, amely több évtizede könyvárverések keresett ritkasága. Az 1980-as évektől pedig Körmendi Lajos író, költő, szociográfus és Rideg István irodalomtörténész, gimnáziumi tanár öregbítették a város irodalmi hírét-nevét. Áldásos munkájuk nyomán a Barbaricum Könyvműhely kötetei, s a Szabó Pál Irodalomtörténeti Társaság rendezvényei keltettek országos visszhangot. Az ő bátorításuk, többszöri buzdításuk eredménye Kárpáti Jenő életregénye.

A műfaj megjelölése – telitalálat. Hiszen a szerző méltó követője olyan elődöknek, mint Hoó Bernát, Tamási Gáspár, Csizmadia Imre, a nagy széki elbeszélő, Juhosné Kali néni, Martonné Homok Erzsébet.

Kárpáti Jenő érdeme, hogy „tanultsága” ellenére megtartotta a veleszületett színes előadókésztségét, elbeszélő erejét. Nem tudta megváltoztatni a debreceni református kollégium tanítóképzőjének erős nyelvi „pallérozó” hatása sem, pedig ott, akkor olyan országos hírű magyartanár tanított, mint Bartha Károly, akit már 1937-ben egyetemi magántanárrá habilitáltak. Ráadásul Kárpáti nem is első generációs értelmiségi, mert édesapja is tanítóként érkezett Karcagra.

A könyv olvashatósságát növeli jó tagoltsága is. Nem kevesebb, mint 72 történetet tartalmaz. Ezek mindegyike lebilincselően érdekes. Szinte egy ültő helyében szeretné az ember elolvasni. Mi ennek a titka? A jó stílus mellett a tematikai gazdagság és a változatosság. Felöleli a város mindennapi életét mozgalmassá tevő eseményeket, történéseket. Érdemes ezekből néhányat kiemelni.

Hogyan keletkezett például az „Édes, mint a Bodnárék dinnyéje” szólásmondás? Bodnár bácsi sehogy sem bírta kivárni dinnyéje édessé érését, korán leszüretelte valamennyit. Jószívűsége folytán alig várta, hogy kedves szomszédait megvendégelhesse. Át is hívta őket, s nekiláttak. Aztán, ha lassan is, de elfogyasztották zokszó nélkül, a gazdával egyetemben. Az esetnek aztán valahogy híre ment, s megmaradt a szólás formájában. Egy másik. A rokonság bernáthegyi kutyája rettenetesen szeretett segíteni a teherhordásban. A gazdasszonya bevásárló kosarában játszi könnyedséggel vitte haza a portékákat. Nemegetszer a malomból 30–40 kg-os zsákot is hazavitt, ha közben megcsavarva vehette a szájába. Egyedül is el lehetett küldeni örletni. Mindig pontosan teljesítette a feladatot. Történt azonban egyszer, hogy faszenet nem lehetett kapni reggel, majd délután kellett érte visszamenni. Az üres kosár a szelid jószágot eszeveszetten dühössé tette. Elfutott vele és az utca legnagyobb pocsolyájának vizébe dobta, majd hazavágtatott. Otthon elbűjt, csak másnap jött elő, annyira megsértődött, hogy nem segíthetett.

Kárpáti Jenő pontos megfigyelő, plasztikus képet tár elénk a szomszédok, az utcabeliek mindennapi küzdelmeiről, szorgalmáról, munkaszeretetről, segítőkészségéről. Ugyanilyen érdekes és hiteles leírásokat találunk a debreceni református kollégiumi tanítóképző életéről, a kedves diákcányokról, a tanárok szigorú, de megértő habitusáról. Ma is mosolyt fakaszt, ahogyan egyik társuk megtréfálta a kollégiumi szobája lakóit. Heteken át kopogtattak ajtójukon, de a „szabad”-ra soha senki nem jött

be. Többször megnézték, ki volt, de senkit nem találtak az ajtó előtt. Nagy sokára jöttek rá, hogy a huncut a folyosón, az ajtó melletti szekrényen hasalt, s seprűnyéllel kopogtatott.

Kárpáti Jenő ugyanabban a déli-külvárosi iskolában kezdte tanítói pályáját, ahol édesapja. Az iskolások romák és magyarok voltak. Ugyanolyan szeretettel nevelték mindkét nációt. A tanítás után megengedték, hogy az iskola tágas udvarán együtt játszassanak, szórakozhassanak.

A könyv hiteles kortörténeti dokumentum, mely szépírói erényeket is megcsillogtat. Érzékletes képet ad a két háború közötti karcagiak életéről, munkájáról, mindennapi örömeiről és gondjairól. Mindezt együttérző szeretettel teszi, sajnáljuk, hogy a kötet végére értünk. Csak remélni tudjuk, hogy lesz folytatása.

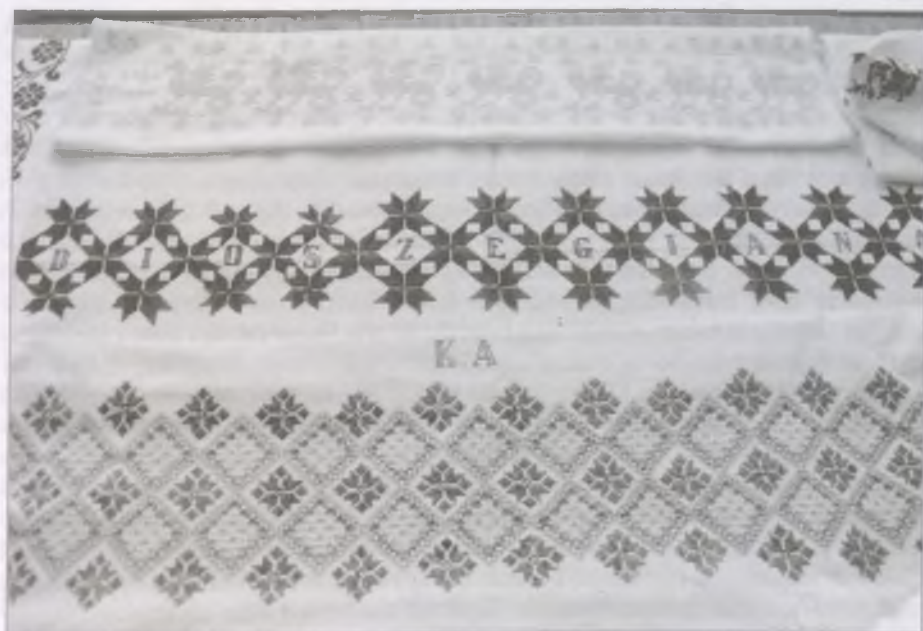
VARGA GÁBOR

Szilágynagyfalu: könyvbemutató kiállítással egybekötve

Bálint Enikő (szerk.): *Csillagok, virágok, repülő madarak. Szilágynagyfalui szöttesek, varrottások*. Sárosi, Bp., 2006.

Jelenünket csak akkor tudjuk múlttá örökíteni, ha teszünk érte, ha emlékeinket összegyűjtjük – mondta Lackner Mónika, a Néprajzi Múzeum Textilgyűjteményének muzeológusa 2006. december 16-án a Szilágyságban, a magyar nyelvterület igen kevésbé ismert tájegységén abból az alkalomból, hogy Posta Rozália és Katona Farnas Katalin gyűjtése, Bálint Enikő szerkesztése és Bálint Michel fotózása eredményeképpen kiadták a *Csillagok, virágok, repülő madarak – Szilágynagyfalui szöttesek, varrottások* (Budapest, Sárosi, 2006) című albumot. A könyv 47 varrottas és 45 szöttes fényképét és leírását tartalmazza, melynek páratlan értéke a munka igényessége mellett az, hogy olyan anyagot tesz hozzáférhetővé a széles közönség számára, amelyről szakmánk mindeddig alig rendelkezett ismeretekkel.

Az eseményt Lukács József szilágynagyfalui református lelkész és a Szilágysomlyói Egyházmegye esperese nyitotta meg, aki támogatója és szervezője volt a könyv megjelentetésének. Ezt követően Lackner Mónika vette át a szót, hogy előadásában a szilágynagyfalui textilmunkákat, valamint ezek történelmi, kulturális kontextusát mutassa be. Felhívta a figyelmet az aprólékos, plasztikus vonalvezetésre, és a protestáns hagyományokra (letisztult formák, feliratok, nevek, évszámok, monogramok), amelyek a szilágysági textilek jellemzői, majd részletezte a kalotaszegi, székellyföldi, nyugat-dunántúli, alföldi és palóc párhuzamokat, valamint a török kapcsolatokra és az európai reneszánszra utaló jegyeket. A kötetben szereplő anyag mellett előadásában kitért a Néprajzi Múzeum gyűjteményében lévő szilágysági textilekre is, melyeket fotók segítségével szemléltetett. A Budapesten őrzött legrégebbi darab egy 1839-ben készült lepedővég (Gál Zsuzsanna munkája), amely valószínűleg műgyűjtő közvetítésével került a múzeumba. Az ehhez hasonló véletlenszerű tárgygyarapodás mellett mindössze két szakszerű gyűjtés járult hozzá a gyűjtemény gazdagodásához:

Szilágynagyfalui textiliák

Jankó János a millenniumi kiállítás előmunkálatai alkalmával közel negyven textilt szerzett be Diósadról, majd pedig Hofer Tamás folytatott néprajzi kutatást Szilágyszerkeden az 1970-as években.

Posta Rozália nyugdíjas matematikatanárnő a gyűjtés kezdeteiről és a már több évtizede tartó munkáról számolt be. A kihívást az jelentette számára, hogy a köztudat szerint azoknak a falvaknak, amelyek nem eldugottak, dinamikusan fejlődnek és ahol a divatok hamar váltják egymást, nincsen népművészetük. A téves képzetek felerősítéséhez járul hozzá az is, hogy a Berettyó mente folyamatosan kívül marad a szakmai kutatásokon, lévén, hogy Bihar és Szilágyság határán van, így sem az nem jön ide, aki Szilágyság iránt érdeklődik, sem az, aki Bihart kívánja tanulmányozni. Ennek az áldatlan helyzetnek a megváltoztatása sarkallta őt arra, hogy feltárja a még használatban lévő és a használatból már kicsúszott, ládába sülyesztett szilágynagyfalui textilvilágot. Tevékenységének, melyet Katona Farnas Katalin segítségével végez, három szakasza és három eredménye van. Egyrészt érdeklődésükkel és régóta tartó rendszeres gyűjtőmunkájukkal tudatosítják a helyiekben a textilek értékeltségét, hogy megőrzésre és nem pénzzé konvertálásra érdemesek. Másrészt az 1990-es évek második felétől kamarakiállításokat szerveznek, hogy az anyagot ismertté tegyék és hogy felkeltsék az érdeklődést a szilágynagyfalui hagyományok iránt. Első alkalommal 1996-ban mutattak be egy kisebb kollekciót Nagyváradon a Református Püspökségen, majd 1997-ben a Kriza János Néprajzi Társaság kihelyezett ülése alkalmából Nagyfaluban, 2000-ben Szilágysomlyón a Báthori Napok keretében, illetve a IV. Református Világtalálkozó rendezvényét kísérvé falujukban, 2003 őszén ismét megtekinthette a helyi lakosság a falunap alkalmával, majd 2003-ban Budapesten az Uránia Nemzeti Filmszínházban megrendezett Szilágysági Napok keretében mutattak be egy válogatást, és most, a könyvbemutató kísérőeseményeként ismét kiállításra került sor, amikor a hangsúlyt elsősorban a kötetbe bekerült darabokra helyezték, de számtalan más textília is kikerült az asztalokra. Harmadrészt pedig sikerült elérniük, amire régóta készülnek: album formájában közszemlére felkínálják a néprajzi érdeklődésű olvasóknak Szilágynagyfalui népművészetének jeles darabjait.

(Mivel a könyv többnyire csak a szilágynagyfalui parókián vásárolható meg, jellem, hogy hozzáférhető az alábbi könyvtárakban: MTA Központi Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Néprajzi Múzeum könyvtára, az Iparművészeti Múzeum könyvtára.)

TURAI TÜNDE

Könyv a táncházmozgalomról

A betonon is kinő a fű. Tanulmányok a táncházmozgalomról. Szerk.: Sándor Ildikó. Hagyományok Háza, Bp., 2006.

A folklorizmus tárgykörében megszületett kiadványok sora újabb tanulmánykötetekkel gazdagodott, melyben eddig ismert vagy kevésbé ismert fejezeteket olvashatunk az immáron több mint harminc éves magyarországi táncházmozgalom múltjáról és jele-

néről, valamint e jelenség hatásairól. A Sándor Ildikó által szerkesztett és a Hagymányok Háza gondozásában kiadott könyv hét tanulmányt tartalmaz, melyeket néprajzkutatók, népzeneészek, „táncházások” jegyeznek.

A táncházmozgalom, e sajátos közép-európai jelenség, a néprajztudomány számára is számos értékes adatot szolgáltatott, illetve újabb és újabb kutatásokat is indukált, nem csupán a népzene, néptánc területén, hanem a legkülönbözőbb etnográfiai témákban is. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy például egy-egy tájegység, vagy falu adott folklórhagyományainak megismerése céljából a helyszínre érkező és ott hosszabb-rövidebb időt eltöltő gyűjtőnek, kutatónak rálátása lesz a közösség életének ünnepeire és mindennapjaira. Nyilván egyébként is elengedhetetlen, hogy akár a táncokat, vagy akár a zenét ne a kulturális jelenségek rendszerének egészében vizsgálja. Egyrészt ezek a tények teszik világossá a tudomány szemszögéből e mozgalom jelentőségét, másrészt pedig azok a tekintélyes eredmények, melyeket a népzene és a néptánc terén értek el.

A fővárosi táncházak bölcsője minden bizonnyal Erdély, azon belül is talán Szék (maga az elnevezés is innen ered). 1964-ben a híres mezőségi településre igyekvő és ott egész életre szóló tapasztalatokkal gazdagodó Foltin Jolán személyes hangvételű rövid írásával hangolja rá az olvasót a kötet tartalmára, majd Halmos Béla mutatja be a táncházmozgalom előzményeit, kialakulásának történetét és jelenlegi helyzetét. A legelső táncházat 1972 májusában tartották meg Novák Ferenc és a Bihari Táncegyüttes szervezésében. Az elképzelésük az volt, hogy az akkor jól működő budapesti amatőr táncegyütteseknek találkozási és szórakozási alkalmat teremtsenek. A zenekarok közül a Sebő Együttes tagjai jártak az élen a szervezés terén. A rendezvény csak később lett nyitott a nagyközönség számára, majd egyre jobban kiterjedélyesedett és lett igen népszerű (nem csak) a fiatalok körében. Tulajdonképpen egy tudatos vagy éppen tudatalatti igényként megjelent egy ellenpólusa az akkori merőben más stílusú és gondolatvilágú mozgalmaknak. Azóta – nem zökkenőmentesen, de – jó úton haladnak az ebben részt vállalók, létrehozták például a Táncház Egyesület, de más intézmény is ott bábáskodik (természetesen jó értelemben) a táncházmozgalom felett. A kiadvány megszerkesztője is jelentkezik önálló tanulmánnyal. Sándor Ildikó a táncházat mint folklorizmus-jelenséget, és mint szórakozási-művelődési alkalmat veszi górcső alá, részletes képet rajzolva a táncházak világáról: a résztvevőkről, az itt zajló tevékenységekről, hagyományközvetítésről, és a kulturális életre gyakorolt hatásáról. Ez az írás feltétlen ajánlott olvasmány a nem „őstáncházásoknak”, és a témához tudományos oldalról közelítők számára is. Fábri István és Füleki Katalin közös tanulmányában a táncházak közönségének részletesebb vizsgálatát tűzte ki célul szociológiai kérdőívek segítségével. Ennek megvalósításához a budapesti rendezvények közül a legnagyobbat, a legtöbb embert vonzót választották ki, az évente megrendezésre kerülő Országos Táncháztalálkozót, ahol többször is megismételték ezt a felmérést. Tanulságos elemzésük tudósít a táncházba járók életkor és nem szerinti megoszlásáról, iskolázottságáról, sőt, még vallásosságáról, öltözködéséről, lakóhelyválasztásáról, és a rendezvény megítéléséről, is.

Egy igen terjedelmes és részletes számvetést készített Kiss Ferenc a népzenei mozgalom három évtizedéről. Hol optimistán, hol nagyon kritikus hangvételben bemutatja, hogy milyen eredményeket produkált „zenekultúránk eme szegmense”, külön kitérve a fontosabb intézményekre, az oktatásra, az írott és hangzó kiadványokra, az archívumokra, valamint a népzene és a társművészetek, illetve a média kapcsolatára. Noha valóban az eddigi legátfogóbb „leltárt” készítette el a szerző, amint ezt meg-

jegyzi, ez a téma munkájával koránt sincs kimerítve, és reméli, hogy mások is leírják majd bővebb formában tapasztalataikat. A kézművesség terén is megújulási folyamat indult meg ebben az időszakban. Beszprémy Katalin, aki maga is részese volt e „nomád nemzedéknek”, hitelesen mutatja be a különböző népi mesterségek jelenleg is meglévő medrébe terelését. Ennek elérésében nagy szerepet játszottak a különböző szervezett tanfolyamoknak is nevezhető együttlétek, melyek közül a szerző külön is kiemeli a Téka-táborokat, ahol a tánc és zene mellett a régi technikák felfedezése és újratanítása zajlott, mint például a nemezelés, a kézi fonás, agyagozás (stb). Az úgynevezett „népiek”-et, a táncházasok többségét bárhol felismerhették korábban is. Adódott ez abból, hogy öltözködésük merőben eltért a kor divatjától, illetve más rétegektől. Nem csupán a tánc alkalmával öltötték magukra az eredeti vagy azok alapján készített viseletdarabokat, hanem a mindennapokban is. Így a tarisznya, a kalap, a hosszú fonott haj, a széki szoknya vagy a bő ing tulajdonképpen jelvényükké is vált, amihez környezetük sok esetben („parasztos”-nak titulálva) pejoratívan viszonyult. A táncházasok öltözködésének vizsgálatát Juhász Katalin végzi el a tanulmánykötetben, aki a kezdetektől, azaz a hetvenes évektől napjainkig áttekinti e ruházkodás változását különböző, nem csupán ezen körökben ismert személyiségek segítségével és saját megfigyelései alapján. Akik a városi táncházban átitatódtak az addig számukra nem vagy csak kis mértékben ismert kulturális jelenségekkel, azok közül többen is felkeresték a vidéki falvakat, az archaikusabb területeket, így például gyakori lett az „Erdélybe járás”, ahol első forrásból tanulhatták a táncot vagy a muzsikálást. Az ilyen célú utazásokat, vagy ahogyan Szabó Zoltán írja, a turizmust is érdemes megvizsgálni a táncházmozgalom kapcsán. A szerző azt is felvillantja, hogy korábban is megvolt a népművészet „turistaként” való megismerése (például a gödöllői művésztelep tagjai), azonban ez nagyobb hullámban majd a 20. század második felétől indul meg és tart tulajdonképpen a mai napig.

A képekkel és dokumentumokkal is gazdagon illusztrált kötetben az olykor egymástól eltérő és szembeötlő hibáktól sem mentes irodalomjegyzékek nem csorbítják annak értékét, melynek külseje is megnyerően egyedi, ugyanis nem csupán a könyv tartartalma, hanem annak borítója is biznyságul szolgál arra, hogy „a betonon is kinő a fű”.

MÁTÉ GYÖRGY

Kecsetkisfaludi „székely interieur”
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 65262)

Lövetei székely öregember olvasó fiúcskával
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 311184)

ÉVFORDULÓK, MEGEMLEKEZÉSEK, KÖSZÖNTÉSEK

Száz esztendeje született Manga János

2006. november 8-án bensőséges ünnepség keretében emlékezett meg a balassagyarmati Palóc Múzeum a száz esztendeje született neves folkloristáról, Manga Jánosról, az intézmény egykori vezetőjéről. A kamarakiállításal összekötött, a Magyar Tudomány Napjához kapcsolódó rendezvényen többek között megjelentek régi ismerősök, valamint az ipolysági Honti Múzeum munkatársai, Manga János munkájának elkövető folytatója, Csáky Károly és Manga János fia is.

Kovács Anna megyei múzeumigazgató megemlékezése után a szakma részéről Tátrai Zsuzsanna idézte fel Manga János tudományos pályafutását, kiemelve máig nagy érdeklődésre számot tartó néprajzi gyűjtőmunkáját, valamint autentikus, ugyanakkor művészi fotóit, melyeken a népszokásokat és a viseleteket örökítette meg. Karpas Márta, a Palóc Múzeum igazgatója az általa rendezett kamarakiállításról szólt. A tárlat bemutatta tanulmányait, könyveit, munkássága dokumentumait. Az ünnepség végén az emlékezők kegyelettel megkoszorúzták Manga János emléktábláját a múzeum lapidáriumában.

Manga János 1906-ban született a ma Szlovákiához tartozó Pereszlény községben, és 1977. szeptember 2-án hunyt el Budapesten. Tanulmányait Ipolyságon és Budapesten végezte. Miután az 1930-as években nem tudott Magyarországon elhelyezkedni, visszaköltözött az akkori Csehszlovákiába, ahol tanítói állást vállalt, majd a pozsonyi rádióhoz került. 1936 után Bartók Béla kérésére és irányításával főként Nyitra vidékén végzett népzene gyűjtéseket. Az 1940-es években ismét Magyarországra jött, s előbb a Néprajzi Múzeumba (1941–1949), majd saját kérésére 1949-ben Balassagyarmatra helyezték, és megbízták az itteni múzeum vezetésével. A Palóc Múzeum helyreállítása, gyűjteményének gyarapítása, kiállítások szervezése mellett a palóc falvakban végzett rendszeres gyűjtést, és írt tanulmányokat. 1942-ben szerzett doktori címet *A Nyitra megyei magyarok ünnepi szokásairól* című értekezésével. Időközben, 1957–58-ban a budapesti Népművészeti Intézet (ma Magyar Művelődési, korábban Népművelési Intézet) igazgatója volt, majd ismét a balassagyarmati múzeumban dolgozott. 1960-ban a budapesti Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese lett. 1961-ben védte meg kandidátusi disszertációját *A dunántúli pástorművészet másfél százada* címmel.

1963-tól a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjának Folklor Osztályán dolgozott, melynek néhány esztendeig az osztályvezetője is volt. 1973-ban vonult nyugdíjba. Ezután is rendszeresen gyűjtött, tanulmányokat írt, rádióelőadás-sorozatot szerkesztett, könyveit rendezte sajtó alá. Halála után még évekkel is jelentek meg könyvei, cikkei.

Munkásságát a népzene-, a népművészet- és a népszokáskutatás egyaránt számon tartja. Kitűnő és fáradszatólan gyűjtő volt. Elsősorban az Ipoly, a Garam mente, a Zoborvidék és Mátyusföld magyarlakta községeiben végzett nagyszabású gyűjtéseket, de például az *Elő népdal* című rádiósorozatához szinte az egész országot bejárta magnetofonjával.

Munkásságában igen fontos helyet foglalt el a *népzene* kutatás, s ennek köszönhetjük, hogy szokásleírásaiból sohasem hiányoznak a kottapéldák. Nem csak népdalok, szokásdalok vizsgálatával foglalkozott, hanem a népi hangszerek kutatásával is.

Manga János a népművészet, s ezen belül a *pásztorművészet* kutatója is volt. E témakörből készült kandidátusi értekezése, valamint számos tanulmánya, könyve.

Munkásságának harmadik fő területe, a *népszokás* kutatás elsősorban a Nyitra és Zobor vidékére, valamint az Ipoly mentére koncentrált. E területekről szakfolyóiratokban jelentek meg tanulmányai és monográfiája, az *Ünnepek, szokások az Ipoly mentén* (Budapest, 1968) című, mely a téli, tavaszi és nyári ünnepek, jeles napok szokáshagyományát mutatja be.

A népszokások kutatásával szoros összefüggésben érdeklődött a *vallási néprajz* iránt. Ennek példái *A magyar katolikus népélet képekben* (Budapest, 1948) című kötet és a tételes vallásban, a hit- és szokásvilágban végbemenő változásokat vizsgáló *A hitvilág és hitélet* (Budapest, 1978) című tanulmánya, mely a Nógrád megyei Varsány községben 1973–1974-ben végzett kutatásai nyomán készült.

Manga János posztumusz munkája a *Palócföld* (Budapest, 1979) című monográfiája, melyet javarészt saját, kitűnő fényképfelvételei illusztrálnak.

Manga János egész munkásságát jellemezte a *magyar–szlovák interetnikus kapcsolatok* vizsgálata. Elsősorban a folklórjelenségekben, a néphitben és a népszokásokban megnyilvánuló szlovák–magyar kölcsönhatásokra hívta fel a figyelmet. Foglalkozott a magyarországi szlovák falvak közül Tótkomlós és Vanyarc hagyományaival, ez utóbbi falumonográfiája szintén halála után jelent meg szlovák nyelven (*Z minulost Venarcu*. Budapest, 1978).

Publikációi mellett gyűjtései, fényképfelvételei néprajzi és népzenei intézményeink adattáraiban hozzáférhetők, kutathatók. A Manga János munkássága iránti érdeklődést napjainkban az interneten is jól nyomon követhetjük.

TÁTRAI ZSUZSANNA

Péter László nyolcvanéves*

Nehéz elhinni, hogy 2006. január 21-én betöltötte nyolcvanadik életévét. Hiszen ma is oly szellemi frissességgel, fáradhatatlanul dolgozik, mint húsz-harminc évvel ezelőtt. Cikkeket, tanulmányokat ír, szerkeszti a *Szegedi Műhely* című várostörténeti szemlélt, sorra rendezi sajtó alá gyűjteményes köteteit. Mindent számon tart, ami Szeged irodalmával, művelődéstörténetével, múltbéli és mai kultúrájával kapcsolatos, jelen van a Város szellemi életében.

Nyelvészként indult: egyetemi tanulmányai befejezése után tanársegéd Klemm Imre Antal szegedi professzor mellett, nála doktorál *Szöreg nyelvjárásának hangtana* című disszertációjával. 1950–51-ben a karcagi, 1952 januárjától a makói múzeum igazgatója, 1954-től a szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa. Muzeológusként folklo-

* Péter László 2006-ban ünnepelte 80. születésnapját. Mivel az itt olvasható köszöntő folyóiratunk 2006. 3–4. számának lezárása után érkezett meg szerkesztőségünkbe, e füzetben közöljük. *A szerk.*

risztikai, néprajzi anyaggyűjtéssel, Makón főként a város irodalmi hagyományaival: Juhász Gyula, Móra Ferenc kapcsolatainak, József Attila makói éveinek kutatásával foglalkozott. Mialatt a szegedi tudományegyetem vezetői Bálint Sándor néprajzprofesszortól megvonták az előadás jogát, a Bölcsészettudományi Karon folklorisztika tárgyból Katona Imre, majd Péter László, etnológiából Bodrogi Tibor tartottak előadásokat. 1954 tavaszán évfolyamunk Péter László folklórelőadásait hallgatta. Tőle hallottam először Kálmány Lajos nagy jelentőségű dél-alföldi gyűjtőmunkásságáról, a népköltészet és az irodalom összefüggéseiről, a folklorisztika elméleti kérdéseiről. A következő tanévben bekapcsolódtam a kritikai kiadást előkészítő Juhász Gyula Munkaközösségbe, amely Péter László irányításával dolgozott. A gondos filológiai munka alapjait: az adatok cédulázását, a hivatkozás módját, a kéziratjavítást mind-mind tőle sajátítottam el.

1957-ben izgatás vádjával pörbe fogták és a bíróság börtönbüntetésre ítélte. Ötvenhat, jóllehet utóbb rehabilitálták, kihatott pályája alakulására. 1961-től 1986-ig a szegedi Somogyi-könyvtár munkatársa, tudományos tanácsadója, 1986-tól a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa. A szegedi tudományegyetem Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszékére 1990-ben egyetemi tanárrá nevezték ki.

A pályakezdő évek szerteágazó tárgyú írásai után kirajzolódik érdeklődésének, kutatásainak néhány meghatározó köre: a szegedi irodalmi „hagyomány”, különös tekintettel Tömörkény István, Móra Ferenc és Juhász Gyula munkásságára; Szeged művelődéstörténete és újabb kori története. Ezek mellett gyakran tollat ragad mint fölkészült nyelvteszt, nyelvteszt, bibliográfus, tájékozott folklorista és időről időre foglalkoztatják a helyismereti kutatás kérdései.

Kevesen tudhatják, hogy 1947-ben és 1948-ban a *Szegedi Friss Újságban* rendszeresen, olykor hetente jelentek meg cikkei, tudósításai. Újságírói vénáját, problémaérzékenységét napjainkra is megőrizte, tanúskodik erről a 60. születésnapjára összeállított bibliográfia (Apró Ferenc: *Péter László munkássága*. Szeged, 1986) és annak második része, a 70. születésnapjára készült kötetben (Szeged, 1996. 259–360.).

Juhász Gyula a forradalmakban című értekezésével 1967-ben szerezte meg az irodalomtudomány kandidátusa, Móra Ferencről írt monográfiájával 1991-ben az irodalomtudomány doktora fokozatot. Szerkesztette Juhász Gyula összes művei kritikai kiadásának több kötetét, 1962 óta szerkeszti a szegedi Somogyi-könyvtárnak változó címmel (*Somogyi-könyvtári Híradó*, *Somogyi-könyvtári Műhely*, *Szegedi Műhely*) megjelenő helyismereti, várostörténeti szemléjét, 1967-től szerkesztette a Somogyi-könyvtár kiadványait, 1974-től a Csongrád Megyei Könyvtári Füzetek című sorozatot. Emellett a szegedi írói „triász” (Tömörkény, Móra, Juhász Gyula) számos kötetét szerkesztette, s főszerkesztője volt az *Új magyar irodalmi lexikon*nak.

Szegedi tárgyú írásainak első kötetét *Szegedi örökség* címen 1983-ban a Szépirodalmi Könyvkiadó jelentette meg. Péter László ebben alakította ki tanulmányköteteinek utóbb visszatérő három tematikai egységét: Emlékek–Örökhagyók–Kortársak címmel. Az elsőben a Város elbontott műemlékeiről, eltűnő utcáiról, a másodikban jeles személyiségeiről emlékezik meg, kortársai között pedig Sík Sándor irodalomprofesszor, Veres Péter, Németh László, Bálint Sándor, Ortutay Gyula, Erdei Ferenc műveivel találkozik az olvasó.

Életműsorozatának további kötetei: *A szerette Város* (1986), *Szőregi délutánok* (1994), *Mindörökké Szeged* (1997), *Szegedi seregszemle* (1999), *Mindenkor csak feléd nézek* (2001), *Szegedi számadás* (2002), *A Város cselédje* (2005). A címek kifejezőek: írásainak vezérgondolata Szeged irodalmi, művelődéstörténeti, művészettörténeti és egyéb értékeinek megőrzése, pontosabban szólva: globalizálódó világunkban a fele-

désbe merülő értékek megismertetése, tudatosítása. A *Szegedi örökség* fülszövegében írta: „Mióta nevem írásom alatt nyomtatásban megjelent, szinte minden betűm Szeged ügyét szolgálta.” 1983 óta sorjázó írásai és kötetei igazolják őszinte vallomásának hitelét.

Ki kell emelnem folklorisztikai és a népi műveltség elméleti kérdéseivel foglalkozó tanulmányait. 1947-ben jelent meg *Mai magyar népismeret* című tanulmánya, melyet a Magyar Néprajzi Társasághoz intézett emlékiratnak szánt. Úgy látja, hogy a néprajztudományban két, egymással ellentétes népszemlélet tapasztalható: a romantikus és a társadalmias szemlélet. A társadalmi nézőpont érvényesítésére hívja föl a figyelmet, ami szükségessé teszi a „modern néptudomány” határainak tágítását és a nép fogalmának átértelmezését. Ugyanabban az évben írta *Egyéniség a népkultúrában* című folklorélméleti tanulmányát. Az egyéniség szerepe Ortutay Gyula Fedics-kötetének megjelenése (1940) után élénken foglalkoztatta a folklorisztika kutatóit. Péter László fejtegetése Marót Károly klasszika-filológus és Péczely Attila népzene-kutató cikkéhez kapcsolódik. A fiatal kutatót a szakirodalom alapos ismerete, gondos filológusra valló fölhasználása és élénk vitaszellem jellemzi.

A folklorizáció kérdéséhez című tanulmánya (1950) egy 1869-ben született orosházi kortárs vers népivé vált, folklorizálódott változatait elemzi imponáló fölkeszültséggel.

A szegedi Bába Kiadó 2005-ben két, kéziratban maradt tanulmányát jelentette meg *Néprajz, népműveltség* címen. *A népkultúra értéke* című tanulmánya írók, művészek, társadalomtudósok, filozófusok véleményének tárgyyszerű áttekintése a népkultúra mibenlétéről. Ütközteti egymással az eltérő nézeteket és nem rejti véka alá a maga álláspontját. Az 1948-ban született kézirat 2005. évi kiadása nem csupán tudománytörténeti érdekű – több annál! A sok irányban nyitott, széles körű tájékozódású fiatal kutató összegzése képet ad annak az időnek – a „fényes szelek” időszaka ez – élénk vitaszelleméről, pezsgő művelődési életéről is.

Az 1949-ben íródott *Magyar etnopszociológia* a parasztsággal foglalkozó tudomány és a „parasztkultúra” kérdéseit európai kitekintésbe: a feudalizmus kori parasztságtörténet összefüggéseibe helyezi. Írásán a tudomány jövőjén való töprengés vonul végig. Véleményét így összegzi: „A magyar néprajzkutatásnak [...] válságából az új etnopszociológiai módszer vezet ki azzal, hogy a társadalmi fejlődés által elvesztett föladatak helyett újakat ad számára...” A magyar néprajz az 1949 óta eltelt időben fölismerte megoldásra váró új föladatait, vitákban és némelykor megkésve korszerűsítette módszereit, mindemellett kár, hogy Péter László tanulmánya annak idején nem jelent meg. Alapot nyújthatott volna a néprajz jelenkori föladatainak megfontolásához.

Péter Lászlóval közös ügyünk van. Tömörkény István születésének centenáriuma-ra földolgozást készítettem az író „tanyai néprajzá”-ról. A munkának – terjedelmi okokból – csak egy része: az anyagi és szellemi műveltség kilenc tárgykörének számbavétele jelent meg 1966-ban (*A tanya néprajza Tömörkény István műveiben*. MFMÉ 1966–67/1. Szeged). Az 1970–80-as években Péter László több írást publikált Tömörkény elbeszéléseinek néprajzi adalékaiból. Magam 1996-ban *Megint Tömörkény tanyai néprajzából* címen adtam közre földolgozásom egy kisebb fejezetét (In *Írások Péter László 70. születésnapjára*. Szeged, 1996). Péter László még 1982-ben ezt írta: „Egyszer, ha jut időm, megírom Tömörkény néprajzát.” Kívánom, hogy jusson ideje rá! Gondosan gyűjtött cédulaanyaga bizonyára együtt van. Tervei valóra váltásához jó egészséget, alkotó éveket kívánok barátai, tisztelői, a Szeged-kutatás korosodó és ifjabb munkásai!

H. Cukás Györgyi 60 éves

Szinte hihetetlen, hogy Cukás Györgyi 60 éves. Pedig igaz. Olyan intenzitással dolgozik, akár 30 évvel ezelőtt, vagy talán még régebben, amikor még nem is ismertem. Nem egy egyetemen tanultunk, 1974-ig, amikor kollégák lettünk a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban, nem is hallottam róla.

Cukás Györgyi az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán középkoros régészként és némettanárként 1972-ben szerzett diplomát. A néprajz szakot a középkori feltárásokhoz nélkülözhetetlen stúdiumként, harmadik szakként vette fel, és egyéni levelezőként, 1974-ben fejezte be. 1971-ben, szülővárosában, a székesfehérvári István Király Múzeumban helyezkedett el középkoros régészként. Itteni adattári munkája mellett mint régészhez, elsősorban megyei leletmentések tartoztak, és – Kralovánszky Alán vezetésével – részt vehetett a Székesfehérvárott folyó jelentős középkori feltárásokban is, a romkerti ásásokban, a Géza fejedelem kori templom, valamint a Zalka Máté u. 2. szám alatti középkori lakóház régészeti feltárásában (Régészeti kutatások. *Alba Regia* 1974, 1975).

1974-ben férjhez ment, Budapestre költözött. Minthogy középkoros régészként nem tudott elhelyezkedni, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársa és a gazdátlan Bakony, Balaton-felvidék tájegységfelelős muzeológusa lett. Ebből adódóan elsősorban Veszprém megyében végzett terepmunkát, tárgygyűjtést és a területre vonatkozó levéltári kutatást. Munkájáról folyamatosan tájékoztatott a Szabadtéri Néprajzi Múzeum *TÉKA* című sorozatában, amelynek 1981–1994 közt szerkesztője is volt. Így a tájegység későbbi épületei, a nyirádi vízimalom (*TÉKA* 1981), az óbudavári templom (*TÉKA* 1988, 1999), a nyirádi lakóház (*TÉKA* 1989) már akkor ismerősek lettek az érdeklődők számára, amikor még csak tervezték múzeumi elhelyezésüket. Szorgalmas előkészítő munkájáért 1982-ben *Szocialista Kultúráért* kitüntetés kapott. Később a szentgáli ház (*TÉKA* 1999), a köveskáli közkút, mosó és tűzoltószertár (*TÉKA* 2001), a kálvária (*TÉKA* 2001), a katolikus temető (*TÉKA* 2002), a balatoncsicsói présház-pince (*TÉKA* 2002) és A nyirádi lakóház a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban (*Ház és Ember* 1992. 8. 73–102.) ismertetése is sorra került.

A tájegység korábbi muzeológusainak épületkiválasztó munkáit kiegészítette, áttelepítésük tervét érlelte (A Bakony és a Balatonfelvidék népi építkezése. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Közép-Dunántúl tájegysége. *Ház és Ember* 1984. 21–61.). A Szabadtéri Néprajzi Múzeumról a Corvina Kiadónál németül (1989) és angolul (1990) is megjelent reprezentatív kötetek már az ő feldolgozásában mutatták be az akkor „közép-dunántúlinak” titulált tájegységet. Ennek a tájegységnek a felépítésére azonban még nagyon sokáig várnia kellett.

1974 és 1994 között, az előkészítéssel töltött években és az építés késlekedésével egyre nyúló várakozási idő alatt, módja volt rá, hogy kitekintsen szorosan vett tájegységi feladataiból, így vett részt a Bag-monográfia munkálataiban (Bag településtörténete, népi építkezése és lakáskultúrája a 18–20. században. In *Bag. Néprajzi tanulmányok*. Szerk.: Asztalos I., Korkes Zs. Aszód, 1987. I. 11–102.) vagy például a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Kisalföld tájegységében felépült jánosomorjai fogadalmi kápolna munkálataiban (*TÉKA* 1982).

1984-től, Kecskés Péter mellett, bekapcsolódott Vargha László hagyatéka, a Magyar Népi Építészeti Gyűjtemény rendezésébe és egyes résztémáinak feldolgozá-

sába (Kecskés Péterrel: *Az építész és néprajzkutató Vargha László [1904–1984]. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum emlékkiállítása a Néprajzi Múzeumban 1994. október 21–november 20. Kiállítási katalógus. TÉKA 1994. Vargha-emlékszám; Kecskés Péterrel: Vargha László: Kide és a Borsa-völgy népi építésze. Ház és Ember 1997. 11. 1–223.). 2004-ben, a Vargha László születésének 100. évfordulóján tartott emlékülés szervezésében is részt vett, amikor is kamarakiállítás keretében mutatta be Vargha László felméréseit, fotóit. A konferencián elhangzott előadása 2005-ben jelent meg Vargha László Balaton-felvidéki kutatásai címmel (*Ház és Ember* 18. 291–300.), amelyben Vargha László gyűjteményéből a saját tájegységére vonatkozó Veszprém megyei adatokat tette közzé.*

Több vonalon is kapcsolatot tartott a Balaton-felvidéken folyó néprajzi, muzeológiai munkákkal. A különböző kutatásokban való részvétele nagyban hozzájárult helyismeretéhez, a kollegiális, személyes kapcsolatok pedig segítségére voltak a múzeumi tájegységében végzendő feladataiban. Mint szakfelügyelő évente bejárta a Fejér és Veszprém megyei tájházakat (A Közép-Dunántúl tájegység. Tájházak Fejér és Veszprém megyében. In *Szabadtéri néprajzi múzeumok Magyarországon*. Szerk.: Kurucz A., Balassa M. I., Kecskés P. Bp., 1987. 54–63, 150, 169.). Bekapcsolódott a veszprémi Bakonyi Múzeum által szervezett káli-medencei és somlói kutatási programba, és részt vett a Szabadtéri Néprajzi Múzeum által szervezett konferenciákon (Források, patakok hasznosítása a Káli-medence falvaiban, különös tekintettel a mosókra. In *Történeti és néprajzi dolgozatok a Káli-medencéből*. Szerk.: S. Lackovits E. Veszprém, 1984. 33–38.; Pula, Márkó, Vöröstó német falvak népi építésze. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 1986. 18. 647–657.; Bútorok és bútorkészítők a Káli-medencében. In *Kapcsolatok rendszere a Káli-medence falvaiban a 18. századtól a 20. századig. Néprajzi tanulmányok*. Szerk.: S. Lackovits E. Veszprém, 1988. 105–132.; Lakáskultúra és a ház élete Vajkai Aurél vizsgálataiban. In *Emlékkötet a száz esztendeje született Vajkai Aurél tiszteletére*. Szerk.: S. Lackovits E. Veszprém, 2003. 37–45.). Kiállítással, előadásokkal járult hozzá a „Művészetek völgye” rendezvénysorozatának sikeréhez (Népi építkezés az Eger-patak menti falvakban. Előadások az Eger-völgye településeinek történetéből I. In *A Hajnal István Kör történeti konferenciája, Kapolcs, július 19–20*. Szerk.: Hudi J., Kapiller I., Ladányi I. Kapolcsi Kulturális és Természetvédelmi Egylet, Kapolcs, 1996. 81–98.).

Az Országos Műemléki Felügyelőség, ill. jogutódja, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal népi építészeti felmérési és a Veszprém megye műemléki topográfiája népi építészeti terepmunkáiban nem csak falu-, hanem szőlőhegyi kutatásokat is végzett. Tagja, egy ideig titkára volt a Veszprém Megyei Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottságának, majd a Műemléki és a Kézművesipar-történeti Munkabizottságnak, mely utóbbi munkájában jelenleg is aktívan részt vesz.

A Veszprém megyei kutatások kapcsán rendezett konferenciákra készülve vagy akár egy-egy kötetben megjelent tanulmányában valamilyen eddig fel nem tárt, de a Balaton-felvidék megismerése, az ottani építkezés, a házbeli élet, a társadalmi kapcsolatok megértése szempontjából fontos témát vetett fel. Foglalkozott a sajátos településformákkal (A településmód és öröklési szokások összefüggése néhány Balaton-felvidéki faluban. In *Morzsák. Tanulmányok Kisbán Eszter tiszteletére*. Szerk.: Kuti K. Bp., 1997. 177–194.), a tájegységre jellemző köépítkezéssel (A köépítkezés múltja a Balaton-felvidéken és a Bakonyban. In *A Balaton-felvidék népi építésze*. Szerk.: Cseri M., S. Lackovits E. Szentendre–Veszprém, 1997. 53–92.; Balatoncsicsó épületei a 18. század közepén. Forráselemzés. *Ház és Ember* 1998. 17–32.), egy-egy falu

nemzetiségi jellegzetességeivel (Arkadenhäuser der Ungarndeutschen im Bakonyerwald und im Plattensee-Oberland. Arkadenhäuser. In *Bauformen, Wohnen und Dorferneuerung am Beispiel bäuerlicher Arkadenhäuser. Symposium im Rahmen der „Schlaininger Gespräche“ von 21–24. September 1988 auf Burg Schlaining*. Burgenländisches Heimatmuseum, Eisenstadt, 1990. 161–168.), az építészeti stílusok megjelenésével (Barokk vonások a Balaton-felvidék népi építészetében. *Néprajzi Értesítő* 1993. LXXV. 111–141.), vagy például a piaristák levéltárában kutatva a rend Balaton-felvidéki építkezéseivel (A piarista kuszodiatus építkezései Dörgicsén. In *Lélek és élet. Ünnepi kötet S. Lackovits Emöke tiszteletére*. Szerk.: Selmeczi Kovács A. Veszprém, 2006. 54–59.).

Csukás Györgyi 1994-re több épület bontását is levezette, elkészítette ezek újrapépítési és berendezési dokumentációit, és gyűjtötte, leltározta a berendezésükhöz megvásárolt tárgyakat. De a Szabadtéri Néprajzi Múzeumnak csak 1997-ben nyílt lehetősége a Bakony, Balaton-felvidék tájegység felépítésére. Ekkor azonban rohammunkában folyt az építkezés és az épületek berendezése, hogy az államalapítás millenniumi évében, 2000-ben, a tájegység megnyitásával ünnepelhessen a múzeum (*Bakony, Balaton-felvidék tájegység. TÉKA 2000. Katalógus*). Erőfeszítései elismerésül Csukás Györgyit *Móra Ferenc-emlékéremmel* tüntették ki. Ezt követően több magyar és idegen nyelvű tudományos tanulmányban és népszerűsítő cikkben mutatta be tájegységét (A Bakony, Balaton-felvidék tájegység megvalósítása a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In *Merítés. Néprajzi tanulmányok Szilágyi Miklós tiszteletére*. Szerk.: Bali J., Jávorka K. Bp., 2001. 23–25.; The Bakony and Balaton-felvidék. Region in the Hungarian Open Air Museum in Szentendre. *Hungarian Heritage* 2001. 94–98.; VIII. Bakony, Balaton-felvidék. *Szabadtéri Néprajzi Múzeum*. Szerk.: Cseri M., Füzes E. Szentendre, 2002. 12–19.; Gegenwärtiger Stand und Zukunft des Ungarischen Freilichtmuseums in Szentendre. In *Europäische Ethnologien im neuen Millennium. Osteuropäische Ethnologien auf neuen Wegen – Abschied vom Referentorgan Demos*. Hrgs.: Emmrich, B., Moser, J. W. E. B. Universitätsverlag, Thelem, Dresden, 2002. 127–139.; VIII. Bakony, Balaton Uplands. In *Hungarian Open Air Museums Szentendre*. Szentendre, 2003. 91–128.). Attól kezdve, hogy feladatát megkapta, csak nagy ritkán tértek ki kutatásai múzeumi tájegységének földrajzi határain túlra (pl. A megyei uradalom épületei a 18–19. században. In *Dél-Dunántúl népi építésze*. Szerk.: Cseri M., L. Imre M. 1991. 147–202.; Iparosházak Memyén. *TÉKA* 2006), szinte teljes tudományos munkásságát szigorúan a Balaton-felvidék legteljesebb megismerésének szentelte.

Az 1997–2000 közötti három év a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban csak átmeneti visszatérés volt számára. Minthogy a Bakony, Balaton-felvidék tájegység felépítésére semmi remény nem volt, Csukás Györgyi 1994-től az MTA Néprajzi Kutatóintézetében a Történeti Néprajzi Osztály munkatársa lett. Itt arra a hálátlan feladatra vállalkozott, hogy a kutatóintézetben 1993-ra létrejött árszabás-archívum anyagából a nem ruházkodással foglalkozó iparágak limitációit tematikus kötetekbe rendezi. Aki ismeri a 16–19. századi levéltári források olvasásának nehézségeit, és akinek már volt dolga egy-egy mesterség technológiájával, szakszókincsével, felmérheti azt az erőfeszítést, amivel a különféle mesterségek árlistáit végül is öt kötetben közreadta az intézet *Az Mester Emberek Míveinek árazása* címmel megjelenő sorozatában (*Építőiparosok, famunkák, építőanyagok, asztalosok és esztergályosok árszabásai [1626–1820]*, 1996; *Fazekasok, üvegesek, pintérek, fémművesek, szítások árszabásai [1626–1820]*, 2001; *Vasárosok, kovácsok, kerékvártók, kaskötők árszabásai [1626–1821]*, 2004; *Lakato-*

sok, puskaművesek, csiszárok, kötélgyártók árszabásai [1626–1821], 2005; Szíjgyártók és nyereggyártók árszabásai [1598–1621], 2005). Magukról A limitációkról (TÉKA 2004), azok feldolgozásáról, az általa feldolgozott árszabások felhasználásának lehetőségeiről is írt.

A fenti forráskiadványokban is megjelenített kézművesek közül talán az asztalosok keltették fel elsősorban érdeklődését (Asztalosok Szentkirályszabadján. *Ház és Ember* 1987. 113–136.; A bútorkészítésben közreműködő iparosok 17–19. századi árszabásai. *Néprajzi Értesítő* 2003. LXXXV. 17–29.; Balaton-felvidéki bútorok. *TÉKA* 2003). Az építőipari árszabásokkal kapcsolatos kutatásainak eredményeit a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara nagy kézikönyvébe is belefoglalta (Építőiparosok. In *A magyar kézművesipar története*. Szerk.: Szulovszky J. Bp., 2005. 419–426.), és felhasználta, amikor az MTA Néprajzi Kutatóintézetében szerkesztés alatt álló angol nyelvű enciklopédia Építkezés fejezetében összefoglalta a különböző épülettípusokat. Ugyancsak a limitációk, a szíjgyártók árszabásai alapján jutott eddigiektől eltérő következtetésekre a bőrgyártással kapcsolatban (Adatok a magyar módra való bőrkikészítéshez a szíjgyártó árszabások alapján. Megjelenés alatt.).

E munka mellett, 2001–2003 között, a *Demos* megszűnéséig, a recenziókat közlő folyóirat magyarországi anyagának szerkesztését is elvállalta. Részt vállalt a SIEF Budapesten megtartott 7. kongresszusának anyagából készült kötet (*Times, places, passages. Ethnological Approaches in the New Millennium*. Editor-in-chief: Attila Paládi-Kovács. Eds.: Gy. H. Csukás, R. Kiss, I. Kristóf, I. Nagy, Zs. Szarvas. Akadémiai Kiadó, Bp., 2004) és *Magyar néprajz 4. Élelmód* kötetének szerkesztésében is, ez utóbbi kötet Közösségi épületek (Budapest, 1994. 223–249.) című fejezetének ő a szerzője is. A közösségi épületek témája később is foglalkoztatta, így a Falusi plébániaépületek a 18–19. században című tanulmányában (In *IX. Országos Népi Építészeti Tanácskozás, Békés, 1994. szeptember 22–23*. Szerk.: Apáti Nagy L., Ferenczi S., Sági A. Békés, 1996. 16–33.).

Miközben Csukás Györgyi újabb feladatot kapott a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban, a Néprajzi Kutatóintézettől 2006 áprilisában búcsút vett, nyugdíjba ment. Nyugdíjba ment, hogy immár családjának szentelje idejét. Mint búcsúzásakor hangsúlyozta, bár számára nagy örömet szerzett munkája, és igyekezett azt legtokéletesebben végezni, mindvégig családja volt számára a legfontosabb. Tudjuk, hogy ő pedig családjától kapott meg minden segítséget, hogy múzeumi feladatainak eleget tudjon tenni. Ezt fejezte ki a Szabadtéri Néprajzi Múzeum ajándéka, egy ikerbögre, amelyet Csukás Györgyi az őt a Balaton-felvidék tájegység megvalósításában segítő férjével együtt kapott.

FLÓRIÁN MÁRIA

Forrai Ibolya köszöntése

Szeretettel köszöntjük 60. születésnapja alkalmából Forrai Ibolyát, a Néprajzi Múzeum Kéziratgyűjteményének főmuzeológusát. A bukovinai székelyek lelkes kutatója a Tolna megyei Kétyen született bukovinai származású családban. Dombóvári iskolai

tanulmányai elvégzése után Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar és néprajz szakán szerzett diplomát 1971-ben. Gunda Béla professzor javaslata és irányítása alatt szakdolgozatában összefoglalta a bukovinai székelyek karácsonyi szokásait. Szülőföldjének és a hányatott sorsú székely közösség kultúrájának kutatása azóta is meghatározó szerepet játszik életében. A bukovinai családokat név szerint ismeri, számon tartja az országhatáron belül és kívül, a Tolnában, Csernakeresztúron, Magyarbányán, Érden, vagy Besztercén élő leszármazottakat egyaránt. A bukovinai székelyek tudományos munkásságában is meghatározó szerepet játszottak és játszanak, amelynek első és egyik legfontosabb eredménye a *Népi írásbeliség a bukovinai székelyeknél* című könyve volt. Múzeumi, levéltári anyagismeret, folyamatos terepkutatás és az írott emlékek iránti figyelem jellemzi munkásságát.

1971-től dolgozik a Néprajzi Múzeumban, ahol K. Kovács Pétertől 1973-ban vette át az Ethnológiai Adattár Kéziratgyűjteményének vezetését, amelynek anyagát folyamatosan gyarapítja, gondozza, publikálja. A gyűjtemény 1975-ös Kossuth téri épületben való költöztetését már ő vezette, az adattár korszerű raktározási rendjének kialakításában is meghatározó szerepet játszott.

Áldozatos muzeológusi-kutatói munkásságának köszönhetően a Kéziratgyűjtemény a mezővárosi-paraszti írásbeliség és általában a hagyományos paraszti kultúra legnagyobb kéziratos forrásbázisává vált. A hivatásos és önkéntes néprajzkutatók által végzett helyszíni gyűjtések és feldolgozások folyamatosan, évente több száz, például az 1980-as években ezernél is több tétellel gyarapították a kézirattárat. Forrai Ibolya meghatározó szerepet játszott az évente megrendezett Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat megszervezésében, az önkéntes néprajzkutatók szakmai irányításában.

A gyűjteménygyarapítás, a feldolgozás, a folyamatos leltározás kitaró és türelmes munkát igénylő feladat. Mindezen feladatok szeretete, a gyűjtemény állagvédelme, a kézirat megőrzésének fontossága, a kéziratok naprakész mutatózása, kutathatósága jelzi legjobb elhivatottságát, munkájának magas színvonalát, amelyet harminchat éve végez folyamatosan. A feldolgozó munka első, nagy, kézzelfogható eredménye az akadémiai kutatócsoport közreműködésével 1979–1983 között megjelentetett *A Néprajzi Múzeum Kéziratgyűjteményének katalógusa I–III. (Előmunkálatok a magyarság néprajzához 5/A–C)* című kiadvány volt, mely alapvető segédlet a gyűjteményben való kutatáshoz. Az azóta eltelt évtizedek alatt a Kéziratgyűjtemény több ezer tétellel gyarapodott és a jelenleg 31 ezer bejelentett kézirat teljes egészében egy számítógépes adatbázisban is kutatható.

Forrai Ibolya a gyűjteményi munkák mellett számtalan kiállítás megvalósításában vett részt a Néprajzi Múzeumban (*Háromszinű selyemzástlók lobognak – A szabadságharcra emlékezünk, Falusi krónika 1920–1944 – Gönyei Sándor fotókiállítása, Utunk életünk, A magyar nép hagyományos kultúrája, Magyarok Kelet–Nyugat között, Időképek*), de rendezett kiállítást külföldön, mint például a több országban is bemutatott *Magyar népművészet* címűt, illetve több vendégkiállításnak volt kurátora, melyek az udmurt, mari, kazah népművészetet mutatták be.

Több néprajzi filmnek volt a szakértője, köztük a Néprajzi Értékeink sorozatban készített *A gyimesi málékeverő, A szilveszteri csumaálarc, A bukovinai székely festékek* címűeknek.

Múzeumi tevékenységének meghatározó részét képezte a Kéziratgyűjtemény anyagának hozzáférhetővé tétele, publikálása. Ennek a munkának első időszaka a *Néprajzi Közlemények*hez kötődik, amelynek szerkesztője volt 1976–1994 között.

Számtalan néprajzi tanulmány, helyszíni gyűjtés és a társadalmi gyűjtők munkája jelent meg a kötetekben.

Forrai Ibolya szerkesztette, gondozta, készítette elő 1989-től a falusi és mezővárosi közösségek iratanyagát és a paraszti írásbeliség emlékeit közreadó Fontes Musei Ethnographiae című sorozatot. Az utóbbi tíz évben hat jelentős forráskiadvány jelent meg, amelyek közül terjedelmében, igényességében, tartalmában is kiemelkedik a *Negyvennyolcas idők* alcímet viselő három kötet, de főképpen a 2006-ban megjelent *Hadikfalva falukönyve 1799–1874*. Ez utóbbi kötet, amely a 18. században alapított legnagyobb bukovinai falu kéziratos falujegyzőkönyvét tartalmazza, Forrai Ibolya tudományos munkásságának és múzeumi tevékenységének az egyik szimbóluma is lehetne. Ebben az esetben sem egy egyszerű forrásközlést valósított meg, hiszen egy részletes elemző tanulmányon kívül, időrendi mutató, név- és helynévmutató is található benne, amelyhez a falukönyvben szereplő családok neveinek vizsgálatát, azonosítását az anyakönyvek, a szóbeli és az írott emlékezet adatainak felhasználásával végezte el.

Nekünk, fiatalabb muzeológusoknak, néprajzkutatóknak példaértékű Forrai Ibolya muzeológusi munkája: felkészültsége, hozzáértése, a gyűjteményi anyag gondozásának precizitása és legfőképp töretlen lelkesedése.

GRANASZTÓI PÉTER
TASNÁDI ZSUZSANNA

Köszöntjük a hatvanéves V. Szalontay Juditot

Az esztendők múlását, bármilyen nehéz is, évről évre egyre jobban észre vesszük. Nem csak azért, mert magunkon is megérezzük az idő teltét, hanem kortársaink egymást követően lépnek be abba az életkorba, amely számadásra készíti a halandót. Ismét elmúlt egy esztendő, ismét hatvanadik évébe lépett be egy olyan kolléga, akit legrégebben ismerek a néprajzosok közül, akihez 45 esztendei baráti-kollegiális kapcsolat köt, akivel együtt koptattuk Győrött a nagy múltú Kazinczy Ferenc Gimnázium lépcsőit, padjait. Szalontay Judit is hatvanesztendős – hat évtized áll immár mögötte, amelyből legkevesebb harmincötöt a múzeum kötelékében töltött el, miközben múzeumot teremtett, sőt, kiválóan működő intézmény született tevékenysége nyomán, szinte a semmiből. Akkor, amikor a Csornai Múzeum alapításának gondolata megszületett, jószerével lelkesedés, szándék, akarat volt csupán, mindaz, ami egy valódi, működőképes múzeumhoz mindezekeken felül még kell, vajmi kevés. Elgondolkodtató, hogy mennyi munkából, lelkesedésből, önzetlen szakmaszeretetből születtek meg múzeumok, múzeumi létesítmények és most olyan időket élünk, hogy ezeknek jövője a fennmaradásukért munkálkodókkal együtt teljesen bizonytalanná vált. Csak reménykedünk, hogy maradnak majd hírvivők!

Szalontay Judit, a tősgyökeres győri polgárcsalád sarja már gimnazista korában tagja volt a győri Xantus János Múzeum néprajzi szakkörének, eljegyezve magát a néprajzi muzeológiával. Még diákként vett részt a Németh Imre néprajzkutató által a Rábaközbe vezetett néprajzi expedíciókban, ahol a hagyományos paraszti kultúra

tárgyaival és a Rábaköz kiváló adatközlőivel került kapcsolatba, amely jó indíttatásnak bizonyult a későbbiekben.

Néprajzi tanulmányait az ELTE, valamint a szegedi JATE bölcsészkarán, néprajz szakon végezte. Utóbbi egyetemen szerzett diplomát is. Muzeológusi pályáját bár Győrben kezdte, de ez csak kitérőnek tűnik, a kibontakozás és alkotó esztendők Csornához kötődnek. Megjelenik előttem az a kép, amikor 1970-ben múzeumi gyakorlatom keretében mentem segíteni Juditnak Csornára, ahol a kiállítást készítettük elő és ahol képesek voltunk ketten egész éjszaka dolgozni. Ez a fajta, ez a minden fölé emelkedő lelkesedés vezette Szalontay Juditot a múzeumalapításban, hisz elmondható róla, hogy a Csornai Múzeum az ő életműve. Olyan néprajzi tárgyakkal, tárgye gyűtésesekkel rendelkezik, amelyek kiváló képet adnak a Rábaköz gazdálkodásáról, állattartásának jellemzőiről, eszközeiről, Csorna mezőváros kisiparáról, teljes műhelyfelszerelésekkel bemutatva azt (fazekas, szabó, csizmadia, kovács, mézesbábos, kékfestő), továbbá a népviseletről, lakáskultúráról, népművészetről. Kutatásai eredményeként olyan tárgye gyűtésesekkel gyarapította a múzeum műtárgyállományát, amelyek egy-egy parasztpolgári család teljes hagyatékát jelentik, nagyszerű képet adva Csorna mezőváros és a Rábaköz népéletéről, népművészetének jellemző vonásairól, továbbá a táj katolikus lakóinak vallási hagyományairól. Olyan tárgyi gyűjteményt hozott létre, amely a néprajzi jellemzőkön túl a térség történetéről és képzőművészetéről is átfogó képet nyújt. Ezekkel a fáradhatatlan gyűjtésekkel Szalontay Judit valójában a múzeum szakgyűjteményeit teremtette meg. Azonban a múzeum életében meghatározó mégis a néprajz maradt, központi kutatási területként a népélet, népi kultúra vizsgálata. Több alkalommal szervezett főiskolai és egyetemi hallgatók részvételével néprajzi gyűjtőtábort, miközben a múzeum épületének állagmegóvásán, felújításán, továbbá a műtárgyak számára raktárhelyiségek biztosításán fáradozott. Tíz esztendő alatt, 1979–1989 között sikerült új raktárhelyiségekkel bővítenie az intézményt, miközben 1985-től megkezdődött a múzeum felújítása, amely az egykori premontrei rendházban működik mintegy 800 m² alapterületen. A teljes épületegyüttest a rendszerváltozás után újra visszakapta a rend (helyreállítása 2000-ben fejeződött be), amelynek Csornán tevékenykedő tagjaival kiváló a kapcsolata Szalontay Juditnak. Ennek köszönhetően komoly tudományos együttműködésre nyílt lehetőség a két intézmény között.

Egy múzeum igazán kiállításaival tudja az érdeklődő nagyközönséggel megismertetni kutatási eredményeit. Szalontay Judit a népviselet, népművészet és népi vallásosság kutatása mellett színvonalas, komoly, nagy kiállítások rendezésére ugyancsak sort kerített az elmúlt évtizedekben. Így három állandó kiállítás született meg tervei alapján, továbbá nyolcvan időszakos kiállítás, amelyeknek többsége ugyancsak néprajzi. Az 1990-ben megnyílt *Csornai vásárok és mesterségek (A városi és népi kultúra évszázadai a Rábaközben)* című kiállítást a Művelődési Minisztérium *Nívó Díjjal* ismerte el. Időszakos kiállításai közül feltétlenül megemlítenéd a millennium alkalmából megrendezett, nagy sikerű *Patrona Hungariae (Mária-tisztelet a művészetben és a néphagyományban)* című. 2005-től pedig a préposti kápolnában Hertay Mária grafikusművész munkáiból látható immár állandó kiállítás. 1990-től több tudományos konferenciának, felolvasóülésnek is helyet adott a múzeum, amelyeknek szervezése ugyancsak Szalontay Judit nevéhez köthető, akár a *Tárgy és jelentése* (1995), akár a *Szerzetesrendek és a népi kultúra* (2000) címmel megrendezett mint a legfigyelemreméltóbbakat említem. Ezeknek a tudományos összefüggéseket

a szervezésében a Veszprémi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága, továbbá a premontrei prépostság voltak a partnerei.

A múzeum szakmai tevékenységét segítőndő hozta létre a Csornai Múzeumért Kulturális Alapítványt. Ennek és a premontrei prépostságnak a támogatásával jelentette meg a Csornai Múzeumi Füzetek kiadványsorozat négy kötetét, továbbá egy 24 darabos olyan képeslapsorozatot, amelyben a műemléképület és a templom művészeti értékeit, valamint a múzeum állandó kiállítását mutatják be, három nyelvű (magyar, német, angol) felirattal ellátva minden darabot. Ízléses és igényes múzeumi naptárt is összeállít Szalontay Judit immár három esztendeje, amely az épületre és a múzeumra hívja fel a figyelmet. Mindezekon túl két évtizede működteti sikeresen a Csornai Múzeumbaráti Kört.

Publikációi a népviselet, népművészet, népi vallásosság, továbbá múzeumtörténeti témakörökben íródtak, önálló kiadványként, múzeumi évkönyvekben, néprajzi tanulmánykötetekben, a *Néprajzi Értesítőben*, a *Magyar Múzeumokban* és a Csornai Múzeumi Füzetekben jelentek meg. Közülük kiemelném a Néprajzi Múzeum kiadásában önálló kötetként napvilágot látott *Csornai menyecskekendők* címűt (Magyar Népművészet XXV. Bp., 1999), továbbá a *Patrona Hungariae – Mária-tisztelet a művészetben és a néphagyományban* címmel megjelentet (Csorna, 2002), valamint a *Győr-Moson-Sopron megye népművészete* című kötetben a himzés és a csornai viselet fejezeteket (Győr, 2002. 333–368. és 437–454.).

Szakmai-közéleti tevékenysége a Néprajzi Társasághoz, a Pulszky Társasághoz és a Nemzetközi Magyarágtudományi Társasághoz kapcsolódik. Mintegy 12 esztendeig pedig elnöke volt Győr-Sopron megye Népművészeti Egyesületének.

Muzeológusi-néprajzkutatói munkásságát *Nívó Díjjal* (1990), *Barkóczy-díjjal* (Barkóczy-díj a Tudományért) (1991), *Csorna városáért* megtisztelő kitüntetéssel (1999), *Móra Ferenc-díjjal* (2000) és *Ikvai Nándor-díjjal* (2006) ismerték el.

Amikor végigtekintünk Szalontay Judit munkásságán, múzeumalapító és múzeumot felvirágoztató életművén, feltesszük a kérdést: hogy volt ereje mindehhez? De meg is tudjuk válaszolni: hajtotta őt a lelkesedés, a hit, az odaadó, elkötelezett ragaszkodás a tágabb szülőföldhöz, a töretlen szakmaszeretet, a fáradtságot, gáncsoskodást, gyakran a meg nem értést leküzdeni képes elszántság és az igazában való szilárd meggyőződése. Tudott harcolni, de tudott okos kompromisszumokat kötni, volt elegendő bátorsága merészet álmodni és akarateréje azt megvalósítani. Igényessége nem tűrte a silányt, az ürest, a semmitmondót. Ezeknek a vágyaknak, tetteknek és igényességnek az együtteséből született meg az életmű, amelynek hisszük, van és lesz jövője.

Kívánunk Juditnak további szép, örömteli hosszú esztendőket, sok erőt, töretlen munkakedvet, további őszinte megbecsülést, jó erőt, egészséget és Isten gazdag áldását mind életére, mind munkájára! Boldogan láthassa a Csornai Múzeumnak mint „édes gyermekének” gyarapodását és virágzását. Bármilyen legyen azonban a jövőendő, Szalontay Judit neve a magyar múzeumtörténet és a néprajzi muzeológia aranyoldalain megörökített!

S. LACKOVITS EMŐKE

Tisztelgés Szűcs Judit 60. születésnapján

Mielőtt a köszöntésre, jókívánásokra sort kerítenék, ahogy az már szép és felettébb udvarias megszokásunkká lett ilyen alkalomkor: tettetett álmélkodással illenék kezdenem: „ez nem lehet igaz!” Ami azonban aligha vigasztal, kedves Judit, ha netalán elszomorítana, zavarba ejtene e tisztelgő cikkecske címébe írt évszám! Hadd biztassalak inkább arra (az öregebb jogán), hogy nem érdemes foglalkozni az élet mulandóságával – csak azokkal a feladatokkal, melyeket még meg kell oldanunk, mert senki más nem oldja meg helyettünk. Ne szomorkodj tehát, örülj inkább, s büszkélkedj vele, hogy mi mindent értél el az alatt a röpké húsz-egynéhány esztendő alatt, amióta – hadd legyek pontos: 1983-ban – a csongrádi (akkor még nem is) Tari László Múzeum igazgatási teendőit a nyakadba vetted, s amióta nagyon-hangsúlyosan jelen vagy a szakmánkban. Nekem most ezzel a „néprajzos társadalom” nevében fogalmazott köszöntéssel csupán annyi lehet a tisztem, hogy a büszkélkedésre okot adó „tartalmak” értékét-jelentőségét tudatosítsam mindazok körében, akik csak gyorsan szaporodó bibliográfiai tételek szerzőjeként tartják számon a nevedet, s csak annyit tudnak, hogy abban az irigylenni valóan szép Tisza-parti kisváros múzeumában gyakorta történik valami, illendő hát odafigyelnie a szakmabelieknek.

Húsz-egynéhány esztendőt írtam, s néhányan nyilván utána számolnak... Be kell tehát látnom: valahogy el kell számolnunk a szokatlanul hosszúra nyúlt még-nem-muzeológusi pályakezdés: az útkeresés éveivel. Annak is lehet némi tanulsága szakmai önismeretünk szempontjából, ha valakinek kissé „szabálytalanra” sikeredett a pályakezdése! Amit én magam úgy érzékelttem annak idején (éppen megfutamodván a kisvárosi, majd megyeszékhelyi múzeumvezetéssel járó megannyi vesződés, kompromisszum-kényszer elől, ezzel együtt veszni hagytam a jövődő sikereim csábító lehetőségét is), hogy feltűnt az addig kevésbé ismert-becsült csongrádi múzeum élén – s azonnal a legkülönbözőbb szervezésű, célú, témájú szakmai tanácskozásokon is! – tulajdonképpen a „semmiből”: a teljes ismeretlenségből egy érett (nem tévetegen botladozó) szakember, kutató és muzeológus, akire, mondjon, csináljon bármit, oda kell figyelnem.

Csak most, ehhez a cikkhez anyagot gyűjtve értettem meg, hogy ennek a „sem-miből” előtűnésnek a hivatalos stúdiumokat kiegészítő autodidakta tudásszerzés szokatlanul nagy részaránya volt az oka. Mert: Szűcs Judit 1947. május 30-án Szentesen született, s itt végezte általános iskolai és gimnáziumi tanulmányait, majd a szegedi József Attila Tudományegyetemen 1971-ben magyar–oroszl szakos tanári, 1976-ban pedagógia előadói képesítést szerzett. Ezután (e képesítéseinek megfelelően) tanári-nevelői állások következtek: 1971–1976 között a szentesi Vámos Ilona Középiszkolai Leánykollégium nevelőtanára, 1976–1983 között a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Teleki Blanka Kollégiumának az igazgatója volt.

Az 1983-as esztendő viszont nem csupán a muzeológusi pályakezdésének a dátuma, hanem *Szentes táplálkozása a századfordulón és a XX. század első felében* című bölcsészdoktori értekezését is ekkor védte meg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén. A megelőző tíz esztendőben kellett tehát megszereznie mindazokat az etnográfiai ismereteket, készségeket, melyek elegendőek voltak hozzá, hogy néprajzból doktoráljon és néprajzos muzeológusként elfogadtassa magát. Nem tudom, hogy kik voltak ennek a – nyilván nem könnyű – folyamatnak a segítői, támaszai, ki

nevezhető meg iskolán kívüli „mesterként”. Annyit azonban nem csak most, már akkortájt megállapíthattam, hogy a *Honismeret*ben megjelent első publikációi, különösen pedig doktori értekezésének megismerhető részletei (pl. A társadalmi rétegződés és a táplálkozás összefüggése Szentesen. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1984/85–2. Szeged, 1986. 167–178.; A kásák, a lepények, a kenyér és a tésztafélék Szentesen. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1986–1. Szeged, 1986. 51–69.; A táplálkozáshoz fűződő hiedelmek nyoma Szentesen. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1987–1. Szeged, 1988. 121–129.) nem „önkéntes néprajzi gyűjtőről” árulkodnak – a szorgalmas gyűjtőkre kevésbé jellemző problémaérzékenység: a táplálkozás és egyéb néprajzi témák „társadalmias” megközelítése inkább „szakkutatót”, mint jó szemű amatőrt sejtetett. (Most, e köszöntőhöz anyagot gyűjtve fedeztem fel: elismerten színvonalas, de mégiscsak „önkéntes néprajzi gyűjtői” volt ez a pályakezdés – 3., 2., 1. díjak jelzik Szűcs Juditnak az Országos Néprajzi Gyűjtőpályázatokon való részvételét.)

Mára persze vajmi kevés jelentősége van a döntően Szentes és Csongrád mezővárosokhoz, élete színtereihez, általában pedig Csongrád megye falvaihoz kapcsolódó feltűnően sokoldalú – azaz: a témakutatások egész sorát gazdagító – muzeológiai és néprajzi munkálkodás méltatásakor a pályakezdés nem egészen szabályos voltának: valamely iskolához, jellegadó mesterhez kapcsolhatóság hiányának. Mert a hangsúly ez esetben a *sokoldalúságon* van! Ami a hely és a helyzet felkínálta-kikövetelte feladatok következetes vállalását, a Dél-Alföldön dolgozó történészek és etnográfusok kollektív vállalkozásaiban a közös célt leghatásosabban támogató témával való önzetlen részvételt, az éppen aktuális szakmai szükségletek: a „levegőben benne lévő” témaajánlások, metodikai ötletek érzékelését: az invenciózus példakövetés készségét egyaránt jelentette s jelenti a csongrádi múzeum élén eltöltött két évtizedben.

Ami az előző mondatba sűrítetteknek részleteit illeti:

– A muzeológusi státussal elkerülhetetlenül együtt járó, s igencsak időt rabló aprómunkát – a tárgygyűjtést, a kiállításrendezést, még az állományrevíziót is – igyekezett Szűcs Judit nem „musz-feladatnak” felfogni. Megkereste hát azokat a szakmai és szakmódszertani tanulságokat, melyek mindannyiunk számára fontosak lehetnek, ha valaki az apró konkrétumok részletezését a muzeológiai módszertan szolgálatára tudja rendelni. Mint tette volt Szűcs Judit, amikor egy csongrádi „helyben megőrzött népi műemlék” berendezésének dilemmáit exponálta (A Gyökér utca 1. számú ház berendezésének néhány kérdése. *Mozaikok Csongrád város történetéből* 1987. Csongrád, 1987. 105–115.); amikor a revíziót is, egy múzeumtörténeti dokumentumot is ürügyül használt fel a gyűjteményanyag jelentőségének és hiányainak mérlegeléséhez (Revízió ürügyén a csongrádi múzeum néprajzi gyűjteményéről. In Lengyel András [szerk.]: *Múzeumi kutatások Csongrád megyében* 1997. Szeged, 1998. 205–218.; Csongrád városi múzeum tárgyairól 1927-ben készült jegyzőkönyv. In Szűcs Judit [szerk.]: *Múzeumi Füzetek Csongrád, 1.* Csongrád, 1998. 19–72. [társszerzőkkel]); amikor a múzeum új állandó kiállítását a forgatókönyv és a látvány szavakban lehetséges megidézése kombinálásával kínált fel szempontokat, ötleteket a kiállítás mint műfaj újraértelmezéséhez („Csongrád népélete” című állandó kiállítás leírása. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Ethnographicae*, 4. Szeged, 2003. 247–287.; Fotók egy új állandó kiállításban. In Fejős Zoltán [szerk.]: *Fotó és néprajzi muzeológia* [Tabula könyvek, 6.] Budapest, 149–161.).

– Csongrád múzeumát (pedig „nagyon kevés” belső munkatárs mozgósítható ilyen feladatra!) konferenciák szervezésével-megrendezésével, kiadványsorozatok menedzselésével-szerkesztésével igyekezett valóban „tudományos műhellyé” tenni. A

személyesen is tanulmányozott témákban – társadalomnéprajz, népviselet – kezdeményezett olyan konferenciákat, melyek a kapcsolódó publikációk miatt maradandó értéket jelentettek (vö.: Szilágyi Miklós–Szücs Judit [szerk.]: *A társadalom néprajzi vizsgálatának eredményei és lehetőségei az Alföldön*. Csongrád, 1996; Szücs Judit [szerk.]: *A Csongrádon 1995. szeptember 15–17-én tartott Viselet és társadalom, avagy a ruha teszi az embert című tanácskozás előadásainak kivonata, az ott elhangzott sorrendben és mellékletekkel*. Szeged–Csongrád, 1998).

– A Csongrádon való tartós jelenléte, a helyi társadalomba való szükségszerű be-tagolódása nem csak az „éppen ott” különösen aktuális témákat (pl. a víziéleletet, a vízi közlekedés „mesterségeit” – pl. Maszlag János [1883–1966] öreg halász életrajza. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Ethnographicae*, 5. Szeged, 2005. 69–128.; Átkelés a Tiszán Csongrád és a Nagyrét között. In Bárkányi Ildikó–Fodor Ferenc [szerk.]: *Határjáró – Tanulmányok Juhász Antal köszöntésére*. Szeged, 2005. 139–146.) kínálta fel számára, hanem egy kismezőváros „helyi társadalma” összetettségének, elsősorban a nem-parasztoknak (jelesen az kisiparosoknak) és a polgárosodó paraszti rétegeknek a modernizációhoz-urbanizációhoz való viszonya sokoldalú dokumentálására fordította a figyelmét (pl. Egy csongrádi tanya története és tárgyleltára. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1988–1. Szeged, 1989. 141–166.; A paraszti polgárosulás kezdetei Csongrádon. A Szántai Kis család és Gulyás Mihály példája. In *Mozzai-kok Csongrád város történetéből 1989*. Csongrád, 1989. 125–134.; A paraszti polgárosulás életstratégiái és megvalósulásuk Csongrádon a két világháború között. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Ethnographicae*, 1. Szeged, 1995. 49–68.; Csongrád iparosainak szerepe a 19. századi mezőváros iparosainak társadalmában. In Dóka Klára–Éri István [szerk.]: *IV. Nemzetközi Kézművesipartörténeti Szimpózium*. Budapest–Veszprém, 1995. 216–226.).

– A Csongrád megyében és a szomszédságban (pl. Békésben vagy Bács-Kiskunban) kezdeményezett kollektív vállalkozásokhoz és konferenciákhoz – szinte egyforma gyakorisággal – vagy a táplálkozásnak, illetve egy-egy részletének a kidolgozásával (Csávoly, 1992; Békéscsaba, 1993; Kalocsa, 1997; Orosháza, 2003), vagy egy-egy falu, kismezőváros (Pálmonostora, 1990; Csólyospálos, 1995, 1999; Mindszent, 1996; Jászszentlászló 1997, 2001; Szentés, 2000) elmélyült társadalmelemzésével kapcsolódott – az ilyen dolgozatainak a bibliográfiai számbavételétől ez alkalommal talán eltekinthetnek.

– Az etnográfus-történész „szakma” által különösen aktuálisnak deklarált forrás-használati eljárásokhoz való kapcsolódását a csongrádi parasztek és iparosok inventáriumainak feltárása és értelmezési lehetőségei módszeres keresése példázza legjobban. Nem csupán az a kiemelendő, hogy immáron egy kötetre való (egyszer talán egységes kötetű is szerkesztett!) inventáriumot tett közzé Szücs Judit különböző periodikákban, sokkal inkább az, hogy mindegyik közleményben akad olyan forrásértelmezési ötlet, melyet csak a köznapi használati és reprezentációs tárgyakat, azok életét recens gyűjtési tapasztalatok alapján is, múzeumi gyűjteményből is jól ismerő kutató tud észrevenni. (Példaként csak egy-két ilyen publikációja: Gyovai Antal mézeskalácsos leltára. In Horváth Sándor–Szulovszky János [szerk.]: *Luxusiparok. Válogatás a IX. Kézművesipartörténeti Szimpózium előadásaiból*. Budapest–Veszprém, 1997. 125–140.; Egy csongrádi tímár hagyatéki leltára. *Ethnographia*, 109. 629–657.; Csongrád társadalma tárgyakban. Harmai Rozália csongrádi földművesné leltára. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Ethnographicae*, 2. Szeged, 1998. 5–36.)

Folytathatnám ennek az éppen kivirágzóban lévő életműnek az elsődleges számbavételét, méltatását, de a „jelentőség” bizonyítékául legyen elég ennyi. Bizonyítékul a Te számodra is, Judit: ugye mennyi belefért ebbe az alig több, mint két évtizedbe, amióta „céhbeli” etnográfusnak tekintheted magadat, s amióta barátaid és harcostársaid biztató figyelme vesz körül? És bizonyítékul mindazok számára, akik eddig kevésbé figyeltek rád: érdemes lesz jobban figyelni Csongrád felé, mert jelentős életmű van kiteljesedőben!

Amihez hadd kívánjak Neked további, jó egészségben és töretlen munkakedvvel eltöltött évtizedeket!

SZILÁGYI MIKLÓS

*Egy szentegyházasfalui lakóépület „első ház”-a
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 65338)*

*A székelyudvarhelyi református kollégium múzeumának egy részlete
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 311194)*

IN MEMORIAM

**Elhunyt Tálasi Istvánné, Varga Anna
(1913–2006)**

*Tálasi István és felesége az 1980-as évek elején
(Fotó: G. Fábri Zsuzsa)*

Hosszú betegség után, életének 93. évében, 2006. június 28-án halt meg a magyar néprajz egykori professzorának, akadémikusának özvegye.

1913. december 16-án született Nagyváradon, édesapja gimnáziumi igazgató volt. Itt kezdte tanulmányait, amelyet a világháború után már Mezőtúron és Hódmezővásárhelyen folytatott. A szegedi egyetemen magyar–német szakot végzett. 1937-től a nevezetes Baár-Madas református leánygimnáziumban működött. Német nyelvjárással és néprajzzal is foglalkozott, doktorált és 1939-ben Humboldt-ösztöndíjjal németországi tanulmányokat folytatott (Marburg, Giessen, Erlangen egyetemén és archívumaiban). Középiskolai tanár, szakfelügyelő, majd minisztériumi tisztviselő lett, ahol az oktatás és főleg a nyelvtanítás fejlesztésével foglalkozott. Tálasi Istvánt nyilván már Hódmezővásárhelyről ismerte. Mindkettejük nyugodt háttére a család volt. Hosszú és boldog házasságukból két gyermek, István és Anikó születtek, akiket a család hasonló életpályára szánt.

1940-ben jelent meg Varga Anna disszertációja: *Két szomszéd falu – Adatok Kölesd (magyar) és Kistormás (német) községek összehasonlító vizsgálatához* (Szeged, 94 lap). Ez a szegedi német filológus, Schmidt Henrik egyetemi tanár intézetében készült, és a pontos nyelvjárási adatok, meg a német szakirodalmi hivatkozások ezt tükrözik. Ám a munka nem csupán német nyelvjáráskutatás, hanem a két tolnai község összevető néprajzi monográfiája, elsősorban gazdag német, ám jól felhasználta magyar szakirodalommal, mintaszerű történeti forráskutatással. Noha a disszertáció gazdagabb, mára fontosabb része a németek leírása, a magyar község életét is jól megismerjük a főként a házakat és berendezésüket, a viseletet és a szokásvilágot bemutató dolgozatból. (A németországi tanulmányút is a kistormásiak származási helyének kiderítésére vonatkozott.) Mind módszere, mind józan következtetései máig is példaként szolgálhatnak. Úgy tudom, az 1934-ben elkezdett terepmunka során Tálasi István is megfordult e két községben. A szerző viszont később nem foglalkozott néprajzzal.

Több évtizedre menő emlékeim szerint „Anikó” kedves, derűs, segítőkész, rendszerető, ám nem mindenkivel barátkozó, igen olvasott asszony volt. A gyászjelentésből derült ki, hogy evangélikus szertartással temették.

VOIGT VILMOS

Meghalt Erdész Sándor (1929–2006)

Nagy veszteség érte a magyar folklórkutatást és a kelet-magyarországi muzeológiát: 2006. augusztus 4-én a nyíregyházi temetőben utolsó útjára kísértük Erdész Sándort, a magyar népmesék szakavatott kutatóját, a Sóstói Múzeumfalú alapító igazgatóját. Hetvenhét éves volt.

A szülei révén nyírségi gyökerekkel rendelkező fiatalember pályafutása ígéretesen indult: Szatmárnémetiben és Nyíregyházán végzett iskolái után Budapestre került az Eötvös Loránd Tudományegyetem muzeológia szakára, ahol a néprajzi muzeológiai ismeretek megszerzése állt legközelebb hozzá. Talán saját korábbi rétközi és

nyírségi mesekutatásai, talán kelet-magyarországról való származása miatt figyelt fel rá Ortutay Gyula, tény, hogy az egyetem elvégzése után rögtön a Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztályán találta magát. A hivatalnoki munka azonban csak rövid ideig elégítette ki a néprajzkutatásnak elkötelezett fiatal szakembert, hiszen rövidesen elfogadta a jászberényi múzeumban felkínált állást. Rövid ottlétét az 1956-os helybeli események szakították meg, az abban betöltött szerepe miatt előbb néhány hónapig a budapesti gyűjtőfogház (ahonnan csak patrónusa, Ortutay közbenjárása révén szabadult idejekorán), majd az „örökös” nyírségi „politikai száműzetés” következett.

E „száműzetés” azonban termékeny éveket jelentett Erdész Sándornak. A nyíregyházi Jósza András Múzeum mindenek néprajzosaként a muzeológia sok-sok ágával meg kellett ismerkednie, s még a szakemberek nagy része által nemigen szeretett nyilvántartási és mutatózási munkákat is példamutató szorgossággal és pontossággal végezte el.

Természetesen a múzeumi munka mellett fő kutatási témáinak, a nyírségi folklór feltárásának szentelte ideje nagy részét. Az 1960-as évek elejétől kezdve egymás után jelentek meg a népi szóbeli műfajok különböző témaköreiből írt tanulmányai, gyűjtései. Foglalkozott a népi versekkel, a hiedelmekkel, a népszokásokkal, népballadákkal, de figyelme igen hamar a népmesék felé fordult. Az *Ethnographiában* és az *Acta Ethnographica*-ban már 1961-ben megjelent az Ámi Lajos mesemondó vilásképe című munkája, amely egy csapásra ismertté tette a nevét mind a hazai, mind a külföldi tudományos körökben. A magyar egyéniségkutató iskola nyomdokain járva számos mesemondót fedezett fel, s gyűjtött tőlük talán az ezret is meghaladó számú népmesét, ám az igazi „felfedezés” maga Ámi Lajos volt. Soha még egyetlen adatközlőtől nem jegyeztek fel 262 népmesét és történetet, aminek mennyiségét mutatja, hogy az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény is csak 3 kötetbe foglalva tudta megjelentetni 1968-ban a hatalmas munkát. A gyűjtemény igazi szenzációként hatott: a belőle készült egykötetes válogatás németre fordítva 1971-ben látott napvilágot a németországi Münsterben, de nem csak a mesék, hanem azok összegyűjtője is megkapta a nemzetközi figyelmet. Cikkeit megjelentette az európai mesekutatás legfontosabb folyóirata, a *Fabula*, az amerikai Bloomingtonban, majd később Los Angelesben is napvilágot látott Ámi Lajos sárkányképzeteiről és vilásképeről írott dolgozata, de az *Acta Ethnographica* révén német és angol nyelvre lefordított más munkái is eljutottak a világ minden pontján hasonló témákon dolgozó érdeklődő kutatókhoz. Ámi Lajos nevét a legnagyobb mesemondók között tartják számon világszerte, külön tétel alatt szerepel a Berlinben kiadott meseenciklopédiában is.

A meséken kívül Erdész Sándor igen nagy figyelmet szentelt a magyar ős- és hiedelemmondák kérdésének is. A kigyó-kultusszal foglalkozó kutatásai és tanulmányai 1984-ben érték kötetét (s egyben kandidátusi címet is szereztek írójának) *Kigyó-kultusz a magyar néphagyományban* címen. Az eredetmondák témakörében folytatott kutatásait *Az archaikus eposz kérdései* címmel adta közzé a debreceni Néprajzi Tan-szék egyik sorozatában 1986-ban, szintetizáló munkája pedig a *Magyar néprajz* V. kötetében jelent meg *A mese- és mondavilág kapcsolata* címen 1988-ban.

Folklórkutatásai nem akadályozták meg abban, hogy tárgyi néprajzi feltáró munkát is végezzen, hiszen igazi vidéki néprajzusként nem adatott meg neki, hogy csupán néhány kedvenc témájába ássa bele magát. Számtalan szak- és ismeretterjesztő cikket írt Szabolcs-Szatmár megye néprajzi tájairól, azok néprajzi értékeiről, külön kiemelve népi építészeti értékeiket. Nem véletlen tehát, hogy amikor szóba került egy megyei szabadtéri néprajzi gyűjtemény létrehozása, a választás Erdész Sándorra esett.

Erdész Sándor népmese gyűjtés közben, Ámi Lajossal

A Sóstói Múzeumfalu megnyitása 1979-ben, balról Erdész Sándor

1970-től ő irányította a múzeumalapítás és -építés korántsem diadalmas menetét. Tárgyalt, szervezett, veszekedett, felvett, elküldött cégeket, embereket, míg végül azért 1979-ben országos hírveréssel (az akkor még létező októberi Múzeumi Hónap nyitányaként) megnyílt a Sóstói Múzeumfaló, a mára Magyarország legnagyobb regionális szabadtéri múzeumává vált intézmény. Ennek volt igazgatója 1989-ig, amikor is nyugdíjba vonult, hogy ismét csak a saját maga választotta témáknak szentelhesse az idejét. Bár ezután folytatott folklór témájú kutatásainak köteté válását a betegség, amely lassan elhatalmasodott rajta, megakadályozta, mégis kerek életművet hagyott maga után. Erdész Sándor Ámi Lajos felfedezésével örökre beírta magát a magyar népmesekutatás aranykönyvébe.

PÁLL ISTVÁN

Nagy Dezső (1920–2006)

Nagy Dezső 1920. január 14-én, Budapesten született, valóban szegény és igazi munkáscsaládban. Anyagi okokból is a kisipar és az ipar határterületén a „gépi hurkolóipart” (azaz a „kötészövést”) tanulta ki. Innen vitték el 1941-ben sorkatonának, 1944-ben esett orosz hadifogságba, ahonnan 1945-ben haza tudott kerülni. Munkáskáderként iratkozott be 1946-ban az akkor még Pázmány Péter nevét viselő egyetem „esti tagozatára”, majd a következő évben a nappali tagozatra, ahol a néprajz szak akkor széles körű muzeológiai oktatási rendszerben virágzott (sokban máig utolérhetetlen színvonalon). Ötödévesként egész éven át a Néprajzi Múzeumban volt gyakornok. Muzeológus diplomáját 1952-ben szerezte meg. Talán meglepő, hogy a később főként folklórlista kutató diplomamunkáját Tálasi István professzorhoz írta *A rétközi dohányosság történetéhez* címmel. Az akkor kötelező irányított elhelyezés révén (ez sem volt azért egészen borzalmas, sokakra jótékony hatást gyakorolt) a szegedi Móra Ferenc Múzeumba került. 1956-ban Szegeden sokmindenféle kavarodás volt, ám Nagy Dezső nem ezek miatt került 1956-ban Ceglédre, ahol 1961-ig a múzeum egyszemélyes tudományos stábjá, hivatalosan: igazgatója volt. Szakmai berkekben máig idézik „számláit”, például: „1 villanykörte, á 1.60, kicserélte Nagy Dezső múzeumigazgató, munkadíja $3 \times 0,56 = 1,88$ ft.” (Figyelem: a szorzás nem stimmel!) Innen jön vissza a fővárosba, ahol a Budapesti Történeti Múzeum tudományos munkatársa, illetve a Pesterzsébeti Múzeum megbízott igazgatója (1961–1966). 1966-tól a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum tudományos munkatársa, 1973-tól

Nagy Dezső

tudományos munkatársa. (Mínthogy 1972-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen megvédi doktori disszertációját *A századforduló agrárszocialista mozgalmainak költészete 1890–1914* címmel. Ez egy kétrészes, majd 300 oldalas, gazdag adattár.) Az első lehető alkalommal, 1980 decemberében innen ment nyugdíjba.

Nagy Dezső neve mára a magyar néprajzi munkásfolklór-kutatás szinonimája lett. Az a társadalmi háttér, ahonnan jött, szinte beletuszkolta ebbe, és maga is jól érezte magát ebben a nem is igazán falusi témakörben. Az akkor már Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklore Tanszékén a vezetőt, Ortutay Gyulát a hatalom folyton azért (is) zaklatta, miért nincs „hatékony” munkásfolklór-kutatás nálunk? E feladat végrehajtására adtak itt állást előbb Dégh Lindának, majd Dömötör Teklának, sőt, Katona Imrének is. Mind részt is vettek e munka „irányításában” – ám ilyen kutatás, adatgyűjtés, néprajzi terepmunka igazában nem folyt. (És még később is főként a „munkásmozgalmi” szélhámósok, majd „munkásfolklór”-hamisítók elleni küzdelemre kellett a figyelmet fordítani.) 1951 és 1953 között élte fénykorát a „Magyar Munkásfolklór Munkaközösség”, amelyet a Folklore Tanszékhez osztottak le, és amelynek egyetlen, fiatal, munkára foghatónak tartott tagja Nagy Dezső volt. Az ország számos területén gyűjtött, leginkább Szeged és Cegléd körzetében, de a Viharsarokban, Pest-erzsébeten és „Nagybudapesten” is. Könyvtárakban tekintette át a munkáshagyományok igazán nehezen hozzáférhető emlékeit. Muzeológusként több kiállítást rendezett, írt újságcikkeket is. Sikerült több kiadványban áttekintést adni kedves témáiról. 1983-ban szerzett kandidátusi fokozatot (az eredetileg *Az ipari munkásság folklórja* című 250 gépelt oldalnyi disszertáció alapján – ám igen lassú eljárás végén), megkapta egyetemüktől az „aranydiplomát”, részt vett az egyetemi Néprajzi Intézet jubileumán, és a Magyar Tudományos Akadémia köztestületében a néprajzosok közé jelentkezett. Ám élete utolsó évtizedeiben kevés emberrel tartott kapcsolatot, barátai is elhaltak. Újsághírből tudtuk meg: 2006. október 23-án elhunyt.

Noha nem volt igazi „néprajzos” állása, kollégái néprajzkutatónak, folkloristának tartották – ám a maguk körén kívülállónak is. 60. születésnapjáról rövid megemlékezés szólt, ám legközelebb csak a 80. születésnapot méltatta a hosszú évtizedeken át hűséges barát, Katona Imre. Ám ez az írás (*Néprajzi Hírek* 2000. 1–2. sz. 88–89.) is több pontatlanságot vagy kívülállónak érthetetlen megjegyzést tartalmaz. Mínthogy lexikonaink nem adják életrajzát, a fentiekben magam abból a szövegből dolgoztam, amit maga Nagy Dezső foglalt össze. Mínthogy a budapesti Folklore Tanszéken arra kértem, adja elő a munkásfolklórt – ezt az ingyenmunkát rögtön elvállalta, ám arra kért, jelentessük meg műveinek bibliográfiáját. Tanszékünk stencilezett (!) sorozatában (*Pre-Ceedings of Folklore Department. Előzmények és tervek a Folklore Tanszékről*) 1981-ben a 45.–A. szám közli a szerző által összeállított publikációs jegyzéket, ennek végén pedig önéletrajzi adatokat. A bevezetőben Katona Imre méltatja őt, kiemelve, hogy ő nem hamisította a munkásfolklórt. (A 45.–B. szám Nagy Dezsőnek egy kincskereső könyv kapcsán készített hosszabb írását közli.) A már ekkor is több mint száz tételes bibliográfia kiegészítését biztosan elkészítette, ám ennek hollétéről nem tudok. Ily módon máig ez a több mint negyed évszázaddal ezelőtt készült, nehezen hozzáférhető írás tájékoztat Nagy Dezső tevékenységéről.

Mínthogy Nagy Dezső írta az új magyar néprajzi kézikönyvben a Munkásfolklór fejezetet (Vargyas Lajos [főszerk.]: *Magyar népköltészet*. Budapest, 1988. 749–772.) – amely nem csekély ellenkezés dacára, a szerzői kézirat többszörös átszabása után jelent meg. Ebben a szerző legalább 20 saját művére hivatkozik, és ezek a 817–818. lapokon olvashatók is. Szerencsére, mivel így az érdeklődő utána tud nézni főbb mű-

veinek. Ám e bibliográfia nem teljes és a munkásfolklórhoz csak távolabbról kapcsolható tételek is kimaradtak. Még tévedés is van e jegyzékben. Ezért a jegyzék kiegészítéseként megemlíthetjük, hogy Nagy Dezső külön füzetet jelentetett meg *A ceglédi földmunkásmozgalom története 1919-ig* címmel (Budapest, 1960. 146 lap, képek). 1962-es, 53 lapos füzetének pontos címe: *A munkásdal és munkásfolklór magyar szakirodalma*. Ez az összeállítás a Folklore Tanszéken működő, és Nagy Dezső által „Munkásfolklór Munkaközösség” néven említett kutatócsoport tevékenységének első decenniumára készült. Ikerkötetnek készült 1975-ben *A magyar munkáshagyományok kutatása* (192 lap), majd 1977-ben az *Ajánló bibliográfia – A magyar munkáshagyományok kutatása* (110 lap, a borítón a helyes címmel) – amelyet a Szakoktatási Pedagógiai Intézet adott ki szakmunkásképző iskolák, illetve ezek szakköreire számára. (Nem vettem észre, hogy a szakmunkáiskolákban ilyen műveket használtak volna, ám maguk a füzetek jól hasznosíthatók.) E két mű közül csak az első szerepel a *Magyar népköltészet* kötetzáró bibliográfiájában. A TIT *Néprajz* 1977. 1. számában megjelent *A magyar munkásszínjátszás hagyományai* című füzet (ez 36 lapos) is hiányzik. A *Folklór Archivum* 8. és 11. kötetében (1978, 1979) *Az amerikai magyarok folklórja* címmel tekintélyes szöveggyűjteményt tett közzé Nagy Dezső. A második kötet előszavában a szerkesztő (Hoppál Mihály) elmondta, hogy terjedelmi okokból maradt ki az első kötetből mindaz, amit végül is a második kötetben sokszorosítani tudtak. Az első kötet forrásjegyzetei elején (a 273. lapon) Nagy Dezső azt írja, közel 5000 szöveghez 5000 forrásjegyzet készülhetne. Ám 279 anekdotát, 746 szólást, ezen kívül mintegy 300 verses és 200 prózai szöveget találunk a két kötetben, ami még kerekítve sem éri el az 1600-as szövegszámot. Nagy Dezső maga egy 650 gépelt lapnyi antológia kéziratát említette művei bibliográfiájában, 1977-ből. Ez időben is, nagyságában is jobban megfelel a *Folklór Archivum* két kötetében közölt szövegeknek. Volt-e, és most hol lehet a többi kijegyzés? (Egyébként az „anekdoták” és „szólások” fejezetekben százszámra van „hazai” történet, amit az amerikai magyar újságok ott csak kinyomtattak, ám azt is közölték, hogy mondjuk ceglédi, paksi, máriapócsi történet – az nem amerikai folklór! Szerencsére Nagy Dezső további kiadványait feltüntette a *Magyar népköltészet*, egészen az összefoglaló kiadványig: *Magyar munkásfolklór* (Budapest, 1987. Gondolat Kiadó). Ez a 324 lapos könyv tizenkét fejezetben ad áttekintést, további bibliográfiával. Ezt a munkát sem túl gyorsan közölték, mégis feltűnő, hogy Nagy Dezső nyugalomba vonulása évétől kezdve nem csak mástól, magától sem idéz szakirodalmat.

Maga is, Katona Imre is kiemelt jelentőségűnek tartja, hogy Jancsó Miklós nevezetesen filmjében (*Még kér a nép...*) Nagy Dezsőnek a hazai agrárszocialista mozgalmakról írott műveiben közölt szövegeket használta fel. Erről maga Nagy Dezső a kecskeméti *Forrás* című folyóirat 1976. 12. számában írt.

Noha az intézményes vagy tervszerű munkásfolklór-kutatás világa az 1970-es évektől nálunk egyre szűkül, Nagy Dezső még „új” témáiban (pl. Amerika) és írásai szóhasználatában is hű maradt az előző korszakhoz. Munkáit – mindig ellenőrizve pontatlan adatközlését – még sokáig haszonnal forgathatják nem csak az etnográfusok és folkloristák, hanem a társadalomtörténet iránt érdeklődők is.

Noha maga nem mindig így érezhette, Nagy Dezső végül is nem találta meg a maga helyét. Talán a Katona Imre szobájában szombatoként összejevő társaságban volt csak elemében. Ott sok mindenről szó esett, és ő is mindenbe beleszólt. Ám e kör már a holtaké. (Egyedül K. Kovács László él még a törzstagok közül.) És új, hasonló körök ma már nincsenek.

Amikor a fentiekben arra törekedtem, hogy legalább valahol egy rövid kép legyen megismerhető róla, tudom, érdemes volna, hogy valaki csakugyan áttekintse munkáit, amelyekben a sok-sok ismétlődés mellett mindig van érdekesség is. És róla írván az is eszembe jut, éppen ezekben az évtizedekben más olyan magyar folklórkutatók is működtek (most csak Schram Ferenc vagy Dömötör Ákos neve jut eszembe), akik „nem futották ki” magukat, akiket a szakma csak akkor (vagy csak később, mint Banó István esetében) keresett meg, amikor valamilyen hálátlan feladatot el kellett végezni. Mind magányosak lettek, olykor maguk is visszautasították a közeledést. Más és más családi és műveltségi háttér volt mögöttük. Az azonban közös bennük, hogy a „szakma” kívülre tette őket. Úgy látszik, nem tudunk bánni „kádereinkkel”.

VOIGT VILMOS

Nagy Olga emlékezete (1921–2006)

A világháború utáni erdélyi néprajzkutatók derékhadának egyik jelentős képviselője távozott örökre 2006. november 2-án, és vele a híres, nagy etnográfus-nemzedék, a diktatúra idején ezernyi nehézséggel küzdők egyik tanúja, megőrkítője ment el. Színes egyénisége, vitatkozó kedve, határozott személyisége kitörölhetetlen nyomot hagyott kortársaiban, és őszinte tiszteletet váltott ki a következő generációban.

A nagyszerű írói készséggel megáldott, fáradhatatlan munkakedvű kutatót elsősorban mesekutatóként emlegetjük, pedig a modern társadalomnéprajz egyik megalapítója. Ma már elmondható, hogy a mesekutatás jellegét alapvetően átforgatta, a társadalom-tükröző folklórra irányította a figyelmet, és a társadalomnéprajz új irányának képviselője lett. Példamutató mennyiségben gyűjtött meséket Mezőségen, Széken, a Görgényi-havasok munkásai között vagy éppen Kalotaszegen. A feljegyzett mesék száma kétezer körül van. Gyűjtései nem csak folklórszövegként, a népköltészet művészi vetületeként keltették fel az érdeklődést, hanem a mesemondás környezetének megismertetésében hoztak újat. A bibliográfusoknak nincs könnyű feladatuk Nagy Olga munkáinak összeírásakor, nem csak azért, mert több ezer népi prózaszöveget tett közzé tudományos jegyzetekkel, emellett az ifjúságnak átdolgozta, a legszembetűnőbbeket válogatásokba préselte, vagy éppen helyi monográfiák részeként közölte, illetve népcsoportok tudásának reprezentálására adta ki; hanem azért is, mert a falun megélt élményeit, valóságos helyzetképeit az írói véna segítségével, a tudósi felkészültség igényességével mutatta be riportokban és az általa szerkesztett, gondozott kötetekben.

Vallomásában szól arról, hogy a mesemondás hozadékaként, a gyűjtés természetes körülményeinek ismeretében látásmódja egyre bővült. Az újságírói feladatokat messze meghaladó igényessége, széles irodalmi műveltsége alapján szokatlan módon gazdagította a szociográfiai irodalmat. Nyitott látásmódja, emberek sorsa iránti vonzódása vitte újabb és újabb kutatási területekre, és bővült, egyre szélesedett tevékenysége, vált néprajzkutatóvá. Így lett a diákkori néprajzi gyűjtőből később mesekutató,

majd a társadalomnéprajz avatott szakembere, a változó falu hiteles krónikása, az elmúlt társadalom asszonyainak megértő szószólója.

Méltatlan Nagy Olgához a szokásos életrajz. Minden írása tele van az emberi érzés, élethelyzetek, sorsfordulatok közvetítésének igényével. Mégis nagyon röviden szólni kell azokról a tényekről, amelyek meghatározták későbbi néprajzkutatói munkásságát. A gyermekkor alapvetően determinálta az egész életútját. Több mint érdekes, hogy a születési helye és ideje is ellentmondásos. Hivatalos bejegyzés szerint 1921. január 2-án született, de visszaemlékezésében azt írja: „40-ben december 28-án, pont a születésem napján megesküdtünk”. Tehát 1920. december 28-án született, a helyszín Nagyernye, ahol édesapja rangos, jelentős vagyonnal rendelkező gazdagtiszt volt. Szülőföldjének Mezőpanitot tartotta, ahol szegényes körülmények között élt nagyszüleivel, ahová kötötték a gyerekkori emlékek, ahol megismerte a kálvinista világrend íratlan törvényeit. Kamaszkorában díjnyertes néprajzi pályamunkát írt testvére, Nagy Ödön biztatására, kinek szellemi vonzasköre meghatározta indulását. Fiatalon átélt maradandó élmények kötötték Féja Gézához, Györffy Istvánhoz, Gunda Bélához, Kós Károlyhoz. Érettségi után Krizsovánszky László református lelképásztor felesége lett, vele együtt élte a mezőségi falvak értelmiségének csöppent sem egyszerű életét. Széken közelről ismerte meg a marosszékiekétől eltérő, nagy szegénységben élő, kultúrájukhoz hűséges magyar falvakat sorsát.

Székre, a hajdani városba, a Kolozsvár vonzasköréhez tartozó, egyedi arculatát megőrizni akaró közösségbe 1940-ben került, ahol elhivatottan küzdött a magyarságtudat ápolásáért. A bécsi döntés és a világháború társadalomformáló eseményeit éppen úgy nyomon kísérte, mint a falu szétverésére irányuló törekvéseket a kollektivizálás idején, vagy az '56-os forradalmat követően az értelmiség meghurcolását, zaklatásokat. Azok hiteles dokumentálója lett. Itt találkozott Győri Klárával, az életét meghatározó nagy tudású parasztasszonnyal, mesemondóval, a falu belső életét hitelesen közvetítő adatközlővel. A Marosvásárhely vonzásában élő Mezőpanitot, az öntudatos, korszerű gazdálkodást folytató falut akarva-akaratlan összehasonlította a hajdani város, a mezőségi Szék szegénységével, zárt világával. A falusi élet ismeretéből fakadóan írásai, kutatásai, véleményformálása nem hasonlítható a 20. század második felében tevékenykedő néprajzkutatókéihez. A tradicionális kultúra változását éppen ezért az élete során nem csak megfigyelte, hanem alakulásában is láttatni tudta. Székéről került Kisiglódra, majd sok zaklatás után Kolozsvárra költözött és újságíróként járt az erdélyi falvakat. Otthona később a folklorista-nemzedék „búcsújáró helye” lett. Bármennyit dolgozott, ajtaja nyitva volt mindenki előtt. Munkájában pótolhatatlan társa volt a férje, aki rendszeretével, kéziratok gépelésével, tisztázásával, széles műveltségével haláláig segítette. Utolsó éveiben Sepsiszentgyörgyön élt visszahúzódva, onnan indult utolsó útjára családja és barátai kíséretében.

Nagy Olga már négy gyermek édesanyja volt, amikor beiratkozott az egyetemre, és nyugdíjasként védte meg a doktori disszertációját. A néprajzi diploma megszerzése után, 1957-ben a kolozsvári Folklor Intézet munkatársa volt, sokáig csak „fél normában”, vagyis minimális fizetéssel. Öt évig gazdagította páratlanul lendületes munkával az adattárat, kitartó szorgalommal járt a magyar, román, cigány közösségekbe, a feledésre ítélt népköltészet értékeinek kutatására. Már legalább negyven éve gyűjtött meséket, amikor tudatosította a mesék helyét a világban. Első és egyetlen néprajzos munkahelye előtt már tarsolyában volt a sok széki mese, jelentős gyűjtői tapasztalat és Győri Klára széki mesemondó életpályájának meghatározó élménye. A mesemondó vallomásából értette meg, hogy „ma már nincs tündérmese”. Ennek dacára természe-

tesen gyűjtött archaikus meséket, mégpedig igen szép számban, de azokat a mesélők is eltűnt időkből hívták vissza a régi mesemondás emlékével együtt. Idejémtúlt hazugságnak tartották a csodával teli varázsmeséket, helyüket felváltották a tréfás mesék, anekdoták, pikáns novellamesék és mindenekfölött az igaztörténetek. Hatalmas mennyiségű mesét gyűjtött akkor is, amikor csak „körmölni” lehetett az előadást, ami mind a mesélőt, mind a lejegyzőt zavarta. Ahhoz, hogy hitelesen rögzíthesse a szöveget, a mesélőnek lassabbra kellett fogni az előadást, az még összefogottabb lett, kevesebb részletet. Alig várta, hogy végre magnóval gyűjthessen a kor elvárása szerint. Az első két mesegyűjtését is még „kivülállóként” készítette. Az *Előbb tánc, azután a lakoma* (1958), valamint *A három táltos varjú* (1958) mezőségi mesék kiadásának jelentőségét a hiteles, új szövegközlések iránti igény adta. A kötetek a szerény küllemű megjelenés ellenére pillanatok alatt elfogytak és könyvritkasággá váltak.

Egymás után tette közzé a mezőségi, kalotaszegi, Maros menti népmeséket: *Lüdérc sógor* (1969), *A mesemondó Jakab István* (1974), *A nap húga meg a pakulár* (1975), *A szegény ember táltos tehene* (1976), *Széki népmesék* (1976), *Zöldmezőszárnya* (1978). A népmesék gyűjtése és a róluk szóló szakirodalom megismerésével egyidejűen, a színhagyomány gyors változásának tanújaként két rendhagyó meseesztétikai könyvet írt, vitatkozva, szembeszállva a folklorisztika addigi állásfoglalásával. A *Hősök, csalóklák, ördögök* 1974-ben jelent meg, *A táltos törvénye – Népmese és esztétikum* című tanulmánya 1978-ban összegezte a mesemondással kapcsolatos akkori élményeit, tudását, a mese rendjéről vallott elképzeléseit. A fő kérdés számára a mese esztétikuma, a jelképes, szimbolikus világ megfogalmazásának lehetősége volt. A mesei hőseket a sokféleségük ellenére is egy rendszerbe állította a sajátos képszerűség mentén, a mágikus, mitikus eredet és az átváltozás adta keretek között. Nem csak a meshősök állandósult szerepéről, a tipizálási igényről adott képet, hanem hitet tett a mese emberközpontú létéről. Azt írta: „*A mesének az a lényege, hogy abban az ember győz, ez egy gyönyörű szép dolog. Olyan, mint egy profán vallás, ugyanaz a struktúrája van, mint a vallásnak, vagyis felismeri azt, hogy gonoszság van ebben a világban, hogy van jó és rossz, gonosz és jó erők azok harcolnak egymással és a végén a jó győz és ez a vigasz. Az ember győz és a mitikus lények csak arra valók, hogy segítsenek az embernek, hogy győzzön.*” A mese társadalomtüköröző, társadalomformáló szerepét hirdette és választ adott arra az évszázados kérdésfeltevésre, hol a helye a népköltészetnek, hogy a népköltészet esztétikuma nem alacsonyabb rendű a műmeséinél. *A táltos törvénye* című monográfiájában a mese esztétikai értékét, művészetét, sokféleségét taglalta és az emberi viszonyok művészi vetületét egyetemes összefüggésbe ágyazta, bemutatva a tündérmesék esztétikai gazdagságát. Modern szemlélete, széles tájékozottsága, több ezer mese gyűjtési tapasztalata alapján összesítette és megerősítette a népmese esztétikájáról kialakult véleményét. A népi prózahagyomány alapos ismerete alapján az esztétikai jellemzők időfelettségét, az irodalomnál maradandóbb sajátos életforma hangsúlyozását tartotta fontosnak. Megállapításait későbbi írásaiban ő maga tovább finomította, amit jól bizonyítanak az irodalom oldaláról kiinduló népmesei kapcsolató tanulmányai a *Táltos és Pegasus* (1993) című kötetében.

Nagy élményt jelentett neki a cigányközösségekben végzett mesekutatói munkája. Előbb csak a magyarul elhangzottakat, később a cigány nyelven elmondott meséket tette közzé, és bemutatta a szövegformálás lehetőségét, a főhősök emberközelségét, szimbolikus szerepét. A cigányoktól hallott mesékből (*A havasi sátoros* [1988]; *Villási, a táltosfiú* [1996]) levonható következtetéseket több ízben vitára bo-

csátotta a mesekiadványokhoz fűzött tanulmányaiban, majd a Cigánymesék tanulságai című írásában a *Néprajzi Látóhatárban* 1997-ben.

A mesekutatásban új fejezetet nyitott a mezőségi népköltészet közzétételével. Tudatosította, hogy a tündérmesék túl hatalmas mennyiségű szóbeliség jellemzi a hagyományt, és a korábban figyelmen kívül hagyott élményelbeszéléseket, igaztörténeteket, pletykának minősített szóbeliséget a helyüknek megfelelően, társadalomformáló voltakban mutatta be. Ez a látásmód tette Nagy Olgát a társadalomnéprajz kutatójává, ezért lettek izgalmasak egyetemi előadásai, amikor végre lehetősége nyílt a tanításra, a következő néprajzkutató-nemzedék szemléletének alakítására. A társadalmat, a hagyományos kultúrát a maga egységében nézte, annak minden részlete érdekelte, és nyitott volt az újonnan felfedezett tényekre. Fogékony volt mindenre, ami új volt, amiben értéket látott, amit emberinek tartott.

A tündérmesék helyébe tóduló gyűjtési tapasztaltok sokasága, az élethelyzetek közelből megismert valósága eredményezte, hogy az igazi történeteknek, a falu valószínű szájhagyományának krónikása lett Nagy Olga. E téren meghatározó élmény volt a Győri Klárával való találkozás. A falusi nők életét, a társadalom törvényeit, a törvények szorításából kitörő kezdeményezéseket, az eltitkolt női szerelem világát ismerte meg a vallomásokból. Különösen fogékony volt az asszonyi sors bemutatására, a szerelem rejtett bugyrainak szemérmes, vagy szókimondó közvetítésére. Hatalmas életpasztyát sűrítő elbeszélések sokaságából válogatott a *Paraszt dekameron* (1977) című kötetbe, amelynek nagy sikere nyomán jelent meg az *Újabb paraszt dekameron* (1983) című folytatás. A két kötet hatalmas anyaga, az egyszerű asszonyok, kevésbé férfiak vallomásai, másokról mondott történetei nyomán kialakult érdeklődés hívta életre az életrsorsok bemutatásának igényét. Az asszonyi sorsok, a szerelemről szóló vallomások alapja első nagy gyűjtési élménye, Győri Klára sorsának megismerése volt. Ez a különösen érdekes élet tanúsítja a széki asszonyok szigorú erkölcsöktől szabályozott világát. Nagy Olga közreműködésével öt asszonysorsot bemutató könyv jelent meg. *Kiszáradt az én örömem zöld fája* (1975), majd később, a jó stílusban író, hat osztályt végzett asszony, Kocsis Rózsi vallomását három kötetben segítette kiadáshoz: *Megszépült szegénység* (1988), *Remények és kétségek között* (1979), valamint *Nyitott könyv a lelkem* (2001). György Zsuzsa sorsát *Egy küzdelmes élet* (1997) címmel ismerhetjük meg. A parasztasszonyok írásai, összeszedett, rendszerbe tett életutat bemutató regényes rajzai mutatják kulturáltságukat, azt a magas műveltségi szintet, amelyet a csupán hat osztály elvégzése ellenére képviseltek. A közzétett dokumentumok bizonyítják a szájhagyomány törvényszerűségeinek meglétét függetlenül a reprezentatív folklórműfajokban megmutatkozó értékekre.

Az életrsorsok megismerése és bemutatása alapján kialakított véleményt Nagy Olga több ízben megírta, különös hangsúllyal a paraszti értékrendre. Élesen figyelt a férfi–női kapcsolatra. Meggyőződéssel mutatta be az asszonyok méltatlan helyzetét, noha nem volt feminista, de látta és láttatni tudta a társadalom ellentmondásait. Erkölcsi véleményét, társadalomszemléletét mindennél jobban megismerhetjük az *Asszonyok könyvéből* (1988). A munkában töltött élet alapvetően fontos élménye a szerelem, ami meghatározza nem csak két ember egymáshoz való viszonyát, hanem a közösség vélekedését, az erkölcs alakulását, az elvárás és a valóság konkrétumában. Erről adott hírt írásaiban változatos módon, sok gyűjtési adat konklúzióját sűrítve *A törvény szorításában* (1989) című könyvében. A *paraszti értékrend és magatartásformák* alcím tudatosítja: az „érték” szempontú vizsgálat során ismételtén visszatér a fiú–lány kettős mércéjű szemléletére, a férfi és nő szerepének egymástól eltérő megíté-

*Nagy Olga az 1990. évi sepsiszentgyörgyi vallási néprajzi konferencián
P. Madar Ilona előadását hallgatja*

*Nagy Olga az 1992. évi nagykőrösi néprajzi szemináriumon Féja Gézáról mesél Hála Józsefnek
(Fotó: Barna Gábor)*

lésére, és mindezek változására. A hagyományos társadalom struktúrájának felbomlásával, az értékek megbecsülésének sorvadásával hozza összefüggésbe a szerelmi élettel kapcsolatos változásokat, a nem törvényesített kapcsolatokat, a házasság intézményének átalakulását, a törvénytelen gyermekek számának növekedését és különösen a konfliktusok élesedését. Jó megfigyelése, egymásnak ellentmondó jelenségek párhuzamba állítása, fejlődési irányok felvetése jellemzi Nagy Olga társadalomrajzát például *A változó népi kultúra* (2000) című, Havadról szóló tanulmánykötete bevezetőjében.

A falu életének legnagyobb lélegzetű bemutatása a *Világgá futó szavak* (1990) című könyve. Hiteles tanúja, krónikása, szószólója az évszázadok során elnyomott, mégis példaadóan helytálló, hűséges társadalmi rétegnek. A falu száján lévő történetek gyűjtése, a közösség gondolkodását, véleményalkotását, erkölcsi ítélkezését meghatározó folklórszövegek nem tartoztak a hagyományos folklorisztikához. Amíg a kortársi irodalomban divat lett pletyka ízű visszaemlékezéseket írni barátokról, ismerősökről, valós vagy soha nem meg nem történt eseményekről, addig Nagy Olga a falusiak életét mutatja be az élőbeszéd, az elhangzott, igaznak hitt történetek feljegyzésével. Megérezte ennek a beszédtmánának társadalomformáló jelentőségét, és nem csak összegyűjtötte, hanem a maga természetességében, „fésületlenségében” történő kiadásával egy új kutatási irányt mutatott a szakembereknek. A falusi társadalmat mindig a maga teljességében nézte, és az ifjúkori rácsodálkozások maradandó nyomai alapján, a néprajzi műveltség birtokában figyelte mindazt, amit hallott. Az elnépteledő, előregedő falvak helyzetét, a vénlányok és agglegények (szinglik) megszaporodásának helyi megítélését lehetőleg több oldalról a falubeliektől feljegyzett példákkal, véleményalkotással mutatja be, hitelesebben, mint ahogyan azt a tudományba bújtatott szociológusok teszik. Leírja, hogyan élnek meg a mindennapok konfliktusait az emberek és az asszonyok, fiatalok. Bemutatja, hogyan alakulnak ki az egyre mélyülő szakadékok a generációk között, és tűnik el a megértő egymásrataltságot, a konfliktusok akceptálása és hogyan változnak azok elkerülésének módozatai.

Írásai a kulturális antropológia szempontjai szerint is jelentősek, tanítványai, követői gyakran, szívesen hivatkoznak rá. A társadalmi jelenségek megannyi kérdését tudományos felkészültséggel mutatta be. Kötetei ötleteket, további kutatási irányt tárnak a népi társadalom kérdései iránt érdeklődők elé. Gyűjtései a gyorsan változó társadalmunkban ma már nélkülözhetetlen adatok tárházai. Példát mutatott a tradicionális kultúra sokféleségének, árnyaltságának hiteles bemutatására, és mindezt olvasmányosan, vitára sarkalló előadásban tette.

Nagy Olga életműve maradandó érték mind a folkloristák, a mesét kedvelők, a tréfás népköltészet iránt érdeklődők számára, mind a társadalom átalakulására, az erdélyi közösségek életének változására figyelőknek.

KRÍZA ILDIKÓ

Hocopán Sándor (Alexandru Hoțopan) halálára (1937–2007)

Hocopán Sándor

A Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, a gyulai Erkel Ferenc Múzeum, a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata, a román gimnázium és más Békés megyei intézmények ez év január elején még úgy tervezték, hogy február 3-án ünnepélyesen köszöntik a 70 éves Hocopán Sándort, a magyarországi románok jeles néprajzkutatóját. A kíméletlen sors azonban közbeszólt, ünneplés helyett a temetésre került sor ezen a napon.

Hocopán Sándor 1937. január 31-én a Békés megyei Méhkeréken született, mely az ország egyetlen teljesen román nyelvű települése. Szülei szegény sorsú zsellérek voltak, akiknek kilenc gyermekből hatot sikerült felnevelniük. Az általános iskolát a szülőfalujában végezte, majd 1955-ben Gyulán, a Nicolae Bălcescu román tannyelvű gimnáziumban érettségizett.

1958-ban Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán tanári oklevelet szerzett. Ezt követően 3 évig Battonyán tanított a román nyelvű általános iskolában. 1961-ben a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetségének a munkatársa lett Gyulán. 1971 és 1991 között a *Foaia Noastră* című román hetilap főszerkesztője volt. 1997-ben a budapesti Magyar Művelődési Intézet munkatársaként ment nyugdíjba.

Az 1945 utáni években a magyarországi román folklór szinte fehér foltnak számított a néprajz terén, és képzett román szakember nem volt. Hocopán Sándor minden különösebb előképzettség nélkül vágott neki a „felfedező útnak”. Szakmai indulását olyan neves tudósok ösztönözték és segítették, mint Kovács Ágnes – akihez annak haláláig szoros barátság is kötötte –, Ujváry Zoltán, Balassa Iván, Kósa László vagy Szemerkényi Ágnes.

Mondhatni, behozhatatlan előnye volt, hogy beleszületett a hagyományos román nyelvbe és kultúrába. A maga számára természetes világ volt, amelyben otthonosan mozgott. A hivatali munkája mellett fáradhatatlanul gyűjtött és publikált. Lendületes és eredményes tevékenységére az itthoni és a határon túli néprajztudomány is csakhamar felfigyelt.

Jelentősebb eredményei közül feltétlen ki kell emelni, hogy Pusztaottlakán és Kétegyházán két mesemondót is felfedezett: Purdi Mihályt és Simonka Tivadart. Meséik külön kötetben, magyarul és románul is megjelentek. Méhkeréken gyűjtött hatalmas anyagából külön kötetben láttak napvilágot a szólások és közmondások, a csujjogatások, de figyelmét nem kerülték el a nagy híró román táncok, a naptári ünnepekhez kötődő népszokások, a paraszti élet iratlan szabályai, valamint az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó hagyományok sem.

1991-ben már nyolc önálló kötete, illetve a különböző újságokban, szakmai folyóiratokban száznál is több néprajzi cikke és tanulmánya jelent meg. Kiemelkedő

munkásságáért több állami és társadalmi elismerés mellett a Magyar Néprajzi Társaság 1997-ben a *Pro Ethnographia Minoritatum-émlékéremben* részesítette. 1975 és 1990 között ő volt a szerkesztője a Magyar Néprajzi Társaság kiadásában megjelenő *Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria (Magyarországi románok néprajza)* című tanulmánykötet-sorozatnak, valamint 1982-től 1992-ig az *Izvorulnak*. Szerteágazó tevékenységét jelzik az általa szervezett nyári gyűjtőtáborok, vagy éppen a naiv festők és képzőművészek felfedezése. Többek között olyan neves szakembereknek segítette munkáját, mint Martin György, Tímár Sándor, vagy Viorel Nistor.

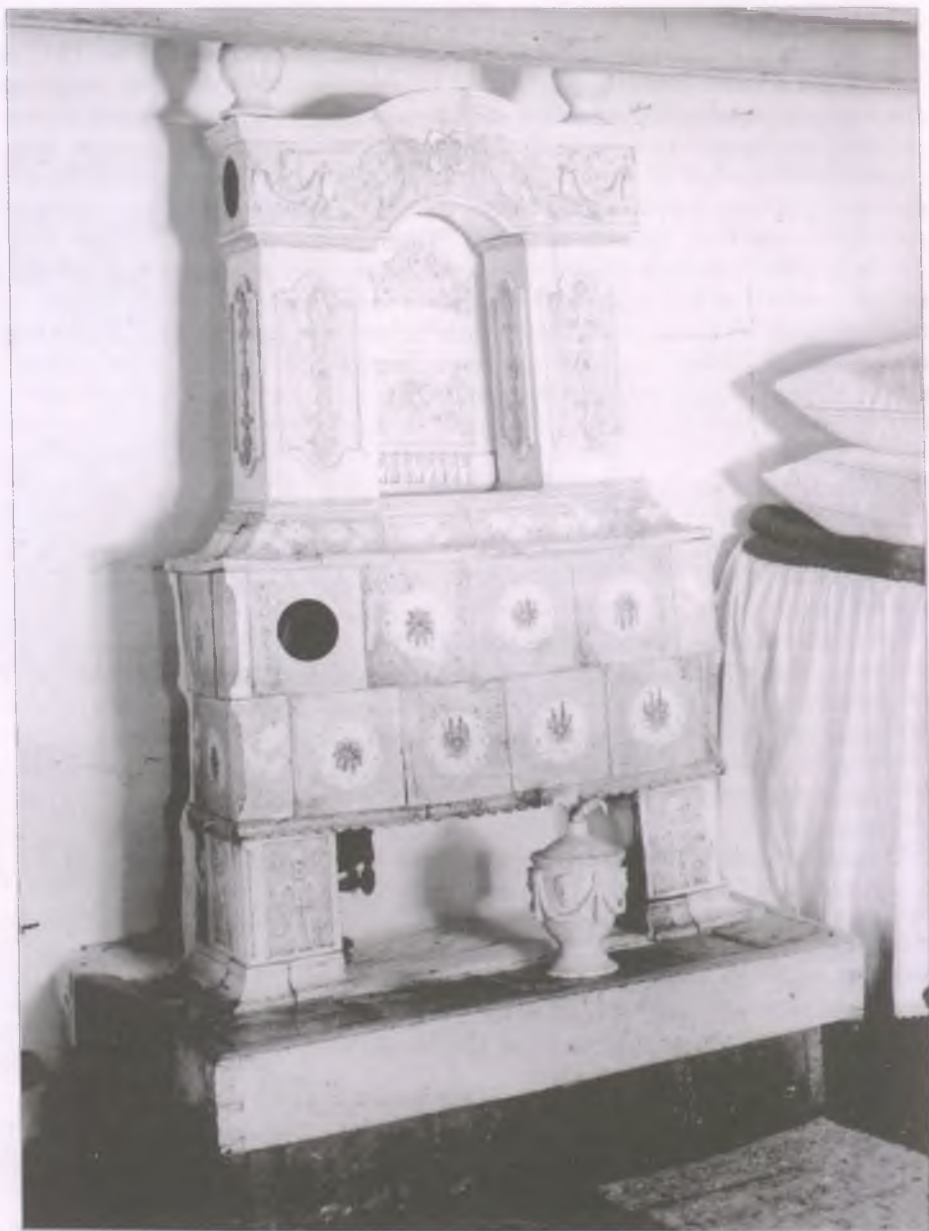
Miközben élete nagy részét a magyarországi románok népi műveltsége átörökítésének szentelte, nagy szolgálatot tett a magyar és az egyetemes néprajztudománynak is. Sajnos élete utolsó tíz évében betegsége miatt az aktív gyűjtéstől és publikálástól már visszavonult. Halálával a magyarországi néprajzkutatás egyik kiemelkedő alakját veszítette el. Sírjára a Magyar Néprajzi Társaság nevében a Nemzetiségi Szakosztály titkára, Nagyné Martyin Emília (a gyulai Erkel Ferenc Múzeum munkatársa) helyezte el koszorút.

Hocopán Sándor fontosabb publikációi

- *Méhkeréki szólások és közmondások. Proverbe și zicători din Micherechi.* Gyula, 1974.
 - *Floricele. Strigături din Micherechi.* [Virágocskák.] Gyula, 1975.
 - *Poveștile lui Mihai Purdi.* [Purdi Mihály meséi]. Budapest, 1977.
 - *Poveștile lui Teodor Șimonca.* [Simonka Tivadar meséi]. Békéscsaba, 1981.
 - *Impăratu Roșu și Impăratu Alb. Poveștile lui Teodor Șimonca.* [Vörös király és fehér király. Simonka Tivadar meséi]. Budapest, 1982.
 - *Világ Szépe és Világ Gyönyörűje. Magyarországi román népmesék. Purdi Mihály meséi.* Budapest, 1982.
 - *A magyarországi románok folklórjáról.* Budapest, 1986.
 - *Nunta la români din Bățania.* [Battonyai román lakodalom]. *Izvorul* 1983. 3–14.
 - *A battonyai románok ünnepi napjairól.* *Békési Élet* 1985. 295–304.
 - Pótlás. A méhkeréki fonó egyedi aspektusa. *A III. Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségtudományi Konferencia előadásai.* Budapest–Békéscsaba, 1986. 441–445.
 - Tánccillem, táncszokások a méhkeréki joc-ban. *Táncstudományi tanulmányok 1992–1993.* Budapest, 1993. 93–116.
 - Leányszöktetés Battonyán. *A Pécsi Magyar–Román Baráti Társaság Évkönyve.* Pécs, 1994. 129–138.
 - „Fujitu” la Micherechi. Leányszöktetés Méhkeréken. *Annales '96.* Gyula, 1996. 254–305.
- Hocopán Sándor szerk.:
- 1982–1992: *Izvorul. Revistă de etnografie și folclor.* [Forrás. Román néprajz- és folklór-közlemények füzetei].
 - 1975–1990: *Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria.* [Magyarországi románok néprajza.]

EPERJESSY ERNŐ

*Udvarhely megyei csempés kályha, Bereczki Zsigmond munkája
(Fotó: id. Kováts István, Néprajzi Múzeum, F 65287)*

MINDENFÉLE

Róheim Géza arcképe a „Tolnai új világlexikoná”-ban

A magyar néprajztudomány ikonográfiája nemhogy szegényes, hanem egyáltalán nem is művelt terület. Nincs olyan intézmény, amely gyűjtené például magyar néprajzkutatók arcképeit. Ennek következtében ha valahol kell fénykép (például lexikonok számára), vagy mindig ugyanazt a képet láthatjuk – vagy még azt sem. Magam egyszer kerestem ilyen fényképet, Honti Jánosét, pontosabban egy második fényképet róla, mivel az „első” fényképét Ortutay Gyula már többször közölte. Akkor még élt az ő édesanyja, és testvére, Péter is. Nehezen, de sikerült egy második fényképet is megtalálni, amelyet 1942-ben éppen Honti Péter készített. Ez, véleményem szerint jobb, mint az „első” fénykép. Szerencsére Dömötör Tekla, aki személyesen jól ismerte Hontit, ezt többször is publikálta.

Verebélyi Kincső Róheim Gézáról készített disszertációjához évekig keresett egy Róheim-fényképet. Ez nem volt egyszerű dolog, mivel nálunk nem volt ilyen fénykép ismeretes, és még a *Magyar néprajzi lexikon* életrajzi címszava is csak egy rajzot (!) tudott közölni, amely a korábbi francia Róheim-kismonográfia címlapjáról volt ismert. Pedig Róheim maga is fotografált! Verebélyi Kincső végül is (kalandos úton, nem is a Róheim-család révén) talált egy fényképet, és ezt ő több ízben közölte is. Ezt a képet nem tudjuk évhez kapcsolni.

Ezért volt számomra váratlan meglepetés, amikor a *Tolnai új világlexikona* szerkesztőit és főmunkatársait bemutató arcképek között ott láttam „Róheim Géza dr. ethnológus” arcképét. Ez a lexikon 1926 és 1933 között jelent meg (és 20, nem pedig a tervezett 12 kötetben), és az első kötet bevezetője után látható a száz arckép. Róheim arcképe tehát valamivel 1926 előtt készülhetett.

Egyébként ugyanezen tájékoztatóban többek között ott van a pszichoanalitikus Ferenczi Sándor orvos, Hevesy Iván író, Honti Rezső dr. tanár (Honti János édesapja), Lambrecht Kálmán dr. egyetemi magántanár és Sztripszky Hiaodr dr., nyugalmazott miniszteri tanácsos arcképe is, hogy csak a néprajzi kapcsolataikról ismert felkért cikkírókat említsem. Ezek közül többekről már ismertünk fényképet, ám most az itteni képeket 1926 előttre datálni is tudjuk.

Ennyi jó hír után van egy rossz hírem is. A barnás papíron olyan rossz minőségű a fényképek kinyomtatása, hogy egyszerű másolatot Róheim Géza arcképéről sem tudtam készíteni.

Azaz, vagy egy jól felszerelt fényképész megoldja egy ma is közölhető másolat elkészítésének problémáját – vagy az érdeklődő kézbe veszi a *Tolnai új világlexikona* első kötetében látható arcképeket és ennek alapján elképzeli Róheim arcvonásait.

Gondolatok a népművészet támogatási rendszeréről*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves, a népművészet iránt elkötelezett Barátaim!

E nagyszerű rendezvény, a Mesterségek Ünnepe irányítja a legnagyobb közfigyelmet és szakmai érdeklődést a népművészetre, ezért köszönöm a konferencia szervezőinek, a Népművészeti Egyesületek Szövetségének a megtisztelő lehetőséget, hogy e jeles alkalomból megoszthatom pár gondolatomat Önökkel a népi kultúra jelenlegi vonatkozásairól.

Előadásomban nem csak a konferencia fő témájáról, a népi kultúra – ezen belül a népművészet – támogatási rendszeréről beszélek. Ahhoz, hogy megértsük a jelenlegi támogatási rendszer erényeit és hibáit, nélkülözhetetlen, hogy körvonalazzuk azt is, hogy mit gondolunk a népi kultúráról mint továbbélő kulturális örökségről. Tisztázandó az is, hogy a népi kultúrának hol a helye a nemzeti műveltségben, továbbá fontos szót ejtenünk a vizsgálatával foglalkozó néprajztudomány helyzetéről is. Azért elengedhetetlen, hogy az imént említett témaköröket is látókörünkbe vonjuk, mert a népi kultúra társadalmi elfogadottságát, presztízsét, a köztudatban betöltött helyét egyfajta kettősség jellemzi. Hiába több mint kétszáz esztendő a népi kultúra iránti érdeklődés a magyar művelődésben, hiába vált a népi kultúra az egyik talpkövévé a modern nemzeti kultúrának, mégis a hozzá való társadalmi viszonyulás ellentmondásokkal teli. A napjainkban is jellemzően sarkos pro és kontra véleményalkotásokat sokféle történelmi előzmény, korábbi politikai-ideológiai felhang terheli, számos előítélet nehezíti az értékelést. Komoly szellemi örökség folytatói a mai népművészeti alkotók, folyamatos a népi kultúra iránti figyelem egy széles közönség körében, mégis felületesség jellemzi a népi kultúráról alkotott általános képet.

Sajátságosan hasonló a népi kultúra, illetve a népművészeti mozgalom viszonya a magas kultúrához, illetve a művészet egészéhez, mint a néprajztudománynak a helyzete a történettudományok körében: világszínvonalú teljesítményt nyújtanak – mégis küzdeniük kell a széles körű társadalmi elfogadtatásért, a művészeti és tudományos presztízsért, olykor a létezésért is.

Nyolc évig a Néprajzi Múzeum kurátoraként módomban volt megismerkedni a néprajzi muzeológiával, 1993-tól pedig a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének vagyok a kutatója. Mintegy 5 évet töltöttem tanulmányutakkal és ösztöndíjakkal Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban. Legalább 3 évet fordítottam az életemből állomásozó néprajzi terepmunkára, elsősorban magyar, román, bajor és osztrák paraszti közösségek vizsgálatával. Minisztériumi szakfelügyelője voltam 4 éven keresztül a múzeumi közművelődésnek, beválasztottak a Kulturális Minisztérium népi kultúrát támogató Tengertánc programjának döntéshozó grémiumba, és öt évvel ezelőtt felkértek a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) Népművészeti Kollégiumának kurátorává, amelynek az utóbbi két évben az elnöke vagyok. Tavaly a Nemzeti Kulturális Alap Kiemelt Kulturális Események Ideiglenes Szakmai Kollégiumának tagjává is megválasztottak, amely a 11 idei legjelentősebb népművészeti rendezvényt is támogatta, köztük a Mesterségek Ünnepét. Minderről azért számolok

* Elhangzott a Mesterségek Ünnepén rendezett, *A népi kézművesség támogatási rendszereiről* című nemzetközi konferencián 2006. augusztus 18-án a Budapest Történeti Múzeumban.

be, hogy képet alkothassanak arról: tapasztalataimat mely intézményekben, milyen munkák során, és milyen szakmai fórumokon szereztem.

Nem kell azonban sem tudósnak, sem pénzosztó kurátornak lenni ahhoz, hogy szembetűnjön a köznapi életben is: a népművészet halmozottan hátrányos helyzetű kulturális ágazat. A népművészet – a közművelődési és részint az iparművészeti szférákkal karöltve – a hagyományos közmegítélés szerint nem része a „magas kultúrának”, a „Grand Culture”-nek. Pedig a mindennapok műveltségére, a környezeti kultúrára, a közízlés formálására ezeken a méltánytalanul kezelt területeken lehet(ne) a legközvetlenebbül hatni. Ezzel szemben a népművészetten bárki gúnyolódhat, rovására hirdetések, reklámok jelennek meg a médiában, a tömegkommunikációban. A televízióban az egyik bank úgy népszerűsítheti magát, hogy a váratlanul népi táncolni kezdő emberekre értetlenül néző kuncsaftoknak azt mondja, mi nem ilyen meglepetésekkel várjuk önöket, hanem remek kamatformációkkal. Tavaly tele volt a főváros olyan hirdető plakáttal, amely szerint „Az életben mindent ki kell próbálni, csak a vérbajt és a népi táncot nem.” A színházi és televíziós kabarék állandó figurája a műtájszólású műparaszt, aki buta, mint a tök. A globalizálódó világ tömegkommunikációja tehát nem közömbös a népi kultúrával szemben: egyenesen eldobni való ócskaságnak állítja be, a meghaladott, avitt paraszti világgal együtt. Az értékek melletti kiállást nehezíti, hogy az élő népművészet valódi alkotásai mellett minden területen jelen van az üzleti szempontból versenyképesebb bővli, amit a köznapi ember és a turisták – sok esetben a különböző médiumok is – nehezen, vagy egyáltalán nem tudnak megkülönböztetni. A népzene mellett ott a magyar nóta, a kézműves alkotások mellett a Váci utcai mű folk art. Bangó Margitot többen hallgatnak, mint Sebestyén Mártát és közben nem is érzékelik a műfaji különbözőséget.

Nagyobb baj, hogy a népművészet értékeit sok esetben a kultúrával hivatásszerűen foglalkozók sem ismerik. És abban a hiszemben, hogy amit nem ismernek, az csak silány lehet, előítéleteiket nem is titkolják. Mikor egy pénzosztó grémiumban a kultúra legkülönbözőbb területeiről delegált szakemberek körében bemutatkoztam, hogy én jöttem az NKA Népművészeti Kollégiumából, akkor az egyik kulturális menedzser azt kérdezte tőlem, hogy: „Te fűrsz-faragsz, vagy táncikálsz?” Körülbelül ezt jelenti tehát számára – és tartok tőle sok más kulturális menedzser számára is – a népi kultúra művelése. Bartók-év van. Az imént említett grémiumban a kiemelt jelentőségű események terén teljes konszenzus volt, hogy a Bartók-tematikájú komolyzenei rendezvényeket támogatni kell. A Bartók-i gondolat – divatosabban: a Bartók-modell – meg nem értésére enged következtetni, hogy viszont a népzene támogatására magyarázattal kellett szolgálnom kurátortársaim felé, a kézenfekvő összefüggésre fel kellett hívni a figyelmet. Nyilvánvaló, hogy a népművészetnek is szüksége van mecenatúrára, erkölcsi támogatásra, ezért volt megvilágító erejű a történetek kapcsán a felismerés, hogy milyen nélkülözhetetlen a népi kultúrára fordítható pénz elosztóinak nyitottsága, elfogulatlan megértőkészsége, és főleg a művészeti pluralizmus iránti tántoríthatatlan elkötelezettsége.

Gyakran teszik fel a kérdést: ha megszűnik a hagyományos paraszti kultúra, miért van még szükség a néprajztudományra? Ezzel párhuzamosan: ha már csak elvéve él együtt funkcionálisan a hagyományos paraszti világgal a kézművesség, a néptánc és a népzene, akkor létezik-e még népi kultúra, van-e még élő népművészet? Az európai társadalmak változásából, a parasztság egyre gyorsabb ütemű megszűnéséből, az akulturációból, valamint a globalizációból következő társadalmi átforgatórendszer parancsolóan szükségszerűvé teszi, hogy a népi kultúra művészeti, közművelődési értelme-

zése időről időre megújuljon. Újra meg újra bizonyítania kell, hogy a népi kultúra gazdagítja, színesíti a nemzeti kultúrát, hogy egyedi értékei nélkül sokkal szegényebb lenne a magyar művelődés. Ezzel összhangban a társadalmi változások elméleti szemléletváltásra, módszertani megújulásra készítetik a néprajztudományt, hogy az új társadalmi folyamatokat, jelenségeket is értelmezni tudja. A néprajztudomány az új kihívásokra készen, interdiszciplináris nyitottsággal, a megújuló történettudomány számára számos olyan, a néprajzkutatásban általános módszertani megközelítést kínál, mint például a narratívák elemzése, életút kutatás, az „oral history” műfajai, a mindennapi élet perspektívái, „történelem alulnézetben” stb. Mégis, napjaink haszonelvű, pénzorientált világában addig jutottunk, hogy a nemzeti tudományokkal foglalkozó akadémiai intézeteknek bizonygatniuk kell társadalmi és főleg gazdasági hasznosságukat, hogy ne fenyegetse őket a bezárás réme.

Azért tartom lényegesnek ezeket az összefüggéseket középpontba állítani, mert az egyes szakterületek művelői a hétköznapi feladatok egyre növekvő terhetől gyötörtén talán nem eléggé figyelnek egymásra. Nem is könnyű, hiszen a kulturális piac telítettsége miatt a fennmaradási küzdelemben a népművészeti mozgalom megannyi kis alkotó közösségének ki kell ismernie magát a pályázatírás útvesztőiben, egyre nagyobb tudatossággal kell megválasztania célcsoportjait, szerveznie programjait, és mindeközben versenyképes minőséget kell produkálnia. A néprajztudománynak sem szabad elefántcsonttoronyba zárkózva kizárólag csak a kutatásra összpontosítania. Az együttfejlődés, együttműködés gazdag történeti előzményeire hivatkozva vallom az erősebb összefogás szükségességét.

Magyarország folklórnagyhatalom Európában. Amíg Nyugat-Európában a 18. században lehettek tanúi az egyes nemzetek – németek, skandináv népek stb. – népművészeti kivirágzásának, addig a magyar népművészet egészen más dinamikájú regionális fejlődési utat járt be. Magyarországon a 19. század második fele, és részint a 20. század eleje jelenti a népművészet virágkorát, amely időszakban Nyugat-Európában már az elszíntelenedés, a nemzeti jellemzők helyett valamiféle egységesülő populáris kultúra elterjedését figyelhetjük meg. Szerencsés módon Magyarországon ezzel a viszonylagosan kései, páratlan népművészeti virágzással karöltve fejlődött világszínvonalúvá a néprajzkutatás is. Aztán a két világháború közötti, a folklór, a tárgyi világ és a kultúraelemek vizsgálatára koncentráló nemzedék tanítványai nemcsak átvették az angolszász, francia, német, svájci és skandináv etnológia tanulságait, de elvégezték azokat a nagy alapkutatásokat, megteremtették azokat az elméleti szintéziseket, amelyekben a „saját kultúráját kutató”, Lajtán inneni etnográfus is a világ élvonalába tartozó kultúra- és társadalomkutatásokkal összemérhető és mindenütt elismert minőséget alkotott.

Ugyanez a szoros összefonódás jellemezte a népművészeti revivalmozgalmak és a néprajzkutatás egymást segítő kapcsolatát. Nincs a világon még egy olyan népzene- és táncművészeti mozgalom, amely mögött olyan világszínvonalú tudományos háttérmunka (népzene- és néptáncgyűjtés, -feldolgozás és -elemzés stb.) állna, mint a magyar mögött. Legjobb táncgyűjtéseink azon a magyar táncpedagógiai módszeren nevelkedtek, amely az autentikus, improvizatív táncművészet hagyományaira alapozódik, külföldi elismertsége és népszerűsége csak a zenére nevelés Kodály-módszeréhez hasonlítható. A magyar népművészet iránti hazai és a folyamatosan erősödő külföldi érdeklődés tehát nem véletlenszerű fellángolás, nem mulékony divat. Ezért van, hogy a Mesterségek Ünnepére, erre a messze földön híres „budapesti népművészeti búcsú-

ra” turisztikai-idegenforgalmi-nemzetgazdasági szempontból is jelentős tömegek, tízezrek zárandokolnak.

Ahogy a népművészeti mozgalom történeti mélységét, tudományos hitelességét, művészeti érvényességét segíti a néprajzkutatás, úgy a néprajz számára is nélkülözhetetlen a népművészeti mozgalom mint az alkalmazott néprajztudomány egyik fő területe. A helyi közösségek – részint a rendszerváltozás utáni sorozatos, máig tartó gazdasági traumák hatására – fokozottabb érdeklődéssel fordulnak saját múltjuk, kultúrájuk felé. (Ebben a helytörténeti kutakodásban nyújt nagy segítséget a néprajztudomány.) Keresik benne az egyedit, azt, amivel ki lehet tűnni, azokat a feleleveníthető népművészeti emlékeket, amelyekkel vonzani lehet a turistákat, ezáltal többletjövedelemhez lehet jutni. Ugyanakkor a tradíció felelevenítése erősíti a lokális identitást, az adott faluközösségen belüli csoportkohéziót. Ennek különös jelentősége van azokon a kistérségekben, ahol a művészetre nyitott helyi lakosság a saját maga által létrehozott amatőr művészeti alkotásával úgy vesz részt a kulturális szolgáltatói rendszerben, hogy ő az egyedüli közvetítője a művészi értékeknek (citerazenekarok, énekkörök, himzőkörök stb.).

Itt közelítünk újra a támogatási rendszer kérdésköréhez, a bevezető sorokban már emlegetett tételhez, mely szerint a népművészet halmozottan hátrányos helyzetű kulturális ágazat, amit csak tetéz a főváros központú szemléletünk, továbbá az, hogy az intézményi háttér nélküli egyéni és kis civil szerveződések állandó fenntartási, így fokozott pályázási nehézségekkel is küzdenek. A szakmai programokat lebonyolító szervezetek működésének alulfinanszírozottsága pedig folyamatosan érzékelhető.

Ráadásul a népművészeti gúla széles alapját éppen ezek a kis közösségek képezik, amelyek kulturális tevékenységükkel életben tartják a nagyrendezvényeket. Egy példát hozva: az Országos Táncháztalálkozó csak a jéghegy csúcsa. Az ott megjelenő sokadalom a Kárpát-medence megannyi lokális közösségének népművészetet kedvelő és művelő társadalma. A táncgyűttesek és a kis közösségek táncházai tartják életben a nemzetközi jelentőségű találkozót és nem fordítva. Ezt bizonyítja, hogy 2005-ben a *Rendszeresen működő táncházak szakmai programjainak támogatására* történt kiírásunkra több mint 90 pályázat érkezett be hozzánk, melyek közül a legjobb negyvenet (kevesebb, mint a felét) támogathattuk. Ez égető szükségletet, óriási igényt jelez, de sajnos pénzülsége miatt azóta nem tudtuk meghirdetni ezt a pályázati pontot.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az Országos Táncháztalálkozó kiemelkedően fontos szerepét megkérdőjeleznénk! A népművészeti mozgalmat több évtizedes múltra visszatekintő szakmai programok működtetik, serkentik és frissítik. A mindenki által látható csúcson a jól bevált „húzó programok” támogatására az NKA Népművészeti Kollégiuma következetesen odafigyel. (Természetesen a korlátozottan rendelkezésre álló pénzülségekkel arányos mértékben.)

Ezeknek a szakmai „csúcsrendezvényeknek” a támogatására jött létre tavaly a Kiemelt Kulturális Események Ideiglenes Szakmai Kollégiuma. Azonban úgy tűnik, hogy az idén az általa támogatott rendezvényeknek ismét a szakkollégiumokhoz kell fordulniuk, mert az új, úgynévezett „nagyrendezvény kollégium” tevékenységét az NKA nem tudja folyamatossá tenni. Az eredeti elképzelés szerint – ami tavaly meg is valósult – a legjelentősebb kulturális események minden kulturális ágazatból ehhez a kollégiumhoz pályázhatnak, így már a megrendezés előtti évben értesülhetnek a pályázatuk sikerességéről. Ez segíti az előre tervezhetőséget, kiszámíthatóvá teszi a szervezési feladatokat. Ez a mechanizmus idén 11 népművészeti eseményt érintett, köztük a Mesterségek Ünnepe is. A tervek szerint a kiemelt kezelésű rendezvények

évről évre ehhez a kollégiumhoz pályázhattak volna, de a kiemelt kezelésükhöz egy megkülönböztetett figyelmű, szigorú ellenőrzési, monitoringrendszer is kapcsolódott volna. Ez a kezdeményezés a kétségtelen előnyök mellett azonban csorbíthatja a szakkollégiumok kompetenciáját. A „nagyrendezvény” kollégium vegyes összetételű grémiuma esetenként pusztán a felterjesztésre hagyatkozhat, mert nem ismerik kellő mélységig a pályázó kulturális műfaját, tehát nem a szakmai kollégiumok döntenek szakmai kérdésekben. Továbbá a kulturális járuléktöbblet nem a szakkollégiumokhoz kerül vissza arányos elosztásban, ahol az adott, illetékes szakkollégiumok rendelkez-
nének felette.

Visszakanyarodva a Népművészeti Kollégiumhoz, egyértelmű, hogy a népművészet területén az NKA – csakúgy, mint a kultúra egyéb ágazataiban – a legfontosabb támogató, a legjelentősebb mecénás. A következő táblázatból kitűnik, hogy a népművészetre megítélt támogatások összege évről évre növekedett 1994 és 2004 között. A kulturális szféra beszükülő pályázati lehetőségei miatt egyre bővül a kollégiumhoz pályázók köre, nő az NKA ismertsége és ezáltal szakmai felelőssége is.

*Az NKA Népművészeti Kollégiumához beérkezett pályázatok összefoglaló adatai
(1994–2005)*

Év	Beérkezett pályázatok (db)	Támogatott pályázatok (db)	Igényelt támogatás (Ft)	Megítélt támogatások (Ft)
1994	172	95	72 301 410	20 000 000
1995	352	145	144 064 330	25 010 000
1996	710	245	251 321 572	52 535 000
1997	685	310	226 317 199	77 000 000
1998	495	229	345 818 182	98 153 600
1999	529	300	312 344 750	107 147 685
2000	439	267	334 483 624	114 979 300
2001	500	301	383 119 165	130 083 120
2002	573	412	448 263 429	173 140 300
2003	762	566	621 313 139	249 725 592
2004	833	526	983 041 961	302 746 388
2005	851	542	1 007 896 742	255 456 277

A kollégium idén 247 millió forintot oszthat ki támogatásként, ebből 110 milliót költhetünk a tavaszi kiírásokra beérkezett 781 pályázatra, amelyeknek közel 600 milliós az összesített igénye. Csak a népművészeti szakmai táborok támogatására több mint 300 pályázat érkezett, mintegy 200 milliós igénnyel. A tavasszal beérkezett kiadványtámogatási és eszközbeszerzési pályázatok elbírálását pedig pénzszüke miatt öszre kényszerültünk halasztani, mivel idén tavasszal mintegy 30 millió forinttal oszthatunk szét kevesebbet, mint tavaly ilyenkor. Bár az idei pályázati dömping mindent felülmúl, de a tavalyi adatok is beszédesek: mi kaptuk az ötödik legtöbb pályázatot a tizenhat szakkollégium közül. 63,7 százalékos támogatási aránnyal 542 sikeres pályázatot bíráltunk el, ugyanis hozzánk többnyire megalapozott, kidolgozott és komoly kérelmekkel fordulnak. A támogatási arány tekintetében a negyedik helyen állunk a

szakkollégiumok között, és csak a közvetítő kultúrát – például a levéltárakat és a múzeumokat – támogató testületek előznek meg minket. Emiatt is nagy a felelősségünk – viszonylag kis összeget kell sokféle elosztanunk.

A kollégium igyekszik a szakma egészét képviselni és differenciáltan támogatni. Általában a korábbi évek gyakorlatának megfelelően hirdeti meg pályázati pontjait. Az országos és regionális rendezvények, az oktatási szaktáborok és a szakmai kiadványok támogatására kiírt pályázati témakörök keretében zajlik a népművészeti mozgalmat működtető események többsége. A nemzetközi jelentőségű, kiemelt országos rendezvények továbbra is a népművészeti szakma legmeghatározóbb eseményei.

Az országos szakmai prioritások figyelembevételével kiemelten kezeljük a gyerek- és ifjúsági programok mellett az egyre keresettebb, családokat célzó népművészeti szaktáborokat, illetve a komplex, a népművészet minden ágát megmozgató többnapos rendezvényeket. A – döntően nyári időszakban tartott – népművészeti szaktáborok iránti érdeklődés óriási, ennek megfelelően évről évre bővül az ilyen jellegű rendezvények (néptánc-, népzene-, kézműves tábor stb.) választéka. Az ösztönző rendezvények, fesztiválok térnyerése tehát folytatódik és egyre több a digitális megjelenítésre benyújtott pályázat is.

Az alábbiakban követezik néhány további észrevétel a kollégium működési kérdéseiről, a pályázati tapasztalatokról.

Továbbra is gondot okoznak az adminisztrációban a szakmailag magas színvonalú, de a pályázó figyelmetlenségéből adódóan hiányos pályázatok. Az évente most már mintegy 850 benyújtott pályázat nem teszi lehetővé, hogy a kollégiumi titkár egyenként konzultáljon a hiánypótlásokról a pályázókkal. Meg kell tanulni a nagyobb pályázati fegyelmet, mert az NKA-pályázatok a legegyszerűbbek közé számítanak, összehasonlíthatatlanul nehezebb egy EU-s pályázat összeállítása. A pályázati felesleges formalizmusok jó része (elsősorban a sokféle igazolás) jogszabályokon alapszik. Sok gondot okoz, hogy a pályázati költségnemek megítélése mechanikus, ha valamit nem sorol fel a pályázó, ami pedig szorosan a tartalmi megvalósításhoz tartozik, akkor nem lehet rugalmasan az „ésszerűsége” hivatkozva változtatni.

Nagyon sok pályázó nehezményezi, hogy az általános pályázati gyakorlattal ellentétben, az NKA-nál nem a beadási határidő, hanem a beérkezési határidő a mérvadó, ami kiszolgáltatottá teszi a pályázót a posta kiszámíthatatlan kézbesítési szeszélyeinek.

Tavaly a kötelező maradványképzés miatti késleltetett pályázati kifizetések aggodalmat okoztak a pályázók körében és súlyos nehézségeket a programok tervezhetőségét illetően. Az újbóli Alappá válásának köszönhetően az NKA – már amennyire hinni lehet az ígéreteknek – a jövőben nem kötelezhető maradványképzésre, ezzel ezek a problémák vélhetően megszűnnek.

Nincs igazi monitoringrendszere a támogatott és megvalósult pályázatoknak. Az NKA Belső Ellenőrzése egy-egy pályázatot tételes teljesítményellenőrzésre jelöl ki, de jószerével a pályázatok megvalósulásának az ellenőrzését az jelenti, hogy a kurátorok sok szakmai rendezvényen maguk is megjelennek.

Tavaly augusztusban, a Mesterségek Ünnepe köré szervezett erőteljesebb kommunikáció – TV-ben, napilapban való megjelenés, hirdetés – segítette a nyári népművészeti programok nyilvánosságát. Idén, e konferencia után, ma délután öt órakor az „NKA Kávézó” témája a népművészet, amely alkalomból a sajtó és a szakma beszél meg a népművészet lehetséges pályázati forrásait, az új terveket, elképzeléseket.

Az NKA és az NKÖM viszonyát csak a kollégium perspektívájából tudjuk megítélni. Mindenesetre a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Tengertánc prog-

ramjának szakértői bizottságába az NKA Népművészeti Kollégiumának három jelenlegi és négy egykori kurátorát is beválasztották. (Tovább erősíti a kapcsolatot, hogy a kollégium tagja Bíró Ágnes, az NKÖM Közművelődési Főosztály osztályvezető-helyettese, aki a szaktárcához tartozó népművészeti terület kiváló ismerőjeként segíti a kuratórium munkáját.). A 175 milliós pályázati kerettel idén meghirdetett Tengertánc program pályázati célja volt „a magyarországi helyi közösségek aktivitásának fokozása, lehetőségeik szélesítése és fejlesztése, a fiataloknak szóló, igényes kulturális kínálat színesítése, a népi kultúra promóciójának erősítése, illetve értékeinek digitális úton való rögzítése és népszerűsítése”. (A Tengertánc program kidolgozására neves szakembereket kért fel a kulturális tárca, ám a kiírás végül nem abban a formában látott napvilágot, ahogy azt a szakértők szerették volna és végül a pályázati pontok pénzkereteinek belső elosztása is szakmai ellenkezést váltott ki.). A népi kultúrát támogató felhívás négy fenti pályázati pontjára összesen 817 – zömében megalapozott, értékes – pályázat érkezett be, ami jelzi a népművészeti terület súlyos forráshiányát, és az ezzel szemben álló valós igényt. (Ami egyébként a számok által sugalltnál is jóval nagyobb, mert a pályázásban eleve nem vehettek részt a határon túliak! Ebbe a kérdéskörbe most nem is mennék bele, de mint Erdélyben és Felvidéken sokat megforduló kutató, annyi zárójeles megjegyzést hadd tegyek, hogy a hozzám eljutó visszajelzések komoly megütközést tükröznek, ennek a pályázati kizárásnak nem volt túl jó üzenete a december 5-i népszavazás után...) Végül is a Tengertánc program négy pályázatán összesen 302 db pályázat nyert 175 millió forint támogatást, az ország közel 200 településén. A Tengertánc program keretében tehát eddig egy kiírás volt, ezért egyelőre nem lehet tudni, hogy a kezdeményezés folytatódik-e, és ha folytatódik, akkor hogyan egészíti ki majd a Népművészeti Kollégium hatókörét.

Az NKA Népművészeti Kollégiumának a pályázati rendszere az évek során kicsiszolódott, az országos és regionális rendezvények, az oktatási szaktáborok és a szakmai kiadványok, illetve folyóiratok támogatására kiírt pályázatokra évről évre számítanak a népművészet berkeiben. A kép jóval borúsabbá válik, ha azt nézzük, hogy milyen fontos értékek hullnak ki abból az elnagyolt lyukú védőhálóból, amit a pályázati támogatás jelent. A már említett táncház működtetési pályázatot egyetlenegyszer tudtuk kiírni. Az évek óta kényszerűségből ki nem írt, most tavasszal végre meghirdetett eszközbeszerzési pályázat elbírálását őszre kellett halasztanunk. A nemzetközi, országos és regionális rendezvényekre kiírt pályázatokhoz nem tudnak a kisebb falusi közösségek kapcsolódni. A regionális, legalább három megyét érintő rendezvények számára meghirdetett kiírások pedig, minden jó szándék ellenére, akaratlanul is az EU régiókhoz igazítják a népi kultúra finanszírozását. Véleményem szerint az EU régiókat gazdasági-kulturális együttműködési keretként, lehetőségként kell értelmezni, nem pedig konkrét területiségében, hogy három egymás melletti – Trianon után összetakolt – megye, az egy régió. Elmondtam már sok helyütt, itt is megteszem: a kultúra nem megyehatárok szerint szerveződik, kivált nem EU régiók szerint. A regionális csoportképzés történeti folyamatai évszázados fejlődéstörténet gyümölcseként alakítják ki a táji kötődések, az identitásrégiók, a különböző méretű kulturális szerveződések struktúráját. A népi kultúra támogatásának ezekre a természetes, szervesen kifejlődött egységekre, az alulról szerveződő kulturális jelenségekre kellene fokozott figyelmet fordítania. Éppen ezért a kollégium állandó szakmai-lelkiismereti problémája, hogy a helyi jelentőségű, lokális identitástudatot erősítő kisebb, ám az adott közösségnek nagyon fontos rendezvényekre (falunapok, szüreti mulatságok, aratóbálok stb.) nem jut, nem juthat támogatás. Egy-egy ilyen helyinek

tűnő, „fatornyos” rendezvény azonban sok esetben a falu határának szűk horizontján messze túlmutató jelentőséggel bírhat. Ha például nem támogatjuk a kazári búcsút, akkor a gazdaságilag leszakadó, szociológiai értelemben depressziós nógrádi térség viselet és építészet szempontjából legfontosabb palóc településének bénítjuk meg egykori nagy jelentőségű kulturális kisugárzását környezetére. E rendezvényt – sok hasonlóval egyetemben – nem tudtuk támogatni, ami nehezen egyeztethető az NKA „széles sávra váltó” megújulásával, amely eszmeiséggel egyébként a kollégium minden tagja teljes mértékben azonosulna. Jó volna, ha a támogatási rendszer vért-pumpáló dobbanásai valóban eljutnának a hajszálerekig, a népművészet egész organizmusát életben tartva.

Végül engedjék meg, hogy a maga konkrétságában is Önök elé hozzak egy példát arra, hogy miként valósult meg az NKA támogatásával egy olyan pályázat, amelyet modellértékűnek tartok a fent említett gondolatkörök szerint. A kiragadott példa célzottan kézműves vonatkozású, hogy ez a kissé elméletire sikeredett előadás jobban kapcsolódjon a konferencia tematikájához. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézete a Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karával, a kalotaszegi Bokréta Kulturális Egyesülettel, a Kertész Táncgyesülettel és egy civil alapítvánnyal együttműködési hálót szervezett és közös munkával népművészeti játszókertet létesített a kalotaszegi Nyárszón. Az egykezés miatt elnéptelenedő Kalotaszegen Nyárszó az egyetlen közösség, ahol biztatóan sok a gyermek. (A táj 40 településén már csak mintegy 14 ezer magyar él!) A falu gazdag fafaragó-bútorfestő népművészeti hagyományát felelevenítendő a néprajzkutatók kidolgozták a játszókertépítés koncepcióját. A tereprendezést, a létesítmény környezetbe illő elhelyezését, a természetes anyagok – kő, föld, homok, fa, vessző stb. – beszerzését a Tájépítészeti Kar vállalta. A helyi református egyház, a faluközösség és egy magyarországi civil szervezet biztosította a kétkezi munkásokat. A kalotaszegi népművészek pedig a tervezett játszóvárat és a hozzákapcsolódó játékelemeket a néprajzkutatók útmutatásával fafaragásokkal, festett motívumokkal díszítették. Az egyhetes alkotómunkához kapcsolódóan a helyi és környékbeli 45–50 gyerek folyamatos kézműves és népzene-néptáncoktatásban részesült. A játszókert a Cibóka Kert nevet kapta, mert Kalotaszegen a mókust cibókanak hívják, ez egy igazi, ízes, kalotaszegi tájszó. (Egyes kolozsvári nyelvészek szerint addig terjed Kalotaszeg határa, ameddig cibókanak nevezik a mókust.) Az együttműködési háló revitalizációs törekvését olyan nagyra értékelték a helyi döntéshozók, hogy a koncepciót kidolgozó team vezetőjét a község díszpolgárává választották és a létesítmény avatásán az erdélyi sajtó, a Kolozsvári és a Duna Televízió is megjelent.

E rövid pályázati ismertetőből a következő pontokra hívnám fel a figyelmet.

1. A Cibóka Kert széles körű együttműködésben jött létre: tudományos intézetek munkatársai (5 néprajzkutató, 3 tájépítész, 1 restaurátor); a kalotaszegi Bokréta Népművészeti Egyesület (7 fafaragó művész, 2 bútorfestő); a Kertész Táncgyesület tagjai (8 fő); a helyi református egyház (lelkész házaspár, Nyárszó és Sárvasár társégházközségek kurátorai, presbiterei és a gyülekezeti tagok, kb. 40 fő); magyarországi civil szervezet (4 ács + 4 fő); a Tájépítészeti Kar hallgatóinak önkéntes nyári gyakorlata (26 fő).

2. Erősíti a határon átnyúló szakmai és civil kapcsolatokat.

3. Komoly, helyi népművészeti hagyományokat elevenít fel: Nyárszón a faragott kerti kapuk falukép-meghatározó jelentőségűek napjainkban is, ma is él fafaragóművész a faluban, erősek a fafaragó hagyományok; az egyik utolsó kalotaszegi bútorfestő, Viskán László e faluban alkotott, csak néhány éve halt meg, emléke ezért nagyon

erős; Nyárszó gyermekvilágáról írta Kresz Mária alapvető tanulmányait, doktori értekezését, éveket töltött a faluban kutatásokkal, emléke elevenen él ma is.

4. Erősíti a lokális (nyárszai) és a regionális (kalotaszegi) identitástudatot.

5. A gyermeknevelés és -képzés hatékony eszköze: a játszókertépítéshez kapcsolódó népművészeti táborban tanultak fafaragást, bútorfestést, írásoskészítést, varrást, néptáncot, népdalokat és a 45 gyerek bejárta a falut, hogy népművészeti motívumokat gyűjtsenek kabuzabékről, bútorokról, textilekről stb.; javítja a gyermekek ízlésvilágát, hogy kalotaszegi motívumokkal ékes játszótéren töltik a szabadidejüket; nem utolsósorban az egykezésről híres vidék szülőiben is tudatosul, hogy a népművészeti kincsek mellett a gyermek is érték, akikért ilyen „fontos emberek” is összefognak.

6. A gyermekeikre vigyázó anyukák mellett a fiatalok és a felnőttek számára is találkozóhely a fedett *szakállszárító* és a mellette megépült tűzrakóhely.

7. A néprajztudomány által felhalmozott ismeretanyag a népművészekkel való együttműködés révén társadalmi és gazdasági szinten közvetlenül is hasznosul: új érték képződik a faluban, aminek híre fut egész Kalotaszegen; a helyi és a szomszédos falubeli gyerekek nem a porban játszanak.

8. NKA finanszírozási szempontból ideális példa az „utolsó csepp” elvére: a közös szándék, a sok kedvező „együttállás” megvan már, „csak” pénz kell; 400 ezer Ft csak „kovász”, a többszöröse, minimum a háromszorosa „rakódik” hozzá donációból (játékszerek, építőanyagok, élelmiszer stb.) és társadalmi munkából.

9. A játszókert egyházi tulajdonú kántori telken épült, hogy Románia EU-csatlakozása után ne bontsák el mint nem EU-szabvány játszóteret – hisz annál sokkal több!

Remélem, sikerült bemutatni, hogy e példa nem csupán egy „hagyományos” népművészeti tábor, ahonnan mindenki hazaviszi a gyereke által készített kis nemezelt, batikolt, faragott értéktárgyat. Itt ezen – nagyra becsült – értékek mellett, a népművészet és a néprajzkutatás segítségével egy falu és ezen keresztül egy elnéptelenedő, nagy népművészeti hagyományú identitásrégió, Kalotaszeg kulturális revitalizációját, önazonosság-tudatának építését segítette 400 ezer forint.

Tudom, hogy nagyon nehéz megteremteni azt a szerencsés egybeesést, amikor a helyi közösség, a népművészeti mozgalom szereplői és a kutatók egymásról tudva, egymást segítve készülnek fel nem pusztán egy rendezvény megszervezésére, hanem egy ilyen komplex népművészeti, identitásépítő alkotás létrehozására. Ezért kanyarodok vissza utolsó gondolatként a nyitó soraimhoz: figyeljünk egymásra népművészek, közművelődési szakemberek, népművészetet kedvelő amatőrök és néprajzkutatók, mert az összefogás teremthet csak kiutat számunkra abban a világban, amelyben az értékteremtés záloga csak az értékörzés lehet!

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!

BALOGH BALÁZS

Néprajz mozgóképen

Tari Jánossal beszélget Vasvári Annamária

2006-ban immáron harmadik alkalommal indította útjára fenti című sorozatát a Néprajzi Múzeum, amelynek keretében 20 év filmjei voltak láthatók. Tari János filmmuzeológust, a Néprajzi Múzeum Filmstúdiójának vezetőjét ebből az alkalomból Vasvári Annamária kérdezte.

– *A Néprajzi Múzeum alagsorában találkoztunk. Lehet, hogy ez jellemzi a néprajzi filmezés helyzetét?*

– Anyagilag mindenesetre biztos, hogy így van, mert már egyre kevesebb támogatást kapunk, csak alapítványi könyöradományokból és néha nagyobb összegű támogatásokból tudunk létezni. Filmgyártásra szinte az elmúlt 3 évben semmilyen pénzt, támogatást nem kaptunk. Archiválásra, digitalizálásra a Történelmi Filmalapítvány segítségével kaptunk pénzt, illetve az OTKA, a Tudományos Kutatási Alap adott egy nagyobb összeget arra, hogy a berendezést és a digitalizáláshoz szükséges gépparkot, szoftvert létrehozassuk.

– *Pedig hát a 20–21. század alapvető múzeumi kutatóműfaja is lenne a film.*

– Ez így van. Külföldi múzeumokban, még az antropológiai múzeumokon kívül is ilyen produkciók születtek, amelyek a néprajzi tudásanyag közzétételében óriási szerepet játszottak.

– *Azért ne vessük ilyen komorra a képet, hiszen a harmadik sorozatot indította el a Néprajzi Múzeum „Néprajz mozgóképen” címmel.*

– A Néprajzi Múzeum videokazetta-sorozata viselte ezt a címet, amelyet Fejős Zoltán főigazgató úr talált ki. Ugyanezt a címet mi már használtuk egy korai Sára Sándor-filmnél, amelynek az a címe, hogy *Mozgóképek cigányoknak*. Innen jött az ötlet, hogy a néprajz mozgóképen hogyan jelenhet meg. Nem csak kész, befejezett, megvágott filmeket szeretnénk bemutatni, hanem olyan filmjegyzeteket is, amelyek tulajdonképpen megmozdult fényképfelvételek, amelyeket jegyzetanyagként használtak, például Keszi Kovács László, Raffai Anna, vagy Szóts István. Tehát voltak olyan anyagok, amelyeket soha nem vágta kész filmmé, hanem tudományos kiegészítő anyagként szolgáltak. Ma is nagyon sok ilyen van. Most jött haza Dél-Amerikából kollégám, Gyarmati János, aki az ottani equadori kultúrákat kutatja és ő is vitt kamerát magával vagy Földessy Edina, vagy más néprajzosok szintén használják ma már a kamerát jegyzetelésre. Tehát ezekben a sorozatokban mi helyet szeretnénk adni mindenféle mozgóképen megjelenített néprajzi tudásanyagoknak.

– *Miben különböznek a néprajztudomány filmjei a televízióban látható filmekről technikában, felfogásban? Miben kell hogy különbözzön? Én, ha a televízióban látok egy táncfilmet, nagyon sokszor mérges vagyok, mert nem látom a lábát, ami számomra lényeg lenne, de meggyőződhetem, hogy a befogadhatóság, a művészi koncepció miatt mást is kell látnom, mint a táncos lábát.*

– Ez nagyon így van. A Timár Sándorral készített *Néptánc* nyelven sorozat például, amelyet még a '80-as években rögzítettünk, pontosan erről szólt, hogy látsszon a láb, látsszon a motívum, látsszon az eredeti forrás, az archív film, a gyűjtött anyag, és arról a videóról, arról a képről letanulható vagy letanítható legyen az a bizonyos tánc. Tehát ez volt az alapelvünk. Azok a filmek még ma is megállják a helyüket, mert azokat egy külföldi táncos, aki magyar néptáncot szeretne tanulni, ugyanúgy érti,

mintha én ott táncolnék és mutatnám. Tehát a film igenis lehet ilyen eszköz, de ez nem új dolog, amit mi találtunk ki, mert annak idején Martin György az Akadémián ebben a szellemben rögzítette a filmjeit.

– *Ebben a sorozatban megjelennek Európán kívüli népekről készült filmek, illetve megjelennek jeles napokhoz, életfordulókhoz, szokásokhoz kötött anyagok. Az az érdekessége ezeknek az estéknek, hogy mindig meghívtok egy-egy, a témához kapcsolódó szakembert. Milyen viták alakulnak ki, hiszen már ez a sorozat is túl van az első összejövetelen.*

– Igen, ez nagyon érdekes. Ez tulajdonképpen a Néprajzi Múzeum Filmklubja, a vetítés keddenként fél 5-kor szokott kezdődni. Általában 30, maximum 40 fő szokott eljönni. Egy kis klubteremben vetítjük a filmeket, és hát nagyon sokszor a film készítésének módszeréről, vagy magáról a témáról kérdeznak. Azért is gondoltuk, hogy most elhívjuk a szakértőket, akik a film forgatásakor ott voltak a terepen a filmkészítőkkel, hogy ők tudjanak válaszolni a közönség kérdéseire. Tehát, hogy például a Szacsvey Éva által készített *Keresztelő, lakodalom, temetés* című film hogyan készült, milyen hagyományokat, milyen szokásokat tudtak annak idején, a '80-as években fölvenni és bemutatni. És az is cél tulajdonképpen – az az alcíme ennek a sorozatnak, hogy *20 év néprajzi filmje a Néprajzi Múzeumban*, hiszen húszéves ebben az évben a Néprajzi Filmstúdió –, hogy bemutassuk azt a módszerváltást és azt a tematikaváltást, ami néprajzi filmezésben végbement. Szerencsére az elmúlt 20 évben nagyon sok néprajzi film készült, és ezt a 20 évet mutatjuk be ebben a sorozatban.

– *Mi ez a tematikaváltás?*

– Megmondom őszintén, hogy igazi magyar néprajzi film mostanában nem készül. Erdélyben készült egy-kettő, Sebő Feri, vagy Halmos Béla, vagy Szomjas György készített ilyen filmeket például népzeneészekről. Vagy a Néprajzi Múzeumnak volt egy sorozata *Néprajz mozgóképen* címmel, amelyben viseletekről, bútorokról, a festett ábrájú mennyezetekről, tehát olyan néprajzi tárgyokról készültek a filmek, amelyek a Néprajzi Múzeum gyűjteményében vannak. Annak idején a Nemzeti Kulturális Alap Néprajzi Kollégiumának volt egy lehetősége egy vagy két évig, hogy támogasson ilyen jellegű dolgokat, de 2002-től a Néprajzi Múzeum már nem pályázhatott ezekre a kiírásokra. Most a hintások, mutatványosok témakörben próbálunk egy pályázatot beadni, hogy elkészíthessük a magyar körhintás dinasztiákat és családokat bemutató filmünket. Tulajdonképpen a tematikaváltás abban látszik, hogy az alkalmazott néprajzi film kikerült az érdeklődés köréből, amelyben a '70-es, '80-as, '90-es években benne volt, mint például a búcsújárás, a sióagárdi viselet, vagy pedig a Magyar Televízióban a Szakály István szerkesztő segítségével bemutatott, moldvai csángókról szóló filmünk. Ma a Magyar Televízióban, a Duna TV-ben is nagyon kevés néprajzi tematikájú film kerülhet adásba, eleve magyar témájú dokumentumfilm is. Ez nagyon hiányzik, egyszerűen nincs rá pénz, és nem készülnek ilyen filmek.

– *Milyennek kell lennie egy néprajzi filmesnek? Néprajzos előképzettség, néprajzos diploma szükségeltetik hozzá, és hát természetesen egy filmes, de milyen arányokban kell hogy ez a két szakma keveredjen?*

– Ez egy nagyon érdekes kérdés, mert én úgy gondolom, hogy nagyon ritka az ilyen néprajzi filmes. Van azért egy pár ma már az országban, antropológiai filmesnek is hívhatjuk őket. Szerintem a Gulyás testvérek voltak az egyik minta. Vagy Szóts István, vagy Sára Sándor, akik szociográfiai érzékenységgel rendelkeztek és témájukat vizuálisan is meg tudták ragadni. Az operatóri vagy fényképészti tehetséggel rendelkező és néprajzi érzékenységgű ember úgy kezeli a kameráját, hogy közvetíteni

tudja azt a tudásanyagot, azt az üzenetet, amellyel a filmje szolgálhatja egy népcsoportnak vagy egy közösségnek az érdekeit. De olyan módon, hogy ugyanakkor baráti viszonyban, elmélyült kapcsolatban van ezzel a közösséggel és ezzel a kultúrával, hogy bemutathatja. Tehát az antropológia azon kérdése, hogy részese lenni, vagy kívülállóként kezelni a kultúrát, ahogy Jancsó Miklós is idézi, ez kulcskérdés. Mert az ember akkor elfogult, hogyha részese, de ha kívülállóként nézi, akkor pedig nem eléggé tudja közel hozni ezt a kultúrát. Tehát ez kettős dolog, hogy benne is kell lenni, de kívülállóként is kell szemlélni, mert a kamera, az mindig egy olyan, hogy is mondjam csak, képkivágásban mutatja azt a népet vagy azt az embert, akiről a film készül, amely szubjektív. Mindig az alkotó szubjektivitása van benne. És hogyha ő szubjektív, akkor neki olyan tudásanyaggal kell rendelkezni, hogy merje a gombot megnyomni a kamerán. És az jöjjön ki belőle, hogy azzal ne ártson, hanem segítsen azon az emberen vagy azon a népcsoporton.

– *Melyik a te kedvenc filmed ebből a sorozatból?*

– Nekem nagyon tetszik a november 22-én bemutatott filmünk, amelynek az a címe, hogy *Nagyon jó ott parasztnak lenni*. A Szuhay Péter, Papp János és jómagam által készített filmről van szó. Azért tetszik, mert '79-ben kezdték a kollégáim ezt a filmet forgatni Abodon, az Északi-középhegységben, ahol abban az időben, és tulajdonképpen egyáltalán, soha nem volt tsz. Tehát nem tudták létrehozni a tsz-t, akármilyen erőszakosan próbálták is. Ebben a filmben egy néni és egy-két ottani lakos mondja el, hogy hogyan alakult át ennek a kis falunak az élete egyfajta archaikus gazdálkodásból a mai, úgynevezett elvándorlásig. Egyszerűen nincs a faluban olyan fiatalember, aki ott maradna dolgozni, mert nincs munkahelye, nincs lehetősége. Egy olyan gazdag mezőgazdasági háttérrel rendelkező falu alakult át teljesen, amely ma akár minta is lehetne, hogyha meg tudott volna maradni abban a gazdasági közösségben. Tehát a lényeg az, hogy ez a film egy-két ma élő idős ember története alapján mutatja be azt, hogy milyen jó is volt parasztnak lenni annak idején, és hogyan gazdálkodtak, hogyan éltek. Ugyanakkor mesélnek a kényszerített tsz-szervezőkről és sok másról, amelytől tulajdonképpen nagyon pesszimista a film. De én úgy gondolom, húsz év után elmeséli azt, hogy mi jellemző a mai magyar falvakra.

– *És természetesen ez a film, mint a sorozat többi darabja is, átmenet a néprajz és a szociográfia között.*

– Ez így van. Szuhay Péter is, jómagam is, mind a ketten szociológiát is végeztünk az egyetemen, és ezt a módszert próbáltuk alkalmazni. A terepre visszavinni a kész filmet, és megnézni, hogy arra hogyan reagálnak ma az emberek. Tehát a néprajzi film és az antropológiai, szociográfiai film tulajdonképpen egy alkalmazott eszközzé válik, amellyel a terepen indukáljuk azokat az embereket, akik a filmben szerepeltek, vagy abban a közösségben élnek, hogy régen hogy volt és ma hogy van. Tehát összehasonlításra adnak módot ezek a filmek.

Rövid hírek, tudósítások

SZÓLÁSOK ÉS KÖZMONDÁSOK. *A székelyudvarhelyi Székelykapu Könyvkiadó 2005-ben adta ki Mitruly Miklós Megsúgta a kisujjam – Krasznai szólások és közmondások, kurjantások, találós kérdések című könyvét. • Ujváry Zoltán Szólások és közmondások nagy könyve (Debrecen, é. n.) címet viselő kötete 3000 szólás és közmondás magyarzatát adja betűrendben (ism.: Ethnica 2006. 1. sz. 38–39. old., Vitéz Ferenc). • Forgács Tamás „Állati” szólások és közmondások (Akadémiai Kiadó, Bp., 2006) című kötete különböző népek állatneveket tartalmazó szóláskincsét hasonlítja össze, bemutatva a kifejezések művelődéstörténeti hátterét is. Nem árulunk zsákbamacskát, már most eláruljuk, hogy igen érdekes „állatkerti kirándulásban” lehet része: találkozhat az első fecskével, az aranytojást tojó tyúkkal, a fába szorult féreggel, Buridán samarával, a béna kacsával és a fogatlan oroszlánnal, de azt is megtudhatja, miért nevezik az angolok fehér elefántnak a haszontalan, de drága ajándékot, vagy milyen anekdota fűződik a nyúlász kifejezéshez. • Vajasné Ragályi Edit Közmondások és szólások a csanálói beszédben című tanulmánya a Rálátásban (2006. 1. sz. 36–44. old.) látott napvilágot. • A világhálón is olvasható Paczolay Gyula Ezér magyar közmondás és szólás (angol, észt, finn, német fordítással és megfelelőekkel, latin forrásokkal) című összeállítása. A mű le is tölthető a barczi.uw.hu címen a Barczi Füzetek rovatban (III. kötet), vagy a www.vein.hu/library címen (a keresőbe a „Paczolay” nevet beírva a 6. számú tétel).*

VASÚTÁLLOMÁSOK ÉS NÉPHAGYOMÁNYOK. Az Aradi Múzeumi Komplexum és a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága fenti címet és a *Határokon átívelő vasúti kulturális utazások* alcímet viselő PHARE CBC közös projektje keretében a romániai és magyarországi szakemberek 2005–2006-ban Tótkomlóstól Nagyhalmágyig, vagyis a Körösök völgyéből az Alföldön át a hegyekig terjedő útvonalat követve kutatták, vizsgálták a vidék régészeti, természeti, kulturális és épített örökségét. Részletesebben lásd Csobai Lászlóné és Nagyné Martyin Emília beszámolóját (*Múzeumi Hírlevél* 2006. 3. sz. 90–91. old.).

KÖNYV WOSINSKY MÓRRÓL. *A szekszárdi Wosinsky Mór Megyei Múzeum 2005-ben, Gaál Attila szerkesztésében egy 232 oldalas könyvet jelentetett meg „... a jeles pap, a kitűnő férfiú, a nagy tudós...” 1854–1907 címmel. A kötetben a tanulmányok szerzői részletesen méltatják Tolna megye egyik legjelesebb tudósának sokoldalú munkásságát. A tudós pap, a régész és múzeumalapító néprajzi tevékenységét Balázs Kovács Sándor mutatja be.*

ELHUNYT KUNTÁR LAJOS. 2005-ben elhunyt Kuntár Lajos tanár, újságíró, író, művelődéstörténész, népmesekutató, könyvtáros, lapszerkesztő, a *Vasi Szemle* szerkesztőbizottságának 1958-tól haláláig tagja. A *Honismeretben* (2006. 2. sz. 96–98. old.) Gyurácz Ferenc emlékezett meg róla.

NOVÁK LÁSZLÓ FERENC KÖNYVEI. *Novák László Ferenc újabb munkái közül ezúttal az alábbiakra hívjuk fel olvasóink figyelmét. Mária Terézia úrbéri összeírása Pest-Pilis-Solt vármegyében (Nagykőrös, 2005); Pest-Pilis-Solt vármegye népe a XVIII. században (Nagykőrös, 2006).*

RÁCZ SÁNDOR HALÁLA. 2005. december 13-án Makón meghalt Rácز Sándor tanár, helytörténeti kutató, Társaságunk által *Sebestyén Gyula-emlékéremmel* kitüntetett önkéntes néprajzi gyűjtő. A *Honismeretben* (2006. 2. sz. 100–101. old.) Bogdán Lajos búcsúzott el tőle.

PRO CULTURA URBIS DÍJAT KAPOTT SEBŐ FERENC. 2006. január 19-én, A Magyar Kultúra Napja alkalmából többen részesültek a fővárosi önkormányzat Pro Cultura Urbis díjában, köztük Sebő Ferenc népzenekutató, zenész, a Hagymányok Háza szakmai igazgatója.

A NÉPMŰVÉSZET ÉS A GÖDÖLLŐI MŰVÉSZTELEP. A Gödöllői Városi Múzeumban 2004. június 10–11-én tudományos konferenciát rendeztek *A népművészet a 19–20. század fordulójának művészetében és a gödöllői művésztelepen* címmel. A konferencia előadásai azzal azonos címmel 2006-ban jelentek meg a Gödöllői Múzeumi Füzetek 8. köteteként Öriné Nagy Cecília szerkesztésében (ism.: *Ethnica* 2006. 4. sz. 152–153. old., Vitéz Ferenc; *Múzeumi Hírlevél* 2006. 10. sz. 319. old.).

MEGHALT JANCSÓ ADRIENNE. *Életének 85. évében, 2006 januárjában elhunyt Jancsó Adrienne Kossuth-díjas előadóművész. 1921-ben a romániai Marosújváron született, 1941-től előadóművészként dolgozott. 1947-ben áttelepült Magyarországra, vidéki teátrumok, később a budapesti Madách Színház tagja. 1955-től újra pódiumművészként dolgozott, versmondó, balladaelőadó volt. Jászai Mari-díjas (1965), Erdemes művész (1971), Kazinczy-díjas (1977) és Déry Tibor-díjas (1988). 1991-ben megkapta a Magyar Művészetért Alapítvány díját, 1995-ben Kossuth-díjjal, 1996-ban Magyar Örökség Díjjal, 2004-ben Hazám Díjjal ismerték el tevékenységét. (MTI)*

MESTERPORTA BUDÁN. MesterPorta elnevezéssel népművészeti, népzenei galéria és információs központ nyílt 2006. január 19-én a budapesti Corvin téren, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége székházának egyik helyiségében, ahol nem régi tárgyak láthatók, hanem ma élő kézművesek munkái, például bútorok, hangszerek, ékszerek, kerámiák, textiliák. A Hangveto Zenei Társulat világ- és népzenei, etnojazz, táncmuzika zenéket tartalmazó kiadványai mellett népművészettel kapcsolatos könyvek, szakmai kiadványok, oktatóanyagok is kaphatók a galériában. Az érdeklődők információkat kereshetnek a Folkturizmus Program adatbázisában a népművészetekhez kapcsolódó eseményekről: folklorisztikai fesztiválokról, népművészeti táborokról, táncházakról, kézműves műhelyekről.

DIÓSZEGI LAJOS HALÁLA. *Fájdalommal és nagy tisztelettel adjuk hírül, hogy 2006. január 29-én, életének 94. évében, szeretett falujában, Hajdúszováton elhunyt Diószegi Lajos tanító-igazgatótanító, országosan ismert helytörténeti-honismereti kutató, szervező, feldolgozó, Hajdúszovát díszpolgára, a Hajdú-Bihar Megyei Helytörténeti Bizottság tevékeny tagja, választmányi, majd tiszteleti tagja. Egész életére és munkásságára, nemkülönben az általa végzett helytörténeti, honismereti tevékenységre, ennek a munkának a módszerére, eredményeire mutat rá a Fejezetek Hajdúszovát helytörténetéből és néprajzából című, 1994-ben kiadott munkája, amely bizony nemcsak „fejezetek”, hanem Hajdúszovát jól összeszerkesztett és gazdagon illusztrált – valóságos – monográfiája. (Rálátás 2006. 1. sz. 45. old.)*

MOLDVAI CSÁNGÓK BIBLIOGRÁFIÁJA. A Kriza János Néprajzi Társaság Kolozsváron 2006-ban adta ki *A moldvai csángók bibliográfiáját*, amely 5376 tételt tartalmaz. Összeállította: Ilyés Sándor, szerkesztette: Ilyés Sándor, Pozsony Ferenc és Tánczos Vilmos. A bibliográfiai adatokat gyűjtötte: Meinolf Arens, Agnieszka Barszczewska, Chris Davis, Marius Diaconescu, Hála József, Halász Péter, Ilyés Sándor, Jakab Albert Zsolt, Lajos Veronika, K. Lengyel Zsolt, Lőrinczi Marinella, Papp József András, Pávai István, Pozsony Ferenc, Tánczos Vilmos, Tompa Ferenc, Udvardy Frigyes és Vincze Gábor.

TANÍTÓ SZAKOS FŐISKOLAI HALLGATÓK NÉPRAJZI TÁJÉKOZOTTSAGA. *E címmel közölt tanulmányos elemzést Virágné Juhász Nyitó Klára a Honismeretben (2006. 1. sz. 24–28. old.). „Vizsgálatom során választ kívántam kapni arra, hogy tanító szakos hallgatóim a magyar népi kultúra területén mennyire járatosak. Kérdéseimet azokból a témakörökből választottam, melyek az általános iskolák alsó tagozatos tananyagában előfordulhatnak. A kérdőív összesen 19 kérdést tartalmaz, ebből 5 foglalkozik szorosan a folklórral. A kérdőívet először 1998-ban töltötték ki a SZIE Jászberényi Tanítóképző Főiskolai Kar tanító szakos hallgatói. A felmérés megismételtetésre került 2000-től 2004-ig. A felmérésben összesen 439 hallgató vett részt. A diagramokon összesített adatok láthatók” – írta vizsgálatának céljáról és módszeréről a szerző.*

BUKAREST TILTAKOZIK A CSÁNGÓFILM MIATT. Adrian Cioroianu liberális román szenátor szerint a Fidesz propagandaanyagként használta fel Vitézy Zsófiának a moldvai csángókról készült, az Európai Parlamentben 2006. február 7-én bemutatott dokumentumfilmjét. Az európai parlamenti megfigyelő emellett azt is kifogásolta, hogy a brüsszeli vetítésről szóló meghívókat a szervezők az Európai Néppárt égisze alatt szervezték. A filmvetítéseket szervező Schöpflin György fideszes EP-képviselő azonban cáfolta a bukaresti politikusok vádját, miszerint az alkotás Románia elleni támadásnak minősül, és fasiszta cselekedetnek nevezte a moldvai csángók asszimilációját feltáró film elleni tiltakozást. (R. Sz. *Magyar Nemzet* 2006. febr. 9. 11. old.)

ELHUNYT H. BALÁZS ÉVA. *Életének 91. évében elhunyt H. Balázs Éva történész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) disz doktora. H. Balázs Éva, aki a Bölcsészettudományi Kar professzor emeritusa, a Magyar Tudományos Akadémia Eötvös József-koszorújának tulajdonosa, a Francia Becsületrend lovagja, a Portugál Tudományos Akadémia, továbbá számos nemzetközi és magyar tudományos társaság tagja volt, 2006. február 15-én halt meg. Akadémiai Díjjal három ízben, 1970-ben, 1975-ben és 1990-ben tüntették ki, a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány fődíját 1996-ban, a Szűcs Jenő-díjat 1997-ben kapta meg. (MTI) • Temetése március 7-én volt a budapesti Farkasréti temetőben.*

IKVAI NÁNDOR-DÍJASOK 2006-BAN. Az Ikvai Nándor Múzeumi Alapítvány kuratóriumának döntése alapján az *Ikvai Nándor-díjjal* 2006-ban Ráduly Emil néprajzkutatót (Néprajzi Múzeum) és Virágné Szalontay Judit néprajzkutatót, alapító múzeumigazgatót (Csornai Múzeális Gyűjtemény) tüntették ki.

STEIN AURÉL SÍRJA AFGANISZTÁBAN. *Vályogfal, benne íves faragott mintás fakapu: ez a brit temető – hirdeti a tábla a falon. Bezörgetünk. Hatvanhárom éve itt nyugszik Stein Aurél. A régész, nyelvész, Belső-Ázsia- és Irán-kutató 81 évesen, negyedik nagy expedícióján hunyt el Kabulban. „Magyarország felnevelte, Anglia tanította, Afganisztán befogadta” – áll a síron. A százötven éves temetőben alig van vagy ötven sír. Kicsi, rendezett nyughelyek, kereszttel. A temetőt körülvevő falon már az ISAF (nemzetközi haderő) különböző nációi emlékeznek meg Afganisztánban elhunyt katonáikról. A keresztény sírokra a szomszédos dombról muzulmán nyughelyek néznek le. A hatvanéves Rahimulla harminc éve viseli gondját a keresztény síroknak. A bejárati kapu mellett kis kalyibában él, apró veteményese is van. Nem tudja, milyen nemzetiségűek, vagy kik fekszenek a sírokban; nem tud olvasni – magyarázza. A brit követség három éve havi száz dollárt ad neki fizetségül, hogy gondozza a temetőt. Itt ez jó pénznek számít. Harminc évvel ezelőtt véletlenül lett a sírok őrzője. A családjának a környéken volt abroncsboltja, és amikor a temető akkori gondozója eltűnt, Rahimulla ide járt a tehenét legeltetni. Aztán nyolc hónap múlva (amit senki sem fizetett ki neki, jegyzi meg az agg férfi) a közeli szemklinikára egyik orvosa kérte fel, hogy most már fizetségért vállalja a temető őrzését. Ben doktor egészen három évvel ezelőttig vállalta a költségeket. Amikor a tálibok miatt a külföldieknek el kellett hagyniuk Afganisztánt, Pakisztánból küldte a pénzt. A tálibok nem nézték jó szemmel, hogy Rahimulla muzulmán léte keresztény temetőre vigyáz. Egyik nap dörömböltek a kapun. Három tálib állt a temető előtt, és azt kérdezték, nem szégyellem-e magam, amiért keresztények és hitetlenek testét őrzöm – mondja az öreg. A temetőt nem nagyon látogatják mostanában – meséli. Akkor volt nagy forgalom, amikor megérkezett az ISAF. Rahimulla sok borraivalót tett zsebre. Kilenc gyermeke van, egyik lánya a mudzsahidek közötti polgárháború alatt halt meg, rakétatalálat érte. (Zalán Eszter: *Az afgán Rahimulla őrzi Stein Aurél sírját.* Népszabadság 2006. febr. 20. 9. old.)*

NAGY ZOLTÁN FOTÓKIÁLLÍTÁSA ÉS KITÜNTETÉSE. 2006. március 4-én nyílt meg a nagyatádi Városi Múzeumban Nagy Zoltán adjunktus (Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék, Pécs) *Petró apó, egy hanti halász élete* című fotókiállítása. „A hantikról lehet beszélni mint legközelebbi nyelvokonainkról. A hantikról lehet beszélni mint szibériai népről. A han-

tíkról lehet beszélni általában. De lehet beszélni egy hantiról is. Elmesélni az életét, mesélni házáiról, munkájáról, szakásairól, szenvedélyeiről, kedvteléseiről. Meg lehet mutatni sokféle arcát, családját, rokonait, barátait. Megnézhető, hogyan került könyvek és újságok lapjaira, kutatók érdeklődési körébe. Ez a kiállítás erről szól. A hanti Petró apóról. És hozzá fűződő kapcsolatmról” – olvashatjuk a meghívóban. Részletesebben lásd Nagy Zoltán: *Petró apó – Egy hanti halász élete – Kiállításvezető (Finnugor Világ 2006. 2. sz. 16–19. old.)*. • Nagy Zoltánt a Finnugor Díj Vértés Edit Emlékére Alapítvány 2006-ban *Vértés Edit-díjjal* tüntette ki (az indoklást lásd Zaicz Gábor: Nagy Zoltán nyerte el a 2006. évi Vértés Edit-díjat. *Finnugor Világ 2006. 4. sz. 42–43. old.*).

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA A BARKÓKRÓL. *Miskolcon, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság kiadásában, Veres László és Viga Gyula szerkesztésében 2006-ban második, bővített kiadásban megjelent Paládi-Kovács Attila A Barkóság és népe című könyve.*

MAGYAR AFRIKA-KUTATÓK FOTOGÁFIÁI. Ezen a címen megnyílt kiállítást tekinthettek meg az érdeklődők a Budapesti Történeti Múzeumban 2006. március 10. és április 10. között. A tárlat a 19. század végétől napjainkig nyújtott áttekintést arról, ahogy a magyar kutatók látták és látatták a távoli kontinens életét, elősegítve ezáltal annak mélyebb megismerését. Az Afrikát megjáró utazók közül csupán néhány ismertebb nevet kiemelve: gróf Teleki Sámuel, gróf Almásy László, Torday Emil, Ecsedy Csaba, Sárkány Mihály, Földessy Edina, Borsos Balázs, Gábris Gyula.

RANGOS KITÜNTETÉSEK MÁRCIUS 15-E ALKALMÁBÓL 2006. március 15-én két néprajzos szakember is elismerésben részesült eddigi munkásságáért. *Pesovár Ernő* A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (polgári tagozat), *Hoffmann Tamás* A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (polgári tagozat) kitüntetést kapta meg ez alkalomból. *Egy nappal korábban Niedermüller Péter* A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje kitüntetésben részesült, *Domokos Mária* pedig Szabolcsi Bence-díjat kapott.

ÁSVÁNYOK, KÖZETEK, EMBEREK. Az *Ásványok, kőzetek, hagyományok – Történeti és néprajzi dolgozatok* (Életmód és Tradíció 7. Szerk.: Szilágyi Miklós. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Bp., 1995. 400 old.) folytatásaként a fenti címmel és *Történeti és néprajzi dolgozatok* alcímmel jelent meg Hála József tanulmánykötete (Életmód és Tradíció 9. Szerk. és az előszót írta: Szilágyi Miklós. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Bp., 2006. 262 old.).

HÖGYE ISTVÁN HALÁLA. „Nagy vesztesége van a honismeret taborának, azon belül pedig különösen a zempléni helytörténet-írásnak: 65 éves korában hosszú szenvedés után elhunyt dr. Högye István, Zemplén levéltárának tudós igazgatója” – így kezdi a *Honismeretben* (2006. 3. sz. 106–108. old.) közölt megemlékezését Kovács Dániel a 2006. március 20-án meghalt Högye Istvánról.

ACTA ETHNOGRAPHICA HUNGARICA MUTATÓ. Elkészült az *Acta Ethnographica Hungarica* első ötven évfolyamának mutatója. A kiadványt a *Magyar folklór szöveggyűjtemény* (Bp., 2005) című könyvvel együtt az ELTE BTK Néprajzi Intézetének könyvtárában mutatták be 2006. március 21-én.

HÍMZÉSEK A LACZKÓ DEZSŐ MÚZEUM NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNYÉBEN. *E címmel és a Hímmzéssel díszített kultikus és ünnepi textiliák a Bakonyból és a Balaton-felvidékről* alcímmel jelent meg *Veszprémben, a megyei múzeumi igazgatóság kiadásában 2005-ben S. Lackovits Emőke és Egervári Márta* könyve, amelyről a *Magyar Múzeumokban* (2006. 1. sz. 59. old., Szalontay Judit) és a *Múzeumi Hirlevélben* (2006. 5. sz. 175. old.) jelent meg recenzió.

DANKÓ IMRE ÉS KEMECSI LAJOS KITÜNTETÉSE. A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület a Szolnokon 2006. március 23–24-én megrendezett évi rendes közgyűlésén Dankó Imrét *Pulszky Ferenc-díjjal*, Kemecsi Lajost pedig *Pulszky Károly-díjjal* tüntették ki. Az elismerések indoklása a *Magyar Múzeumokban* (2006. 2. sz. 62–63. old.) olvasható.

ZSIDÓ HAGYOMÁNYOK KUTATÁSA. A Györffy István Néprajzi Egyesület és az ELTE BTK Néprajzi Intézete közös konferenciát rendezett 2006. március 24-én az egyetemen A zsidó hagyományok továbbélésének kutatása a Kárpát-medencében címmel, amelyen mások mellett Voigt Vilmos, Domán István, Gleszer Norbert, Dranik Réka és Keményfi Róbert tartott előadást. *Vö. Néprajzi Látóhatár* 2006. 1–2. sz. 199–216. old.

AZ ÖTVENÉVES LISZKA JÓZSEF KÖSZÖNTÉSE. Liszka József, a révkomáromi Etnológiai Központ vezetője 2006-ban töltötte be 50. életévét. Ebből az alkalomból a *Slovenský národopisban* (2006. 2. sz. 238–240. old.) Ján Botík köszöntötte őt és a *Fórum Társadalomtudományi Szemlében* (2006. 2. sz. 167–180. old.) jelent meg egy vele készített interjú *Néprajz a 21. század elején* címmel, Fazekas József tollából. L. Juhász Ilona és Liszka József *Szakrális kisemlékeink* (Jelek a térben 1., Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2006. 96 old.) című könyvében a következő olvasható: „Megjelent Liszka József 50. születésnapjára”.

MAGYAR ÖRÖKSÉG DÍJASOK. 2006. március 25-én negyvenedik alkalommal adta át a bírálóbizottság a Magyar Örökség Díjakat, ezúttal a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumban. A magyar kultúra szellemi múzeumának nevezett díjra állampolgári jogon bárkinek módjában áll javasolni élő vagy elhunyt személyt, alkotást, együttest, intézményt, a magyarság hírnevét öregbítő, kiemelkedő szellemi teljesítményt. A kitüntetést ez alkalommal – mások mellett – Kobzos Kis Tamás zenész, énekes, a Budai Népzenei Iskola igazgatója és Erdélyi Zsuzsanna néprajztudós kapta. • 2006. június 24-én, a Magyar Tudományos Akadémián megrendezett ünnepségen újabb hét név került be a Magyar Örökség Aranykönyvébe, köztük Szabó Helgáé, a magyar zenepedagógia egyik meghatározó egyéniségéé. Róla lásd például Kiss Eszter Veronika: *A Kodály-módszer és az elhivatott tanár – A Magyar Örökség Díjas Szabó Helga a zeneszerzőről, a pedagógiáról, az emberségről és a keresztény értékekről* (Magyar Nemzet 2006. júl. 8. 14. old.); D. Horváth Gábor: *Helga Néni* (uo.).

GULYÁS ÉVA KÖSZÖNTÉSE. Folyóiratunk 2006. 3–4. számban (96–97. old.) Benedek Csaba írásával köszöntöttük a 60 éves Gulyás Évát. Az *Ethnicában* (2006. 4. sz. 145–147. old.) Ünnepi beszélgetés a 60 éves Gulyás Évával címmel Gecse Annabella tollából jelent meg egy vele készített interjú.

VÖÖ GABRIELLA HALÁLA – HELYREIGAZÍTÁS. Folyóiratunk 2006. 1–2. számában (117–118. old.) Keszeg Vilmos írásával emlékeztünk meg a 2006-ban elhunyt Vöö Gabrielláról. A megemlékezésben elhalálozási helyként Budapest szerepel. A cikk megjelenése után kaptuk a szerzőtől a helyesbítést, hogy tisztelt erdélyi kolléganőnk valójában Pécsen hunyt el. Temetése Kolozsváron volt.

TÁNCHÁZTALÁLKOZÓ: JUBILEUM ÉS NÉZŐCSÚCS. A XXV. Országos Táncház-találkozót és Kirakodóvásárt 2006. április 1-én és 2-án rendezték meg a Papp László Budapest Sportarénaiban és a Fővárosi Művelődési Házban. A huszonötödik, jubileumi eseményen megdőlt minden eddigi nézőcsúcs. „Hat különterem, négyezer fellépő, húszezernél is több látogató” – vonta meg a gyorsmérleget Hollókői Lajos, a rendezvény igazgatója, majd hozzátette: „A népszerűséget mi sem jelzi jobban, hogy az utóbbi esztendőben évente két-hármezerrel nőtt az érdeklődők száma.” (Papp Sándor Zsigmond: Örömmzene, örömműnep. Táncház-találkozó a Sportarénaiban. *Népszabadság* 2006. ápr. 3. 11. old.)

PALYA BEA KITÜNTETÉSE. Bozóki András, a nemzeti kulturális örökség minisztere a 2006. április 5-én a budapesti Benczúr Ház dísztermében megrendezett ünnepségen Aphelandra Díjjal tüntette ki Palya Bea énekesnőt, néprajzkutatót. A díj az aphelandra nevű, ritka és értékes dél-amerikai növényről kapta a nevét. Az elismerést azoknak ítéli oda az Aphelandra Alapítvány kuratóriuma, akik munkájukkal és erkölcsi tartásukkal elől járnak. A szándék szerint a magánszemélyek által alapított kitüntetés „a humanizmus civil díja”, amelynek célja, hogy a humanizmust mint értéket előtérbe helyezze. Palya Bea a népi értékek tolmácsolásáért vehette át a kitüntetést. Az indoklás kiemelte: a művész határainkon túl is sikerrel képviseli a magyar zenei kultúrát, míg itthon nagy érdemei vannak abban, hogy megismertette a közönséggel a szomszédos népek zenéjét.

UDVARI ISTVÁN EMLÉKEZETE. Folyóiratunk 2006. 3–4. számában (126. old.) adtunk hírt Udvari István szlavista egyetemi tanár haláláról. Azóta Viga Gyula két megemlékezést közölt róla (*Ethnographia* 2006. 1. sz. 89–93. old., *Honismeret* 2006. 2. sz. 98–100. old.).

KERECSENYI EDIT HALÁLA. 2006. április 8-án, életének 79. évében elhunyt Kerecsényi Edit néprajzkutató, kandidátus, ny. múzeumigazgató, Nagykanizsa díszpolgára. Hamvasztás utáni búcsúztatása május 12-én volt a nagykanizsai temetőben. A Magyar Néprajzi Társaság tagjára (1950), tiszteleti tagjára (1997), a Györfly István-emlékéremmel (2001) és a Pro Ethnographia Minoritatum-emlékéremmel (2004) kitüntetett kolléganőnkre folyóiratunk 2006. 3–4. számában (105–107. old.) Eperjessy Ernő és Petánovics Katalin írásaival emlékezünk.

INTERJÚ BALOGH BALÁZZSAL A NÉPMŰVÉSZET TÁMOGATÁSÁRÓL. A *Magyar Nemzet* 2006. április 11-én megjelent számában terjedelmes interjú olvasható Balogh Balázzsal, az MTA Néprajzi Kutatóintézetének főmunkatársával, aki egyben a Tengertánc program kurátora és az NKA Népművészeti Szakkollégiumának elnöke is. Balogh Balázs többek között a támogatási rendszer előnyeiről-hátrányairól beszélt, hangsúlyozva, hogy egyre kevesebb pénz jut a népművészetre, a népi kultúrára.

FILMEK SCHMIDT ÉVÁRÓL. A 2006. évi filmszemlén Schmidt Éváról, a 2002. július 4-én a nyugat-szibériai Hanti-Manszijszokban tragikus körülmények között elhunyt néprajzkutatóról három dokumentumfilm-rendező művét vetítették, amelyekben az alkotók különböző módon mutatják be személyét, életét és munkásságát. *Xantus János Ki volt Schmidt Éva? című filmje a kutatót ismerteti meg a nézőkkel, aki missziót teljesítve elmegy a nagyon zord körülmények közé, így hoz áldozatot, s válik mintaképpé. Halmy György, aki éveken át készítette Sámánmitosz című filmjét Schmidt Éváról, azt sejteti: hőse védőszellemmé vált a túlvilágon. Füredi Zoltán Hagyaték címet viselő filmje bemutatja, mint veszik számba hagyatékát az utódok, a tanítványok.*

ELHUNYT KAPOSI EDIT. 2006. április 13-án elhunyt Kaposi Edit tánc-történész, a néprajztudomány doktora, Vass Lajos karnagy-zeneszerző özvegye. Végso búcsúztatása május 5-én volt a Rákoskeresztúri köztemetőben.

MEGHALT DRAVICZKY IMRE. 2006. április 17-én, 79 éves korában elhunyt Draviczky Imre nyugalmazott tanító, néprajzkutató, helytörténész, az országos néprajzi gyűjtőpályázatok állandó résztvevője, a Déri Múzeum évkönyvének munkatársa. Draviczky Imre főleg Hajdúnánás történetével foglalkozott és nagy gondot fordított a hajdúnánási parasztság társadalmi változásainak kérdéseire. Publikált és kéziratban maradt (több adattárban megtalálható) munkái forrásértékűek. (Rálátás 2006. 2. sz. 34. old.)

BUDAY GYÖRGY ÉS KOLOZSVÁR. A kolozsvári Komp-Press Kiadó 2006-ban e címmel és az *Álom egy Solveig-házról – Esszék, tanulmányok, levelek, visszaemlékezések* alcímmel jelentetett meg könyvet (szerk.: Cseke Péter), amely Buday György (1907–1990) képzőművész,

a 20. század legendás híru fametszője, folklórkiadványok illusztrátora pályatársainak, valamint tisztelőinek tanulmányait, továbbá az erdélyi kortársaival folytatott levelezésének egy részét tartalmazza.

MŰANYAG – A NÉPRAJZI MÚZEUM KIÁLLÍTÁSA (2006. ÁPRILIS 28. – OKTÓBER 1.). „A század asszonya, az nem hanyag, az öltözéke modern műanyag” – búgta „az elszánt módon korszerű nőről” Psota Irén 1959-ben. Modern, mert minden tárgya műanyag, sőt nemcsak harisnyája, szempillája, testi bájai, de minden más is: érzelmei, ideáljai egyaránt. Magabiztosak vagyunk, mert minden helyettesíthető, pótolható az emberi leleménnyel, így lesz körülöttünk minden mű, az anyagok és a tárgyak. De mindezt cseppnyi kétely, ironia övezi már a dinamikusan előremasírozó „hatvanas” és „hetvenes” években is, mert ijedten látjuk: valóban túl sok minden mű, örömeink, céljaink, eszméink. Ki gondol azonban ma már arra, hogy a modern élet és a műanyag szinte egy és ugyanaz? Pillepalack, tejeszacskó, kerti szék – napjaink tárgyi közhelyei, nyomukban a vészharangot kongatók hadával. Mintha csak a százforintos boltok és a vásári kirakodók kínálata lenne része mindennapi életünknek; de mi történne, ha minden eltűnne közülük, ami ezeken túl is műanyag? Ekkor jönnének rá, hogy itt van, megkerülhetetlenül benne, vele élünk, s ezáltal mindmennyi mai tapasztalatunk részese, kifejezője. Ezt kell – túl a közhelyeken – kicsit jobban értenünk, hogy a mai világról is többet tudjunk meg. Sokszor mondjuk, hogy mindennapi tárgyi környezetünk éppannyira zűrzavaros, mint lenyűgöző, éppúgy izgalmas, mint nehezen megérthető. A kiállítás azt ajánlja, hogy néhány egyszerű, az etnográfiaiban honos eszköz segítségével szembesüljünk mai tárgyaink egy nagy halmazával, s ezáltal tárgyainkban testet öltő önmagunkkal. Rendező: Fejős Zoltán. Főmunkatársak: Frazon Zsófia, Torma László, Turai Tiünde. Munkatársak: Vályi Gábor, Vörös Júlia és a kiállítási gyűjtemény megalapozói. • A tárlat újjára indította a Kiállítási dominó 2006 rendezvényt sorozatot. Erről lásd Fejős Zoltán: *Dől a dominó!* (Magyar Múzeumok 2006. 1. sz. 47–49.). • A kiállítással kapcsolatban Marton Erzsébet Torma Lászlóval készített interjút (Műanyag kiállítás a Néprajzi Múzeumban. Beszélgetés az alapanyagokról Torma László restaurátorral. Magyar Múzeumok 2006. 2. sz. 48–50. old.). • A Plasztik művek – Alternatív műanyagtörténet a celluloid könyvtáblától a felfújható fotelig (MaDok-füzetek 4., szerk.: Fejős Zoltán–Frazon Zsófia, Néprajzi Múzeum, Bp., 2006. 166 old.) című kötet főszerelői műanyag tárgyak, használóik és azok történetei. E három pilléren nyugszik a könyv, amelybe a Néprajzi Múzeum „Hozzon nekünk 1 tárgyat” felhívására beérkezett hétköznapi műanyag tárgyakkól és a hozzájuk fűződő történetekből válogattak a szerkesztők. 2005 nyaratól 2006 februárjáig több mint 1300 tárgyat kaptak, ezekhez kapcsolódókat a személyes történetek, majd a kommentárok. A kötet a szorosan vett témán is túlmutat módszertani értelemben, hiszen a kortárs életvitel, tárgykultúra egyes mozaikjaihoz a személyesség felől közelít, kerülve ezzel a szaktudományok túlzott általánosító hajlamát és ezt szolgáló nyelvi előadásmódját. A kötetbe válogatott műanyag használati és disztárgyakat, illetve a kapcsolódó nagyon különböző műfajú szövegeket a tárgyak kora alapján sorolták időrendbe. Az egymást követő évtizedek a kezdetektől napjainkig rajzolnak egy anyag- és tárgytörténeti ívet, amit a tárgyak fényképei tesznek teljessé. Az olvasó egyrészt mai történetekkel, múltbéli és kortárs tárgyakkal szembesül a celluloid könyvtáblától a felfújható fotelig, másrészt maga is megfogalmazhatja, tudatossá teheti a „műanyaghoz”, s mai tárgyi környezetéhez fűződő viszonyát.

JUBILÁLÓ MÚZEUMOK. A karcagi Györffy István Nagykun Múzeum 2006. május 13-án tudományos emléküléssel és az *Egy múzeum titkai* című kiállítás megnyitásával ünnepelte meg fennállásának 100. évfordulóját. • A szegedi Móra Ferenc Múzeum néprajzi gyűjteménye 2006-ban volt 100 éves. Ebből az alkalomból a *Kacor, kece, kisködmön* című kiállításon mutatnak be válogatást az intézmény gazdag tárgyi anyagából, emellett helyet adtak az elődöket és régi kiállítási enteriőröket bemutató archív fotóknak, az alapítás idejéből származó dokumentumoknak és technikai eszközöket is kiállítottak (vö. Bárkányi Ildikó: *Kacor, kece, kisködmön. 100 éves a Móra Ferenc Múzeum néprajzi gyűjteménye. Múzeumi Hirlevél* 2006. 10. sz. 299. old.). • A fennállásának 50. évfordulóját ünneplő csongrádi Tari László Múzeumot a *Múzeumi*

Hirlevélben (2006. 12. sz. 376–377. old.) az intézmény igazgatója, Szücs Judit mutatta be. • Az országos gyűjtőkörű kecskeméti játékmúzeum és a mellette működő játékkészítő és kézműves műhely 1981. december 4-én nyílt meg. A megnyitás 25. évfordulója alkalmából a *Múzeumi Hirlevélben* (2006. 6. sz. 209–212. old.) Kalmár Agnes közölt cikket (Bemutatkozik a 25 éves Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely gyűjteménye). • 2006. december 13-án szakmai konferenciát rendeztek Putnokon a Gömöri Múzeum megalapításának 20. évfordulója alkalmából. A jubiláló intézményt a *Magyar Múzeumokban* Bodnár Mónika mutatta be (A Gömöri Múzeum 20 éve. 2006. 4. sz. 27–30. old.).

PÉTER LÁSZLÓ. Péter László 2006-ban töltötte be 80. életévét. Ebből az alkalomból a *Honismeretben* (2006. 2. sz. 84–85. old.) Kováts Dániel köszöntötte őt és a *Rálátásban* (2006. 3. sz. 32–35. old.) is olvasható róla egy méltató cikk. *Társaságunk* a Néprajzi Hírek e számában Juhász Antal írásával köszönti Szeged jeles tudósát.

ÁZSIA HAJDÚSÁMSONBAN. Márton Gyula aranydiplomás ny. főgeológus az I. Magyar–Mongol Földtani expedíció (1966–1970) tagjaként földtani térképezést végzett Mongóliában, továbbá mikromineralógiai laboratóriumot létesített és vezetett Csolbajszan városban. Később (az 1970-es években) a Közel-Keleten megszerkesztette Irak és Kuvait vízföldtani atlaszát és szakértőként sikeres földtani kutatásokat végzett az iraki és a szíriai sivatagokban. Hivatalos munkája mellett rendszeresen fényképezett, hangfelvételeket készített, tárgyakat gyűjtött, tanulmányozta az említett országok népeinek történelmét és kultúráját. Ez irányú kutatásai eredményeiből szülővárosában, Hajdúsámszonban állandó kiállításaként „közérdekű muzeális gyűjtemény”-t hozott létre a II. Rákóczi Ferenc Általános Művészeti Iskola II. emeleti kiállítótermében. A válaszfalakkal tagolt nagy teremben a tárlókban és a falakon elhelyezett fotók (4400 db), írásos dokumentumok és tárgyak, valamint viseletbe öltöztetett bábuk segítségével az adományozó életútján kívül betekintést nyerhetünk az expedíciók munkájába és számos fontos információt kaphatunk (különösen) Mongólia, valamint Kuvait, Szaúd-Arábia, Irak stb. történelméről és kultúrájáról. A gyűjteményben gazdag néprajzi anyag is helyet kapott. Az ünnepélyes megnyitásra 2006. május 14-én került sor. Megnyitóbeszédet Dudich Endre, a Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakosztályának vezetőségi tagja (Budapest) mondott, a kiállítás jelentőségét Szőőr Gyula professzor, a földtudományok doktora (Debrecen), szintén a város szülöttje méltatta. Az ünnepségen a mintegy 150 résztvevő előtt, a település és az iskola vezetői és a fent említettek mellett felszólaltak a debreceni Déri Múzeum, az ELTE Belső-Ázsiai Tanszéke, a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, a Magyar Természettudományi Múzeum, a budapesti mongol nagykövetség és a Tibet Segítő Társaság képviselői is.

SZABÓ LORÁND (1926–2006). Nyolcvanéves korában, 2006. május 18-án váratlanul távozott az élők sorából Szabó Loránd közgazdász, aki 1979-től 1990-ig vezette a Magyar Mezőgazdasági Múzeumot. A *Magyar Múzeumokban* (2006. 3. sz. 55. old.) az intézmény jelenlegi főigazgatója, Fehér György közölt róla megemlékezést.

ORBÁN BALÁZS-EMLÉKSZOBA LENGYELFALVÁN. A székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum a közelmúltban a város közelében lévő Lengyelfalván, az Orbán-kúriában állandó kiállításaként Orbán Balázs-emlékszobát nyitott meg. Részletesebben lásd Zepezczáner Jenő írását a *Múzeumi Hirlevél* 2006. 11. számában (352–354. old.).

AZ ÉV MÚZEUMA 2005. Koncz Erika, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának államtitkára 2006. május 20-án a Múzeumok Majálisa megnyitója után adta át Az év múzeuma pályázat díjait a Nemzeti Múzeum kertjében. A pályázat díjazottjai az alábbi intézmények lettek: Déri Múzeum, Debrecen (Az év múzeuma kitüntető cím, első kategória, 1,5 millió Ft); József Attila Múzeum, Makó (Az év múzeuma kitüntető cím, második kategória, 1 millió Ft); Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark, Ópusztaszer (Az év múzeuma kitüntető cím, har-

madik kategória, 500 ezer Ft); Központi Bányászati Múzeum, Sopron (A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület különdíja, 300 ezer Ft); Wosinsky Mór Megyei Múzeum, Szekszárd (az NKÖM Múzeumi Főosztálya különdíja, 300 ezer Ft); Árpád-házi Szent Margit Múzeumi Kiállítóhely, Segesd (a Magyar Nemzeti Múzeum különdíja, 300 ezer Ft). Minden további résztvevő a bírálóbizottság elismerő oklevelét érdemelte ki. Részletesebben lásd Deme Péter: „Az év múzeuma 2005” pályázat résztvevőiről (Magyar Múzeumok 2006. 2. sz. 27–33. old. + képmellékletek); „Az év múzeuma 2005” díjak (Múzeumi Hírlevél 2006. 6. sz. 186–187. old.).

BÁNKINÉ MOLNÁR ERZSÉBET KÖSZÖNTÉSE. 2006. május 23-án a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeumban bensőséges ünnepség keretében köszöntötték az intézmény igazgatóját, Bánkiné Molnár Erzsébet történészt 60. születésnapja alkalmából és átadták neki a *Jászok és kunok a magyarok között – Ünnepi kötet Bánkiné Molnár Erzsébet tiszteletére* (szerk.: Bathó Edit–Ujváry Zoltán, Jászberény, 2006. 500 old.) című tanulmánykötetet (ism.: *Ethnica* 2006. 4. sz. 153–154. old., Marinka Melinda). • Szabó László Egy történész, aki néprajzossá is lett – Bánkiné Molnár Erzsébet 60 éves című méltató, értékelő írása az *Ethnicában* (2006. 1. sz. 32–33. old.) olvasható.

VUJICSICS, AZ UTOLSÓ GARABONCIÁS. 2006-ban a Hungaroton gondozásában megjelent egy lemez Az utolsó garabonciás – In memoriam Vujicsics Tihamér címmel, amely szerteágazó tevékenységének legalább egy szeletét, a népzenehez kötődő alkotásait, dalait hűen bemutatja. Ez az album azért is különösen érdekes és értékes, mert a felvételek egy részén a szerzőt kiváló előadóként, bravúros énekesként is megismerhetjük. A hangszerelés és a hangulatfestés élménye is páratlan, s bár a lemez az életműből csak csipeget, a nagyobb lélegzetű darabok nem kerültek rá, így is izelítőt kapunk hatalmas tudásából, a népzene kutató és a komponista termékeny találkozásából. Vö. Kiss Eszter Veronika: *Aki maga volt a tiszta muzsika – Miért merült feledésbe Vujicsics Tihamér életműve? – Lemezen a népdalfeldolgozások és a dalok* (Magyar Nemzet 2006. ápr. 22. 14. old.).

ÚJ ÉPÜLETBEN A VESZPRÉMI MÚZEUM. A Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság 2006-ban új épületbe (Vár utca 12.) költözött, amelynek ünnepélyes átadására május 26-án került sor. Az ünnepség keretében P. Jáki Teodóz OSB (Győr) nyitotta meg az „Istenes életre készítő alkotások” című vallási néprajzi kiállítást.

CSÁNGÓKONFERENCIA MOLDVÁBAN. A Teleki László Alapítvány 2006. június 1-jén és 2-án harmadik alkalommal rendezett csángó tudományos konferenciát, ezúttal Moldvában, a bákói Magura Szállodában és a pusztinai Magyar Házban, amelyen moldvai magyar értelmiségiek mellett romániai és magyarországi, valamint német, angol és norvég kutatók vettek részt. A konferencia lefolyásáról és eredményeiről lásd például *Gazda Árpád* (Magyar Nemzet 2006. júl. 1. 30–31. old.) és *Tampu Stelian* (Csángó Tükör 2006. 22. sz. 2–3. old.) beszámolóját.

KÖVESDI KISS FERENC: RIADÓRA SZÓL A HARANG – A MEZŐSÉG TELEPÜLÉSEINEK HELYZETKÉPE (1891–1991). Kövesdi Kiss Ferenc (1913–2004) több mint félszázadon át járta fáradhatatlanul az erdélyi Mezőség településeit, gyűjtötte az adatokat az itt élő magyarságról, múltjáról és jelenéről, közel másfélszáz kisebb-nagyobb mezőségi település társadalmi-művelődési-egyházi viszonyairól. Vállalkozása a legjelesebb Erdély-felfedező elődök teljesítményéhez mérhető. (Szerk.: Kovács Attila Zoltán. Az előszót írta: Balogh Balázs. Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2006. 528 old.)

KIÁLLÍTÁS A MÚZEUMBAN – A MÚZEUMRÓL. A balassagyarmati Palóc Múzeumban nyílt meg 2006. június 12-én az a kiállítás, amely az intézmény 115 éves történetét mutatja be több részben. A Kapros Márta által rendezett tárlat első része az 1891-től 1944-ig terjedő időszakot öleli fel, mely idő alatt az egész megye szempontjából jelentős események zajlottak az egykori megyeszékhely múzeuma körül. A kiállítás, illetve az ide kapcsolódó vezetőfüzet is

kiemeli például az európai műveltségű történész, Nagy Iván szerepét, akiről az egykori vármegeyi múzeumot is elnevezték.

KONFERENCIA: TÁJAK SZÁMBAVÉTELE – KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a fenti címmel rendezett konferenciát 2006. június 14-én Budapesten, a Magyar Természettudományi Múzeumban. A rendezvény néprajzi vonatkozású előadásai (időrendben) a következők voltak. Hála József: *Gyógyforrások és szent kutak az Ipoly és a Garam mentén*; Szablyár Péter: *Tájházak változó szerepe – adottságok, lehetőségek*; Istvánfi Gyula: *Falu és kultúrtáj*; Andrásfalvy Bertalan: *A társadalom és a természeti környezet kölcsönhatása a történelmi Magyarországon – Antropogén ökológiai változások a Kárpát-medencében*; Tóth G. Péter–Bíró László–Rendes Péter: *A „Duna-mappáció” ismertetése* (DVD-bemutató); Molnár Ede András–G. Szabó Zoltán: *A Magyar tájak és csoportok* című néprajzi térkép bemutatása.

TEREMTÉS – SZÖVEGFOLKLORISZTIKAI TANULMÁNYOK NAGY ILONA TISZTELETÉRE. Nagy Ilona, az MTA Néprajzi Kutatóintézete Folklór Osztályának tudományos főmunkatársa, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékének docense 2006-ban ünnepelte 60. születésnapját. Ebből az alkalomból, Ekler Andrea, Mikos Éva és Vargyas Gábor szerkesztésében jelent meg a fenti című kötet, amely az eredetmitoszoktól a ráttötiádkig, a falfirkáktól a ponyvákig a szövegfolklór legkülönbözőbb műfajait öleli fel, széles körképet adva az e területeken folyó szerteágazó kutatásokról. (Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék–L'Harmattan Kiadó, Bp., 2006. 620 old.)

KRISTON VÍZI JÓZSEF PRO LUDO DÍJAS. A *Pro Ludo Díjat* Szentiványi Tibor professzor, művelődéstörténész, a budapesti MELEDA Klub, majd a Kiss Áron Magyar Játék Társaság egyik életrehívója alapította 2000-ben. A magyar és a közép-európai játékkultúra fejlesztésében kiemelkedő tevékenységet kifejtett személyek munkásságának elismerését egy több részből összeilleszthető gyűrű jelképezi. Az eddigi díjazottak: Lukácsy András, Gerencsér Kinga, Szikla László, Kelle Antal, Jánoska Antal. A díjat 2006-ban Kriston Vízi József néprajzkutató, a nyíregyházi Jósa András Múzeum művelődési menedzsere kapta meg, amelyet június 14-én vett át a Kiss Áron Tisztelőinek Köre által a Kiss Áron születésének 161. évfordulója alkalmából a budapesti Virányosi Közösségi Házban megrendezett játépedagógiai ankéton.

ELHUNYT TÁLASI ISTVÁNNÉ. Életének 93. évében, 2006. június 28-án elhunyt Tálasi Istvánné Varga Anna, Tálasi István néprajzprofesszor felesége. Hamvasztás utáni búcsúztatása augusztus 16-án volt a budapesti Farkasréti temetőben. Folyóiratunk e számában Voigt Vilmos emlékezik meg róla.

KÉZMŰVESIPAR ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGON. E címmel, Veres László és Viga Gyula szerkesztésében jelent meg tanulmánykötet 2006-ban Miskolcon, a Herman Ottó Múzeum kiadásában, 268 oldal terjedelemben. A könyv megjelenését egy három évig (2003–2006) tartó kutatómunka alapozta meg. A térség kézművesipar-történetének első átfogó feldolgozását Veres László történész, megyei múzeumigazgató irányította, munka- és kutatótársai a Herman Ottó Múzeum Történelmi Osztályának történész-muzeológusai voltak, mellettük egy-egy tanulmány megírására külsős kutatókat is felkértek.

EGY KÖZÉP-EURÓPAI MAGYAR TUDÓSRA EMLÉKEZVE. Lehoczky Tivadar (1830–1915) történész, régész, néprajzkutató szülőházán, a Rijekától 30 kilométerre található Fuzinében kétnyelvű emléktáblát avattak 2006 júniusában. Lehoczky igazi közép-európai tudós volt: szlovák apától, német anyától Horvátországban született, majd magyarként – többek között – a kárpátaljai ruszinok történetével és néprajzával foglalkozott.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA ÍRÁSAI AZ ÖTVENES ÉVEKRŐL. A *História* című folyóirat XXVIII. (2006) évfolyamának 6–7. számában Az ötvenes évek falun (20–25. old.) és „Eltársak! Ne löjtek!” (42–43. old.) címmel jelent meg két írása Paládi-Kovács Attilának. Előbbiben egy összefoglalást kap az olvasó a földosztás, az államosítás, a termelőségvetkezetek megalakulása, a kulákküldözés (stb.) okozta változásokról, az utóbbiban pedig a kor politikai viccein keresztül mutatja be ezt az időszakot. Mindkettő – azon túl, hogy érdekes és tanulságos olvasmány – egy néprajzilag kevésbé kutatott korszakot és témát érint, éppen ezért érdemes kézbe venni a *História* ezen számát.

„**KOMÁDIBA, TÓTIBA, PAPUCSBAN JÁR A LIBA**”. E címmel és a Bosszantó folklórhagyományok alcímmel jelent meg 2006-ban Vajda Mária 270 oldalas könyve a budapesti Gondolat Kiadó gondozásában. A kötet ünnepélyes bemutatója 2006. június 12-én volt a debreceni Déri Múzeum dísztermében. Ismertette: Dankó Imre (*Ethnica* 2006. 3. sz. 113–114. old.).

A XXXIV. HONISMERETI AKADÉMIA. A Honismereti Szövetség *Tudomány és honismeret* címmel 2006. július 3. és 7. között Szekszárdon rendezte meg a XXXIV. Honismereti Akadémiát, amellyel kapcsolatosan a *Honismeretben* a következő írások jelentek meg. E tolnai táj ihlette meg Illyés Gyulát is – Frankné dr. Kovács Szilviával, a Tolna megyei Közgyűlés elnökével beszélget Gyuricza Mihály (2006. 3. sz. 3–6. old.); Szekszárd: a múlt ma is építi a jövőt – Kocsis Imre Antal polgármesterrel beszélget Szeri Árpád (6–9. old.); Halász Péter: Megnyitó (4. sz. 92–94. old.); A Honismereti Akadémia kinttettettjei (*Bél Mátyás – Notitia Hungaria Emlékérem*: Bényei Miklós, Macsi Sándor, Pataki András, Szilágyi Mihály, *Honismereti Munkáért Emlékplakett*: Gubicza Ferenc, Kaczán János, Kishegyi Simon, László István, Mirk László, Székelyné Forintos Judit) (94–102. old.); Szilágyi Miklós: Tradíciók és kötődések változó világa (előadás, 5. sz. 60–64. old.); Halász Péter: Az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomtól a honismeretig (előadás, 64–69. old.); Várady Zoltán: A helytörténeti munkára való felkészítés (87–88. old.); Nagy Janka Teodóra: A hagyományok megtartó ereje (89–90. old.).

ERDÉSZ SÁNDOR HALÁLA. *Életének 77. évében, 2006. július 28-án meghalt Erdész Sándor néprajzkutató, a Sóstói Múzeumfalú alapító igazgatója, akit augusztus 4-én temettek el a nyiregyházi Északi temetőben. Páll István a Magyar Múzeumokban (2006. 3. sz. 56–57. old.) közölt róla megemlékezést, munkásságát folyóiratunk e számában ugyanő méltatja.*

MAGYAR ZOLTÁN KÖNYVEI. Magyar Zoltánnak 2006-ban az alábbi könyvei jelentek meg. *Szent György a magyar kultúrtörténetben – A Kárpát-medence Szent György-hagyományainak néprajzi és művelődéstörténeti rétege* (Kairosz Kiadó, Bp.); *A Habsburgok a néphagyományban – Narratív típusok és történelmi emlékezet* (Kairosz Kiadó, Bp.); *Népmondák a Medvesalján* (Lilium Aurum, Dunaszerdahely); *Lüderc vőlegény – Póra Péter meséi – Gyimesfelsőlóki népi elbeszélések* (Kairosz Kiadó, Bp.); (Varga Norberttel) *Három szem klockocska – Egy gömöri pásztor hiedelemvilága és történetei* (Európai Folklór Intézet–Gondolat Kiadó, Bp.).

SZALKAI ZOLTÁN FILMJE A HANTIKRÓL. Szalkai Zoltán 2005 őszén hetekig élt együtt a Pitlor (orosz nevén: Pitljar) falutól az Urálig vándorló réntartó hantikkal és filmezte őket. A felvett anyagból 2006 első felében *Vándorok* címmel elkészítette filmjét, amelyet júliusban az MTA Nyelvtudományi Intézetében mutatott be. A műről részletesebben lásd Sipos Mária: *Documentumfilm a hantikról* (*Finnugor Világ* 2006. 3. sz. 10–11. old.).

MESTERSÉGEK ÜNNEPE – KITÜNTETETT MESTEREK. 2006. augusztus 17. és 20. között huszadik alkalommal rendezték meg a budai Várban a Mesterségek Ünnepét, amelyen ezúttal a hímzés és a viselet került középpontba. A közel százezer érdeklődő előtt nyolcszáz mester (magyarok és vendégként kirgizek, hantik, manysik, észtek) kínálta portékáit. A vásári hangulat mellett mesterségbemutatók, kézműves-foglalkozások és népzene-snéptáncos műso-

rok szórakoztatták a résztvevőket. A Magyar Nemzeti Galériában ez alkalomra, *Tetől talpig* címmel kiállítást rendeztek, amely a magyar népi hímzéseket rendeltetésük szerint mutatta be: terített asztalon, hálósobában, viseleteken, egyházi textiliákon. A viseleteket és azok mai alkalmazását pedig élőben is megismerhették az érdeklődők a *Hagyomány és divat* című bemutatón a Budavári Palota teraszán. 2006-ban első ízben konferencia is színesítette a rendezvényt: 18-án a Budapesti Történeti Múzeumban *A hagyományörző kézművesség helyzete Európában* címmel rendeztek tudományos összejövetelt. • A Népművészeti Egyesületek Szövetsége 2006-ban is a Mesterségek Ünnepén osztotta ki díjait az alábbi mestereknek és művészeknek: Gerencsér Zsolt kékfestő (*Az Év Ifjú Mestere*), Gulyás Béla gyertyamártó (*Az Év Mestere*), Janzsó Imréné hímző (*Hagyományörző Díj*), Erdei Gáborné hímző, Jakab Andrásné csipkeverő, Komjáthyne Horváth Ágnes kéziszővő, Szondy Sándor fafaragó, Török Imréné népijáték- és szövőszakoktató (*Király Zsiga-díj*), Eiben Imréné hímző (*Aranykoszorú Díj*, életműkitüntetés).

OLVASÓKÖNYV CSÁNGÓKNAK. *Olvasókönyvet jelentetett meg csángó magyar gyermekek számára 2006-ban az egri Gonda Könyvkiadó. A Bokréta címet viselő új alternatív olvasókönyv, amely Csicsói Antal csángó származású, magyar-történelem szakos pedagógus munkája, a román környezetben élő csángó gyermekekkel, a román iskolában megszerzett alapokon keresztül kívánja megismertetni a magyar írásbeliséget – közölte Gonda Zsigmond. Az egyelőre ezer példányban napvilágot látott, kemény kötésű könyv szétosztását a Moldvai Csángó Magyar Szövetség végzi a csángók lakta romániai településeken – tette hozzá. (MTI)*

NEMZETI KEGYHELY. Mátraverebély–Szentkút évszázadok óta a római katolikus magyarság (kiváltképpen a palócok) kiemelkedően fontos búcsújáró helye. Az itt lévő templomot a püspöki konferencia nemzeti kegyhellyé nyilvánította. Az avatásra 2006 augusztusában, a Nagyboldogasszony-napi búcsún került sor. Magyarországon ezen kívül Máriapócon van még nemzeti kegyhely.

AUGUSZTUS 20. – KITÜNTETÉSEK. *A 2006-ban, Szent István ünnepén kiosztott rangos kitüntetések közül a Móra Ferenc-díjat – mások mellett – S. Lackovits Emőke néprajzkutatónak ítelték oda. • A Népművészet Ifjú Mestere díjat kapta: Dobsa Fodor Mónika felvidéki néptáncos; Nyitrai Marianna bonyhádi énekes; Molnár Gábor székesfehérvári néptáncos; Dóra Áron furulyás; Antal Dóra és Antal Roland néptáncos páros; Legeza Márton tekerős; Sáfár Benedek szijgyártó, nyerges, fafaragó; Barcsay Andrea fazekas; Üsthné Földi Enikő szürrátét-készítő; Lippkai Loretta szövő; Kiss Gabriella népiékszer-készítő; Czeglédi Tibor népi bútorműves; Balázs Róbert játékkészítő; Illés Vanda hímző; Harangozó Rita fazekas. A Népművészet Mestere címet kapta: Brath Margit felvidéki népdalénekes; Csótár Rezső fazekas, népi iparművész; Ésik István mesemondó; Farkas György bocskoros, vöröstimár; Fehér Jánosné viseletkészítő, hímző, népi iparművész; Kasza Miklós fa-, agancs-, csont- és szarufaragó, népi iparművész; Kisláposi András furulyás, mesemondó; Lőrincz János erdélyi néptáncos; Luktorné Holló Éva szövő, népi iparművész; Marton Sándorné hímző, tervező, népi iparművész.*

KATONADALOK. Ugyan a magyar katonadalok virágkora már a múlté, de népszerűségük a mai napig lankadatlan. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy ünnepek, fesztiválok, kiadványok foglalkoznak a lelkesítő vagy éppen búsongó dalokkal. Csupán egy-két példával illusztrálva ezen állítást: 2006-ban – többek között – megjelent a Helikon Kiadónál egy Cseh Tamás és Péterdi Péter által összeállított kötet, amely egy sikeresnek mondható hangzóanyag után látott napvilágot *Katonadalok* címmel, valamint ebben az évben a Heves megyei Abasáron immáron tizedik alkalommal került megrendezésre a Nemzetközi Katonadal Fesztivál.

A IV. NEMZETKÖZI HUNGAROLÓGIAI KONGRESSZUS. *Kultúra, nemzet, identitás címmel rendezte meg 2006. augusztus 22. és 26. között Debrecenben a Nemzetközi Magyarstudományi Társaság és a Debreceni Egyetem a IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszust, amelyet Sólyom László köztársasági elnök nyitott meg. A tudományos rendezvény lefolyása és*

eredményei iránt érdeklődőknek a Rálátásban (2006. 3. sz. 42. old.), a Finnugor Világban (2006. 4. sz. 27–30. old., Keresztes László) és az Ethnicában (2006. 4. sz. 148. old., Marinka Melinda) megjelent beszámolókat ajánljuk szíves figyelmébe.

ÖTÉVES A HAGYOMÁNYOK HÁZA. „A Hagyományok Háza az idén [2006-ban] ünnepli öt éves fennállását. Lehet, hogy megtévesztő az elnevezés. Sokan azt gondolják, hogy az emberáldozat, a korrupció, a haladás-ellenesség, a büdös lábú nacionalizmus és a balkáni tahóság is szerepel a megőrzendő hagyományok listáján. Pedig az egy másik lista, melynek tételei nem szorulnak intézményes védelemre, virágoznak maguktól” – így kezdődik Sebő Ferencnek, a Hagyományok háza szakmai igazgatójának az évforduló alkalmából megjelent terjedelmes írása, amelyet a *Népszabadság* közölt (A hagyományok öt éves háza. 2006. aug. 10. 13. old.). „Bár időnként úgy érzem, gúzsba kötve kell »táncolnunk«, azt mondhatom, eredményes volt az elmúlt öt év” – olvashatjuk Kelemen Lászlónak, a Hagyományok Háza főigazgatójának a szavait abban az interjúban, amely Serfőző Melinda tollából, ugyancsak az évforduló alkalmából az említett napilapban látott napvilágot (Átmenteni a tegnapot. 2006. szept. 13. 14. old.).

NAGYTÁRKÁNY I. – TANULMÁNYOK A KÖZSÉG TELEPÜLÉSTÖRTÉNETÉHEZ ÉS NÉPRAJZÁHOZ. A szlovákiai Bodrogköz délkeleti sarkában található Nagytárkány történeti-néprajzi monográfiáját jelentette meg 2006-ban a Fórum Kisebbségkutató Intézet. Monográfiát, még akkor is, ha az itt sorjázó írások a szó szoros értelmében nem is felelnek meg a monográfikus igény minden elvárásának. Cseppben a tengerként azonban mégis karakterisztikus képet nyújtanak a település, s ezáltal (bizonyos fókig a korábban megjelent Kisgéres-kötet tanulságával is megtámogatva) az egész térség történeti fejlődéséről, változó népi kultúrájáról. A Viga Gyula által vezetett ad hoc kutatócsoportban magyarországi és szlovákiai kutatók vettek részt. (Lokális és regionális monográfiák 5. Szerk.: Viga Gyula. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja–Komárom, 2006. 504 old.)

JANKÓ JÁNOS-DÍJAS KUTATÓK TALÁLKOZÓJA. A Társaságunk Jankó János-díjjal kitüntetett tagjainak hagyományos találkozója 2006-ban szeptember 9-én volt a Révkomárom közelében lévő Keszegfalván, ahol a jelenlévő néprajzkutatók Liszka József és felesége, L. Juhász Ilona vendégszeretetét élvezhették.

TANULMÁNYKÖTET CS. SCHWALM EDIT TISZTELETÉRE. A Heves Megyei Múzeumi Szervezet évkönyve, az *Agria XLII. kötet* (Eger, 2006) Cs. Schwalm Edit tiszteletére jelent meg, a munkatársak és a barátok az ebben közölt tanulmányokkal köszöntötték őt 60. születésnapja alkalmából. A 706 oldalas könyvet (amely Petercsák Tivadar méltató írását és Cs. Schwalm Edit műveinek bibliográfiáját is tartalmazza) 2006. szeptember 15-én bensőséges összejövettel keretében adták át az ünnepeltnek.

A NEMZETISÉGEK NÉPRAJZI FELFEDEZŐI. Magyarországon a 19. század elején a magyar tájak és népcsoportok leírásával egyidejűleg kezdődött el az ország nem magyar népeinek néprajzi kutatása. A hazai nemzetiségek és a szomszédos népek hagyományainak vizsgálata ma is sokat meríthet a közel két évszázada született szövegekből. A válogatás célja, hogy tükrözze a 19. század első felének etnikai, népi sokféleségét. Ezek az írások sok tanulsággal szolgálnak a nemzetiségi művelődés történetével, a velünk élő népek társadalmával, dialektusaival foglalkozó tudományszakok számára. A kötet mégis mindenekelőtt a nemzetiségi lakosság (iskolák, hagyományörző csoportok) történeti-néprajzi tájékozódását kívánja szolgálni. (Válogatta, szerkesztette, az életrajzokat és a bevezető tanulmányt írta: Paládi-Kovács Attila. Akadémiai Kiadó, Bp., 2006. 324 old.)

S. LACKOVITS EMŐKE KÖSZÖNTÉSE. Tisztelői, kollégái és barátai a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban 2006. szeptember 21-én köszöntötték a 60 éves S. Lackovits Emőkét. Az erre az alkalomra kiadott Lélek és élet – Ünnepi kötet S. Lackovits Emőke tiszteletére (Veszprém,

2006. 306 old.) című tanulmánykötetet Selmeczi Kovács Attila szerkesztette. A benne közölt méltatás szerzője: Lukács László, az ünnepelt műveinek jegyzékét összeállította: Kópházi Ferencné.

TANÁCSKOZÁS A NÉPI ÉPÍTÉSZETRŐL. Tizenötödik alkalommal került megrendezésre Békésen 2006. szeptember 22–23-án a Népi Építészeti Tanácskozás, mely a *Harminc év – tizenöt tanácskozás* címet viselte.

LISZKA JÓZSEF: BEVEZETÉS A NÉPRAJZBA – A MAGYAR NÉPRAJZ/EURÓPAI ETNOLÓGIA ALAPJAI. A népi kultúránk (mind a saját népi kultúránknak, mind a szomszéd, illetve távolabbi népek népi kultúráinak) az ismerete általános műveltségünk szerves részét kell hogy képezze. Az önbecsülést, önértékelést s a világban való tájékozódást egyaránt segíti. Ezért is örvendetes, hogy a szlovákiai magyar felsőoktatásban mind fontosabb helyre kerül a néprajz/európai etnológia/kulturális antropológia oktatása. S ha önálló sakként való bevezetése még várat is magára, a pedagógusjelölt, valamint hungarológia szakos hallgatók számára a néprajz alapjai máris kötelezően elsajátítandó tudásanyagot jelentenek. Jelen könyv ebben a felkészülésben hivatott segíteni mind az egyetemi hallgatókat, mind az oktatókat. A kötet három nagyobb egységre tagolódik. Az első blokk (Néprajzi alapvetés) a néprajz alapfogalmait, kutatási módszereit, tudománytörténetét, a magyar (és egyéb kárpát-medencei népek) táji-néprajzi tagolódását mutatja be. Részletesebben szól a szlovákiai magyarok néprajzi tájegységeiről a Csallóköztől a Bodrogekig. A szlovákiai magyarok népi kultúrájának periodizációs lehetőségeit, az impériumváltásokból adódó kulturális változásokat is taglalja. A második részbe (Népi kultúra – nemzeti kultúra – európai kultúra) amolyan szöveggyűjteményszerűen a szerző öt korábbi tanulmányát sorolta (1. Kimerevített hagyomány. Gondolatok a kislalföldi farsang némely megnyilvánulási formáiról; 2. Az adventi koszorú. Kialakulása, elterjedése és megjelenése a szlovákiai magyarok körében; 3. Szlovákiai magyar néprajz és/vagy európai etnológia?; 4. Világok határán. A népi kultúra helye és szerepe Európa egyik ütközési zónájában; 5. Bezárkozás a nemzeti hagyományba, avagy lesz-e szemléletváltás a szlovákiai magyar néprajzban?). Végezetül a harmadik rész a néprajz egyes kutatási területeinek, műfajainak a definícióit és válogatott irodalmát adja. (Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2006. 234 old.)

A SÓSTÓI MÚZEUMFALURÓL. A Múzeumok és Látogatók Alapítvány Családbarát Múzeum 2006 díját vidéki kategóriában a nyíregyházi Sóstói Múzeumfalukapta meg. Az elismerést többek között annak köszönhetik a Páll István által vezetett északkelet-magyarországi múzeumban, hogy számos érdekes és élvezetes programot szerveznek, például mesterség- és munkabemutatókat (fazekasság, fafaragás, gyertyamártás, kovácsolás stb.), az épületeik közül három is (templom, kocsmá, szatócsbolt) eredeti funkciójában működik, és hogy ez mennyire népszerű az emberek körében, elég csak azt megemlíteni: a templomban esküvőket és kereszteleket is szoktak tartani. • A tallini Magyar Intézet megkeresésére a múzeum *Kóstolja meg Magyarországot!* címmel magyar táplálkozástörténeti kiállítást rendezett a tartui Észt Mezőgazdasági Múzeumban, amelyet 2006. szeptember 30-án nyitottak meg és 2007. április 30-ig volt látható (részletesebben lásd *Múzeumi Hírlevél* 2006. 12. sz. 381–382. old.).

TANÁCSKOZÁS A TISZAZUGI KUTATÁSOKRÓL. Az 1970–80-as években zajlott tiszazugi kutatások újraélesztéséről tanácskoztak 2006 szeptemberében Kunszentmártonban. A munka 2007-től 2010-ig tervezett időszakában a vizsgálat célja a kistérségben lezajlott és jelenleg zajló társadalmi, gazdasági, mentális, kulturális folyamatok elemzése. A kutatástól remélik, hogy ezáltal is elősegíthető a hátrányos helyzetű vidék talpon maradása, felemelkedésének előmozdítása. Jász-Nagykun-Szolnok megyén kívülről is bekapcsolódnak kutatók, egyetemi hallgatók ebbe – a szakmai berkekben is kíváncsian várt – vállalkozásba, melynek vezetője Horváth László, a megyei múzeumi szervezet igazgatója.

AMERIKÁTÓL ÓCEÁNIÁIG – XIX. SZÁZADI MAGYAR UTAZÓK. Szép, fordulatos és izgalmas könyv, az egyes tudósítások szerzői (Almásy, Germanus, Körösi Csoma, Xantus,

Teleki stb.) kivételes emberek voltak, életútjuk bizonyítja: csakugyan sokféle magyar jutott el a világ legkülönösebb vidékeire. (Válogatta és szerk.: Dornbach Mária. A kísérő tanulmányt írta: Voigt Vilmos. Park Könyvkiadó, Bp., 2006)

SZÓDAMÚZEUM. 2006 szeptemberében szikvizes ipartörténeti múzeum nyílt Szegeden. Anyaga Bánffi István szegedi szódásmester magángyűjteményén alapul. Látható benne többek között ezernél több szódásüveg, valamint szikvizkészítő gépek, szabadalmi leírások, plakátok, képeslapok is kiállításra kerültek.

A NYOLCVANÉVES MÓDY GYÖRGY KÖSZÖNTÉSE. A debreceni Déri Múzeum dísztermében 2006. október 2-án köszöntötték a 80 éves Módy György történészt, ny. főmuzeológust, címzetes egyetemi docent. Erre az alkalomra jelentették meg a *Historia et Ars – Módy György válogatott tanulmányai (A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 59.* Szerk.: Vajda Mária. Debrecen, 2006. 684 old.) című kötetet, amely az ünnepeltről szóló méltatásokat (Orosz István, V. Szathmári Ibolya), valamint 1948 és 2003 között megjelent műveinek bibliográfiáját is tartalmazza.

SEBŐ FERENC: VIKÁR BÉLA NÉPZENEI GYŰJTÉSE. A Néprajzi Múzeum fonogramtárának elejét képező Vikár Béla-féle folklórgyűjtemény a magyar folklórkutatás szegletköve lett. A kor legfrissebb technikai eszközeit alkalmazó (a gyorsírást és a fonográfós hangfelvételt összekapcsoló) gyűjtési módszerét bátran nevezhetjük világsőnek. Ez a mintegy 8000 tételt tartalmazó gyűjtemény a helyszínen, gyorsírással feljegyzett gazdag szöveganyagból, fotográfiákból és fonográfval rögzített hangfelvételekből állt össze, melyet később a gyorsírással szövegekről készült gépirásos áttételek, illetve a hangfelvételekről készített kottás-szöveges lejegyzések támlapjai egészítettek ki. A hangfelvételekhez csatlakozó hatalmas írásos dokumentáció teljes feldolgozása azonban még a mai napig sem történt meg, s emiatt nem történhetett meg a két gyűjtemény végleges egyesítése. Pedig e gyűjtemény darabjai több kiadás alatt álló népdalpublikáció-sorozat törzsanyagát jelentik. Hogy csak a legfontosabbakat említsem: A Magyar Népzene Tára készülő kötetei, Bartók A Magyar Népdalok Egyetemes Gyűjteményének 9 kötetre, valamint Dobszay László és Szendrei Janka A magyar népdaltípusok katalógusának három kötetre tervezett sorozata. Mindhárom említett vállalkozás a legrégebbi, legbecesebb és nélkülözhetetlen forrásként tartja számon a Vikár-gyűjteményt, amikor közreadáskor szemezget belőle. Ez a munka zenetudományi szakdolgozatnak készült 1989-ben, Dobszay László szakmai felügyeletével. Ekkoriban Kovács Sándorral Bartók Béla magyar népdalrendjének (Magyar Népdalok Egyetemes Gyűjteménye) kritikai kiadásán dolgoztunk és sok nehézséget okozott számunkra a gyűjteményben szereplő Vikár-adatok feldolgozatlan állapota. Ezért kezdtem foglalkozni külön, magával a Vikár-gyűjteménnyel, mert kiderült, hogy a keresett gyűjtési adatok pótlására nincs más mód, mint az eredeti gyűjtési fondok időrendben való helyreállítása. A különböző intézményekben szétszórta Vikár-gyűjteményrészekből hosszú évekig tartó munkával tudtam összehordani egy viszonylag teljes másolatgyűjteményt. (Nagy szerencse volt, hogy az említett gyűjtemények mindegyikéből más-más rész hiányzott.) A teljes feldolgozás még ma sincs befejezve. Ebben a kötetben a Vikár-gyűjtemény történetéről, felépítéséről és a feldolgozó munka jelenlegi állásáról szeretnék beszámolni. (Sebő Ferenc) (Hagyományok Háza–Néprajzi Múzeum, Bp., 2006. 272 old.)

NAGY DEZSŐ HALÁLA. Életének 87. évében, 2006. október 23-án meghalt Nagy Dezső néprajzkutató, muzeológus, kandidátus. Temetése november 8-án volt a Rákospalotai temetőben. A magyar munkásfolklór jeles kutatójára, folyóiratunk e számában Voigt Vilmos emlékezik.

TENGERI KISSASSZONY – IPOLYI ARNOLD KÉZIRATOS FOLKLÓRGYŰJTEMÉNYE EGÉSZ MAGYARORSZÁGRÓL 1846–1858. Ipolyi Arnold egész Magyarországról gyűjtött kéziratosa mese-, hiedelem- és szokásgyűjtése kiadásával a kiadó a mitológia- és mesekutatós tudománytörténetének forrásvidékére, s onnan napjainkig vezető kalandos útjára hívja magával

az olvasót. Ipolyi Arnold arra vállalkozott, hogy a Kisfaludy Társaság felhívására gyűjtőhálózatot hozzon létre különböző foglalkozású barátaiból, és segítségével az egész országra kiterjedő folklórgyűjtést végezzen. Hiedelmet, mesét, népszokást, játékot gyűjtöttek, melyekben építőköveket kerestek az elveszettnek hitt magyar mitológia megteremtéséhez. A gyűjtemény főleg két, néprajzi szempontból egységes és igen gazdag területről, a Csallóköz északi palócai-tól, illetve Szegedről és környékéről ad tipológiailag és motívikailag hiteles anyagot. A hagyományos folklórtudás egyik legelső klasszikus gyűjteményének egy része megjelent 1914-ben, mára azonban e kiadás hozzáférhetetlen, ezért kötetünkbe ezeket a szövegeket is felvettük. (Közreadja: Benedek Katalin. Balassi Kiadó, Bp., 2006. 1014 old.)

MEGHALT SZABÓ MAGDOLNA. 2006. október 24-én meghalt Szabó Magdolna újságíró, néprajzkutató, a Máltai Szeretetszolgálat szegedi csoportjának egykori vezetője. Tisztelői és szerettei a szegedi Szent József jezsuita templomban november 17-én megtartott gyászmisén búcsúztak el tőle, temetése november 18-án volt a jászkiséri temetőben. Szabó Magdolnáról folyóiratunk következő számában Simon András írásával emlékezünk meg.

MAGYAR NÉPMŰVÉSZET XXVII. A Néprajzi Múzeum 1924-ben indított, s az '50-es, majd a '90-es évektől újabb és újabb lendületet vett kiadványsorozatának huszonhetedik kötete jelent meg 2006-ban *Hímzések a parasztház öltözetéből a Kárpát-medencében* címmel. Szerzője N. Fülöp Katalin. Ez tulajdonképpen egy második, átdolgozott kiadás, mivel 1992-ben Szombathelyen már megjelent egyszer kísérőfüzet formájában, amelyet a Néprajzi Múzeum 1991-ben megrendezett, hímzéstechnikákról szóló kiállítása alapján készült, *Hímzések a parasztház öltözetéből* című, a vasi székhelyen megnyílt tárlathoz adtak ki. A most napvilágot látott, Lackner Mónika által sajtó alá rendezett és Hoffmann Tamás előszavával ellátott kiadvány kétnyelvű (magyar–német), és mintegy száz válogatott tárgy alapján bemutatja azokat a táji, illetve etnikai különbségeket, melyek a motívumokban, anyagokban, technikákban mutatkoznak meg a kárpát-medencei hímzések között.

BERECZ ANDRÁS. Sinka István, a pásztorból lett költő néphagyományhoz való kötődését, mély szabadságvágyát, a bihari vidék sajátos világát mutatja be Berecz András *Sinka-ének* című, 2006-ban megjelent dupla CD-je, amelyen verseket énekel. A Sinka népdal formájú költeményeihez illesztett dallamokat azokról a tájakról szedte, amerre a költő élt és legeltetett. A CD-ket kiegészítő, Gyulai Líviusz által illusztrált kötetben Berecz dalok, versek szövegei mellett helyet adott saját gondolatainak is. A megjelenés alkalmából Kiss Eszter Veronika a *Magyar Nemzet*ben közölt az előadóművésszel készített interjút (A balladás bojtár énekei. Berecz András új Sinka lemeze 1956-ról is megemlékezik. 2006. okt. 13. 14. old.). • A Magyar Művészetért Díj kuratóriuma Berecz Andrást 2006-ban a Herendi Porcelánmanufaktúrával létrehozott *Bartók Béla-émlékdíjjal* tüntette ki.

ELHUNYT NAGY OLGA. Nyolcvanöt éves korában, 2006. november 2-án meghalt Krizsovánszkyé Nagy Olga, kiváló erdélyi néprajzkutató, író. *Sepsiszentgyörgyön temették el november 6-án.* A *Honismeret*ben (2006. 6. sz. 105–106. old.) Beke György búcsúzott el tőle, mi folyóiratunk e számában Kriza Ildikó írásával emlékezünk rá.

ERDÉLY NÉPI ÉPÍTÉSZETE – KÖLCSÖNHATÁSOK. Ezzel a címmel jelent meg Gilyén Nándor és Imre Lajos könyve 2006-ban a Kairosz Kiadónál.

GRANASZTÓI PÉTER PHD. 2006. november 8-án az ELTE BTK tanácstermében került sor Granasztói Péter doktori disszertációjának nyilvános védésére. Az ELTE BTK Történettudományi Intézetének Doktori Iskolájában íródott dolgozat címe: *A lakáskultúra változása egy alföldi mezővárosban – Kiskunhalas, 1760–1850.* Granasztói a legjobb, *summa cum laude* minősítést kapta.

MÉG NINCS VÉGE A DALNAK. Katona Imrének a délvidéki magyar népköltészetéről készített tanulmányait, cikkeit olvashatjuk a fenti címet viselő kötetben, mely a Mundus Magyar Egyetemi Kiadónál jelent meg 2006-ban.

KALLÓS ZOLTÁN. *Kallós Zoltán 2006-ban ünnepelte 80. születésnapját, amelyről folyóiratunkban (2006. 3–4. sz. 73–76. old.) is megemlékeztünk. Az alábbiakban a jeles évfordulóval kapcsolatos azon kiadványokról és írásokról tudósítunk, amelyekről tudomást szereztünk.* • A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítőjének 2006. 1–2. száma Kallós Zoltán 80 éves címmel jelent meg (szerk.: Ilyés Sándor–Jakab Albert Zsolt), amely a következőket tartalmazza. *Pozsony Ferenc: Kallós Zoltán 80 éves; Súlyom László köztársasági elnök és felesége köszöntője; Kallós Zoltán bibliográfiája; „...ha több lehetőség lett volna, több mindent lehetett volna csinálni...” – Kallós Zoltánnal beszélget Pozsony Ferenc; Levelek Kallós Zoltánhoz; Képek Kallós Zoltán életéből; Oklevelek, érmek, díjak.* • *Andrásfalvy Bertalan Kallós Zoltán életműve és Abkarovits Endre Kallós Zoltán 80 éves (interjú Kallós Zoltán írásainak és lemezeinek jegyzékével) című írása a Csodaszarvas – Östörténet, vallás és néphagyomány (II. Szerk.: Molnár Ádám. Molnár Kiadó, Bp., 2006. 189–228. old.) címet viselő kötetben látott napvilágot.* • *Andrásfalvy Bertalan a Honismeretben (2006. 3. sz. 97–102. old.) is közzétett egy cikket Kallós Zoltán szolgálatá címmel.* • *A 80 éves Kallós Zoltán köszöntése című írás a Rálátásban (2006. 3. sz. 38–39. old.) olvasható.* • *Kallós Zoltánt 2006. november 18-án a Magyar Tudományos Akadémián a XXI. Század Társaság Hazám Díjjal tüntette ki.*

KÖNYV A ZENÉRŐL. Megjelent Juhász Zoltán új könyve *A zene ősnyelve* címmel (Frig Kiadó, Bp., 2006). A népzene-sz-matematikai szerző e kötetben ötvözi munkásságának két fontos pillérét, miután egyedi szempontok szerint, történetesen matematikai módszerekkel vizsgálja a népzene rendszerét és eurázsiai kapcsolatait.

HOPPÁL MIHÁLY AZ MTA DOKTORA. *Hoppál Mihály az MTA székházának Kongresszusi termében 2006. november 21-én védte meg A sámánság újjászületése című doktori értekezését, amelynek opponensei Bartha Elek, Kóhalmi Katalin és Voigt Vilmos voltak.*

KILENCVENKÉT ÉVES SZEGEDI PAPUCSOS. Rátkai Sándor papucsosmester idős kora ellenére is aktívan dolgozik műhelyében. Munkáiból, a mesterség eszközeiből, illetve a szegedi papucs történetéről 2006-ban kiállítás nyílt Szegeden, a belvárosi látványműhelyben.

AZ ETHNOGRAPHIA ÉS A NÉPRAJZI HÍREK SZERKESZTÉSE *Társaságunk választmánya 2006. november 29-én hozott döntése értelmében a 2007. január 1. és 2009. december 31. közötti időszakban az Ethnographia szerkesztője: Bartha Elek, szerkesztőbizottsága: Cseri Miklós, Keményfi Róbert, Kósa László, Paládi-Kovács Attila, T. Bereczki Iboilya, Vargyas Gábor, Viga Gyula, Voigt Vilmos, tanácsadó-testülete: Ján Botik, Gaál Károly, Ildiko Lehtinen, Liszka József, Dzseni Madzsarov, Gabriella Schubert, Silling István, Szabó Mátyás és Pozsony Ferenc. A Néprajzi Hírek szerkesztésére ugyanezen időszakra Bärth Dániel, Hála József (felelős szerkesztő) és Máté György kapott megbízást.*

NÉPZENE, VILÁGZENE. *A Néprajzi Hírek mindig örömmel számolt be egy-egy magyar népzenei sikerről. Az utóbbi években megszorodtak az ilyen sikerek, de mindazonáltal „ki is nőtték” folyóiratunk kereteit. Ebben a számunkban – a többiekől elnézést kérve – a Kerekes Band nemzetközi elismeréséről adunk hírt. Az egri kötődésű együttes magyar népzenei alapon nyugvó világzenét játszik. Legutóbbi albumuk (Pimasz) 2006-ban bekerült a tíz legjobb frissen megjelent lemez közé az egyik legtekintélyesebb nemzetközi zenei magazin, a Songline értékelésében.*

DÍJAK A MAGYAR MŰVÉSZETÉRT. *2006. december 5-én tartották meg a Magyar Művészetért XX. díjátadó galáját a budapesti Károlyi-palotában. A Magyar Művészetért díjat*

tizenhárman kapták meg, köztük Juhász Zoltán, és Timár Viktor népzeneészek. Posztumusz elismerésben részesült – mások mellett – Bárdos Lajos és Domokos Pál Péter.

KISALFÖLDI ÉRTÉKVÁLTOZÁSOK. Kocsis Aranka doktori disszertációját könyvformába öntötte a pozsonyi Kalligram Kiadó 2006-ban. A szerző egy kiskisalföldi faluban végzett változásvizsgálatot, amelynek alapján megpróbál választ kapni azokra a kérdésekre, melyek a politika–társadalom–gazdaság–értékrend kulcsszavak körül forognak. (Kocsis Aranka: *A gazda, a családja, a munka és a hatalom. Értékváltozások egy kiskisalföldi faluban*. Kalligram, Pozsony, 2006. 208 old.) Ism.: Szilágyi Miklós (*Ethnica* 2006. 4. sz. 154–155. old.).

CD-ROM A BUKOVINAI SZÉKELY BETLEHEMESEKRŐL. 2006. december 15-én a budapesti Litea Könyvesboltban mutatták be az Európai Folklór Intézet és az Arcanum Kiadó által megjelentetett CD-Romot, melyet a 105 éve született Rajeczky Benjamin emlékének ajánlottak. A Bukovinai székely betlehemesek című elektronikus kiadvány szerzője: Tari Lujza.

A VAJDASÁGI TANYÁKRÓL. A szabadkai székhelyű Kiss Lajos Néprajzi Társaság kiadványsorozatának második köteteként 2006-ban jelent meg Klamár Zoltán doktori disszertációjának könyvváltozata *Tanyák, parasztgazdaságok Magyarokanizsa vidékén (1900–2000)* címmel. A vajdasági gyökerű és kötődésű aszói muzeológus szerző hosszú évek kutatómunkájának gyümölcsét adja közre, amely – Paládi-Kovács Attila szavaival élve – „bizonyos fogalmak és meghatározások újragondolására ösztönzi majd a magyarországi és a külföldi kutatókat egyaránt”. Ism.: Szilágyi Miklós (*Ethnica* 2006. 4. sz. 155–156. old.).

TÖMÖRKÉNY-DÍJ NAGY VERONIKÁNAK. A 2006. évi Tömörkény-díjat a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum igazgatója, Nagy Veronika vehette át december 18-án Szegeden. Az igazgatónő a népi iparok, a textilipar, a fazekesség, a céhes élet és a népi táplálkozás kérdéseit kutatja. (MTI)

BENDA GYULA EMLÉKÉNEK. A 2005-ben elhunyt Benda Gyula harminc tanulmányát gyűjtötték egy kötetbe tisztelői, barátai, családtagjai, valamint az Osiris Kiadó munkatársai. A szerkesztők a kitűnő írásokat három nagyobb egységbe osztották. Az egyikbe kerültek az Annales-iskolával, a történetírással foglalkozók, egy másikba a statisztikai és agrártörténeti elemzések, míg a harmadik egységet a mikrotörténet témakörét érintő munkák teszik ki. A posztumusz kötet egyrészt emléket állít a szerzőnek, másrészt jelentősége még inkább abban rejlik, hogy akik még nem vették kézbe e tanulmányokat, azok minden nehézkes könyvtározást, keresgélést mellőzve megismerkedhetnek velük. Akik pedig már olvasták e munkákat, azok újra felfedezhetik Benda Gyula műveinek értékeit. (Benda Gyula: *Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk.: Bácskai Vera–Gyurgyák János–Kövér György. Osiris Kiadó, Bp., 2006. 566 old.)

„KALATASZEG VÁZOLATA” – RÉGI ÍRÁSOK ÉS KÉPEK KALOTASZEGRŐL. Kötetünkben válogatást adunk közre a Kalotaszegről különféle kiadványokban 1842 és 1901 között megjelent írásokból (csak Nagypetri jegyzőjének a viseletről szóló közlése esetében használtuk az eredeti, kézíratos forrást). A könyv összeállításánál nem törekedtünk teljességre. Célunk egyrészt a tájról és népéről irt legkorábbi, ma már nehezen hozzáférhető cikkek és képek újraközlése volt, másrészt annak a folyamatnak a bemutatása, amely az 1885. év budapesti Országos Általános Kiállítással kezdődött, és a századfordulóra teljesedett ki. Az említett kiállításon a Gyarmathy Zsigáné által berendezett kalotaszegi szoba óriási sikert aratott, és megkezdődött a táj háziipari és népművészeti termékeinek bámulatos hazai és külföldi diadalútja, amely egyben az egész magyar népművészetnek a szélesebb (főúri, polgári stb.) körök, valamint a tudományos világ részéről való felfedezését is jelentette. A népművészet újjáélesztője, valamint a háziipar fő szervezője és népszerűsítője Gyarmathy Zsigáné volt, de e tevékenységből (amint ez a közölt írásokból is kiderül) kivették részüket a helyi pedagógusok is. Hamarosan megjelentek Kalotaszegen a kutatók (nyelvészek, etnográfusok), akiknek eredményeiből szintén közzétet-

tünk néhányat, ugyanúgy, mint a vidékre rácsodálkozó, az időközben szinte fogalommá vált Kalotaszeget egyre nagyobb számban felkereső hazai és külföldi utazók műveiből is. A jegyzetekben megadjuk az írások bibliográfiai, valamint a szerzők általunk ismert legfontosabb életrajzi adatait (ezeket nem minden szerző esetében sikerült megtalálnunk). Több helyen utalunk az írások és képek korabeli, illetve későbbi újraközléseire, valamint azok kutatás- és tudománytörténeti jelentőségére is. (Gyűjtötte, válogatta, összeállította és a jegyzeteket írta: Hála József. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2006. 692 old.) *Ism.: Sebestyén Kálmán (Honismeret 2007. 4. sz. 115–117. old.)*

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA: BÁNYÁK, MŰHELYEK NÉPE A 19–20. SZÁZADBAN. A klasszikus kapitalizmus korában (1848–1945) a magyar társadalom – létszámát és jelentőségét tekintve – egyre növekvő alkotórészévé vált a modern gyáripari munkásság, miközben a középkori céhes hagyományokra visszatekintő kézműves kisipar és a nagy múltú ércbányászathoz csatlakozó szénbányászat tömegei is egyre növekedtek. Ez a kötet az ipari foglalkozások, illetve azok létalapján élő társadalmi rétegek, szakmai csoportok közösségi hagyományait örökíti meg. Az életviszonyok folytonos változását felmutatva írja le a munkahelyi szervezet, a szakmai és a lakóhelyi, családi, szomszédsági kapcsolatok jellemző vonásait. Tárgyak, szerszámok, munkafogások, szakszavak érzékeltetik a velük dolgozók mindennapjait. „Öreg szakik”, nagy tudású mesterek, világot járt céhlegények, tizenéves inasok sorsa sejlik fel az etnográfiai leírásokból. Ez a kötet nekik, a hajdan volt műhelyek, a régi gyárok, bányák népének állít emléket. „Posztindusztriális”-nak is mondott korunkban ez a könyv mindenkinek ajánlható, akit érdekel az ipari táj és társadalom múltja, kultúrája és hagyományvilága. (Akadémiai Kiadó, Bp., 2007. 328 old.)

MAGYAR NÉPRAJZI TÉRKÉP. *A budapesti Stiefel Kiadó gondozásában megjelent a Magyar néprajzi térkép. Az elsősorban oktatási célokat szolgáló kiadvány többféle (fali, hajtogatott) formában hozzáférhető a kiadó mintaboltjában (www.stiefel.hu).*

Összeállította:
HÁLA JÓZSEF
MÁTÉ GYÖRGY

A Magyar Néprajzi Társaság

a Magyar Állami Földtani Intézet, a Magyarhoni Földtani Társulat, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, valamint a Tatabányai Múzeum közreműködésével

BÁNYÁSZÉLET – KULTÚRA – HAGYOMÁNY címmel

2007. november 29–30-án Budapesten és Tatabányán tudományos konferenciát rendez.

2007. november 29. Magyar Állami Földtani Intézet, Díszterem (Budapest, XIV., Stefánia út 14.)

- 10:00–10:20 Megnyitó, köszöntők
10:20–10:40 Paládi-Kovács Attila: *Új közelítések – és a távolodó ipari társadalom*
10:40–11:00 Szemán Attila: *A magyarországi bányászegyenruhák történeti rétegei*
11:00–11:20 Deáky Zita: *Magyarország bányaegészségügye a XVIII–XIX. században*
11:20–11:40 Sári Zsolt: *A muraszemenyei „olajosok”*
12:00–12:20 Fűrészné Molnár Anikó: *A Tatabányai Múzeum „élő” Bányászati-Ipari Skanzenje*
12:20–12:40 Tóth János: *Szt. Borbálát ábrázoló képzőművészeti alkotások a Magyar Olajipari Múzeumban*
12:40–13:00 Zsámboki László: *A selmeci akadémisták új hazát találtak (1919–1920)*
13:00–13:20 (filmvetítés) *Szikladal* – bemutatja: Hála József
14:00–14:20 (filmvetítés) *Erőpróba?! – csilletoló- és szénpakolóverseny a tatabányai bányásznapon* – bemutatja: Schwarcz Gyöngyi
14:20–14:40 Papp Andrea: *„Buléner” bányászok Rudabányán*
14:40–15:00 Csiffáry Gergely: *A bükkszéki kőolaj-előfordulás és a „lidércfény”*
15:00–15:20 Szvircsek Ferenc: *Régi bányászünnepek a Nógrádi Szénmedencében*
15:40–16:00 Csath Béla: *Artézi kutak díszszobrai*
16:00–16:20 Juhász Katalin: *Magyarországi bányászadalok*
16:20–16:40 Dienes Beáta: *A selmeci bányászakadémikusok temetési szokásai*
16:40– Zárzó

Közben: kávészünet (11:40–12:00, 15:20–15:40), ebédszünet (13:20–14:00).

2007. november 30. Tatabányai Múzeum – Szabadtéri Bányászati Múzeum (Tatabánya, Vágóhid út)

Az Ipari Skanzen megtekintése – bemutatja Fűrészné Molnár Anikó igazgató.

Kérjük az érdeklődőket, hogy részvételi szándékukat szíveskedjenek Hála József szervezővel (M. Áll. Földtani Intézet, 1143 Budapest, Stefánia út 14., tel.: 1–2510–999/219) közölni, jelezve egyben azt is, hogy a konferencián mely napon/napokon szándékoznak jelen lenni!

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

DÁNIEL BÁRTH, JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.